

2°
H. mon.
129
C

H.
H. Mon.

Kuen

129⁵

2⁰

<36622156660015

<36622156660015

Bayer. Staatsbibliothek

WENGA

Sive

INFORMATIO

HISTORICA

De

EXEMPTI COLLEGII

SANCTIARCHANGELIMICHAELIS

Ad Insulas Wengenfes

Cann. Regg.

Ulmæ Suevorum

^a

RR. DD. MICHAELE III.

Eiusdem Canonix exemptæ Prælato, Sacræ

Cæsareæ Majestatis Consiliario perpetuo & Capellano
hæreditario.

1766.

W E N G A

ОТЪ АМЯОТИ

HISTORIC

PRÆFATIO.

Nihil equidem, quamdiu in vita superstes erat, admodum Reverendus & Clarissimi nominis Scriptor D. Franciscus Petrus, Imperialis Canonice & collegiatae Ecclesiae Wettenhufanae olim Canonicus, magis in votis habuit, quamprimum scribendae Germaniae Canonico-Augustinianae animum appelleret, nervosque omnes intenderet, ut perfectum prodiret opus, quam de omnibus & singulis Canonorum Regularium Collegiis bene mereri, ac pleniorum de iis, saltem adhuc in flore persistentibus, ope calami sui publicae luci exhibere historicam notitiam. Hac intentione animatus plurimum laboravit, sudavit, & alsit, missisque ultro citroque in omnem Germaniam litteris pro communicatione documentorum, ac necessariorum monumentorum apud eos, quorum intererat, instantissime supplicavit, summa humanitate Reverendissimorum Praesulum interpellavit gratiam, summorum Patronorum fatigavit aures, amicorum imploravit operam, Praefectorum, qui Bibliothecis, & Archivis Monasteriorum praeerant, sollicitavit benevolentiam. Et quis non illico iustissima approbet Historiographi nostri desideria? quod tamen opere non praestiterit, quae voluit, quod brevissimam subinde celeberrimorum Asceteriorum texuerit historiam, quod tot hiulcos reliquerit Religiosorum Antistitum Catalogos, aut sola duntaxat illorum nomina jejuno descripserit calamo, minime illius evolvendis historicorum monumentis fœcordiae, aut negligentiae adscribendum esse puto, sed aliis longe causis, quas, ne pallidis quoque mortuorum manibus ruborem incutiam, silentio praetereundas esse censeo. In descriptione wengensis nostri Collegii, non quidem adeo parca usus est manu, quae tamen omnia, &, ni fallor, etiam plura apud Casparum Bruschiū legimus, si, pauca illa excipiam, quae post Venerabilis Ambrosii Kauthii tempora, usque ad Joannem Abbatem infulatum secundum superaddidit. Sed hic iterum egit, quae potuit, nec plus dare notitiae potuit, quam ab Antecessoribus nostris accepit, optimorum Documentorum stragem merito causantibus. At nec illo tempore Chartophylacium nostrum eo ordine erat dispositum, ut necessaria auxilia absque summa molestia & non nisi cum majoris confusionis periculo avido scriptori potuissent suppeditari. Ego in labores illius ingressus Officii partium mearum esse duxi, supplendi hunc defectum liberaliori calamo, quantum scilicet & circumstantiae loci, ac temporum, ac propriae vires permiserint. Ob tot deperditas Collegii nostri chartas, ob tot injuria temporum invidiae dentibus dilaceratos, aut a tineis comesos, aut ereptos nobis Manuscriptos codices, ob Registra & veteres Catalogos cum primariis scripturis in alienis adhuc Grammatophylaciis detentos ignorantiam meam saepe fatebor, ubi majorem lucem jure fors exspectassent, qui ista haec mea legent. *Informationem historicam* per ordinatam Praepositorum seriem promitto, non *plenam* Collegii Wengensis *Historiam*, opus nunquam futurum, ac conatibus meis majus. Sed nec Annales scribo, ac illa prorsus negligo, quae Canoniam

nostram wengensem non propius tangunt. A Polemica motuum Religionis in civitate nostra calamum contineo, & pauca prorsus summa cum moderatione refero, Tribus Periodis hanc informationem historicam complectar. Prima sistet Præpositos in Monte ac in Insulis usque ad demolitionem Monasterii. Altera exhibebit Wengenses Prælatos in civitate usque ad mutatæ in Ulma Religionis tempora. Tertia denique proponet reliquos Antistites ac Abbates Insulatos, usque ad hanc, qua vivimus, ætatem. Neminem ex Antecessoribus nostris Canonicis scio, qui historiam Collegii Wengensis conscribere tentarit, si solum Reverendissimum Præsulem D. Joannem Mann sive Mannum excipiam, qui in suo, quod conscripsit, ac Posteris pretiosi instar Thesauri reliquit, Chartulario & Præpositorum seriem, & Acta illorum in Compendio recensuit, ac quædam alia adnotavit, a quibus præteritorum temporum spississimas tenebras, velut orto noviter diluculo dissipavit. Joannem proin hunc volo intelligi, quoties *Historiographi Wengensis* aut *Reverendissimi Scriptoris* ac *Domestici* Autoritate me usum fuisse profitebor.

Priusquam ad historicæ hujus Informationis Periodum primam promoveamus gradum, præmittenda sunt ad meliorem subsequentium intelligentiam quædam

PRÆLIMINARIA.

S. I.

De Wittigogo Comite de Albek Fundatore Wengensis Canonice.

Antiquissima & a plurimis Sæculis fumosis ceris inclyta fuit Illustrissimorum Comitum Albeckiorum Prosapia, cujus originem ac Progenitores si quis investigare velit, laborem in se suscipiet nulla scriptoris ætate terminandum. Albeck sive Albegg Castrum, quod in lingua nostra vernacula *terminus vel angulus, frons, cornu Alpium* dicitur, horum Comitum gentilitia sedes erat ex parte Aquilonari Anhusiam inter & Ulmam situm, trium fere horarum itinere ab Imperiali hac civitate distans ædificatum fuisse creditur ad arcessendos prædones, toti Ulmensi Viciniæ olim molestissimos ac ex solis rapinis vivere suetos. Destructum illud modo est, in ipsis tamen reliquiis ac ruinis nondum vetustatis aspectus evanuit, sed antiquæ suæ famæ, ac fortitudinis adhuc quandam sepulchralem imaginem refert. Adsitum habet parvum quoddam oppidum ejusdem Nominis, quod nunc Ulmensium Jurisdictioni paret. Albeckensi agro ab antiquissimis temporibus Comitatus Dignitas adhæsit, teste Lazio, qui inter Sueviæ Rhæticiæ Comitatus Albeckensem numerat. Hujus Possessores plurimorum oppidorum, Vicorum, Castrorum Domini erant, qui per territorium satis amplum ita sua dilatarunt Phylacteria, ut potentissimis ac ditissimis Nobilitatis Suevicæ Regulis accenseri Jure potuerint. Jam anno 933. Comitum Albeckiorum nomen occurrit inter Duces, qui Archi-Episcopi Coloniensis copiis Imperatori Henrico II. in subsidium missis præerant, quorum, ut videre est in Frederici, Lucæ S. R. I., *Antiquissimorum Comitum Aula* pag. 836. sequentia erant Nomina

Eberhard Graffe von Ravensperg.
Dietrich Graffe/ von Widgenstein.
Hans Graffe von Dieft.
Hans Graffe von Blunkenburg.

Fridrich Graffe von Lone.

Paul Graffe von Hornen.

N. Graffe von Albeckh,

Ex antiquissimorum horum Comitum sanguine ortus est Illustrissimus ac piissimus Fundator Wengensis Cœnobii, cujus nomen varie scribitur, Witteogogus, Wittigo, Wittigovæus, Wittigow, Wittigauss, amplissimarum possessionum Dominus, prole tamen mascula carens. Animam a Deo nactus est boni, æqui, justique tenacem, pauperum præcipue, Personarum Ecclesiasticarum, ac virorum Religiosorum amantem, quibuscum non tantum crebro, ac libenter conversabatur, sed etiam de iis per ctebra beneficia optime mereri studuit, ut continuos haberet apud Deum pro se deprecatores. Magnis donationibus adhuc junior dotavit Monasterium Elchingense, gentilitiæ suæ arci vicinum, teste Latio de Migr. gent. LVIII. benefecit etiam Imperiali Canonice Wettenhusanæ tempore Wartwini Præpositi. Leguntur enim in Homeliario Wettenhusano hæc formalia: Wittigogus de Albecke, dimidium mansum in Gerbach pro salute animæ suæ contradidit. Coëmerat ante complures annos a quodam Ministeriali seu nobili Feudatario Monasterii divitis Augiæ S. Michaelis motem Ulmæ vicinum, sitamque in illo domum cum parva Ecclesia divo Michaeli Archangel. Sacra cum omnibus appertinentiis ac juribus, hac quidem intentione, ut perceptis inde fructibus pauperibus succurreret, illud perpetuo animo volvens: *Date Eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Ex Religiosorum virorum suavis decessit tandem hanc domum vertere in *Domum charitatis*, ac mutare in Monasterium, quod hospitalitate sua refocillationi, pauperum ac peregrinis asylo esset, atque ob hunc finem, aliquot in illo ponere Canonicos, quibus a Regula S. Augustini Nomen. Conjugem Wittigogus habuit Comitissam de Helffenstein, & ut habet vetus scheda, Vilsæ ac Prenziæ Vallis Dominam. Incertum mihi est, quonam ex Patre sit genita; si tamen ex circumstantiis temporum prudenti conjecturæ locus sit, Patrem habuisse omnino Ludovicum Helffensteinium, qui an. 1181. Adelbergeni Monasterii Ordinis Præmonstratensis foundationi aderat & testis, subscripsit. Hic Friderici Barbarossæ Asiam ingentibus Victoriis ac terribili Germanicæ fortitudinis fama impletis, Castra secutus vidit S. Georgium Christianis armis oppitulantem, cum Fridericus tantum sexcentis cum equitibus quadraginta millia barbarorum in fugam verteret. Videantur Sulgeri Annales Zwifaltenses ad annum 1190.

Bertha, cognito Wittigogi Consilio, non libenter tantum consensit, sed piis insuper hortatibus Conjugem permovit, ut tandem conceptum animi sui decretum executioni daret. Quousque vitæ suæ annos perduxerit piissimus Fundator, definire non ausim; certum est illum adhuc vixisse anno 1189. hoc enim anno adhuc in comitatu Friderici Barbarossæ filii fuit, ac subscripsit Diplomati, quo prædictus Sueviæ Dux confirmavit foundationem præfati Adelbeckensis Cœnobii, quæ acta sunt in Lorch sive Laureacensi Cœnobio anno citato anno 1215. Sibotto frater Wittigogi jam Advocati wengensis prærogativa fuit potitus, evidens ergo est, Fundatorem nostrum hunc annum vivendo non attigisse. Quem diem extremum piētissimæ Fundatrici fata destinarint, ignoramus pariter. Ex cit. loc. discimus, ambos quietem ac tumulum honorificentissimum habuisse in Ecclesia nostri Monasterii adhuc sitis in monte. Extat utriusque effigies in picto Wengensium Præpositorum Cathalogo, Illisque a recentiori manu subscripti sunt sequentes versiculi:

Wittigovæam hac spectas in imagine formam.

Hic Berthæ effigiem Cernua Wenga cole.

Te tantis poteras, gaudere Parentibus ortam

His grates debes thuraque ferre Deo.

Berthas quot similes, dic, tempora nostra tulere?

Quot facti Comites nunc habet iste Comes?

Nullos aut paucos; hinc Nobis quæstio magna

Orta est, num pietas, desieritve fides.

Wittigogo duo adhuc fratres erant Peringerus, ac Sibotto, ambo magnanimi Heroes & heroicæ pietatis, nec inferiores virtute, Peringerus improlis aut cælebs vixit; Sibottonis filius erat ejusdem cum Fundatore nostro nominis, cui uxor

Luiburgis. Hic genitore suo defuncto Advocatus Canonice Wengensis tertius & ultimus: cum illo enim exspiravit Albeckiorum Comitum familia nullo amplius superstiti hæredemasculo, munificentia sua ac beneficia liberalitate æterna Posterorum nostrorum gratitudine dignus cum Sibottone, ac Peringero in Ecclesia nostra Wengensi ad Insulas corporis sui exuvias terræ hpnorifico sepulchro illatas tradidit, animam vero suam cœlo transmisit circa sæculi tertii decimi tertii finem anno nobis incognito.

§. II.

Annus Foundationis, Illiusque litteræ.

Ut. quod animo conceperat, opere completeret Wittigogus, ante omnia opus erat Reverendissimi Abbatis Monasterii eo tempore famosissimi Augiæ divitis Ordinis S. Benedicti consensu, de cuius Territorio fuit mons Ulmæ vicinus, quem pro novo construendo Monasterio piissimus Comes destinaverat. Diethelmus ea ætate Asceterii Augiensis pedum rexerat, ex liberorum Baronum de Weissenberg, Minorum in Krenckingen prosapia oriundus, ex monacho Augiensi ab ipsomet Friderico Imperatore constitutus, etsi ætatis fuerit non admodum proVectæ, prudentiæ tamen, & magnæ Eruditionis laude floruit Pontifici Romano, Cæsari, Regibus, Principibusque Imperii ob eximias virtutes charissimus. Optimum Præsulem facile in sua flexit vota, præsertim cum occasio satis opportuna se se offerret futuræ foundationis, proque illa obtinendi Imperatoriæ Confirmationis robur. Fridericus I. Imperator Augustus, cognomento Barbarossa sive a aheno barbus una cum filio Henrico anno post Christi natum millesimo centesimo octogesimo tertio solennissima in urbe Constantiensi ad Lacum acronianum sita, celebrabat Comitæ, quibuscum incredibili universi Imperii lætitia, *pax generalis* conclusa tandem est, a loco, in quo sancita fuit, dicta *Constantiensis* a Baldo principis fama Jurisconsulto publicis litteris & commentariis illustrata. Conclufa pace Fridericus Imperator multis Principibus stipatus venit eo ipso anno Ulmam comitatus etiam ab ipsomet Diethelmo. Hic ad preces ac instantiam Wittigogi foundationis negotium adeo coram Augustissimo Cæsare maturabat, ut cum illius clementissimo consensu sub ejusdem gloriosissimis auspiciis ac in illius tanquam supremi Ecclesiæ Protectoris conspectu, ac in præsentia serenissimi Principis ac Austriæ Ducis Lupoldi, Rudolphi Palatini Tubingensis, Mangoldi Comitæ Veringensis, Eberhardi ejusdem filii, Bernardi Comitæ de Hohenberg, Conradi a Schussenriet, Diemonis a Gundelfingen, ac Ernesti a Stuslingen aliorumque plurimorum testium Wittigovea fundatio solennissime prope Ulmam in castris Cæsaris Deo propitio, ac de cœlo benedicente, in Cathedra Petri sedente Lucio III. Romano Pontifice anno MCLXXXIII. peracta sit. Expeditæ sunt ab ipsomet Abbate Diethelmo litteræ publicæ hujus Solennitatis testes, quarum originalis scriptura in Ulmenfis civitatis Archivio custoditur, Damus hic illas ex authentica copia, qualesque apud Bruschium, Crusium, Magerum, & Franciscum Petrum, aliosque publicos Scriptores occurrunt,

In Christi Nomine, Amen. Nos Henricus Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Constantiensis, notum facimus universis tam præsentibus quam futuris, ad quos præsentis litteræ pervenerint, quod sub anno Domini 1357. feria tertia ante Festum S. Michaelis proxima pro parte Religiosorum in Christo Præpositi & Capituli Canonorum Regularium Monasterii ac Præposituræ in Insulis prope Ulmam nostræ Constantiensis Diæceseos, cum reverentia (qua deçuit) litteræ infra scriptæ nobis præsentatæ fuerint, & pettum, ut visis & perlectis eisdem litteris cum sigillis earum authenticis litteras easdem cum sigillorum descriptionibus exemplari & describi mandaremus, ipsarum totum tenorem cum ipsarum sigillis eisdem litteris impendentibus auctoritate ordinaria approbando, & authentizando (ut pro nunc & etiam in posterum, sicut & ipsa Originalia in judiciis & extra, fidem facere possent) confirmare dignaremur.

Nos vero attendentes, quod summa ratio est, quæ pro Religione facit, & quia dicta instrumenta integra & illæsa invenimus: idcirco ea exemplari, & ipsarum totum tenorem cum sigillis earum authenticis describi mandavimus, approbavimus, & confirmavimus ac etiam præsentibus confirmamus, & approbamus de-

cernentes ut dicta exemplaria eandem fidem, quam & ipsa Originalia in Judiciis & extra perpetuo sortiantur, Tenor autem dictorum Instrumentorum sive litterarum est talis.

In Nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Cum ex verbis ipsius Domini discamus: date eleemosynam & omnia munda sunt vobis) notum sit omnibus tam præsentibus quam futuris, quod nobilis quidam Wittigowe de Albecke pro salute & remedio animæ suæ & omnium Parentum suorum a quodam Ministeriali Augensis Ecclesiæ (pretio interveniente) obtinuit montem & domum S. Michaelis apud Ulmam situm cum omnibus appenditiis suis, quem usque ad hæc tempora jure proprietatis possedit, ut in usus augendis Ecclesiæ conferret, & omne Jus, ac proprietatem & possessionem in Ecclesiam transferret. Ex consilio autem Religiosorum illius temporis virorum instituit, ut prædictus locus Domus-Hospitalis Pauperum refocillatio & asylum Peregrinorum in æternum permaneat. Eidem Domui Præpositum cum aliis Canonicis sub S. Augustini regula devoti degentibus præficiendum ordinavit, Ut autem peregrinantes in eodem loco (quia, propter ipsos præcipue est fundatus) honestam consolationem de communi alimonia Fratrum assidue inveniant, Præpositus ejusdem loci Personas ad serviendum Deo congruas recipiat, & in recipiendo illas modum non excedat, ne pauperum consolatio decrescat. Fratres in præfato loco Præpositum sibi libere eligant, & electum suo Domino Abbati Augensi pro investitura ab Ipso suscipienda quantocius (ne locus desoletur) repræsentent. Si vero (quod Deus avertat) in dicta electione partes fuerint; Abbas Augensis consilio advocati Domus illius charitatis a parte saniori electum investiat. Sin autem Fratres sine rationabili causa electionem distulerint, Abbas Augensis consensu advocati (ne domus pauperum destituatur) citatis fratribus, ubi advocatus fuerit præsens, causam dilationis diligenter inquireat, & ad eligendum Præpositum in Deo persuadeat. Sin autem injuste renuerint, Abbas cum advocato, de regula S. Augustini honestam personam ipsis præficiat, Notum sit etiam omnibus, quod Wittigowe fundator, ipsius loci pro defensione absque omni exactiōe, jure Dominii ab Abbate Augensi suscepit Advocatiam, & eadem advocatia ut ad omnem suam posteritatem scilicet ad seniore[m] Masculorum transeat, instituit. Item dictus loci fundator omnibus suis hominibus pro remedio animæ suæ res suas tam mobiles quam immobiles ad montem Michaelis conferendi libertatem ordinavit. Similiter dictæ domus Author pro honestate & utilitate loci ab ipso loco, & ab omnibus pertinentibus ad ipsam congregationem mulieres omnimodo remove firmiter instituit, videlicet ne secundum consuetudinem aliorum coenobiorum sorores in consortium fratrum assumantur. Ego Diethelmus Abbas Augensis consensu Fratrum meorum, & Ministerialium communicato Consilio, ut hæc Ordinationis Wittigowei constitutio, quam honestam & rationabilem, & intuitu Dei inceptam vidimus, firmum apud nos & Successores nostros suæ perfectionis tenorem obtineat, & Domus B. Michaelis de immutabili donatione gaudeat: placuit nobis præfatas traditiones sigillo Ecclesiæ nostræ communire. Concedimus etiam, ut liceat omni familiæ Augensis Domus Servorum & Ministerialium facere commercium vobiscum rerum suarum mobilium per donationem, commutationem, & venditionem. Hujus rei testes sunt Rutpolt Dux Austriæ Rudolph Palatinus de Tübingen, Mangoldus Comes de Veringen, & filius suus Eberhardus. Burcardus Comes de Hohenberg, Conradus de Schuffenriedt, Diemo de Gundelfingen, Ernest de Stuzelingen & alii quam plures. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Centesimo Octogesimo tertio Indictione secunda regnante Friderico Imperatore Romanorum Invictissimo & semper Augusto in ipsius conspectu apud Ulmam. Characteres autem Sigilli supra scripti instrumenti hoc sonant: Sancta Maria Dei Genitrix &c. ipsumque sigillum rotundum & in medio Sigilli effigies sive Imago S. Mariæ est desculpta, & filum de sericis gilvis & rubeis est ipsi instrumento appensum. Datum & actum Constantiæ anno Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo quarto Calendas Octobris Indictione decima.

§. III.

Benefactores antiquiores, ac Anniversaria Exemptæ Canonie Wengensis.

Reuerendissimus noster Historiographus Joannes Præpositus, Nomina Benefactorum nostrorum, ex quorum liberali pietate & pia liberalitate profecimus, & res parvæ nostræ creverunt, in tres Classes distribuit. In prima Nomina illorum recenset, qui tempore foundationis nobis benefecerunt, in secunda Catalogum illorum refert, qui tempore reformatæ disciplinæ, ac tandem in classe tertia qui post hanc morum reformationem benefactis suis ad perpetuam gratitudinem Wengam obstrinxerunt. Prima classis sic habet.

WITTIGOGUS Nobilis ac generosus Comes de Albeckhe Fundator nostri Monasterii in Monte S. Michaelis prope Ulmam anno 1183.

SIBOTTO Comes de Albecke frater nostri Fundatoris.

WITTIGAUS filius dicti Sibottonis.

BERINGERUS Comes de Albecke frater Fundatoris.

DYETRICUS Miles.

ALBERTUS Comes de Tillingen.

RUDOLPHUS Comes de Wertenberg in Albecke. 1343.

WITTIGOGUS advocatus noster. NB. idem est cum Wittigogo Sibottonis filio.

HEINRICUS Marchio de Burgow probissimus.

PHILIPPA Comitissa de Sevelleng.

LIEBURGIS advocatissa nostra, fors uxor Wittigogi Sibottonis filii.

ADELHAIDIS Comitissa de Kirchberg.

GISELA soror Lotarii (fors Notarii) *Regis aut Regi.*

EBERHARDUS Nobilis de Erigsteine.

CONRADUS Comes de Werdenberg Filii Henrici Comitis de Wertenberg apud nos sepulti, qui vendidit comitatum de Albecke.

LIUDGARDIS de Arnegke.

HEINRICUS Comes de Wertenberg.

PHILIPPUS Rex Romanorum.

OTTO Dux.

IMMAGYNA Comitissa relicta Henrici Comitis de Werdenberg.

ULRICUS Comes Junior de Werdenberg (perperam illum vocat Bruschi-
us de Wurtemberg) obiit anno 5335.

ADELHAIDIS Marchionissa de Burgow.

LIENMUGUS miles.

GOTFRIDUS miles.

ADELHAIDIS de Helffenstein.

ADOLPHUS, vel ADELPOtus Officiatus de Horningen.

STEPHANUS de Holzkirch, qui dedit Monasterio nostro omnia prædia in Holzkirch.

FRIDRICH de Holzkirch, apud nos ambo sepulti in Ecclesia.

RUDOLPHUS de Klingenstein.

GERWICHTUS miles de Stozingen.

quo beneficii genere hi omnes cælo segratos præstiterint, ac æternam gratitudinis memoriam a nobis promeriti sint, nullibi assignatum reperio. Reliquas duas classes, ne Lectoribus fastidium moveam, præterire silentio lubet, cum præsertim illorum specialem memoriam per decursum Informationis hujus facturus sim, ac suppleri videantur ex sequenti Anniversariorum Catalogo, quæ per annos singulos celebrare solemus perpetuæ obligationis vinculo ad hoc adstricti.

Ordo Anniversariorum ac perpetuarum Missarum Exemptæ Canonie Wengensis.

1. **M**issa I. Domine Perthæ Comitissæ de Kirchberg uxoris Com. Henrici de Werdenberg, quæ obiit anno 1327. Ambo apud nos sepulti in Insulis.
2. Missa I. Stephani militis de Holzkirch circa annum 1398.
3. Missa I. pro anniversariis dubiis.
4. Missa Catharinæ de Plochingen. 1402.
5. Missa Gerwichti militis de Stozingen.
6. Missa II. Stephani de Holzkirch.
7. Missa II. pro anniversariis dubiis.
8. Missa I. Nobilis D. Conradi Presb. & Rectoris in Pernstatt.
9. Missa III. Stephani de Holzkirch.
10. Missa I. Margaritæ Menterin uxoris D. Joannis Menter Præfecti in Domo urspingana, & Matris adm. Rev. Nob. D. Joannis Menter &c. obiit 1948. 12. Aug.
11. Missa II. Margaritæ Menterin.
12. Missa II. D. Berthæ Comit. de Kirchberg.
13. Missa III. pro anniversariis dubiis.
14. Missa IV. Stephani de Holzkirch.
15. Missa I. Joannis Kurz.
16. Missa I. Diemedis Linserin.
17. Missa IV. pro anniversariis dubiis.
18. Missa V. Stephani de Holzkirch.
19. Missa I. Friderici Nüber.
20. Missa V. pro anniversariis dubiis.
21. Missa III. Margaritæ Menterin.
22. Missa IV. Margaritæ Menterin.
23. Missa VI. Stephani de Holzkirch.
24. Missa VI. pro anniversariis dubiis.
25. Missa III. D. Berthæ Comit. de Kirchberg.
26. Missa II. Joannis Rauch.
27. Missa VII. Stephani de Holzkirch.
28. Missa VII. pro anniversariis dubiis.
29. Missa II. Gerwichti de Stozingen.
30. Missa II. Conradi Rectoris in Bernstatt.
31. Missa VIII. Stephani de Holzkirch.
32. Missa VIII. pro anniversariis dubiis.
33. Missa III. Joannis Rauch.
34. Missa II. Joannis Kurz.
35. Missa IX. Stephani de Holzkirch.
36. Missa IX. pro anniversariis dubiis.
37. Missa IV. Domine Berthæ Comitissæ.
38. Missa V. Margaritæ Menterin.
39. Missa VI. Margaritæ Menterin.
40. Missa X. Stephani de Holzkirch.
41. Missa X. pro anniversariis dubiis.
42. Missa II. Diemedis Linserin.
43. Missa II. Friderici Nüber.
44. Missa XI. Stephani de Holzkirch.
45. Missa XI. pro anniversariis dubiis.
46. Missa Rudolphi de Klingenstein.
47. Missa IV. Joannis Rauch.
48. Missa VII. Margaritæ Menterin.
49. Missa VIII. Margaritæ Menterin.
50. Missa XII. Stephani de Holzkirch.
51. Missa XII. pro anniversariis dubiis.

Singulis quatuor diebus per annum applicatur ex consuetudine antiqua (nisi alia obligatio interveniat) Missa Conventualis pro universa Ecclesia, hujus loci Canonicis Fundatoribus & Benefactoribus vivis & defunctis.

Singulis Septimanis legitur una Missa in altari privilegiato pro Admodum Reverendo Nobili D. Joanne Menter Canonico novi Monasterii Herbipoli, & Cive Ulmenfi ejusque Parentibus & Consanguineis fundata vi testamenti 1757. obiit 2. Junij.

Singulis item Septimanis legitur die Sabbathi Missa B. V. M. in ejusdem altari pro Perillustri Familia Lib. Baronum ab Ulm, fundata anno 1663. a Perillustri ac Generoso DD. Luidfrido Lib. Baronum ab Ulm in Erbach.

Legitur item hebdomodatim una ex supra notatis 52. Missis, ordine a D. Decano præfixo, quibus insertæ sunt Missæ 8. Margaritæ Menterin, in privilegiato altari legendæ, quæ vi testamenti sunt fundatæ 1648.

Singulis quatuor temporibus cantatur Missa de Requiem pro dicto D. Joanne Menter, ejusque Familia vi foundationis 1657. factæ.

Circa idem tempus dantur 2. Missæ privatae una de B. V. altera de Requiem pro A. R. D. Antonio Opser olim Decano in Erbach, & Breisach, qui obiit 30. Junij 1678. ejusque Parentibus & Consanguineis fundatio facta est 1661.

In eadem Angaria fundavit 2. Missas de Requiem pro se & familia A. R. D. Christianus Schmucker Decanus & Parochus Ehingæ ad danubium: obiit 21. Maij 1685. fundatio facta est per donationem intervivos.

Anniversarium Fundatoris nostri Illust. ac Generos. DD. Wittigovi Comitissæ de Albeck, ejusque Conjugis, Parentum & Consang. celebratur infra Octav. S. Michaelis Archangeli cum Vigiliis integris & Missa de Requiem & omnes Sacerdotes eo die pro iis sacrificabunt.

Festive & solenniter celebrabit Præpositus anniversarium Antecessoris sui circa Festum S. Michaelis & omnium Præpositorum cum Vigil. integris & Officio de Requiem, omnes Sacerdotes tenentur pro iis sacrificare. Eodem modo ac ritu circa Festum S. Augustini fiet anniversarium ultimo defuncti Canonici, & omnium in obedientia defunctorum Confratrum,

Anniversarium Perillust. ac Generos. DD. Friderici Adami a Stein, circa Festum Purificationis B. V. pro se, ejusque Coniuge D. Maria Magdalena Theresia Ungelterin a Teuffenhausen & Humblangen & utriusque Familia. Quisque Sacerdos tenetur pro iis sacrificare. Officium fit de die, cum obligatio tantum sit de Missis privatis Fund. ex testamento.

Eodem ritu habetur Anniversarium Prænobilis D. Joannis Wilhelmi Roth de & in Reithi, pro se & familia, obiit in Domino 1. Aprilis 1684.

Anniversarium Prænobilis D. Dietrici Wilhelmi Ungelter a Teuffenhausen & Humblangen circa medium Maij quo tempore anno 1671. obiit & cantatur Missa Conventualis de Requiem.

Anniversarium Margaritæ Reiserin & Mariæ Rauchschnablerin sororum Civium Ulmensium earumque consanguineorum celebratur Mense Julio circa Festum S. Margaritæ cum Vig. unius Nocturni & duobus Officiis, uno de SS. Trinitate, altero de Requiem cantatis, & obligantur omnes pro iis satisfacere. Fundatio facta est anno 1607.

Singulis quatuor temporibus fundavit 12. Aprilis anno 1692. Prænobilis D. Joannes Casparus Roth de & in Reithi V. Missas pro se & tota familia. Circa diem V. Mensis Junij fit Anniversarium pro D. Balthasar Popp, & Walburgæ Honoldin uxore, civibus Ehinganis, & eorum Consang. lineæ rectæ per IV. Sacra, post unum Illorum fit incensatio ad feretrum ardentibus juxta 4. Candelis fundatio facta est 21. Julii 1692.

Circa Dominicam Lætarelegantur IV. Sacra pro defunctis, prout erant in mente Fundatoris. Fundatio facta est 19. Martij 1700.

Pro sua in SS. Euccharistiam devotione ordinavit Prænob. D. Joann. Bernardus Seiz J. U. L. Præfectus Salem. Ulmens. indies in Missa Convent: si fiat Choraliter, sub elevatione cantari: *Ave verum*; in Missa pro defunct. *Pie Jesu Domine*: fundatio facta est anno 1708.

Anniversarium prænobilis D. Bernardini Pihlmaier primi Imper. Postæ Ulmens. Directoris & Coniugis suæ M. Catharinæ Verdunckin pie demortuæ 9. August. 1708. fit eo modo, quo Marg. Reiserin circa 14. Febr. fundatio ex testamento, anno quo obiit 1709.

Anno Domini 1742. fundavit Mauritius Ducre Subaud. pro se Anniversarium circa Festum S. Nicolai cum Ministris cantatum: tenentur eo die omnes Sacerdotes alia obligatione non impediti sacrificare.

Circa idem Festum tenetur quilibet Sacerdos legere Sacrum ad intentionem Fundatricis Prænobilis D. Mariæ Theresiæ Picklin, ab Erathsberg natæ Erathin.

Circa diem V. August. habeatur Anniversarium trium Missarum pro D. Andrea Rueff Parocho resignato in Aichach 1. in honorem SS. Trinitatis. 2. B. V. M. 3. pro defunctis.

Circa diem 13. Aug. dentur octo Sacra pro Christina Nidermayerin, & ejus agnatis defunctis.

Singulis quatuor temporibus fiant duo Sacra pro defunctis ex Prænob. Familia Seiziana fundatio facta est anno 1734. a Clariss. hæredibus Prænob. D. Joannis Bernardi Seitz, piissimæ matris hortatu.

Anniversarium M. Franciscæ Gaiferin. Legantur singulis Angariis duo Sacra de Requiem. Ad intentionem Fundatricis. Fundatio facta est 1739.

Anniversarium Haimbianum. Legatur singulis mensibus unum Sacrum pro anima Fundatricis, & familia Haimbiana. Obligatio primo impleri cœpta est ab anno 1741. post obtentum Augustæ legatum.

Circa 15. Febr. celebratur Anniversarium Prænob. D. M. Theresiæ Picklin ab Erathsberg pro se & tota familia. Fit Officium cum Ministris: ardentibus ad altare & tumbam 4. cereis; tenentur omnes pro ea sacrificare fundatio facta est 1744.

§. IV.

Succincta Celeberrimi Monasterii Augiæ Divitis Notitia.

Quisquis attentiori oculo hanc de Wengensi Canonica Informationem historicam perlegere dignabitur, in eam mox sententiam deveniet Illam ceu candidam Augustini Filiam nigram eamque formosam habuisse Matrem, nempe Augiam divitem, celeberrimum quondam Ordinis Divi Benedicti Asceterium, ex cujus veluti utero in foundationis suæ, primordiis prodiit, atque sub materna illius cura potestate ac regimine per tria fere sæcula educata fuit, usque dum emancipata suam adepta est libertatem. Matrem hanc itaque nosse prius oportet, quisquis exactiorem Filiæ notitiam habere desiderat, secus hærebit semper animo dubium, qui factum fuerit, ut parere debuerit alterius Ordinis Abbatibus tanquam Ordniariis, Augiæ scilicet Divitis, quorum statim in Foundationis litteris facta est mentio.

Fuit ergo Augia Dives olim longe potentissimum, ac vere Augustum Superioris Germaniæ Monasterium, vulgo die Reichenow, cui ab ipsis opibus, & potentia hoc nomen fluxit. Si Naclero credendum quondam Sindlesana dicta fuit, a Gallico Præfecto Sindlesio, qui Insulam sancto Pirminio, in qua collocatum postea fuit hoc Asceterium, excolendam incolendamque commisit. Distat hæc Insula ab urbe Constantensi, per spatium dimidii milliarii, in longitudine habet milliare dimidium: fertilis est glebæ. Vineta continet egregia, omnisque generis fructus profert in summa copia. In fertilissimo hoc solo teste Casparo Prechio fundavit & construxit ad annum Christi circiter 724. præfatus Sanctus Pirminius Episcopus Meldensis ope ac subsidii Caroli Martelli (qui Caroli Magni avus erat) præclarum hoc ac nobilissimum Augiense Monasterium Benedictinæ Professionis: quo longo sæculorum decursu solis fere Principibus Personis e mundi fluctibus ceu ad portum Salutis licuit appellere; quod quidem tanto concursu est factum, ut nemini omnino successu temporis, nisi solis Illustrissimis ac Illustribus Comitibus ac Baronibus tanquam schola virtutis & eruditionis patuerit a Romanis Pontificibus, a Cæsaribus & Regibus amplissima concessa fuere Privilegia; quinimo huic Abbatæ, per se jam opulentissimæ, donarunt Pipinus, & Carolus Magnus villam suam regalem civitatem Ulmensem cum omnibus ad eam pertinentibus, decimis Juribus, libertatibus, ac possessionibus, sequenti, ut scriptores magni Nominis prætendunt, Diplomate.

Præceptum Karoli de Advocatia Ulme.

IN Nomine Sancte Individue Trinitatis. Karolus divina favente Clementia Imperator Augustus. Si Sanctorum Monasteriorum loca, ne labantur, frequenter sustentamus & sustentando ditamus non solum Deum per hoc nobis placamus, sed etiam nostri totius regni statum Corroboramus. Qua propter omnium præsentium ac futurorum comperiat industria, qualiter Ulmam nostram regalem Villam pro anime nostre ac parentum nostrorum remedio ad Monasterium quod Constructum est in Insula que in Allemannice partibus sita sint Lezzesowa nuncupatur ubi Venerabilis Presul hetto Spirituali turme preest, cum omnibus appendiciis suis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus, ut Fratres ibidem regulariter subsistentes & divino Operi die nocteque jugiter insudantes dum a nostris sumptibus alacriter procurantur assiduis eorum precibus deum nobis propicium facere dignentur. Ut autem predictus hetto cum Fratribus suis monachis videlicet atque Clericis in præfata Insula ab Exterioribus curis remotus dei servicio liberius atque securius insistere valeat cum ipsius Abbatis desiderio suorumque monachorum rogatu Adalbertum Cognatum nostrum in supra dicta Ulma Advocatum ac defensorem constituimus & eundem quia quales futuri sint homines ignoramus ne statuta nostra vel quisquam suorum successorum transgrediatur in presenti cum Juramento tenaciter obligamus hac de causa nostre placuit providentie eodem Adalberto defuncto in præfati Abbatis suorumque Successorum ac Fratrum scilicet monachorum hoc perpetualiter ponere potestate, ut sapientum usi Consiliis ex eis quos inter potentes noverint & invenerint esse meliores seculi & equitatis amantiores eligant huic loco sicut & in ceteris locis suis competenter Advocatos & Defensores. Eo tamen tenore ut quandocumque sui commissi prævaricator aut in rebus vel hominibus quod vulgo Balmundt dicitur existat, statim sine mora & sine

Judicio advocatiam perdat. Qui Advocatus & omnes sui Successores quale servitium in præfata Villa ab Augensi Abbate ejusque ministris deinceps recepturi vel qualem justiciam ipsi Abbatibus sint facturi breviter hic determinamus. Statuimus ergo ac præcipimus si presens A. Advocatus vel quisquam suorum successorum, in prædicta Villa placitare voluerit, quando vel qualiter aut quociens hoc fiat in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo disponatur, ut non cum pluribus quam XXX. equis ad placitandum veniat & tale servitium quale tunc reperitur & quod prædicto militum & equorum multitudini congruat ac sufficiat eidem Advocato prelibatus Abbas per suum Ministrum decenter & honeste exhibeat. Et ut hoc nunc & in futuro cunctis pateat regali nostro Imperio sancimus & Confirmamus ut nullus Advocatus in præfata villa majus Servitium ab Augensi Abbate vel a suis ministris quasi ex debito exigat, aut ad libitum sibi statuatur aut augeatur sive quasi ex Jure ultra statutum quicquam usurpare sibi vel vindicare audeat. Insuper statuimus atque Jubemus quicquid placitando ibidem acquirat tertia parte sibi retenta duas abbati reddat. Et nullum Advocatum vel Exactorem præter se sine Abbatis permissione sibi Constituat. Addimus quod nil privati muneris vel servitii in eadem Villa vel a quolibet locorum illuc pertinentium sive a Cellerariis quasi ex debito & statuto sibi Jure exigat ac mansiones vel per noctationes uspiam frequentare audeat. Quod si presens A. vel quisquam suorum successorum hec nostra statuta transgrediatur sine Judicio & absque spe recuperationis jubemus ut advocatia statim privetur & alter fidelior & Justitie amantior sano Consilio in ejus locum subrogetur. Et ut hoc scriptum nostrum atque decretum ab omnibus firmitus observetur & obnixius, annuli nostri signo sigillique impressione confirmari Jussimus

(L.S.)

R
 Signum K-^A-S domni Karoli Serenissimi
 Impera L toris Augusti.

Ego Ernestus Cancellarius ad vicem Lubberti Archicappellani scripsi. Et est data anno Dominice Incarnationis DCCCXVI. anno Regni piissimi Karoli Imperatoris Augusti XLVI. Imperii vero XIII. Actum Maguncie in Concilio magno coram multis principibus tam Spiritualibus quam Secularibus in Dei nomine feliciter Amen.

Inter eruditos non levis est Controversia, an Diploma hoc iis affectum sit notis Characteristicis quæ authenticum illud esse demonstrent. *Pro spurio*, inquit, & politicæ Lindaviensis, & litterariæ Reipublicæ Ornamentum D. J. R. Wegelinus in pretioso suo thesauro rerum suevicarum Tomo 2. suple. p. XV. *Diploma Carolinum habet*. H. Conrinus in cens. diplo. Lindav. pag. 306. W. E. Tenzelius in Vindiciis append. III. p. 72. & seq. Ch. Franc. Paulini in exercit. de Advocatis monast. §. 8. p. 540. in Syntag. rerum & antiq. Germa. de Ludewig. de bellis diplomaticis in Præfat. Tom. I. relig. M. S. Ct. omnis ævi diplom. Anno 1755. hoc ipsum argumentum insigni cum eruditione versabat vir inter Litteratos Ulmenses doctissimus D. Ludovicus Albertus Hæckelius in sua dissertatione: *de diplomate supposititio quo Ulmam Villam regalem a Carolo M. anno 813. Cœnobio Augiensi donatam assertum fuit*. Jenæ anno citato. Quam laudatus supra Wegelinus Suevicarum rerum Thesauri Vol. IV. p. 111. totam inseruit. Quidquid autem sit, meum non est, hanc controversiam decidere. Etiam in bellis diplomaticis nonnunquam advertimus falsa probaliora esse Veris. Hoc certum esse puto, opinionem hujus factæ donationis ab immemoriali tempore ita insedisse hominum animis, ut illam ceu verissimam Comentariis suis inseruerint. Pariter negandum non est Ulmam nostram multis sæculis Augiensis Cœnobii potestatem, ac jugum tolerasse salva licet semper in & ab ævo Carolino temporibusque subsequentibus illius tanquam Villæ regiæ immedietate atque hæc villa verba sunt Doctissimi Hæckelii, in insignem postea Imperii civitatem amplo Territorio & privilegiis plane eximiis ornata Deo Adjutore excrevit, hodieque inter magni Imperii nostri urbes magnifice floruit:

Ex hæcenus dictis jam mirum nemini videbitur, ob Augiæ Divitis præpotentiam, illam quoque per plura sæcula nemine contradicente in wengense nostrum

Cœno-

Cœnobium Jurisdictionem omnem exercuisse, cujus fundus ac Territorium sub Abbatum Augiensium Dominio semper mansit, ac tantum Illustrissimo nostro Fundatori concessus est Mons S. Michaëlis sub illis conditionibus, quæ litteris foundationis insertæ sunt, ut scilicet semper Præpositos Wengenses investiendi, confirmandi, orta in Electione Dissidia componendi penes ipsos remaneret potestas. Et si minime negandum sit hanc Matrem nostram potestatis suæ limites *nonnunquam* excessisse ac parum materne egisse cum sua filia. His prænotatis promoveamus gradum ad historiæ nostræ periodum primam.

PERIODUS I.

Prima hæc Periodus Illos Wengensis Cœnobii Canonico - Augustiniani enarrat Præpositos, qui a primo anno foundationis MCLXXXIII. usque ad annum MCCCLXXVI. quo hostilem in modum illud funditus destructum ac solo æquatum fuit, religiosa tenuere gubernacula. Horum acta, nos docebunt ex divinorum Judiciorum altissimisque divinæ Providentiæ Consiliis nullam felicitatem stabilem esse, rebus in humanis læta succedere tristibus, & tristia lætis, ac in Deo omnem tollerandam esse spem ac fiduciam, qui *mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, pauperem facit & audit, humiliat, & sublevat.* 1. Reg. v. 6. & 7.

CAPUT I.

Primi duo Præpositi ex Canonica Marbacensi adducti.

§. I.

Anonymus I. Præpositus.

Hujus primi Præpositi Nomen ignoramus, nec aliquando, multo licet labore & industria, deteximus scriptum. Hic, ut testatur vetus Præpositorum Catalogus, per Fundatorem wengensis Monasterii Nobilem Virum Wittigogum Comitem de Albeck de Canonica regulari in Marbach cum aliis fratribus adductus Anno Domini 1183. in Præpositum est electus & institutus, qui Ecclesiam & habitacula apta pro Religionis observantia construere cœpit, & parum temporis rexit, nostri Ordinis Canonici Regulæ strictus observator. Tandem obdormivit in Domino post septennium, cujus anima requiescat in pace.

Quamvis primi hujus nostri Præpositi Nomen nos lateat, grande tamen satis Nomen illi tribuit, inscriptum a posteritate illi Elogium quod strictus Ordinis nostri regulæ observator fuerit dilaudatus. De veritate hujus Encomii dubitari vel ex eo nequit, quod piissimi Fundatores nostri pro Novella Collegii nostri plantatione, ac inducenda Religione Canonico-Augustiniana illum ex florentissimo tunc temporis Canoniorum Regularium Cœnobio Marbacensi cum septem aliis ejusdem religiosæ vitæ sectatoribus adduxerint. Est autem Marbacense hoc Asceterium in superioai Alsacia prope Colmariam situm. S. Irenæo Martyri, atque una simul sanctissimo Legislatori nostro D. Augustino sacrum. Fundatorem habuit Nobilem quemdam Militem Burckardum de Gabenswiler Cathedralis Ecclesiæ argentinen-sis Ministerialem: Occasio foundationis hæc fuisse dicitur. Burckardus pro more suo Venationi incumbens ob nimiam fatigationem ad quietem se composuit. Toto tempore in herbam virentem prostratus in somno Christum humani generis Salvatorem coruscantibus quinque SS. Vulnerum suorum cicatricibus sibi adstare vidit. Stipabant equidem Latus Regina cœlitum, & Canonici Ordinis Restaurator Augustinus Pontificali indutus habitu, qui de ædificando in loco quietis Cœnobio Burckardum admonebant. Hic post amænissimum hoc spectaculum sibi redditus, rem serio ac minime ex somni ludibrio agi existimans, ocyus divino instinctu manum accomodavit operi, ac omne illud, quod incultæ telluris possederat spatium, consecratum Deo voluit pro ædificatione Monasterii, quod postmodum

Marbacensis nomen obtinuit. Aliud miræ hujus visionis testimonium ob deperditæ primævæ Institutionis documenta non exhibetur, quam quidam versiculi germanici vetustæ, ut ajunt, tabulæ inscripti, qui tamen recentioris ævi sunt. Eandem visionem narrat Henricus Pantaleon de viris Illustribus Germaniæ P. III. in *Leonardo Asceterii Marbacensis Priore*: In Alsatia, inquit, & Diocesi argentinenfi insigne & præclarum Monasterium: a Burchardo nobili milite de Geberswiler pro Canonicis Regularibus S. Augustini ædificatum, atque Mangoldus de Littenbach Canonicus Primus Præpositus constitutus est anno 1060. cum nimirum prius *Diva Virgo & S. P. Augustinus Fundatori prædicto*, id loci forte somno iudulgenti, conspicui adstitissent, & Monasterium in forma, quam adumbraverant, ut moliretur jussissent. Affirmat autem Pantaleon anno 1560. Marbaci sibi, dum ibi hospes diverteret prædictum Leonardum antiqua monumenta communicasse. Primi Marbacensis Monasterii Canonici de Venerabili Congregatione S. Ruffi, quæ eximio pietatis ac Sanctitatis fulgore eo tempore totam Galliam illustraverat, per Fundatorem adducti sunt circa annum supra nominatum constituto in primum Præpositum *Manegoldo de Lutenbach*, qui ut ait Bertholdus Constantiensis in suo Chronico ad annum 1095. *mirabiliter Ecclesiasticam Religionem, in illis Partibus extinctam, Deo miserante reaccendit; nam invalescente apud illos diuturna mortalitate, omnes pene majores, & militares ipsius Provinciæ ad ipsum catervatim convenire & officia Simoniacorum & incontinentium Presbyterorum penitus recipere noluerunt.* Ad annum 1015. hæc habet: *Mangoldus Venerabilis Præpositus Canonorum apud Marbach degentium ab Henrico Rege diu in captivitate detentus est, eoquod Schismati contra Ecclesiasticam Authoritatem obedire noluerit, unde & tota Ecclesia longe lateque condoluit.* Existimat Joannes Fronto, Canonicus S. Genevæ Parisiis, Mangoldum hunc eundem esse cum *Manegoldo*, ad quem S. Ivo Carnotensis Episcopus Epistolam quadragesimam scripsit. Vid. opera S. Ivonis P. II. p. 137. Edit. Paris. Certum est illo tempore, quo wittigogus foundationi nostri Collegii animum adjecerat, Marbacense Asceterium latissime jam effloruisse ac ob regularis disciplinæ famam plures ex illo pro variis Monasteriis præstantes viros fuisse evocatos, ut aliis ad rigorosam & exactam vitæ Canonico-Apostolicæ observantiam Duces ac Magistri essent. Contendit Mauburnus noster in Venet. l. I. c. 9. jam sub annum 9094. Marbacensem Canoniam in Congregationem satis magnam (quæ successu temporis 300. complexa est Monasteria) excrevisse. Pennotus in Hist. trip. P. II. cap. 66. n. 1. sequentia ex Honorii P. M. Bulla ad Gernardum Præpositum Marbacensem adducit verba: *Quæ Domus (Marbacensis Canoniam) quam late effloruerit, quam districtam vitam duxerit, quam sublimata fuerit, testimonio sunt Capitularis Congregatio fere 300. Monasteriorum, Constitutiones, reliquæ &c.* Ex tam celebri Ordinis nostri Coenobio primam nostram coloniam fuisse introductam gloriari possumus, jure tamen irascimur iniquitati temporum memoriæ nostræ fuisse subtracta primi Præpositi ejusdemque Sodalium Nomina.

Perierit autem licet Præpositi hujus Nomen, conspicienda nihilominus adhuc est illius effigies penicillo expressa. Arma gentilitia fere eadem sunt cum illustri Baldingerorum Patritiorum Ulmensium familia, salientem enim canem præferunt, diagonaliter tamen secta non est scuti Area Trautweinius noster, nunc Decanus, sic olim de hac tabula cecinit in *Josepho accrescente*.

Primus in extensa spectandus Sindone Præsul

Pingitur Alsatia wengam translatus ab ora,

Cum Sedes, wittigove, tuas mirantibus arvis

Ostensus erat jam certo nomine *Clivus*,

Aggere tunc nondum stebilem qui despicit urbem.

Scilicet empyrio flagrans Albeckius æstu

Munere non uno faciles obstringere Divos,

Dum meditatur opus, Magni Michaëlis honori

Tecta peregrinæ prona in solatia turbæ,

Decretasque pio Laudes pactura Tonanti;

Hunc Magnum probitate virum, magnaue Sophia,

Detulit in patrias Marbaci e Littore terras

Subsidium teneris fulcrumque haud debile tectis.

Magna

Magna illi species, & priscis propria seclis,
 Nec Wittigovæas impar pertexere curas;
 Quippe nec ingenium, nec pro re Numinis ardor
 Nec studium populi, nec Nobilitatis avitæ
 Gratia, nec Virtus (præstandis optima rebus
 Semita) ne tristi deerat spes obvia sorti,
 Quæ lætas dubiis ceu duris ictibus aurum,
 Obvertit vires cœlo firmante procellis.
 Ille, per Istræas cum Cæsaris agmina ripas
 Starent: Romulea cum missus ab arce dynastes
 Perficeret Sancti jussa rem voce Monarchæ,
 Divitis Augiæ cum Regi assisteret alto
 Præsul, & Acroniam Flamen præcelsus ad undam
 Diethelmus; magni cum Nomina summa Senatus
 Purpureusque Ordo densum circumdaret agmen
 Tentonidum Capiti, stettit ille, unusque perorans
 Flexit in ingenuam regalia pectora causam,

Anno 1186, Diethelmus Augiæ Divitis Abbas pacata Germania & Italia Romanam adiit ac ab Urbano III. omnium Privilegiorum Augiensis Archisterii confirmationem impetravit non sine ingenti lætitia Canonorum nostrorum in monte.

§. II.

Anonymus II. Præpositus.

Secundi quoque hujus Præsulis ac Præpositi nostri Nomen in Veterum Chartis evanuit. Annus, quo Præposituram adiit certus non est; per Electionem autem successisse circa annum 1190. constanter affirmari video. En! ejus Imaginem laudati supra Poëtæ penicillo breviter depictam:

- - - Hic etiam Marbaci e stirpe propago
 Sincerumque fuit devoto e semine germen
 Hinc illi Pietatis amor, nativæque flamma
 In Superos; hinc Mundi horror, cœlique cupido,
 Hinc ardor legum, & Zelus devinctus olympo,
 Quis tum nascentem non multo a tempore florem
 Nutriit & docuit cultuque ævoque potiri.

Anno 1192. Diethelmus Augiensis Abbas unanimi totius Cleri ac populi Constantiensis consensu ad gubernationem Episcopatus assumptus est, retinens tamen etiam Divitis Augiæ possessionem. Ita Bruschi. In Catal. Episc. Const. Fallitur tamen in Chronologia sua Bruschi, jam enim anno 1191. Foundationi Monasterii Bebenhusani subscripsit Diethelmus tanquam *Episcopus Constantiensis*; quod Diploma reperitur in *Documentis redivivis* Besoldi p. m. 357. 358. & 359. Accidit hæc electio Novellæ Plantationi nostræ merito jucundissima, quem enim jam prius sensimus fautorem, Clementissimum postea experti sumus Episcopum. Privilegia enim in prima foundatione nobis concessa non tantum confirmavit, sed novis favoribus auxit ac potenter protexit. Non enim apud Romanum tantum Pontificem ac Imperatorem gratia valuit; sed insuper Fundatores nostros perpetua amicitia coluit, a quibus eidem summopere Monasterium in Monte fuerat commendatum, teste Bruschio Chronol. p. 44.

Incidit in tempora Regiminis hujus Præpositi luctuosissima mors Imperatoris Friderici I. Barbarossæ, in cujus augustissima præsentia deque illius clementissimo consensu solennissime in monte peracta fuit Wittigovæa fundatio, qui post edita

contra Thraces, Græcosque Insignia fortitudinis exempla, post Turcas ingenti strage fusos, post Iconium Sultani sedem expugnatum, in Armenia in præfrigidâ Cysni unda, quam seu corporis æstivo calore abluendi, seu vadi scrutandi causa intraverat, ingenti orbis Christiani luctu submersus interiit. Rerum summam in Palestina filius equidem Fridericus suscepit, ast non diu superstes, quippe in Ptolemaidis obsidione morbo extinctus, exercitu vel adversa valetudine, absumto, vel a signis dilapso paucis in Patriam redeuntibus. De fluvii nomine Auctores minime conveniunt, alii *Sophet*, alii *Cydnium*, alii *Caleph Seleph* hi *Serram* vocant. Constanter tamen omnes Scriptores aquis suffocatum optimum Imperatorem referunt. Solatii res plena est, quod *Marinus Sanutus* l. 3. P. 10. scribit: Fridericum adhuc spirantem Sacri Dominici Corporis participem factum fuisse, ac deinde mortuum. Alii volunt triduo elinguem jacuisse antequam moreretur. Sulgerus in *Annal. Zwif.* ad hunc annum ex Stadenſi narrat, Friderici inter postremos agones verba ultima hæc fuisse: *Accipe Jesu spiritum meum: Benedictus crucifixus Dei Filius, quod aqua me suscepit; qua me regeneravit: me Martyrem faciat, quæ me fecit Christianum.* Vide *Dissert. Joann. Christoph. Artopæi. Argentoratensis Canonici* 1696. quæ etiam recusa est in *Theſ. rer. Suev. Laudati supra Wegelini Vol. 2. dissert. 23.*

In perpetuæ gratitudinis monumentum Epitaphii loco Magnanimi hujus ac Summi Imperatoris Friderici tumulo inscribam Elogium a Niceta Choniata l. 2. de rebus Isacii Angeli Imperatoris scriptum. *Fridericus* inquit: *vir ultra omnes omnium gentium Christianarum Principes Christi desiderio flagrans: patria, deliciis regiis, tranquillitate beata domi, superbaque cum charissimis vita despectis cum Christianis Palestinæ incolis ærumnas tolerare maluit, & propter Christi nomen & vitalis sepulchri venerationem, exterâs terras patriæ prætulit, ab eo instituto non tot pasasanguis, non tam longinquo, & ubique difficili itinere, non periculis, quæ a gentibus, per quarum Provincias transeundum erat, imminebant, deterritus: Non aquæ penuria, non præfinitus, isque emptitius panis, & alicubi insidiosus, eum ab instituto dimovit. Non liberorum amplexus cum lachrimis, & extremæ salutationes animum ejus commoverunt aut effæminarunt, sed potius instar Pauli Apostoli, vitam parvi æstimans abiit, non modo ut vinciretur, sed etiam ut pro Christi nomine moreretur. Adeo Apostolicus fuit illius Viri fervor, & religiosum institutum, nihil eorum sanctimonia inferius, qui extra communem sortem positi, tota contentione animorum ad vitæ rationem Evangelicæ celsitudini respondentem feruntur, & totius ætatis cursu eo directo res humanas pro stercoribus despexerunt. Hæ laudes ex ore hominis græci, qui plerumque hostes Alemannorum erant, maximum certe piissimo Imperatori Decus afferunt.*

Ad Instantiam Diethelmi Abbatis Augienſis & Constantienſis Episcopi Innocentius III. Collegium nostrum sub beati Petri & propriam protectionem suscepit, specialiter autem Authoritate Apostolica confirmavit nostrum in monte Polyandrium anno Pontificatus sui secundo 8. Kalendas Maij, qui annus fuit 1199. Bulla Pontificia sic habet:

Innocentius Episcopus, Servus Servorum Dei

Dilectis filiis Præposito & Fratribus sancti Michaelis regularem vitam professis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est nos facilem præbere consensum, & vota, quæ a rationis tramite non discordant effectu prosequente complere. Eapropter, dilecti in Domino Filii, vestris postulationibus annuentes, personas vestras cum omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum justis modis, Deo propitio poteritis adipisci, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus. Specialiter autem concessionem super sepeliendis vestris fratribus, conversis & familia, a venerabili fratre nostro Constantienſi Episcopo Dicecesano nostro vobis factam, sicut provide facta est, & in authentico Ejusdem Episcopi continetur, Auctoritate vobis apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Protectionis & confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hæc attentare præsumpserit, Indignationem Omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datæ Laterani, VIII. Kal. Maij Pontificatus nostri Anno secundo.

§. III.

An spes nulla supersit in Marbacensi Canonica detegendi utriusque
Anonymi Nomina?

Nihil intermisere laboris ac Industriæ Antecessores nostri, ut illa detegerent, constanstamen Marbacensium primorum nostrorum Parentum fuit responsio: sub decursum Sæculi decimi sexti paratragædiante rusticorum turba potiora domus suæ documenta aut igni fuisse tradita, aut rapacibus harpiis cecidisse in prædam. Ego, cum scirem posterorum diligentia varia subinde detecta esse historiæ adju-
menta, quæ superioris ætatis vel incitiae, vel negligentia deperdita omnino cre-
diderat, humanissimis litteris accessi quemdam ex Marbacensibus Canonicis anno
1738. ut lucem hisce in tenebris impetrarem. Quibus ipsemet Reverendissimus
ac Illustrissimus D. Marbacensis Antistes D. Josephus Antonius Breiß d' Ehrenpreiß
respondere dignatus est, notitiam tamen desideratam, quam ipse non habuit, da-
re non potuit, quam suam impotentiam gratiosis hisce litteris humilitate ac hu-
manitate plenissimis ad me tunc temporis Collegii Wengensis Decanum, datis
excusavit.

P. P.

Imputare Dominatio Vestra negligentiae merito posset tam diuturnum silentium
ad gratissimas vestras jam in mense Februario ad me scriptas (gratissimas inquam)
quid enim gratius, acceptius, jucundius, & optatius septuaginta duorum anno-
rum seniculo mihi accidere potuisset, quam a celeberrima vestra Canonica obtine-
re nova? ubi anno 1717. & quidem reiteratis vicibus hospitando, tot tantisque gra-
tiis a Reverendissimo D. Præsule Wengensi Augustino fel. mem. & a lectissimis Do-
minis Canonicis omni genere benevolentiae ac beneficiorum tantum non submer-
sus sum, propter quæ etiamnum gratias dignissimas rependo, & utinam Marbaci
aliquantisper (si non omnibus) saltem quibusdam e gremio vestro dignissimo ani-
mum meum gratum iisdem benefaciendo exhibere possem dum mihi vita superest?
quantum gaudium, quis júbilus, qualis consolatio, mihi id foret! verum, ut
tandem paucis ad humanissimas Dominationis vestræ respondeam; doleo, quod
non plus informationis ad desiderata dare valeam, quam jam vos habere sciam,
nimirum quemdam anonymum e gremio Marbacensi circa annum 1183. per annos
septem vestræ laudatissimæ Canonice primum profuisse Præpositum; atque hunc
eundem anno 1190. alium (Anonymum quoque) e nostris professis subsecutum
imo & alios Marbacenses eodem tempore ad Vineam Wengensem noviter planta-
tam submissos, ut eandem colere novos Vinitores adjuvent. Mirabar quod vestra
Reverentia non recta ad me scripserit, quod revera pro singulari honore mihi du-
xisset; forte Dominationi vestræ non innotui, permittat, ut quæram, quisnam
in Præpositura Reverendissimum p. m. Augustinum fuerit secutus? an qui successit
etiamnum vivat? quod ei nomen? cui mea submississima, me commendans, of-
fero obsequia, alias me agnoscens omnibus RR. Dominis celeberrimi Collegii ve-
stri dignissimis membris & specialiter

Plurimum Rdæ Dominationi Vestræ

Servum obstrictissimum, qui sum

Marbaci in Alsacia prope Calmariam
in Festo Conversionis S. P. N. Augu-
stini Anno 1739.

Josephus Antonius Preiß d' Ehren-
preiß Prælatus Marbacensis

Idem Reverendissimus ac Venerabilissimus Senex adhuc junior ad Reverendum D. Franciscum Petri Germaniæ Canonico-Augustinianæ has ipsas querelas præmisit in gratiosis suis litteris anno 1689. die 26. Novembris exaratis.

Acerbe doleo, inquit quod ob defectum principalium documentorum nostrorum, quæ jam sub decursum Sæculi decimi sexti tempore belli rustici a potiori perierunt, & a seditionosa tumultantium agricolarum turba Vulcano tradita, vel violenter fuerint discerpta, perdita, & ablata, ampliorem informationem dare haud possim. Nostro decurrente Sæculo usque ad annum 1633. supersuit apud nos insigne quoddam & inæstimabile Chronicon ab antiquis Canonicis Marbacensibus ab integris quatuor Sæculis magna sane sedulitate conscriptum, in quo præter diversa notitia mirabilis quoque rerum ac temporum Metamorphosis, mutationes item Statuum, Ordinum, Provinciarum ac Monasteriorum accurate fuerunt annotata: Hujus proin libri raritas & præstantia quam plurimos Patriæ nostræ Magnates, Viros doctos, imo & doctissimos, isthuc Marbacum attraxit, qui non tam animi relaxandi causa, quam ob hauriendam tam certam & evidentem peritiæ pluribus diebus isthic sese detinebant, legebant, seque cum maxima mentis oblectatione divertebant. Verum hujusmodi Chronicon postmodum tempore belli Suecici, una cum thesauro & pretiosissimo Ecclesiæ nostræ ornatu (quem ex puro auro confectum Isabella Clara Eugenia Illustrissima Belgarum Princeps nobis donaverat) Brisacum tanquam ad commune Patriæ nostræ asylum tutissimum fuit translatus, ubi tandem jure belli ad manus Bernardi Weinmariensis Ducis Saxonie Generalem, uti vocant, Auditorem Georgium Walck, patriam Norinbergensem acatholicum devenerit, & sic haud sine gravissima injuria a nobis ablatum periit,

Tertia vice tentavi Vadum, & Marbacensis Canonice Antistitem feliciter regnantem Reverendissimum DD. Josephum ea, quæ potui humanitate accessi, rogavi, si tamen vires humanas non superaret opus, ut detegi mihi ex veteribus Chartis curaret primorum nostrorum duorum Præpositorum nomina, Actum tamen iterum egi,

PERIODUS I.

CAPUT II.

De Seyfrido III. & Translatione prima Monasterii S. Michaelis de monte.

§. I.

Seyfridus impetrat consensum transferendi Monasterium de monte.

Seyfridus, cujus Nomen tandem vetustiores produnt tabulæ, optimum Antecessorum suorum exemplum secutus ac illorum vestigiis firmiter inhærens, ob exactam Canonis Augustiniani observationem & Religiosissimam conversationem omnem piissimorum Fundatorum nostrorum amorem & affectum in se derivavit. Canonicorum etiam suorum Confratrum æstimationem rerum agendarum prudentia & affabilitate sibi in tantum conciliavit, ut dignissimus ab iis habitus sit circa annum Domini 1200. tertius in monte S. Michaelis Canonice-Augustinianæ familiæ Præpositus. Toti Comitum Albeckensium Prosapiæ jucundissima ac gratissima accidit hæc Electio, novumque Præpositum sibi præsentatum ex literarum foundationis præscripto pari gaudio confirmavit Reverendissimus Fautor noster, ac paterno semper erga nostram Novellam Canonicorum plantationem amore affectus Augiæ divitis Abbas & Constantiensis Episcopus Diethelmus. Parvus eo tempore adhuc erat fratrum nostrorum numerus. Sequentes enim, qui utique pauci erant sub Neoelecto Præposito Seyfrido legimus vixisse, quorum Nomina erant Berchtoldus, Baltherus, Eberhardus Presbyteri, Rudolphus, Waltherus, Diaconi. Seyfridus Subdiaconus.

Præpositus noster statim primis Regiminis sui annis cum fundatoribus nostris consilium inire cepit de transferenda habitatione nostra de Monte S. Michaelis in patentem, & jucundam extra civitatem Ulmensẽ aream, quam gemina Blavii fluminis brachia ceu Insulam spectantium oculis objecerant, & quia totius hujus area satis amplum spatium in partem superiorem & inferiorem divisum appellari sole-

solebant *die hohe und niedere Wengen* usque ad moderna tempora nostro Collegio *Wengarum & Insularum* nomen adhæsit. Si populari traditioni adhibenda fides, transferendi Monasterium unica causa fuit aquæ in monte penuria, fontana enim, quotidianis necessitatibus destinata, per unius fere horæ distantiam ex alio vicino Monte advehi per duos asinos debuit, ab his ipsis auritis hydrophoris animalibus nomen sortito, quod etiam hodie retinuit: corrupto vocabulo *Mons asinorum* dictus, sive *der Eselsberg*. Quæ tamen Nomenclatio ac narratio falsa omnino est, in antiquioribus enim chartis non vocatur: *der Eselsberg*, sed *Oelsberg*, a Capella quadam Christo in Monte Oliveti sanguinem sudanti sacra: *Oelsberg* enim *montem Oliveti* vel olivarum sonat, licenim habet alia Chronicorum Ulmensium traditio. Si tamen inspiciatur probe tenor Episcopalis concessionis de monte transferendi Monasterium alia causa non suberat, quam officinarum metallicarum, & ferrariarum, de consilio Fundatorum, fors etiam ipsiusmet civitatis Ulmensis in bonum fundati a se cœnobii erigendarum opportunitas. Sui minime juris ea tempestate erat Ulmensis civitas, sed Augiæ Abbatum suberat, quod supra memoravimus Imperio, quare novæ huic Comitum Albeckensium molitioni nihil unquam opposuere. Legitur in veteri Præpositorum nostrorum Elencho Seyfridum jam anno 1200. transulisse Monasterium de monte. Hoc veritati consentaneum non est. Vetus inscriptio in Insulis nostris olim reperta, & usquehuc in chartis antiquioribus conservata hæc habet.

*Anno ab Incarnatione Domini Millesimo Ducentesimo
QUINTODECIMO Kalendis Aprilis inchoatum est Mo-
nasterium hoc nostrum S. Michaelis in Insula a Venerabili
Seyfrido ejusdem loci tertio Præposito in Ordine, & sub
Sibbothone tunc temporis Advocato fratre Fundatoris nostri
Comite de Albeck.*

Si autem Anno 1215. primum inchoatum fuit ædificium, qua ratione dici poterit Monasterium de monte jam anno 1200. fuisse ad Insulas wengenses translatum, præsertim cum a *Jove* factum fuerit *principium*, scilicet omnium Primo construi cœperit Collegii Ecclesia, & quidem satis splendida & sumptuosa quæ olim *Wengensis Basilicæ das Wengen Münster* nomen obtinuit.

Serius itaque de monte cum suo cœnobio descendit Seyfridus, & quia in grandi hoc negotio facile sibi consentientes habuit Illustrissimos nostros Progenitores & Advocatos, horum comendatiis adjutus absque ulla difficultate impetravit a Constantiensi Episcopo, ad quem fundus pro novo erigendo asceterio spectavit, consensum ordinarium (sine Privilegiorum in monte possessorum dispendio) transferendi Monasterium ad locum Officinis nostris, quas tunc vel meditabatur Seyfridus cum suis Canonicis vel omnino erectæ jam erant, opportunum. Ecce! totum consensus Diethelmi tenorem - Diethelmus Dei gratia Constantiensis Ecclesiæ Episcopus dilectis filiis Præposito & fratribus ejus tam præsentibus quam futuris in Monte sancti Michaelis Ulmæ existentibus salutem in Domino, ad nostram sollicitudinem pertinet Episcopalem omnibus justa petentibus facilem assensum præbere. Religiosis autem crucem Christi subvenire, & contra omnem calumniam improborum tuitionem providere. Propterea auctoritate duplici qua fungimur Episcopali jure, & jure fundi nostri, pertinentis ad nostram Augensem Ecclesiam, indulgemus vobis liberum arbitrium transferendi habitationem vestram a monte in quo estis, in planum quem præligetis opportunum vestris officinis. Statuimus etiam ut hæc mutatio loci sine omni præjudicio juris & rationum vestrarum in perpetuum consistat. Item ut locus, quem ad Monasterium construistis, pace & privilegio religioni debito inviolabiliter gaudeat. Decernimus etiam, cum fundus Ecclesiæ jure proprietatis ad nostram Augensem Ecclesiam pertineat, ut liceat omni familiæ Augensis domus Servorum & Monasterialium facere commercium vobiscum rerum suarum mobilium & immobilium, per donationem, commutationem & venditionem. Si quis autem hanc paginam nostræ firmationis in jure vobis debito aliquatenus vobis infregerit, anathema sit, & indignationem Domini Jesu Christi & Matris ejus sanctæ Mariæ, nisi resipiscat perpetuo incurrat Amen.

Datum Constantiæ anno Domini M. . . . V. Kalendas Octobris Indictione.

(L.S.)

Annus , quo datus est a Diethelmo hic consensus, item Romana Indictio fugientibus in Pergameno litteris detegi haud amplius certo potest.

§. II.

Inchoat ædificationem Monasterii in Insulis.

Anno 1215. ut §. præcedenti fuit dictum, postquam omnia ad ædificationem necessaria præmisisset, ipsi tandem operi primam accomodavit manum, ac Wengensibus in Insulis debita cum pietate ac consuetis solennitatibus ponere fundamenta cepit sub invocatione Divini Numinis ac Patronorum nostri Collegii. Inceptum grande hoc opus e cælo benedixit Deus; Illustrissimi autem Fundatores nostri omnem impenderunt operam, ut paucos intra annos in altum surgeret altera hæc in honorem sancti Michaelis erigenda Basilica, novumque in Insulis Canonici Ordinis asceterium, quare omni favore, liberalitate, & auxilio Seyfridum adjuverunt, novisque accessionibus bonorum Religiosos suos Clientes ditarent. Inter illos primo loco nominari meretur Illustrissimus Barengerus Albeckensis Comes primi Fundatoris nostri Germanus, qui pietatem fratris sui æmulatus anno 1219. Ecclesiam seu Capellam sancti Andreae in Stozingen liberalissime per donationem nobis contulit, ut patet ex sequenti & vetustissima notula:

Sciant universi tam præsentis, quam futuri, quod generosus Dominus Berengerus Comes de Albeck frater Fundatoris nostri Monasterii, contulit dicto nostro Monasterio anno Domini 1219. Ecclesiam seu Capellam sancti Andreae sitam in villa Stozingen, quam collationem Honorius III. anno Pontificatus sui septimo sequenti Diplomate clementissime anno ab Incarnatione Domini 1223. confirmavit.

Honorius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis filiis Præposito & conventui de Insula S. Michaelis apud Ulmam, salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum & honestum, tam vigor æquitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter dilecti in Domino filii vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, capellam sancti Andreae sitam in villa Stozingen, nec non & alia bona vestra, sicut ea omnia iuste, pacifice ac canonice possidetis, vobis & per vos Ecclesie vestrae Auctoritate apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ex ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Data Laterani V. Kalendas Octobr. Pontificatus nostri anno septimo.

Eodem anno Sibotto Berengeri hujus pariterque Fundatoris nostri germanus frater cum filio suo Witigogo nova donatione liberalissime succurrit surgenti in Insulis S. Michaelis Ecclesie, Ecclesiam S. Martini in Hervellingen cum jure patronatus ac aliis pertinentiis in perpetuum offerendo. En ipsos iterum donationis litteras.

In Nomine Sanctæ & individuae Trinitatis, quia necesse est, ut ea, quæ in tempore geruntur, ne cum tempore labantur, apicibus litterarum commendentur, cujus rei gratia notum sit universis Christi fidelibus, tam futuris quam præsentibus, quod ego Sibotto de Albegge & Witigogus filius meus pro remedio animarum nostrarum, ac salute parentum nostrorum Ecclesiam in Hervellingen cum jure Patronatus, & aliis pertinentiis Beato Michaeli Archangelo apud Ulmam in perpetuos usus fratrum ibidem Deo famulantium liberaliter atque solenniter contulimus. Ut autem hujusmodi donatio majoris roboris censeatur, præsentem paginam sigilli nostri appensione communivimus. Acta sunt hæc anno Incarnationis Dominicæ 1219. tertio Kalendas Octobris. In ipsa Ecclesia sancti Michaelis (alibi Capella dicitur) coram Henrico Plebano, Hainrico Decano, Luithardo Sacerdote, Hainrico Sacerdote Ulmensibus, Bilgimo Nobili de Hutwil, Eberhardo Milite de Luderstein, Seifrido Milite, & Lieningo Milite & aliis multis testibus huc vocatis.

Hanc donationem etiam calculo suo ratam gratamque habuit cum toto Reverendissimo suo Capitulo cæthedrali Sifridus ex Rechbergiorum de Calatin nobilissima familia ortus ac in Episcopum Augustanum anno 1208 electus, ut sequentes perhibent confirmationis litteræ.

In Nomine Patris & Filii & Spiritus sancti amen. Sifridus Dei gratia Augustensis Ecclesiæ Episcopus. Quotiens donationes aliquæ fiunt in subsidium Ecclesiarum, talis adhibenda est discretio, & sollicitudo, ne eas, quæ rationabiliter sunt acta, processu temporum casu quolibet in irritum, sive in dubium valeant revocari. Hujus itaque rei gratia notum facimus universis tam futuris quam presentibus Christi fidelibus, quod cum nobilis vir Dominus Sibotto de Albecke divino motus instinctu proprietatem sive jus Patronatus in Hervelsingen cum suis pertinentiis Ecclesiæ S. Michaelis apud Ulmam in perpetuos usus fratrum ibidem Deo militantium pro salute animæ suæ & Parentum suorum liberaliter & solenniter tradidisset. Nos ad instantiam & devotionem dilecti in Christo fratris Sifridi Præpositi & Conventus, loci jam dicti, Deo principaliter inspecto ad meliorationem præbendarum, quæ tenues ibi sunt admodum & pauperes, mediantibus Dominis nostris Capitulo majori & præbentibus assensum, auctoritate Episcopali dispensantes curam animarum supra dictæ Ecclesiæ Hervelsingæ salvo in aliis Jure Diocesani contulimus Ecclesiæ sancti Michaelis, ita tamen, quod illa Ecclesia de Hervelsingen scilicet per sufficientem & honestum Vicarium, qui sciat & valeat commissam sibi regere plebem, debeat ordinari. Ut autem factum nostrum non parva deliberatione provisum, attentione qualibet impugnari non possit, ne dum infringi, præsentem paginam sæpe dictæ Ecclesiæ sancti Michaelis inclusimus Sigilli nostri munimine roboratam.

Acta sunt hæc Augustæ Anno Dominicæ Incarnationis MCCXVIII. undecimo Kalend. Decembris coram Domino Rappotone majore Præposito, Alberto custode, Heinrico de Mändechingen, Heinrico Huchingo Archidiaconis, Wernhero Inctmanno Subdiacono Canonicis Augustensibus, Cunrado Decano de Urspringen, Magistro Kunone minore de Wisenstaig & aliis quam pluribus testibus ad hoc vocatis.

Obiit hic Sifridus Augustanorum Episcopus Anno 1227. dum Fridericum II. iter Hierosolymas instituentem sequeretur.

Hoc ipso quo Comites de Albeck erga nos liberalissimos sese exhibuere ædilitias Seyfridi Præpositi curas pietate ac liberalitate sua etiam juxta Adelhaidis Comitissa de Saxonia fundato pro se Anniversario.

§. III.

Recipitur Collegium nostrum in Protectionem Apostolicam, ac de novo confirmantur præfatæ Donationes.

Nec favor Romanorum Pontificum meritissimo nostro Præsuli defuit; Honorius enim hujus nominis tertius Summus Christi in terris Vicarius morum integritate sanctissimus ad humillimas Seyfridi preces inclinatus Collegium nostrum ac personas nostras cum omnibus bonis in suam protectionem anno 1220. suscepit, ac insuper novum confirmationis Pontificiæ pondus addidit relatis in hoc capite donationibus per Bullam præsentem:

Honorius Episcopus Servus Servorum Dei, dilectis filiis, Præposito & Conventui sancti Michaelis ad Ulmam, salutem & apostolicam Benedictionem. Sacrosancta Romana Ecclesia devotos & humiles filios ex asueto pietatis officio propensus diligere consuevit, & ne pravorum hominum molestiis agitentur, eos tanquam pia Mater suæ protectionis munimine confovere. Ea propter Dilecti in Domino filii vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu personas vestras, & Monasterium in quo divino estis obsequio mancipati, cum omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum conceptis modis præstante Domino poteritis adipisci, sub Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & nostra protectione suscipimus. Specialiter autem Ecclesiam S. Martini in Hervelsingen & Capellam S. Andreae sitam in villa Stozingen, & alias Ecclesias, quas iuste & pacifice possidetis, vobis & Monasterio vestro auctoritate apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, provisi, quod in dictis Ecclesiis per confratres vestros, vel Vicarios Idoneos divina sine alterius præjudicio celebretis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datæ Laterani VI. Id. Maij. Pontificatus nostri anno quinto.

§. IV.

Obitus Seyfridi primi in Insulis Præpositi.

Mortem meritissimi hujus Præfulis ad annum Domini 1221. commemorat Reverendissimus Scriptor noster Joannes Præpositus hisce verbis: *Anno Domini 1221. hic Præpositus obiit in die Exaltationis sanctæ Crucis.* Cum autem simul referat Diepoldum IV. in ordine Præpositum regere cæpisse anno Domini 1227. probabile mihi minime videtur annum obitus Seyfridi rite fuisse assignatum, per integrum enim sexennium vacasset post fata Seyfridi Præpositura in Insulis. Verosimile id mihi minime videtur ex hac potissimum ratione, quia Persona Superioris, in constructione Monasterii protanti operis directione fuerat summopere necessaria, ne, ut in constructione turris Babylonicæ est factum, confunderentur linguæ. Magis itaque ad veritatis scopum collineasse Casparum Bruschium puto, qui in descriptione Wengensis cœnobii ita loquitur: *Sifridus tertius, ultimus in Monte & primus in Insulis Blavi Annis Præpositus. Siquidem ejus temporibus, anno videlicet 1215. facta translatione inchoatum est Monasterium S. Michaelis in Insula sub Sibottone Comite de Albeck Monasterii advocato, temporibus Philippi & Ottonis Imperatorum inter quos grave erat Schisma. Præfuit is huic loco 26. annis. Obiit anno 1227. Qui annus accurate convenit cum initio Regiminis Diepoldi de quo infra.*

Pertinet itaque ad tempora hujus Præpositi Dedicatio Capellæ in Insulis noviter constructæ a Conrado II. hujus Nominis Constantiensi Episcopo facta anno Domini 1224. attestante sepenti veteri notula, quæ sic habet: Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo vicesimo quarto undecimo Kalendas Decembris dedicata est Capella a venerabili Conrado Constantiensis Ecclesiæ Episcopo in honorem sanctæ & individuae Trinitatis & victorissimæ sanctæ Crucis & gloriosissimæ sanctæ Dei Genitricis Mariæ perpetuæ Virginis, præcipuæ autem in honorem sanctarum Virginum & Martyrum Margarethæ & Katharinæ. Continentur autem in hoc altari reliquiæ sequentes:

Sanctorum Apostolorum Jacobi & Andreæ, sanctorum Martyrum Viti, Joannis & Pauli, Pelagii, Thomæ Ep. & M. Longini, Sebastiani, Alexandri, Innocentium Martyrum, sanctorum Thebæorum, sanctorum Confessorum Martini Nicolai Ottonis, Pharaonis, Galli, Sanctarum, Mariæ Magdalenæ, Agathæ, Apræ, Chunegundis, Hylariæ, Dignæ, Eunomiæ, Eutropiæ, Ursulæ undecim millium Virginum.

Notandum hic S. Pharaonis, sive Pharonis Maldensis Episcopi reliquias frequentius in altaribus apud nos in Insularum nostrarum Capella & Ecclesia consecratis fuisse reconditas, quod traditionem firmare videtur, corpus hujus sancti Episcopi in templo cœnobii Herbrechtingani ad amnem Brenzianum requiescere. Dicitur illud a juvenis avectum & huc tractum ad fontem usque cœnobii, qui hac adhuc ætate Pharonis puteus dici solet. Lapis sepulchralis muro cœmeterii inclusus visitur, sed corporis ipsius sepulti nullum amplius vestigium extat, quæ causa? hanc vide apud Scriptorem celeberrimum Carolum Stengelium Rerum august. P. II. cap. XXX. N. 1.

PERIODUS I.

CAPUT III.

De Præpositis Dieboldo, Luthone Henrico & Othone.

§. I.

De Dieboldo & Luthone.

De quatuor hisce laudatissimi Seyfridi Successoribus ex domesticis documentis pauca, quæ referam habeo, quare Illorum notitiam unico complectar capite.

Dieboldus IV. a prima fundatione, Præpositus, & II. in Insulis Præposituræ dignitatem per viam Electionis adiit, teste Bruschio anno 1227. sub Henrico Abbate Augiæ divitis Comitis de Kalben. Huic Abbati prius, eodem narrante Bruschio in chronologia Augiensis Cœnobii, Pontifex Innocentius III. dederat insigne privilegium anno Domini 1207. in quo Romæ, & in omnibus Synodis Abbas Augiensis ex speciali gratia jubetur sedere ad pedes Romani Pontificis, & tenere in manu Librum Sacramentorum, Pontificalium Legum, Positionumque, & ordinationem Sanctorum Patrum. Tanta tunc temporis fuit apud Pontifices Romanos horum Abbatum gratia & æstimatione.

Etsi autem Dieboldus ob continuationem novi in Insulis ædificii, quod ad perfectionem ut facile credendum, nondum ascenderat. Satis haberet, quod ageret; memor tamen, quantum intersit Monasteriorum, Illorumque Posteritatis contra hostes quoscunque: qui nunquam defuere, nec etiam hodie defunt Sedis Apostolicæ muniri Privilegiis; Gregorio Nono Romano Pontifici cum parvulo suo Canonico cœtu supplex factus anno 1230. in Protectionem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & Apostolicæ Sedis cum confirmatione omnium bonorum ac possessionum, specialiter Ecclesiarum in Hervelsingen & Stozingen nobis nuper donatarum, in perpetuum susceptus est, quas litteras sub forma Brevis Apostolici expeditas, huc transcribo.

GREGORIUS EPISCOPUS Servus Servorum Dei dilectis filiis Præposito & Conventui sancti Michaelis apud Ulmam, salutem & Apostolicam Benedictionem. Sacrosancta Romana Ecclesia devotos & humiles filios ex assuetæ pietatis officio propensius diligere consuevit, & ne pravorum hominum molestiis agitentur, eos tanquam pia Mater suæ Protectionis munimine confovere. Ea propter Dilecti in Domino filii vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu Personas vestras, & Monasterium, in quo divino estis obsequio mancipati, cum omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum iustis modis præstante Domino poteritis adipisci, sub Beatorum Petri & Pauli Apostolorum & nostra Protectione suscipimus. Specialiter autem Ecclesiam sancti Martini in Hervelsingen & Capellam S. Andreæ sitam in Villa Stozingen, & alias Ecclesias quas iuste & pacifice possidetis, Vobis & Monasterio vestro Auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti Patrocinio communimus. Proviso, quod in dictis Ecclesiis per Confratres vestros, vel Vicarios Idoneos divina sine alieni Juris præjudicio celebretis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Data Perusii V. Kalendas Aprilis Pontificatus nostri anno tertio. Mortuus est Dieboldus in die S. Bonifacii Martyris. Quo anno? Haud dubie illo, quo Insularum Wengensium gubernacula suscepit

Lutho Præpositus Ordine quintus, ac tertius Wengensis Cœnobii. Electus est anno Christi 1236. ac ad clavum sedit per annos duodecim. Varie scriptum lego hujus Præpositi Nomen, nunc Lutto, nunc Lutho, nunc Lantho audit. De illius actis altum ubique silentium. Reverendissimus Joannes noster Parochialis nostræ Ecclesiæ in Hervelsingen consecrationem ad ipsius tempora & ad annum Domini 1239. hisce verbis refert: Anno Domini 1239. consecrata est Ecclesia nostra parochialis in Hervelsingen in honorem Domini nostri Jesu Christi & præcipue in honorem S. Martini Episcopi Patroni ipsius Ecclesiæ a Venerabili Episcopo Joanne de Ordine Prædicatorum, & reconditæ sunt in eo (sub Altari scilicet primario) Reliquiæ sancti Martini Episcopi Patroni ipsius Ecclesiæ. Reconditæ sunt in eo de ligno Domini, Joannis Baptistæ, Apostolorum Petri & Pauli, & Mathiæ, sanctorum Martyrum Panthaleonis, Vincentii, Leonardi, Pancratii, Thomæ Constantiensis Episcopi, Papiæ, Mauri, Marcelli & Exuperantii, & Sociorum Confessorum Nicolai, Udalrici, Pharaonis, Hilarii Severini & Sanctorum Margarethæ Domitillæ, Kunegundis, & undecim millium Virginum, ita chartularium nostrum; additur autem hanc consecrationem factam fuisse a Venerabili Episcopo Joanne de Ordine Prædicatorum. Si intelligatur per hunc Joannem Episcopus Augustanus manifestus error commissus est in Chronologia, hic quidem Ordinis Prædicatorum fuit, SS. Theologiæ Doctor, & hæreticæ pravitatis Inquisitor, floruit autem primum sequenti sæculo & primum Augustanæ Ecclesiæ præesse cæpit anno MCCCLXIX. nisi fors aliquis hujus nominis & Ordinis præcedente sæculo fuerit suffraganeus, quod me latet:

Tempore Luttonis anno scilicet 1247. non sine gravissimo ædificia Monasterii continuantis incomodo, & fortassis etiam damno ab Henrico Thuringio obsessa fuit Ulma. Hæc, cum Excommunicatis Friderico & Conrado, Friderici Secundi filio, faveret, Henricum non modo urbe exclusit, sed & sagitta trajectum cum dysenteria accessisset, e medio sustulit. Ita quidem Zeilerus & Chronicorum Ulmensium nonnulli Scriptores. Alii aliter sentiunt ac contendunt Henricum non ob acceptum ex incussa sagitta vulnus, sed equo graviter lapsum obsidionem solvisse, ac non multo post Isenaci ultimum diem clausisse Suevia misere ferro ac igne depopulata. Obiit Lutto in die S. Benedicti anno 1248.

§. II.

De Henrico IV. Præposito.

Fuit Henricus hic Ordine IV. quartus in Insulis anno 1248. electus, quo anno Abbatia Divitis Augiæ, pedum rexit Conradus L. B. de Cimbris. Hunc Præpositum virum litteratum ac doctum fuisse ex eo constat, quod Henrici duodecimi Boiorum Ducis vitam scripserit teste M. Georgio Draudio in Biblioteca classica pag. 1034. hisce verbis: *Henricus Ulmensis Præpositus scripsit de rebus gestis Henrici XII. Boiorum Ducis*, Joannes Chrysostomus Hagerus Canonicus Regularis Garfensis scriptoribus Ordinis nostri Canonico-Apostolici illum pariter accenset hisce verbis: *Henricus Ulmensis Canonicus Regularis Exemptæ Canonice in urbe Wengensis dictæ anno 1183. a Witigowo Comite de Albecke Primo in Monte prope urbem fundatæ dein vero post 177. annos bellica causa, ne damni quid pateretur, aut hosti adversus urbem fortalitio fieret, in urbem ex Wenga Insula translata: scripsit*

De rebus gestis Henrici XII.

Boiorum Ducis.

Electus est in Præpositum & obiit anno 1249. 23. Septembris.

Ita citatus Auctor in libro de Scriptoribus Ordinis Canonico-Apostolici, qui M. S. apud nos servatur. Idem habet Sebastianus Ligodentinus Waldseensis Canonicus Regularis in *Cælo stellato littera H*. Hujus tamen operis nihil amplius apud nos extat. Invidia temporum fors nobis illud oculis nostris fuit subductum. Hoc unum in veteri Præpositorum Catalogo adhuc memoratur, Henricum ultra annum vix præfuisse. Fuit itaque diuturnioris famæ, quam Regiminis aut ætatis. Dubium movere nemo debet, quod Draudius scriptorem appellet duntaxat *Ulmensem Præpositum*. Id enim facile solvitur, quod status Ecclesiasticus Ulmensis nullos unquam alios habuerit, quam *Wengenses* inter primarios enim Sacerdotes in civitate duo tantum erant prærogativa honoris præ cæteris conspicui, Primus urbis primarius Pastor, qui in antiquis scripturis semper *Plebanus* aut *Rektor Parochialis*

chialis Ecclesiae audit; alter in Ptochotrophio civitatis spiritualem animarum praefecturam habuit, nunquam autem *Præpositi* sed duntaxat *Hospitalarii* honorabatur titulo, quod nomen in sequentibus paginis frequentius redibit. Certe qui tricas hac in re, omnino nobis certa, movere vellet, etiam negare deberet Conradum nostrum Concilio Basileensi interfuisse, cum etiam hos inter Patres sub alio non veniat, quam sub *Præpositi Ulmenfis* nomine. Nemo itaque hic in scirpo nondum quærat.

Floruit illius ævo, ac simul misere periit Petrus de Vineis Italus, patria Capuanus. Fridericus secundus Imperator eo Cancellario electo in gravissimis rebus ejus operatus, eique muneri dum præfuit, VI. libros Epistolarum ex Imperatoris sui Persona conscripsit, multijuga rerum sacrarum & profanarum ejus ævi historia repositos, & e tenebris primo erutos Simon Schardius Basiliæ 1566. publicavit Hosce VI. libros Manuscriptos conservat Bibliotheca nostra, probe utique custodiendos. Cæterum Petrus iste ob prodicionem in Cæsarem, quem veneno enecare intenderat, comprehensus & oculorum effusione multatus in S. Miniati arce vitæ miserrimæ impatiens, mortemque sibimetipsi inferens tristissimum vitæ exitum anno 1249. sortitus est, iusto Dei judicio, cum contra Romanam Ecclesiam stolidus - cæcusque mente diu multumque latraverit. Vid. Lexicon Erudit. Amorti Basin Hist. P. 4. p. 220.

§. III.

De Othone VII. & Consecratione novi Monasterii in Insulis.

Otho ex Prænobili familia Arlabusiorum sive Arlapuziorum, quæ fratre fabro Felice teste, ut videre est in ipsius Evagatorio pag. 110. quondam Ulmæ floruit, oriundus, propterea etiam a Bruschio *Arelapuzig* dictus. defuncto Henrico, dignitate Præpositi auctus est anno Domini 1250. Septimus in Ordine, Numero Quintus in Insulis. Egregiis virtutibus ornatus Præsul, cujus Beati fuerunt oculi, quod primus in sua perfectione in cordis sui lætitia viderit feliciter e fundamentis tandem erectum Wengense Cœnobium in fortunatis nostris Insulis extrulmensis muros. Imo non vidit tantum noviter constructum Canoniorum nostrorum Cœnobium, sed & cum Magnifica sua Ecclesia omnium solennitate consecratum. Consecratio facta est a Venerabili Sibothone Augustensis Ecclesiae Episcopo, qui crebro in Insulis nostris solebat divertere, plurimumque æstimationis de Othone nostro ejusque Fratribus Canonicis habuit. In præsentia Witigogi Sibothonis fratris nostri Fundatoris Illustrissimo filio ac Canonice nostræ Advocato. Sic enim habet antiquum documentum veteris nostri Chartularii hisce verbis: *Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo consecratum est Monasterium Idem (in Insulis) & altare publicum a Venerabili Sibothone Augustensis Ecclesiae Episcopo consentiente Eberhardo Constantiensi Episcopo & sub Othone tunc temporis Præposito Septimo, & sub Witigogo tunc temporis advocato filio Sibothonis fratris Fundatoris nostri, Comitis de Albeck in honorem beatissimæ V. Mariæ. precipue autem in in honorem S. Michaelis Archangeli & omnium Angelorum, hæc autem fuere in eo reclusæ reliquiæ: De Præsepio Domini, de Calvariae loco, de ligno in quo S. Crux posita fuit, de loco Nativitatis Domini. De Cunabulis Domini, de sepulchro S. Mariæ. De veste S. Mariæ, S. Joannis Baptistæ Præcursoris Domini S. Apostolorum Bartholomæi, & Thomæ Apostoli. de Alba S. Joannis Evangelistæ. Sanctorum Martyrum, Laurentii Martyris ducentæ duæ partes, Georgii Martyris, Viti Martyris & Sebastiani MM. Mauricii Martyris. Exuperii comilitonis, S. Mauricii. Ursi Martyris. Prothi & Hyacinthi MM. Pancratii Martyris, Colomanni Martyris, Sanctorum Confessorum Sylvestri Papæ, Leonardi Confessoris. Marini Confessoris, Dionisii Episcopi Avunculi sanctæ Afræ, Pharonis Episcopi Meltenfis, Antonii heremitæ & Confessoris, S. Martini Episcopi. sanctarum Virginum Julianæ Virginis, Mariæ Magdalene, Dignæ puellæ S. Afræ undecim Millium Virginum.*

Post Consecrationem Ecclesiae propriæ & Monasterii, memor beneficiorum a sancto Michaelis Archangelo in Monte acceptorum Capellam illius in eodem monte sitam & præ vetustate fatiscentem ruinæque proximam pristino nitori restituit & dejectis muris ex integro reædificavit, quam humillimis precibus interpellatus idem Sibotto Episcopus Augustanus, consecravit anno 1252. teste denuo veteri manuscripto de altaribus supra citato in quo hæc legimus: *Anno Domini millesimo ducentesimo*

quingagesimo secundo consecrata est Capella in monte S. Michaelis a Venerabili Sibothone Episcopo Ecclesiae Augustensis, Indictione undecima in honorem B. M. Virginis, S. Michaelis, S. Joannis Evangelistae, S. Viti Martyris praecipue vero in honorem S. Michaelis & S. Viti.

Post hæc iterum fit reconditarum reliquiarum commemoratio, inter quas etiam nominantur particulæ de virga Joseph & fructu ejus. Quid de hac virga sentiant Catholici Critici, ac cujus Auctoritatis sit Evangelium de Nativitate Mariæ, in quo solo hæc virga crevit, videri poterit apud Baronium in apparatu §: 54. de hac re etiam agit Stephanus Lemonius in Notis ad varia sacra pag. 590. Sandinus in historia familiæ sacra pag. 421. & plures alii. Mei fori non est de hac re agere fusius. De cæteris Reliquiis pariter sileo, ne molestus sim illarum recensione Lectoribus. Sed descendamus iterum de Monte ad Insulas. Otto noster consecrato insulari Cænobio ejusque Ecclesia, de gloria Dei ac Sanctorum amplificanda semper sollicitus templum duplici novo altari ornaverat circa annum Domini 1263. Oportune autem accidit, ut hoc ipso anno Ottonem nostrum inviseret Venerabilis Bruno Prixinensis Episcopus: fuit ille ex Comitibus Kirchbergenibus Wiblingani asceterii Fundatoribus:) qui rogatus consecrandi gemini altaris provinciam lubens in se suscepit. Posterorum memoriæ beneficium hoc sequenti Notula commendatur: *Anno ab Incarnatione Domini Millesimo sexagesimo tertio, Indictione septima consecratum est altare ante Chorum a Venerabili Brunone Prixinensi Episcopo in honorem victoriosissimæ S. Crucis, & in honorem B. Mariæ Virginis & S. Augustini Episcopi, sanctorumque Martyrum Felicis & Regulæ, continentur autem reliquiae in eodem altari &c.* Sequitur magnus iterum Reliquiarum Catalogus. Hujus altaris indulgentiæ erant quadraginta dierum criminalium & centum venialium in perpetuum valituræ.

Altare alterum excitaverat Otto in honorem S. Stephani ac aliorum Sanctorum, de quo pariter nostrum chartularium: *Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tertio Indictione septima consecratum est altare in sinistro latere chori a Venerabili Brunone Brixinensi Episcopo in honorem S. Stephani Protomartyris & S. Martini & S. Udalrici Episcoporum.* Inter reconditas reliquias nominantur etiam frustum de lapide cum quo lapidatus est Stephanus. Pares habuit hoc altare cum priori Indulgentias.

Hujus Præpositi pietati ac liberalitati etiam majus altare foundationem suam debet in templo nostro Parochiali in Hervelsingen a supra laudato Venerabili Sibothone anno 1253. Nono Kalend. Octobr. consecratum, cujus tamen post mutatam religionem nullum amplius habetur vestigium. Inter reliquias sub hoc altari repositas denuo nominantur particulæ de virga S. Iosephi & fructu ejus. Merito, cum Venerabilis Sibothonis Augustensis Episcopi toties recurrat Nomen, gratitudinis erga nonnulla commemoranda hic veniunt, fuit hic Sibotho ex Baronibus de Gundelfingen ortus, Summæ integritatis Episcopus, & animarum Pastor prorsus egregius, magnisque laudibus a variis scriptoribus celebratus, quem etiam ob Plurima beneficia inter insigniores Collegii nostri benefactores jure numeramus. Laudes ejus in compendio refert P. Chrysostomus Henricquez in Menologio Cisterciensi 26. Augusti, ubi ita scribit: *Augustæ Vindelicorum Beatus Sibothus Episcopus qui postquam per aliquot annos Christi oves cælestis sapientiæ verbis, & sanctæ vitæ Exemplis, ut verus Pastor pavisset, ut Deo & sibi vacaret, ex potentissimo Principe, & magno urbis Antistite humilis Monachus in Cæsariensi Cænobio effectus est, ubi in magna pietate vitam finivit.* Emigravit non sine magna Sanctitatis opinione mortalibus relicta ad immortalem vitam, juxta Caroli Stengelii Abbatis Benedictini calculum *Rer. Aug. P. II. c. 42. anno MCCLXII. decimo quinto Augusti.* Ex frequentiori ejus in Insulis nostris præsentia, Sanctitatis fama, collatisque tot beneficiis, satis, ni fallor, desumi potest conversationem Ottonis suorumque Religiosorum Confratrum Sibothoni fuisse admodum approbatam acceptamque. Quo simul confirmatur antiqui nostri Scriptoris testimonium necrologio nostro antiquo inscriptum, dum ait: *Præcessores nostri antequam in sui dispersionem flebilem & miserandam devenerunt stricteissimam (ut aliorum relatu, inquit, cognovimus.) vitam duxerunt, ac fuere totius Religionis viri, & summæ disciplinæ lucentia Exemplaria, magna ac multa bona fecerunt.* Mortalitem optimus Præsul Otto exiit anno circiter 1270.

PERIODUS I.

CAPUT IV.

De Martino VIII. & Fundatione Capellæ S. Jacobi in foro
Civitatis Ulmenfis.

§. I.

Martini electio ejusque mores.

Ottone Præposito VII. in Insulis Mortalium oculis subducto unanimi Eli-
gentium calculo Præposituræ claves delatæ sunt Martino, viro maturæ
indolis, magnæ virtutis & in Religionem cononicam ardentis affectus.
Elegantia morum lucratus est varios benefactores. Electio illius incidit
in annum Domini 1270. Moderabatur eo anno Augiensis Ecclesiæ cele-
berrimam Abbatiam Albertus a Ramstein, ejus familia ævo suo arcem Zwingen-
sem haud procul Basilea distantem incoluit, quæ post obitum illius devoluta est
ad Episcopum Basileensem. Albertus prius Monachum induerat in Sangallensi
Cœnobio, inde tamen ob virtutum splendorem extractus in Decanum Capituli
Constantiensis anno 1262. fuit electus. Ex Decano Abbas Augiæ Divitis effectus
plerumque habitavit in arce Sandeckiana, attestante Bruschio. Hic Albertus Ele-
ctioni Martini nostri subscripsit, illamque more consueto ratihabuit & confirmavit.
Hujus Præpositi tempore accessit nostro Collegio in Insulis Capella S. Jacobi in fo-
ro Ulmenfi exstructa, & egregie dotata, cum Jure Patronatus. Fundator hujus
Capellæ fuit Dietericus Racgilinus Ulmenfis, vir probus & honorabilis in omni-
bus, de optimis, Nobilissimis, ac ditissimis hujus civitatis civibus, ut patet ex
sequenti publico documento.

Vniversis Christi fidelibus præsentium Inspectoribus ac Auditoribus litteratis
ac illiteratis, Otto civium Magister, Consules & universi cives in Ulma salutem
in omnium salvatore, cum notitia subscriptorum Quæ aguntur in tempore, ne
labantur cum tempore, & ne imposterum aliqua lis, vel calumnia factis & dictis
possit suboriri, consuevit modernorum studiosa sagacitas, facta & dicta sua scriptu-
rarum memoriis æternare. Noscant ergo omnes tam præsentis quam futuri, quod
vir probus, & honorabilis in omnibus civis nostræ civitatis quondam progenitus
& optimis Nobilissimis ac ditissimis civibus nostræ civitatis construxit domum la-
pideam secus forum nostræ civitatis, qui vocabatur Dominus Dietericus cognomi-
ne Racgilinus. Qui postmodum per tempus aliquot instinctu S. Spiritus, ac sua-
sione Omnipotentis eandem lapideam domum in Capellam in honorem & in titu-
lum S. Jacobi Majoris Apostoli procuravit per Reverendissimum Constantiensis
Ecclesiæ quondam Episcopum solemniter consecrari. Omni jure nostræ Parochialis Ec-
clesiæ & nostræ civitatis, juxta consuetudinem & justitiam terræ salvo, & remedium
animæ suæ, ac omnium charorum suorum constituendo ordinando & instituendo,
ut Senior suæ parentelæ debeat esse Advocatus illius Capellæ & conferre Jus Pa-
tronatus illius Capellæ omni contradictione cessante. Vt autem præmissis veritas
piissima suffragetur, præsentem litteram fecimus in testimonium præmissorum
conscribi, quam veritatem testibus idoneis ac munimine Sigilli nostræ civitatis
duximus ac decernimus comprobando confirmare. Ne imposterum aliqua litis
dissensio possit generari ex oblivione, quæ bonæ memoriæ novercatur. Sunt au-
tem hujus facti testes, Otto civium Magister. W. Monachus. Vlricus Scriba,
Vlricus & Crafft filii sui. M. Vamago. Otto Rufus. C. Jagiman Vlricus Swër-
lich. H. Schapen, Joannes Senior. Joannes Junior. G. Frigulus. Vlricus Cop-
prellus. B. Irigolf. Bonus Waltherg, & universitas nostræ civitatis. Acta sunt
hæc anno ab Incarnatione Domini Millesimo CCLXXI. Indictione XV. feliciter
Amen.

§. II.

De Jure Patronatus Capella S. Jacobi in Controversiam ducto pro se obtinet victoriam.

Anno Regiminis sui secundo scilicet 1272. mota ipsi est Controversia circa Jus Patronatus, prædictæ Capellæ S. Jacobi. Jus hoc reddere dubium tentabat quidam Vlricus Ulmenfis Clericus Domini Krüzikon nobilis Filius. Re ad Episcopum Constantiensem delata, adjudicatum Martino fuit prædictum jus & adversæ parti, quæ omnino coram competente Judice comparere non est ausa, perpetuum impositum silentium. Res hæc acta fuit & dijudicata ab ipsomet Eberhardo Constantiensi Episcopo in ipso castro Gottlieben quod ipsemet de novo fundaverat & ædificavit, in quo frequentissime habitare solebat. In hoc castro bonitati causæ suæ confusus ipsemet Martinus Episcopum accessit ad litis decisionem audiendam. En decisivam illius sententiam.

In Nomine Domini Amen. E. Dei gratia Constantiensis Episcopus omnibus Christi fidelibus Præsentium Inspectoribus salutem, & subscriptorum fidem adhibere. Noverint universi, quos nosse fuerit opportunum, quod lite legitime contestata in causa quæ inter dilectos in Christo Præpositum & Conventum S. Michaelis apud Ulmam in Insula ex una, & Vlricum Clericum filium D. Krüzikon, militis vertitur super Jure Patronatus Capellæ S. Jacobi in foro Ulmenfi ex parte altera receptisque testibus & attestationibus publicatis, quarum copia facta fuit partibus & terminus scilicet feria quinta post Octavam Paschæ ad dicendum in testes & in dicta in quo termino dictus Vlricus non comparuit, nec pro se misit, dicto Præposito pro se & suo Conventu coram nobis personaliter comparente. Nos ejusdem Vlrici absentiam, divina replentes præsentia, inspectis attestationibus diligenter, quia invenimus eosdem Præpositum & Conventum intentionem suam plenius probavisse, habito Jurisperitorum Consilio, Jurisque ordine in omnibus observato ipsis Præposito & Conventui Jus Patronatus præfatæ Capellæ præsentibus in Domino adjudicamus, parti adversæ super ipso jure Patronatus perpetuum silentium imponentes. Datæ Gottliebæ Anno Domini M. CCLXX. secundo die prædicta continuata in crastinum.

§. III.

Donatur Martino Curia in Jungingen.

Anno Incarnationis Dominicæ 1284 cum Martinus in Festo Annuntiationis B. Virginis in Capella S. Jacobi divinum officium devote perageret, e sacello egressus invenit Joannem Magistri Sibotonis Beatæ memoriæ dicti Strang filium, adhuc cælibem magnæque pietatis Virum, & bonorum suorum Dominum, qui meliora charismata æmulaturus dudum secum cogitaverat de oblatione quadam Deo faciendâ. Hanc tandem ut exequeretur plurium testium corona cinctus Martino ejusque Conventui in Insulis juxta dispositionem & ordinationem Progenitoris sui defuncti curiam quamdam in Jungingen in Dei honorem & animæ suæ remedium publice donavit, ac sequentem scripturam debita solennitate munitam ante Capellam S. Jacobi in foro Ulmenfi publico obtulit.

In Nomine Domini Amen. Noverint universi tam præsentēs quam futuri, quod ego Joannes filius Magistri Sibotonis beatæ memoriæ dicti Strang . . . profiteor & libera voluntate protestor per præsentēs Curiam in Jungingen, quam nunc Nomine culturæ inhabitat vulgariter dictus Mager Appin sun, quam pater meus pie memoriæ præfatus jure proprio & nomine veri & recti prædii comparavit pro Ottone Ruffo dicto juniore cive in Ulma pie donatam esse in remedium animæ suæ honorabilibus in Christo Præposito & Conventui Insulæ S. Michaelis apud Ulmam hac videlicet conditione interjecta, quod ego fructus dictæ curiæ recipere debeo usque ad obitum meum, vel saltem Domino inspirante me transfero ad vitam alicujus Religionis sive habitus, ex tunc dicta curia libere ceditur & relinquatur honorabilibus in Christo Præposito & Conventui prædicto, quiete ac pacifice de cætero possidenda,

Ne autem ipsis vel Monasterio suo in Prædicta donatione ob reverentiam animæ pietatis, & in honore S. Michaelis per meum Patrem & meum consensum nunc subsecutum facta præjudicium imposterum aliquatenus possit generari, annuo pro censu libram ceræ, sicut disposuit & ordinavit Pater meus bonæ memoriæ sapiedictus, honorabilibus in Christo Præposito & Conventui antedictis usque ad obitum meum, aut alicujus ordinis ingressum, ut prædictum est, annis singulis dare teneor, & omni contradictione remota, in signum puræ donationis volo esse præsentibus obligatus. In cujus rei evidens testimonium præsentibus scribi volui, & Sigillo Universitatis civium in Ulma veraciter communiri. Hujus etiam rei testes sunt. Dominus Cunradus Viceplebanus in Ulma dictus Stamiller, Dominus H. dictus Latrator. Dominus Albl: Sacerdotes socii sui, & W. Scholaris suus. Dominus H. dictus Wazelin Sacerdos & H. pater suus. Dominus O. dictus Rufus. C. dictus figulus Diepoldus dictus Triegolf. H. de Tueffenbach cives Ulmenfes. Villicus dictus Magister de Jungingen & Vlricus Notarius Humilis Ulmæ civitatis & B. Villicus de Hagen & Rudolphus filius suus & alii quam plures. Acta sunt hæc anno Domini M. CC. LXXXIV. in annuntiatione B. V. Mariæ ante Capellam S. Jacobi in Ulma.

De reliquis hujus Præpositi Actis plura in tabulas relata non invenio, nisi hoc, quod scilicet anno 1280. Henrici Marchionis Burgovienfis uxorem N. Comitissam a Kazenelenbogen, quæ hoc anno Ulmæ graviter decumbens extremum diem piissime in Domino obiit solennitatibus in funere Nobilium consuetis tumulo intulerit in Insulari nostra extra civitatem Ecclesia. Hujus filia Adelhaidis nupsit Rudolpho Comiti de Werdenberg comitatus Albeckhenfis Possessori, cujus nomen inter Insigniores Benefactores nostros legitur. Exuvie vero corporis illius pariter in Ecclesia Wengensi anno 1343. fuere reconditæ. Legimus & hoc de Martino, quod locaverit quosdam Monasterii agros sub perpetuo censu den *den Eobolden*. dies, quo ad cœlestia Præmia capeffenda ex hac lachrimarum valle avolavit, fuit dies sancto Ignatio Martyri sacra. Annus vero non adeo certus est. Aliqui annum 1288., alii 1290. nominant. Sed nec mihi argumenta adsunt ulla tollendi hoc dubium.

PERIODUS I.

CAPUT V.

De Conrado hujus Nominis Primo.

§. I.

Conradi Electio, Adversa, & Benefactores.

Conradus hujus Nominis Primus ab initio Foundationis nonus ac in Insulis Septimus nulli pietate Secundus rebus strenue ac pie gestis secutus est Martinum circa annum Domini 1288. Expertus est statim ab initio religiosæ gubernationis suæ, quam verum sit illud: *Qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur*. Plures certe & virtutum suarum, & Confratrum suorum, ac Jurium Monasterii Persecutores & adversarios sustinuit. Inter præcipuos Impugnatores Possessionum ac Jurium Monasterii fuerat quidam dictus Bronerus Pistator de Erbach, qui diuturnam litem Conrado movit, quæ sumptibus non levibus usque ad annum 1299. ipsi steterat, quæ tamen se pro Conrado interponentibus Egone Comite de Berge, & Burckardo Bietgraf, Vdalrico juniore de Sulchin, Henrico Nusskunic, Conrado Wetzel de Rieden N. Domelin, Conrado juniore Lezelter de Ulma feliciter est composita. De cætero inter plures persecutiones Conrado etiam non defuit in solatium cœlestis Benedictio, quam illi affuderat Conradus Stamler (Nobilis familiæ Stamlerorum in Ulma surculus) Presbyter & Rector Bollingana Ecclesiæ. Qui cum sæpius in Wengensi Insula Conradum suosque Confratres inviseret, ac constanti hospitalitatis & charitatis cultu ac obsequio exciperetur, sequenti donatione animum suum gratitudinis memorem ostendit. Chartæ tenor hic est,

In nomine Domini Amen. Præsentium litterarum Inspectoribus universis Conradus dictus Stamler, Rector Ecclesiæ in Bollingen rei gestæ notitiam cum salute. His scriptis tanquam in Jure confessus publice recognosco, & cunctis facio notorium fide dignis, quo honorabiles in Christo Præpositus ac conventus cœnobii sancti Michaelis in Insula apud Ulmam Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diœcesis me prosequi charitatis adminiculo, ac dono dilectionis specialissimo, jam ex multo tempore nullatenus vacillarunt, eisdem videlicet Præposito ac Conventui, nec non ipsorum Monasterio prænarato, Jus Patronatus prædictæ Ecclesiæ in Bollingen cum omnibus eidem intus & extra pertinentibus, quod quidem jus quondam meis Progenitoribus & mihi, quippe omni jure ex nunc, prout & ipsis extunc, una & jus Advocatiæ, quod mihi ex meorum Progenitorum germine in dicta villa Bollingen competere dignoscitur, pleno jure, pure donavi, ac libere propter Deum. Verum quia dicta donatio aliquorum insultibus seu exactionibus indebitis, & consuetis posset per tempus subsequens irritari, sæpeditis, videlicet Præposito ac Conventui Monasterii prænotati: pro investigatione tam Juris Patronatus, quam etiam Advocatiæ possessoria ac firmiori de curia dotis Ecclesiæ in Bollingen tria Imina avenæ, ac duos Pullos pro censu annuo ac pro jure advocatiæ constitui, ac teneor, tempore quoad vixero elargiri. Inducens ipsos. scilicet Præpositum, ac Conventum, nec non eorum Monasterium per hujusmodi census, seu juris advocatiæ largitionem in possessionem prædictorum jurium corporalem. Renuntio igitur pro me meisque hæredibus universis omni actioni, impetitioni. exceptioni, omni consuetudini. tam loci, quam Patriæ, omni juri tam Canonico quam Civili, & generaliter omnibus per quæ ea, quæ promissa sunt, vel aliquid ex eis posset impostero quovis ingenio violari. Adhibitis nihilominus pro me in præmissis verborum ac gestuum solennitatibus debitis ac consuetis. Hujus donationis testes sunt Wernherus dictus Gromervonne, Vlricus dictus Swerlich junior, Consules jurati in Ulma, Bercholdus & Conradus fratres dicti Schefoldt Hainricus dictus Besserer, Wernherus græcus, Conradus Phuler, Otto Pannicifex, Conradus Hudenherim, Hainricus dictus Fuerer, Conradus Kaltisen de Bollingen Conradus dictus Hagen, Conradus cæcus & alii quam plurimi fide digni, sane in omnium præmissarum evidentiam præsentibus conscribi ac sigillis, meis scilicet, & honoratorum virorum commendatoris ac Conventus Domus Theuthonicorum prope Ulmam, nec non Leoboldi Decani de Herningen placuit roborari. Actum & datum in Insula apud Ulmam Anno Domini MCCXCVI. XV. Kal. Julii

Præter Ecclesiam in Bollingen cum dote & Jure Patronatus a Conrado Stamlero nobis donatum etiam legimus molendinum in Bollingen situm, sed jam nec ista Ecclesia, nec molendinum in Bollingen situm, sed jam nec ista Ecclesia, nec molendinum, nec Jus Patronatus intra modernas possessiones nostras legimus. Quo omnia hæc devenerint, & quo titulo alieni Posteri illa nunc possideant ob documentorum jacturam nescimus. Superest tamen adhuc confirmatio hujus Stamlerianæ donationis ab Henrico Episcopo Constantiensi facta, ac in ejus absentia per Magistrum Waltherum Scholasticum, & Conradum Pfefferhard Canonicos Constantienses anno 1297. Idibus Februarii, cui subscriptum est donationem hanc factam esse sub Conrado Præposito nono.

Anno 1309. Lindaviensium Canonissarum Collegium partem decimarum in Offenhausen aliaque bona, Ulmæ adjacentia nobis donarunt, quibus Deo miserante adhuc fruimur, facta fuit hæc donatio per Guttam Abbatisam magnarum virtutum faminam consentiente toto (ut donationis loquuntur litteræ) Conventu.

§. II.

Conradus se gratum Deo exhibet erecto Altari sanctissimorum quinque Vulnerum Jesu Christi.

Cum res œconomica apertis incrementis non tantum ex majoribus, sed etiam minoribus donationibus augetur, ut suam Præsul noster erga Deum gratitudinem demonstraret, Christi patientis lapidea statua Ecclesiam Wengensem ornavit, utque populum ad majorem devotionem accenderet, altare novum adjecit in honorem quinque Vulnerum & Passionis Dominicæ. Facta fuit illius De-

dica-

dicatio anno 1312. cujus rei fidem præbet sequens vetusti Codicis annotatio: *Anno ab Incarnatione Domini millesimo trecentesimo duodecimo in Vigilia S. Michaelis consecratum est Altare juxta statuam lapideam in honorem quinque Vulnerum Christi & ejus Passionis, in quo hæc Reliquiæ sunt reconditæ: de oleo Sæ Catharinæ, de S. Elisabeth, de ligno Domini, de Sepulchro Domini, Georgii Martyris, Ottiliæ Virginis, Nicolai Episcopi, Viti Martyris, Egidii Confessoris, de digito S. Panthaleonis Martyris, Eucharisti vel Erhardi Episcopi, Annæ Matris Mariæ, Apostolorum Petri & Pauli, Jacobi Minoris, Thomæ & Bartholomæi, & Joannis & aliorum Sanctorum, Jacobi Majoris Joannis Evangelistæ, Stephani Protomartyris &c. & consecratum est idem altare a Venerabili Domino Sengallensis Ecclesiæ Episcopo, qui contulit omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus, & contritis prædictum Altare in honorem quinque Vulnerum Christi quotidie colentibus & visitantibus quadraginta dies Indulgentiam criminalium peccatorum cotidie. Dedicatio hujus Altaris Dominica proxima post Festum S. Michaelis.*

Hæc erga sacratissima quinque Domini nostri Jesu Christi Vulnera Pietas a Conrado capta, etiam ad posterōs suos, & usque ad moderna tempora tran-
siit. Quam egregie suscitavit Anno 1709. Reverendissimus Dominus Prælatus ac Abbas Augustinus Erath ab Eratsberg fundata in honorem quinque Vulnerum Jesu Christi inter Catholicos Ulmeneses speciali confraternitate, specialibus Privilegiis a Sede Apostolica in perpetuum munita.

§. III.

Extinctam luget Illustrissimorum Comitum de Albeck familiam ac Tumulo infert exuvias Henrici ultimi Marchionis Burgoviensis.

Circa Sæculi decimi tertii postremos annos ingenti cum luctu regnantis Conradi mortalitatem exiit Witigogus Sibothonis Filius, ac in nostra wengens Basilica honorifico funeris ritu, ac totos Orphanorum Canonico choro, sinceris lachrymis eidem parentante, tumulo a se prius erecto illatus fuit in Dominicæ Annuntiationis vigilia. Quocum simul tota illustrissima Comitum de Albeck Prosapia extincta est. Fuerat hic Witigogus postremus Monasterii nostri Advocatus. Cum autem absque liberis & prole mascula destitutus terrena hæc deseruerit, totus Albeckensis Comitatus jure hæreditario devolutus est ad Illustrissimos Comites de Werdenberg, qui, quemadmodum omnium bonorum, quæ Fundatores nostri piissimi ipsis reliquerant, possessionem mox adiere. ita pariter horum liberalitatem ac pietatem æmulati nunquam cessarunt sese erga Wengensis Cœnobii, Fundatoribus suis orbat, Canonicos multis argumentis exhibere beneficos.

Scribunt nonnulli anno 1293. vel 1283. terrēnā hæc deseruisse Henricum quartum, Marchionem quintum Burgoviæ, qui inter Benefactores præcipuos Collegii nostri fuit, ac in Necrologio nomen piissimi Marchionis habet. Fuit ille Nepos Margarethæ Comitissæ de Albeck. De hoc Henrico ita habet: *Descriptio Comitum & Marchionum Burgoviæ* apud nos adhuc M.S. perseverans: Henricus quartus Comes Burgoviæ Vigessimus quartus, Marchio quintus, Filius prioris (Henrici tertii ex præfata Comitissa Albeckensi progenitus) *probissimus vocatus*, inter Benefactores præcipuos Wengensis ad S. Michaelē Cœnobii Ulmæ. Progenit filium Henricum quintum, qui filius anno Christi 1304. extinctus legitur. Numerantur & filiæ, priorem Lazius circa annum 1330. Comiti a Lewenstein nupsisse scribit, alteram N. in Söflingen Benefactricem quiescere tradit. Lego vicissim de alio Henrici quarti filio Alberto, sed & hunc Cœlibem vita functum. porro *Henricum hunc probissimum* multa claritudine ac dignitate apud Romani Imperii Reges, Imperii Principes, & Ordines, inque Conventibus Imperialibus, ut scripta Monumenta, Diplomata indicant, egisse, certum est. Cæterum ut erat Insigni pietate præditus, spontanea renuntiatione ob amissum charissimum filium unicum, masculini sexus Hæredem, Senii incommoditatem, & Regiminis tædium, rerum humanarum curis, quietis & tranquillitatis amore, sponte sese abdicavit anno 1301. die D. Dionysio sacra Augustæ Vindelicorum, quo Rudolphus Fridericus Leopoldus, Albertus, Henricus, Mainhardus fratres, Austriæ Duces, Alberti primi Imperatoris filii ab Heinricho Comite de Wildenau Abbate Fuldensi feudorum seu libertatum novæ acquisitionis monumenta recepere. Sicque Burgovicæ ornamenta hæreditaria ad Austriacōs devoluta, plerumque per Præfectos ea oc-

casione ceu feudum Imperiale gubernata fuisse historici passim tradunt. Obiit Henricus secundum Chronicum anno MCCCXIV. quod verosimilius est, quam quod alii scribunt, illum anno 1283. vel anno 1293. fatis concessisse. Hucusque cit. M. S. Imperiale Collegium Wettenhusanum hujus Marchionis exuvias, referente Bruschio habere dicitur. Verum nullo idoneo argumento hunc honorem Insulis nostris ereptum it Bruschius; manifeste enim Necrologium nostrum antiquissimum Henricum hunc illis Nobilibus accenset, qui apud nos sepulti sunt ad Decimum quartum Aprilis. Nihil omnino probat tabulæ olim in Ecclesia Wettenhusana suspensæ inscriptio, in qua memoria recurrit hujus Marchionis hisce verbis: *Herr Heinrich Margraff zu Burgau der leste seines Geschlechts obiit anno Domini MCCLXXXIII. an Afftermontag nach unser lieben Frauen Geburt.* Tota hæc inscriptio, ut ex antecedentibus constat, vera non est, neque enim hoc anno obire potuit, qui anno 1294. adhuc subscripsit litteris Donationis, quibus Conradus de Eberstal Rudolpho Abbati Roggenburgensi Advocatiam vendidit, in quibus testis tertius Henricus Marchio Burgoviensis occurrit. Non potuit obiisse præfato anno, qui ut supra dictum, anno primum MCCC. Regimine se abdicavit. Necrologium Gneringenſe pariter contradicit, quod præfato Marchioni annum obitus assignat millesimum nonagesimum tertium hisce verbis: *anno Domini Millesimo Ducentesimo nonagesimo tertio obiit Henricus antipuu Marchio Burgoviæ.* Intelligi enim hæc debent de Henrico III. Quarti Marchionis Parente. Quod bona pace hic commemorasse sufficiat.

Anno 1288. terrestria cum cælestibus commutavit Venerabilis Bruno Episcopus Brixinensis ex Comitibus Kirchbergensibus ortus. Obiit in castro Kirchbergensi, in celeberrimo autem Wiblingensi Cœnobio sepeliri voluit, quod & factum. Is anno 1249. ad Episcopalis dignitatis fastigium Brixinæ evectus gregem suum verbo & exemplo per annos 39. pavit summa sollicitudine. Nobilitati generis coniunxit virtutum opulentiam; terrenas autem divitias humilis Episcopus omnino contempsit, nullusque illi harum usus fuerat jucundior, quam si earum maximam partem per suas in manus pauperum transferre poterat. Collegium nostrum cordi sibi fuisse variis Beneficiis ostendit præsertim liberalem se Præposito nostro Ottoni exhibuit, ac familiaritate illius multum delectabatur, cujus proinpiam memoriam gratæ posteritati merito litteris commendarunt Antecessores nostri. Annus postremus vitæ Conradi fuit 1312. Quo ad capeſſenda meritorum suorum præmia abiit.

PERIODUS I.

CAPUT VI.

Joannes I. Berchtoldus I. Trubelinus. Berchtoldus secunda Vice Præpositus. Conradus II.

§. I.

De Joanne I. & Reversalibus litteris illi suppositis.

Joannes I. cognomine Straß, sive Straußius (Struthionem enim ejusdem referunt Insignia) religiosæ Præfecturæ onus in humeros suos suscepit anno 1312. attestante Bruschio, a quo non dissentit Præpositorum nostrorum Elenchus Iconibus pictis Ornatus hisce verbis: *Joannes Strassius isterwehlt worden anno 1312.* qui annus etiam confirmatur ex veteri fragmento germanico Seriem Prælatorum nostrorum in compendio referente. Numero Decimus fuit, qui confirmationis & investituræ beneficium ab Augiensibus Abbatibus obtinuit. Diethelmus illo tempore pedum tenuit, qui inter Abbates Augiæ occurrit numero quadragesimus octavus cum sequenti Elogio: *Diethelmus Baro de Castell, Illustris ac nobilis familie supra constantiam habitantis. Præsuit 34. aut ut alibi invenio 36. annis, non conventualis Augiensis, sed Abbas sancti Petri extra muros Constantienses transpontem sitæ, ubi cum summa laude præfuerat diu, varia ædificans, & præclare construens. Reformavit*

iste

iste Cœnobitas Augienses, quos vestem Benedictinæ Professionis aliquamdiu abjectam, & neglectam resumere iussit &c. Monachi tam diu in eum seditiosi erant, donec effecissent, ut Anno Domini 1320. ab Heinricho Fürstenbergensi Comite caperetur. Tandem liberatus non tam frequens in Augia divite, quam prius, sed plerumque Steckbornii habitabat in ædibus firma turre munitis, quas ipse sibi construxerat. Sub hoc Abbate incorporata est Ecclesia Ulmenfis & Steckbornensis anno 1327. . . . Obiit Abbas iste anno Domini 1342.

Hic Joannes primum statim Regiminis sui annum, turpi, ac inexcusabili facto commaculasse dicitur. Exhibita enim aliquando sunt scriptæ tabulæ, sive Reversales litteræ, quibus dignitatis suæ ac Jurium spiritualium prorsus oblitus se se cum consensu totius Capituli inclyto Magistratui Ulmenfi subjecisse prætendebatur, atque in fidem Canonico-Apostolici sui Ordinis & sacrae obedientiæ virtutem solennis Juramenti loco se obstrinxisse de non mutando Ordinis Canonici habitu absque Senatus approbatione, deque dissidiis, se inter ac Conventum semper ad ejusdem civitatis Magistros & Consules in posterum deferendis ac dijudicandis.

Quisquis autem serio, animoque a studio partium libero eas tabulas perpenderit, mox apud se judicium feret, illas nunquam Joanni Præposito Ejusque Capitulo potuisse venire in mentem, aut si etiam venisset, nec ab initio, nec tractu temporis accepisse robur, ac etiamnum, insanabilis nullitatis morbo ægram decumbere. Nemo præterea sive mihi sive Posteris nostris persuadebit hujusmodi subjectionem a sapientissimo Magistratu, tunc temporis adhuc Catholicis sacris addicto; contra omnem Juris Ecclesiastici Praxin ac ordinem fuisse expetitam, præsertim sub conspectu Abbatum Augiæ Divitis, quorum consensu summopere hic fuisset opus, quique semper Juribus suis velut Argi Centoculi invigilabant, ac omnem in Witigovæos Canonicos auctoritatem ac Jurisdictionem spiritualem a primo fundati nostri Cœnobii tempore ex justo titulo sibi reservatam non clanculum, sed publice nemineque unquam contradicente, exercebant. An hujus scripturæ notitia oculos illorum potuisset effugere? an potuissent illam absque debita reclamatione cœu innoxiam dimittere? Exempli non desunt, quod etiam ipsismet mitratis Capitibus ac Diœcesis nostræ Episcopis resisterint in faciem; quando vel minimum quid tentabant in Antecessores nostros Præsules ac Monasterium, quod credebant Augiensibus juribus adversari. Taceo quod manifestæ suppositionis signum sit ipse annus, quo charta hæc prorsus inepta Magistratui tradita fuisse prætenditur, nempe annus 1311. quo tamen anno Præposituræ Wengensi in Insulis nondum Joannes erat admotus, sed primum anno insequenti 1312. De primo ad ultimum tota hæc scriptura otiosi capitis partus esse merito omnibus videbitur, quibus rem ad sinceram æquitatis trutinam, & præjudiciis liberam examinare placebit.

De ulterioribus Joannis nostri actis nil habeo, quod memorem, nisi hoc quod cum Colonis & Vinitoribus nostris in Eslingen ex parte Vinearum nostrarum anno Domini 1314. & 15. amicabilem compositionem inierit. Ad æthereas mansiones post sedecim regiminis annos transiit ex misera hac lachrymarum Valle anno 1328. In die Julianæ Virginis.

§. II.

De Berchtholdo l. ab aliis omisso.

Falluntur Scriptores domestici, accū iis Bruschiis, Crusius, Marchtalerus, Bucelinus & alii, qui Joanni I. viginti tres Regiminis annos tribuunt, eumque terris valedixisse scribunt anno 1335. Facile detegitur innoxius horum error. qui ex alio fonte non manavit, quam quod crediderint ob documentorum penuriam, Joanni immediate successisse Trubelinum. Mihi rem propius examinanti ex indubiis fundamentis Bertholdum hujus nominis Primum Joanni successum fuisse contendo. Nec dubito in meam sententiam facile ituros animi non præoccupati Lectores. Fuerat hic Bertholdus Patria Augustanus, dignusque anno 1328. videbatur Confratribus suis, quem sibi post mortem Joannis cum Religioso Imperio Præposituræ in Insulis præficerent. Ad hanc dignitatem per vota canonicæ evectus ipsemet in Augia divite Abbatem Diethelmum litteris Capituli stipatus accessit, ac pro confirmatione supplicavit, quam etiam obtinuit. Evidens rei hujus testimonium suppeditat Abbatia Augiensis M. S. Chronicum, ex quo sub fide religiosa meritissimus quondam hujus Atchicœnobii Prior, R. P. Maurus Hummel

mel, nunc piæ memoriæ, sequentia propria manu excerptit: *Anno Domini 1328.* (Abbas Augiensis) *Diethelmus in Insulis Ulmæ Bertholdum de Augusta confirmavit Præpositum in præsentia quorundam suorum Conventualium.* Hujus confirmationis Documentum publicum asservatur in civitatis Ulmenfis Archivo, ubi sequentia occurrunt:

Anno 1328. hat bemeldt Abbt Diethelm den Probst bey den Wengen nicht zu Ulm, sondern in seinem Closter Reichenau confirmirt, um welche Confirmation das Convent schriftlich ersucht und gebetten, und anno 1337. den selben Probst Berthold genanth wider abgesetzt, und ein ander per formam scrutinii von Reichenau eingeführt den Wengen Conventualen fürgesetzt, welches dise dem Abbt mit disem Revers Brief bekennen, und sich ihm als Patri ac Domino Sedi Apostolicæ immediate subiecto cum obedientia tam debita quam devota recommandieren &c.

Hæc omnia Electionem Bertholdi anno 1328. factam extra omne dubium ponunt. Quod ulterius confirmatur ex Permutationis litteris prædii Edelschiesensis a Conrado Præposito Wettenhusano datis, quæ adhuc illæ existunt, quarum tenor est sequens:

Wir Chunrat von Gottes Verhencknus Brobst des Gotteshus ze Wettenhusen, und aller convent desselben Closters in Augspurger Bistum verichen offentlich und ainmuethlich an diesem Brief, vor allen die in sehend, oder hörent lesen. Das wir mit verdachten Mut und mit guter Betchatnusse und mit gemainem Raut in unserm Capitel und an den Steten, da wirs billich ze raut solten werden haben gethan einen rechten und redlichen Wechsel mit dem Ersamen und gaistlichen Lüten Probst *Bertholden* und dem Convent sant Michels zen Wengen by Ulm, also das wir in haben gegeben unser Gut ze ædelschies mit allen den Rechten und darzu gehörent, es si an holz an Veld an Wasen an Zwinbeschuchts und unbeschuchts, besetzend und entsetzend, und ein pfund bloser haller gelts, das ze Ulm in der stat gelegen ist, und hant sye uns darumb geben ir gut das si ze Diepach heten, das baste da buwet, , auch mit allen den rechten und vor ist geschriben von unsern gut, mit der beschaidenhait, das weder wir noch kein unser nachkommen gen In noch gen kainen iren Nachkomen, umb das vorgeschribene gut und gelt kein ansprach haben, noch gewinnen sullen, noch enmügen, disse dinge sint gezügen der Ersam und gaistlich Herr apt Chunrat ze Elchingen und Brobst Hainrich von ursperch. Jacob von Pfaffenhusen, Jose von Lietenow und Johans Bitterlin und andre erbarer lüte genug. der ze ainer Stat sicherhait der vorgeschribenen dinge geben wir Brobst Chunrat der vogenant von Wettenhusen, und der Convent, In und iren nachkomen disen Brief gevestent und versigelt, mit unseren und des Convents Insignen, die daran offentlich hangent, das gesach und disse Brief wort gegeben ze Ulm, do man zalt nach Christes geburt druzehen hundert Iar, an sant Margareten abent.

Bertholdi hujus Nomen etiam occurrit eodem anno in charta, quam mihi chronicum Wettenhusanum suppeditat. Wier Berchtold von Gottes Verhencknus Brobst des gozhus sanct Michaelis in Wengen bi Ulm, und aller Convent des selben Klosters bekennen das mier ain Wexel droffen haben mit den gaistlichen lüten Brobst Cunrad, und dem Convent zu Wettenhausen um ein guot Otteschis, und ein pfund, in Ulm. testes Abbt Cunrad zu Elchingen Probst Heinrich von Ursperg Jos von Liechenau anno 1333.

Per novem duntaxat annos præfuit Bertholdus; an etiam profuerit, nescio? constat enim ex allegato supra documento, Illum Auctoritate Diethelmi Abbatis Augiensis anno 1337. a Regimine, ex qua causa me latet, fuisse depositum.

§. III.

Trubelinus Deposito Bertholdo præficitur.

Varie scribitur hujus Præpositi Nomen, qui apud Scriptores Numero undecimus appellatur. Nunc Trubelinus, nunc Truchliebus nunc Truchbelinus vocatur. Deposito Berchtoldo per viam scrutinii in Præpositum electus mox a laudato iam sæpius Abbate Augiensi Diethelmo confirmatus anno 1337. Quod testatur allegatum superius documentum, laudabiliter Provinciam suam administravit, cum probatus fuerit præfato Diethelmo, qui rigidus morum & meritum censor fuit. Anno 1341. permutavit prædiolum in Permeringen, loco cujus a Conrado de Stain de Klingenstain ipsi datum est prædium in Thimenhausen, Permutationis litteras huc pono.

Ich Chunrad von Stain von Klingenstain verkunde und vergich öffentlich an diesem Brief für mich und alle mein Erben, das ich geben han ein gütlein, das zu Thimmenhusen gelegen ist, und min aigen, was, den Erbaren Herren Herren Truchlieden Brobst des Closters in den Wengen by Ulme, und den Convent gemainlich desselben Closters und allen ihren Nachkommen, das Gütlein, das des Poppenlochers Kind da buwent, ze eim rechten aigen, und auch jährlich gillt zwai Immin Roggen, zwai Immin habern, finff Schilling haller, und ein frischling, und füllen sie des vorgenandt Gütlein haben und nüessen, besetzen, und entsetzen ze allem Recht, es sy an holz, an feld, an Wasen, an Zwie, untererde und obererde, besuchts und unbefuchts, und hand sie mir und miner erben darumb geben ein ander gütlein, des ze Burmaringen gelegen ist, zu aim rechten aigen, das Haintz Hummel und utz Rulin da bu wennt, und auch jährlich gillt vier Immi Roggen, und zwai Schilling Haller, und sien ich unnd mein Erben uff das vorgenandt gütlein, das wir da geben haben. den vorgenannten Herren, unnd ihren Nachkommen, recht geweren, für allen Krieg, irrsalung und ansprah gaistlich und weltlich, nach dem rechten, und verziehen uns auch aller der recht, die wir daran je gewonnen, oder hettun. und ze besserer Sicherheit, han ich ihn zu mir und meinen Erben zu bürgen gesetzt, mün beede brüder Herren Wolffen, und Herren Hansen Ritter, baide unverschaidentlich, mit der beschaidenhait, wann aber das oben geschriebengütlein von jemann irrig wurde, oder angesprochen, des sullen wir ihn versprechen, und ledig und lehr machen, vor allen gerichten, wo sie es bedurffen, nach dem rechten ohn ihr schaden, thäten wir des nit, so hant sie gewalt, die burger darum ze machen, die sullen denn unverzogenlich zu Ulm laisten in ains Erbaren offen Wirthshaus, als lange bis in das wird uffgerichtet, darum sie die burgen genannt hant, wellen auch der burgen selb nicht laisten möcht oder wölt der hat gewalt ein erbaren Knecht mit eim pferdt an sin ställ gelegen in die laistung in dem vorgenanten Recht, wellen auch den burgen anier abgienge, des gott behüt, so sullen wir ihn ein andern als schidlichen burgen sezen in dem negsten monate darnach, oder der ander bürge soll laisten in dem vorgeschriben recht, untz der beschiht. das des alles stet, und vor beliebe, das gebich ihn diesen Brieff versiegelt, und gevestet mit mein aigen Insiegel, und mit der vorgenanten bürgen Insignen, die alle öffentlich hieran hangent. Wir die die vorgeschriben bürgen vergehen die burgschafft unverschaidentlich. und alles das zu laisten und wollen zu furen, ohne gefärde, was von uns hieran geschriben statt, und ze mehrerer sicherheit haben wir gehenket unser aigen Insigel an disen brieff der geben und an der nächsten mitwochen vor dem palmtag da von Christes geburt waren driuzehn hundert Jahr, und in dem ains und viezigsten Jahr.

Eodem anno Trubelinus certos agros, quædam prata & alios quosdam fundos Heinricho de Kirchberg locavit. Eiusdem ævo Sacellum S. Michaelis Archangeli in monte situm adhuc magna devotione ab Ulmensibus fuisse frequentatum legimus. Nec foundationes pie cessarunt anno enim 1338. legavit persona quædam pia pro Sacello hoc annuatim libram olei, ex domo & area sua in angusta platea (vulgo in der engen gassen) Ulmæ situata.

Bruschius ait Trubelinum sedisse per quinquennium: si verus est hic calculus decessit ex hac vita anno 1342. nihil tamen definire audeo.

§. IV.

Bertholdus II. alias I. Eiusque Exauthoratio & ad Præposituram Reditus

Bertholdi nomen post paucos annos iterum recurrit, nescio an secundi an Primi Romanum numerum eidem adscribam? Si Bruschio habenda fides; aditæ Prælaturæ annus fuit Millesimus trecentessimus quadragesimus primus; si domesticis testimoniis pugnandum, illam primo adeptus est anno post millesimum trecentessimum quadragesimo septimo. Hoc anno saltem jam Collegii Wengensis habenas eum rexisse exinde liquet, quia silvam nostram *der geer* prope Jungingen pro vitalitio locavit Conrado de lapide sive *von Stein* eodem anno. Cum de duplicis Bertholdi Existencia hic agatur, necessarium duco Conradi de Lapide Reversales litteras huc transcribere in quibus expressum legitur hujus Bertholdi nomen.

Ich Conradt von Stain urkunt und vergih öffentlich mit disem Brieff für mich, und für mein Erben vor allem dem, die ihn ansehent, lesent, oder hörent lesen das die Erwürdigen herren, herr Berchtoldt Probst des gottshus in den Wengen, und der Convent gemainlich deselben Closters einmüthlich, und mit guter betrachtung, zemeinem einigen lyb durch Freindtschafft und durch mine Furderung Willen hant geben, die wil ich leb ihr holz das man nembt den Geer, als wyt daselb holz begriffen hat und nit für bas, mit so gethanem geding, und beschaidenhait, swen Ich Conradt von Stein der obgenant nit mer bin von todes wegen, so ist das vorgeschiben holz, mit grund und mit boden, und mit allen den rechten, und nutzen, das ich es zu han bracht, es sie an wismad, oder an äckern, oder welcherlay nutz das ist, damit es by meinen Zyten wird gebesert, dem obgenanten gottshus in den Wengen ledig und los, also das khein min Erbe weder dire noch der, wieer genant ist, nach meinem tode nichts daran hat zesprechent, noch damit zeschaffent, noch zethunt, wan das es schlechteglich dem egenanten gottshus in den Wengen ist verfallen mit allen rechten und nutzen, als och voran disem brief geschriben, stat. und des alles ze einer besser sicherhait, das dis war, stat und gantz belibe, gib Ich Chunradt der obgenant von Stein für mich und mein Erben Herren PERCHTOLDT dem Probst, und dem Convent gemeinlich des vorgeschriben gottshus in den Wengen disen brieff gefästet und besigelt mit meinem aigen Insigel und mit meiner lieben Oheim Insigel Otten des Rothen, und Krafften gesehen an dem Kornmarckht, die sie durch meiner bett willen ze einer waren gezygnus aller vorgeschriben sach gehenkt hant an disen brief der geben Wardt nach Christes geburt dryzehen hundert Jahr darnach in dem sibenden und vierzigsten Jahr an dem negsten Frytag vor unser Erauen tag liechtmesse &c.

Ex hoc minime dubio documento aperte eruitur, Bertholdum iam anno 1347. Præfecturam sacram in Insulis tenuisse, mea tamen opinione primus Regiminis illius annus fuit millesimus trecentessimus quadragesimus secundus, si Trubelinus pluribus annis non sedit ad clavum; quod Bruschijs affirmat. Omnibus rite perpenſis suspensus adhuc hæreo, an hic Bertholdus distinguatur a Bertholdo, qui Trubelinum antecessit. Quid? si postliminio iterato fuisset invito Augiensis Præsule iterum electus in Præpositum? Illum certe Augiensis Antistiti minus fuisse acceptum, gratumque, inde colligo, quod Canonice Wengensi sub hoc Bertholdo Auctoritate Eiusdem Augiensis Abbatis positus sit Præfectus, sive Administrator, & quidem Ordinis S. Benedicti Monachus ex celeberrimo Elchingensi Asceſterio Ulma haud procul distante, frater scilicet Conradus Klozerus, anno 1360. ob insignia merita teste Corbiniano Khamio in Hierarch. Eccl. Parte Regulari pag. 268. Abbatiali Insula in proprio suo Monasterio ornatus. Extra ordinaria hæc status Collegii nostri mutatio totam viciniam admiratione implevit, multis dissidijs perpetuisque fere rixis obnoxia fuit, quæ & pessimas sequelas post se traxit, quibus tandem succumbere debuit constantia Bertholdi, despotica Abbatis Eberhardi de Brandis autoritate non sine ignominia anno 1353.

De Monasterio atque Insulis suis ad triennium proscripti, licet retenta adhuc pensione annua. Rediit Bertholdus exacto triennio ad Præposituram suam non sine utilitate. Anno 1357. impetravit supplicibus litteris ab Heinrico Episcopo Constantiensi Vidimationem litterarum foundationis nostræ, ut impoſterum, sicut ipsa originalia, in Iudicijs & extra fidem facere possent.

Per favorem Heinrici de Werdenberg, qui prius Adversarius Bertholdi fuit, item ex liberalitate Comitis Wilhelmi de Kirchberg, & uxoris ejus Berehtæ præfati Heinrici Filiæ variæ possessiones pro fundato ab ipsis Anniversario Ecclesiæ nostræ in Insulis obtigere anno 1360. aliquot scilicet prædia in Hervelsingen & Wittau. Locum tandem Successori suo reliquit circa annum 1367. æternam beatitudinem adiens in cælo.

§. V.

Conradus II. multis adversitatibus pressus Antistes.

Certum est, Conradum hujus nominis secundum, Insulis a prima fundatione Decimum tertium jam præfuisse Anno 1367. quo anno sententiam definitivam obtinuit in iudicio contra Henricum Pistatorem de Kirchberg. Hujus tempore Wiblinganum Cœnobium querelas instituit apud Sedem Apostolicam, quod

ex bonis Monasterii plurima fuerint ob calamitatem temporum illicite alienata ac distracta, ac supplicavit Gregorio XI. Pontifici Romano, ut competenti remedio autoritate Apostolica huic malo dignaretur occurrere, ac providere, ne ulterius serperet. Annuit Supplicantium votis Romanus Præsul Wiblingæ admodum favens, quique jam prius omnia Antecessorum ac hujus Asceterii Privilegia per speciale Breve Apostolicum confirmaverat, novas litteras per modum Brevis expeditas ad Præfulem nostrum Conradum direxit anno 1375. eique autoritate apostolica injunxit, ut injustos Bonorum Wiblingensium detentores ad restitutionem etiam per censuras Ecclesiasticas compelleret. Pontificiæ Commissionis formula hæc est.

GREGORIUS XI.

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei dilecto Filio Præposito Monasterii in Wengen, per Præpositum soliti gubernari, Constantiensis Diocesis, salutem & Apostolicam Benedictionem.

Dilectorum Filiorum Abbatis & Conventus Monasterii in Wiblingen Ordinis S. Benedicti Constantiensis Diocesis precibus inclinati præsentium tibi autoritate mandamus, quatenus ea, quæ de bonis ipsius Monasterii alienata inveneris illicite, vel distracta, ad jus & proprietatem ejusdem Monasterii legitime revocare procures. Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione posthabita compescendo. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura, simili appellatione cessante, compellas. veritati testimonium perhibere. Datum Avinionii Idibus Novembris, Pontificatus nostri anno quinto

(L.†.)

Quem effectum habuerit Apostolica hujus Commissionis executio, utriusque Monasterii, silet historia. Interim dum Conradus foris restitutionem bonorum distractorum pro commisso sibi munere urgebat; ipsemet tanquam bonorum sui Monasterii Dilapidator ac multorum criminum reus deferebatur ab adversariis ad forum minime competens, Episcopi scilicet Constantiensis Henrici, alias optime erga Viros Religiosos affecti. Licet Conradus ad comparandum sapius fuerit citatus, nunquam tamen citationi paruit, semper causatus, Exemptionem sui Monasterii id minime permittere & processum contra se institui in foro non competenti, nec obedientiam se præstare posse in præjudicium Abbatiae Augiæ Divitis, cujus ordinariæ jurisdictioni a primordiis foundationis subjaceret Insulare Monasterium. Rerum, quæ agerentur, minime inscius Augiensis Abbas. Eberhardus is erat ex nobilissima Liberatorum Baronum de Brandis familia prognatus vir brevi quidem statura, ut loquitur Bruschi, animo vero nequaquam pusillo præditus, quam animi generositatem primis temporibus Electionis suæ mox ostendit. Frustra enim sese illi opposuit Diethelmus de Krenckingen; impetraverat enim iam Eberhardus tum prius Pontificiam consecrationem & confirmationem quam Cæsaris Caroli quarti investituram Regalium: ac etsi ipse ad Cæsarem non perveniret, ejus tamen Nomine juravit fidelitatem Udalrico Episcopo Constantiensi anno Domini 1349. Eberhardus iste Conrado nostro & auxilio, & Consilio semper præsens erat, hoc enim partium suarum, & Abbatialis muneris sui esse credidit. Interim crescebat indies Adversariorum suorum numerus, & pessimis dictis flagellabant ejusdem famam. Contra Henricus Episcopus Constantiensis rem suam nec ipse segniter gessit, cumque vidisset constantem Præpositi nostri coram suo iudicio comparendi renitentiam; sola publica fama motus, quæquam fallax sit, nemo ignorat, severissimam inquisitionem contra Præpositum Wengensem instituit, omnibus Censuariis, Redituariis, Conservatoribus, Detentoribus frumentorum, aliorumque fructuum & reddituum Monasterii in Insulis mandavit, ut hujusmodi fructus, census & redditus Hermannio Kraftio Prænobili Ulmensis civitatis Patritio ejusque Ecclesiæ Rectori præsentarent in Contradictores vero & Rebelles, ac in ipsum Præpositum Excommunicationis sententiam fulminavit cum pluribus aggravationibus. Sed necdum satis interdicti etiam sententiam in loca, & Ecclesiarum Parochias, in quibus Conradus Præpositus moram traheret; ad quæ deveniret, & quamdiu in eisdem foret, & post ejus recessum ab inde per tres dies promulgari fecit, adiiciens præterea, ut ne ullis crederetur absolutionis litteris, vel suspensionis sub quorumque tenore per Præpositum impetratis vel impetrandis, nisi pri-

us Ipse Præpositus mandatis suis efficaciter paruisset. Triumphabant inter hæc Conradi adversarii & Canonicis nostris insultabat populus ad credenda semper quævis de personis Ecclesiasticis proclivis.

§. V l.

Cassatur publice Processus contra Conradum institutus.

Quid in hoc rerum articulo ageret Conradus ? ad quod Palladium confugeret ? nunquam Illum deseruit in adversis patientia, animique laudabilis constantia, bonitati causæ suæ confusus, Divinæ Providentiæ se totum commisit. Succurrit illi etiam quasi ex Machina Deus; Eberhardus enim laudatus supra Augiensis Abbas punctum temporis adesse ratus, ad se vocavit Conradum ac recta cum illo perrexit ad Henricum Episcopum illique nullitatem instituti Processus ad oculum exposuit, petiitque, ut fulminatas contra Conradum censuras Ecclesiasticas publice latas, etiam publicis litteris cassaret, revocaret, & tolleretur justitia id exigente. Cum magna energia, ac prolatis documentis hanc informationem suam veraciter instrueret, etiam Henricus Episcopus resistere amplius noluit, ac datis ad Henricum Krafftium cassationis litteras ad solatium Conradi subsequentes misit, ex quibus tota rei series hætenus narrata in lucem ponitur?

Henricus Dei gratia Episcopus Constantiensis, Plebano in Ulma, cæterisque ad quos præsentibus pervenerint, salutem in Domino. Dudum fama publica deferente, quod Conradus de Ballendorff, Præpositus Monasterii in Insulis prope Ulmam, bona ejusdem Monasterii graviter dilapidaverit, & aliis pluribus foret criminibus irretitus, ad inquisitionem contra dictum Præpositum super dilapidatione & criminibus hujusmodi duximus procedendum, ac in hujusmodi inquisitionis negotio nobis procedentibus comparuerunt coram nobis Venerabilis Pater Dominus Eberhardus, divina promissione Abbas Monasterii Augiæ Maioris, ad Romanam Ecclesiam sine medio pertinentis, & Conradus Præpositus memoratus, & quod nos in dicto negotio procedere non possemus, neque deberemus, ex eo quod Præpositi Monasterii in Insulis institutio & destitutio, ac omnimoda jurisdictio super Eundem Præpositum & Monasterium antedictum ad dictum Dominum Abbatem primo & immediate pertineret, constanter allegarunt, nosque de veritate prædictorum veraciter informarunt, propter quod etiam petiverunt, ut in Processu inquisitionis antedictæ in antea cessaremus, ipsumque Præpositum ad dicti Domini Abbatis examen remittere curaremus, quod etiam fecimus justitia exigente. Verum cum nos omnibus censuariis, reddituariis, conservatoribus, detentoribus frumentorum, aliorumque fructuum & reddituum dicti Monasterii in Insulis mandaverimus, ut hujusmodi fructus, census, & redditus provido viro Hermanno dicto Krafft olim Plebano in Ulma præsentarent, in contradictores & rebelles, ac in dictum Conradum Excommunicationis cum pluribus aggravationibus, imo interdicti sententias in loca & Ecclesiarum Parochias in quibus idem Conradus Præpositus moram traheret ad quæ deveniret, & quamdiu in eisdem foret, & post ejus recessum abinde per tres dies proferentur, & nihilominus in loca & Ecclesiarum parochias, in quibus dictum Monasterium in Insulis census, redditus, & proventus, & obventiones, & alia jura quæcumque haberet, Ecclesiastico subjecerimus interdicto adicientes, ut nullis crederetur litteris absolutionis vel suspensionis sub quocumque tenore vel forma verborum per dictum præpositum impetratis vel impetrandis, nisi quod ipse Præpositus nostris mandatis efficaciter paruisset, vobisque hoc idem constaret. facerent mentionem. Supplicarunt nobis humiliter devote Dominus Abbas & Præpositus antedicti; cum accessorium debeat imitari naturam Principalis, nosque in principali, videlicet inquisitionis negotio antedicto procedere non potuerimus, nec possumus rationibus præexpressis, quod sententias in dictum Præpositum promulgatas, cassas & irritas nuntiarem, vel saltem ipsum Præpositum ab eisdem absolveremus, aut Cautelam, aliosque, qui sententias nostras quomodolibet occasione processuum nostrorum, ratione negotii inquisitionis prædictæ fulminatorum, tam generaliter, quam specialiter, sub nominibus expressis forsitan incurrerunt, ab hujusmodi sententiis Ecclesiasticæ censuræ, quocumque nomine censeantur, absolvere, ac interdicta prædicta omnia tollere & relaxare dignaremur. Nos attendentes hujusmodi supplicationem juri fore consonam, ne falcem nostram in messem mit-

tamus alienam, drædictum Præpositum, & omnes alios & singulos, sive nominatim, sive generaliter per nos excommunicati fuerint, ab Excommunicationis, & cuiuslibet aliis censuræ Ecclesiasticæ sententiis per nos seu officialem nostrum in Eum & eos latis in Dei Nomine absolvimus per præsentem; interdicti quoque sententias omnes & singulas, in quælibet loca vel parochias per nos seu officialem nostrum, in dictis promulgatas, præsentibus tollimus & relaxamus, ne submoto principali accessorium contra naturam remanere dignoscatur. Verum tamen quod alias ut profertur, inhibuimus, ne quibusvis absolutionis vel suspensionis litteris quomodolibet crederetur, ne inhibitionis huiusmodi sub Prætextu præsentem nostræ litteræ frustrentur effectu, vobis omnibus & singulis, in virtute sanctæ obediencie & sub Excommunicationis pæna latæ sententiæ Canonica monitione primæ firmiter & districtè præcipiendo mandamus, quod inhibitione huiusmodi non obstante omnes & singulas sententias supradictas per nos vel officialem nostrum, ut præmittitur, sublatis, publicetis vestris in Cancellis, cum si veritas tempore, quo processus prædictos emisimus, nobis fuisset, sicut modo patefacta, inhibitionem huiusmodi nullatenus fecissemus. Sententias quoque interdicti in loca & Ecclesiarum parochias, in quibus Syzo dictus Wagner & uxor sua, Thomas dictus Esinst Schmid, dictus Schük Agnesa dicta Schlaierwäscherin dictus Schmid de Schwankhofen, dictus Brechlichhafner, dictus Bosh dictus Rüssel, dictus der Jung Brehti, & Nicolaus dictus Behrer, conversus Monasterii in Insulis prædicti moram trahunt, ad quæ devenerint, & quamdiu in eisdem fuerint, a Nobis seu officiali nostro occasione Præmissorum, nec non Excommunicationis in Personas eorundem cum subsecutis aggravationibus promulgatas præsentibus omnino tollimus & relaxamus ipsas omnes & singulas ab eisdem sententiis absolventes. Datum Constantiæ, anno Domini MCCCLXXVI. VIII. calendas Maij Indictione XIII.

§. VII.

Cum summo Conradi luctu destruitur ab Ulmensibus Wengense Cœnobium in Insulis.

E Scilla in Charybdim incidit post terminatum contra Juris ordinem institutum processum, & cum omnia plaudentibus amicis crederet in tuto esset posita; novus malorum grando in ipsum, Canoniamque suam incubuit. Canonici Wengenses inter hæc litigia indies magis exosi civibus Ulmensibus reddebantur, quare destructionem totius Cœnobii diu meditabantur, cumque a Carolo quarto Imperatore aliisque civitatum hostibus nihil boni propriæ urbi ominabantur, non cessabant Magistris ac Consulibus suis panicum metum incutere, ac Monasterium nostrum extra mœnia positum, ceu Ulmensium securitati civitatis noxium depingere, hostibusque, quos timebant, instar fortalitii olim servitutum describere. Vidit proinde inopinato Conradus Ulmensium Civium armatorum globum suo imminere Asceterio, illudque hostilem in modum ferro & igne depopulari, ac solo æquari. Destructionis modum videbimus infra Synchroni, Petri scilicet Negeri, Calamo veraciter descriptum. En! nova adversitatum Ilias, quacum colluctari debebat infelix Conradus. Quid ad hanc destructionem Ulmensis Senatus? condolebant Primates urbis Wengensibus Canonicis, & quibus poterant verbis dirum hoc factum calamitosæ necessitati adscribebant: ad excusandas excusationes & purgandum hoc facinus omnem eloquentiam consumeabant: spoliatis Canonicis, & proprio lare destitutis protectionem omnem adpromittebant, ac domum quandam, quæ alias iam ad proprietatem Monasterii nostri pertinebat, ad futuram habitationem donec cessaret civitatenium bellum & meliora redirent tempora, assignabant. Ac sequentes Conrado suisque Canonicis obtrudere litteras appenso civitatis sigillo & sub fide Magistratus anno 1377. Wir der Burgermaister der Rat und auch all Burger der Stat zu Ulm veriehen offenlich für uns und all unser Nachkomen mit disem Brieff allen den die in ansehend, lesend, oder hörend lesen, wan das ist, das die Erwidigen geistlichen Herrn der Probst und auch der Convent gemainichlich der gozhus zu den Wengen sand augustins orden in Costenzer Bistum gelegen, die grossen und werlichen Schaden und angriff, die wir ihnen in dem Krieg, den unser herr der Kaiser und der Kenig, und auch ander Fürsten und herren mit uns und mit andern des heiligen Reichs Stetten in den Punt ze Schwaben gehebt, hand, als gar tugentlich hand faren lassen, und darumb mit uns lieplich und recht worden und überkomen

sind also das sy derselben angriff und beschedigung gen uns nymer weder äfferen noch rechen sollen, und wellen, noch uns in kain weis darum anraichen bekümmern noch bekrenken, darum und auch um das, das sy desselben ires Schadens in kinfftigen Zeitten der bas widerum ergetzet und geschirmet mügen werden, so haben wir mit wohlbedachten Sinne und mit dieselben vorgeanten des gotzhus zu Wengen und das selb ir gotzhus und ihr gotzhus Leüt und güt gerickhlich schirmen sollen und wellen, als ander unser ingesseffen burger an alle geverde also das sy weder Stür dienst Schazünge noch ander Sache wider iren Willen nicht zu mutten, zwingen noch benotten sollen in kain Weis mit urkund dis Brieffs, den wir in darum besigelt geben mit unsern gemainen Insigel das offentlich zugegen hanget der geben ist an dem nägsten Freitag nach sand Lucie tag do man zalt von Gottes ge, bürd dreizehen hundert Iar und siben und sibitzigsten Iar.

Eodem, quod bene notandum, die ac anno Conrado oblatae sunt aliae litterae similis fere tenoris, in quibus tamen praeter oblatam Protectionem varia onera nobis imponere cogitabant Magistri Civium ac Consules cum aliis civibus communia, quae adhuc circumferuntur a Praeposito Waldseensi vidimatae, quas tamen nullatenus acceptarunt Canonici praedicto modo spoliati, sed illico rejecerunt ac tantum supra memoratas litteras in veteri nostro chartulario privilegiis Monasterii sui inseruerunt, quin tamen unquam illis sibi satisfactum fuisse pro damnis in destructione hac hostili professi sint, quam variis modis ac subsidiis urgebant apud Magistratum Ulmensem per viginti duos integros annos, post quos tandem inita est plenaria Concordia ut mox videbimus.

§. VII.

Conradus in Sacello S. Jacobi duo erigit Altaria.

Conradus cum suis Confratribus in civium honoratiorum numerum admissus, cum ad celebrandum Divinum Officium, & horas Canonicas pro parvitate Religiosi sui Conventus decantandas Ecclesiam aliam non haberet, quam Capellam S. Jacobi, pro commoditate majori duabus adhuc altaribus illam exornari curavit, quae Albertus Episcopus Constantiensis anno 1377. sexto nonas Martii ritu Catholico consecravat. In testimonium hujus facti adduco ipsiusmet Episcopi sequentem chartam:

Nos Albertus Dei & Apostolicae Sedis gratia Episcopus Constantiensis notum esse cupimus per praesentes, quod nos anno Domini MCCXXVII. Nonas Martii duo altaria in Capella S. Jacobi intra muros oppidi Ulmenis Constantiensis Diocesis situata, Altare inquam, in latere dextro ejusdem Capellae in Honore & memoria Beatae Mariae Virginis Genitricis Dei, sancti Michaelis Archangeli, sancti Viti, sancti Urbani Papae, sancti Jodoci Confessoris, ac sancti Nicolai Episcopi & Confessoris: Altare vero in sinistro latere memoratae Capellae situatum in honore Sanctae & Individuae Trinitatis. *Quinque Vulnerum Domini Nostri Jesu Christi*, sanctae Crucis, sancti Joannis Baptistae, sancti Laurentii Martyris & omnium Sanctorum, ad instantiam Praepositi & Conventus Monasterii in Insulis Canonorum Regularium extra muros Ulmenses de consensu & voluntate Domini Abbatis Augustiae Majoris Ordinis sancti Benedicti, & Rectoris Ecclesiae Parochialis in Ulma, benediximus, & in Dei Nomine consecravimus. Adhibitis in talibus solemnitatibus solitis, debitis & consuetis. Quorum etiam Altarium Dedicationem posuimus, Altaris praescripti in dextro latere siti, proxima Dominica post octavas Paschae. Altaris vero in sinistro latere situati, Dominica qua in Ecclesia Dei canitur. *Judicame Deus*, Et ut dicta Altaria condignis frequententur honoribus, ac nomen Domini a Christi Fidelibus digne & laudabiliter invocetur, omnibus Christi Fidelibus vere poenitentibus, contritis & confessis, qui dicta Altaria in omnibus Festivitatibus suorum Patronorum & in Dedicatione Eorundem, ac in aliis Festivitatibus infra scriptis, videlicet, Natalis Domini, Circumcisionis, Epiphaniae, Parasceves, Paschae, Ascensionis, Pentecostes, Trinitatis, Corporis Christi, Inventionis & Exaltationis sanctae Crucis, in omnibus Festivitatibus gloriosae Virginis Mariae, Nativitatis & Decollationis beati Joannis Baptistae & omnium Apostolorum & Evangelistarum sanctorum Stephani, Laurentii, Vincentii, Martini, Nicolai, Gregorii, Augustini, Ambrosii, Benedicti, Hieronymi, Beati Dominici, & Beati Petri Martyris Ordinis Praedicatorum, ac in Festis quatuor temporum, nec non omnium Sancto.

Sanctorum & animarum, & per Octavas dictarum Festivitatum octavas habentium, singulis diebus Dominicis & festivis causa devotionis ac peregrinationis accesserint, seu qui Missis, Matutinis, Vesperis, aut aliis quibuscumque devotis officiis ibidem interfuerint, nec non qui ad fabricam prædictorum Altarium, luminaria, ornamenta, aut quævis alia manus adiutrices porrexerint, vel qui in eorundem testamentis, aut extra, aurum, argentum, vestimentum aut aliquid aliud subsidium dictis altaribus donaverint, legaverint, aut procuraverint, quotiescunque, quodcumque aut ubicumque præmissa, aut aliquid præmissorum devote fecerint, de Omnipotentis Dei misericordia beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus Auctoritate consili singuli Vestrum quadraginta dies criminalium & annum venialium Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus perpetuo valituras. Et in præmissorum omnium & singulorum evidens testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus appendendum. Datum & actum, Anno & die prænotatis.

Ex hoc consecrationis testimonio iterum constat, quam familiaris, quam frequens Progenitoribus nostris & Canonicis Wengensibus erga sacra Amantissimi Salvatoris nostri quinque vulnera fuerit devotio.

Conradum Anno 1381. adhuc in vita fuisse superstitem certo constat, cum hoc ipso anno quædam prædiola nostra in Laupheimb locaverit pro vitalitiis Conrado Suberhard de Laupheimb ulteriore illius acta nos prorsus latent ob dispersionem Fratrum suorum Monasterio carentium. Atque cum hoc Præposito in Insulis ultimo finitur etiam prima Periodus nostræ historiæ, quapropter transitum facio ad Periodum secundam, quæ varias denuo fatorum vicissitudines oculis legentium subiiciet.

P A R S II.

Sive

PERIODUS SECUNDA.

Historia exemptæ Canonix Wengensis,
translatæ in urbem.

C A P U T I.

De Petro Neger Præposito Primo intra civitatem.

§. I.

Petrus præficitur Wengensibus Canonicis.

Delati tandem sumus ad Periodum secundam nostri exempti Collegii, cujus valde turbulenta fuere initia: Vix non exclamare cum Poeta licet: *Hæc facies Trojæ, dum caperetur, erat.* Muri habitationis nostræ erant destructi, lapides Sanctuarii dispersi totum fere ædificium solo æquatum, fundi montis S. Michaelis autoritate Magistratus oppidanis pro modico pretio locati, Præpositus Conradus desolatus, a suis Confratribus pene omnibus desertus, qui per Sueviam ac vicinas regiones dispersi victum & vestitum apud Patronos quærentes a mendicatu haud longe distabant. Admissi quidem sumus in civitatem, sic Monasterio hostilem in modum destructo, ac per annos satis multos, domum quandam, quæ attinebat ad nos (*Des Hürters Haus* dictam) incoluimus. Verum cum illa omnibus non sufficerent, paucos duntaxat Confratres spoliatus Præsul alere potuit, reliquis, ut jam dictum, alibi sustentationis gratiam quærentibus. Cum paucis itaque filiis suis divina celebrare coactus est in Capella S. Jacobi in foro civitatis extructa quæ tunc Monasterio nostro incorporata fuerant. Hæc ex traditione ad-

notavit Historiographus noster, dum ita narrat: *Post destructionem Monasterii Præpositus commoratus est cum quibusdam Fratribus conventualibus in domo sua, quæ tunc Monasterio attinebat, nunc vero Des Hurters Haus bey der Blau nominata, divina persolvit in foro civitatis in Ecclesia S. Jacobi, quæ tunc Monasterio incorporata fuerat.* Accutum huic miseriæ affunderat perpetua Monachorum Augiensium cum Magistratu Ulmenfi discordia. Hi, ut civium Ulmensium animos emollierent, nobis afflictis nec minimum attulere solatium, nec in gurgite vasto natantibus manum auxilium prætulere. Sed nec præbere jam poterant, qui illo tempore a priori sua potentia jam dejecti cum maxima paupertate colluctabantur. Verum justus, qui miseros mortales ob peccata punire & affligere solet, Deus post ætam poenitentiam iterum solatur, ac prostratos erigit.

Succubuit tandem sub onere tot miseriarum Conradus Præpositus, ac viam omnis carnis iniit, supremisque fatis concessit anno nobis quidem ignoto; probabile tamen est mortem illius incidisse circiter in annum 1384. Post mortem Antistitis sui, Canonici nostri convocatis omnibus, qui ad novi Capituli electionem vel adesse deberent, vel intra debitum temporis spatium possent acvellent, solemnitatibus consuetis ad ipsum Electionis actum quidem processerunt; concordari tamen minime poterant, adeo quidem, ut re infecta dissolutus fuerit eligentium cœtus. Hoc ipso anno 1384. præfuit Augiensi Monasterio Mangoldus de Brandis, de quo narrat Bruschius quod contenderit olim cum Senatu populoque Constantiensi, cumque ejus urbis aliqui Piscatores temerario ausu Abbatem contemnentes in aquis ejus piscarentur, quinque ex eis cæperit, & proprio digito suo excæcatos in urbem remiserit. Atque hanc occasionem fuisse, cui Constantienses factum hujus Abbatis indigne ferentes schopulam arcem & alia quædam Monasterii domicilia exusserint & incendio devastarint. Ad hunc Mangoldum cum delatum fuisset ab Ulmenfi Magistratu, non convenisse Canonicos Wengenses in electione, absque mora per Wernherum Monasterii Augiæ Decanum negotio huic sese immiscuit, ac litem terminavit, ad mentem Magistratus, qui præ cæteris Mangoldo Petrum Neger ad Præposituræ dignitatem commendavit, quam etiam per modum provisionis obtinuit. Tota hujus rei series ex sequenti documento robor suum accipit, si tamen genuinum illud ac authenticum sit, quod valde suspectum mihi reddunt plurima præsertim Ordinationes contra omnia jura & omnem juris ordinem, summaque indiscretionem eidem adjecta, etsi additum quoque sit: *Præscriptos itaque articulos a Præposito præfato ejusque Confratribus arctius observari volumus, nec intendimus derogare Juribus, immunitatibus, & laudabilibus consuetudinibus Monasterii Augiæ majoris, nec Monasterio in Insulis præscripto.* Videamus autem hujus documentum monstrum, ut & posteris pateat, quam grave fuerit Collegii nostri jugum ab Augiensibus nobis impositum.

§. II.

Confirmatio Petri & a Wernero Augiensi Decano præscripti Articuli.

Nihil hoc documento ineptius, nihil hisce articulis absurdius excogitare posset. Elapso primum Sæculo in hujus centonis devenimus notitiam occasione gravissimi cujusdam Processus contra Collegium Wengense instituti, fuisse dicitur illius Author Monachus Augiæ divitis Decanus, ex illustri Liberatorum Baronum de Roseneck, postmodum e vivis abeunte Mangoldo, in Abbatem Augiæ electus; fingiturque hic Decanus confirmationem hanc, & adjectos eidem articulos ex commissione Mangoldi Abbatis sui concepisse *Anno 1384. in Vigilia S. Andreae Apostoli*, certum autem ac evidens est ex Epitaphio præfati Mangoldi, quod jam obierit hoc ipso anno vigesima quinta Octobris, quod apud Bruschium ita sonat: *Anno Domini 1384. Octavo KL Novembris obiit Mangoldus de Brandis Abbas Monasterii Augiæ majoris, Episcopus electus Constantiensis.* Hoc solo argumento satis utique in lucem ponitur scripti hujus falsitas. Videatur Buschii Chronologia V. Augia dives. Item Manlii Chronicon Constantiense. In Mangoldo de Brandis. Vide tamen, & lege latissimi figmenti formulam:

Nos

Nos Wernherus *Permissione Divina* Decanus Monasterii Augiæ majoris, immediate Sedis Apostolicæ pertinentis, Ordinis S. Benedicti Constantiensis Diocesis, ad univerforum notitiam scripto deducimus, quod cum Monasterium in Insulis prope Ulmam, Canonorum Regularium per Præpositum solitum gubernari, Abbati Monasterii Augiæ majoris, qui pro tempore fuerit, & ex nunc nobis sede vacante, & dicto nostro Monasterio, ut & tanquam eorum vero ordinario & superiori, ab antiquo ita, quod ejus contrarium nemo recordatur, imo verius a tempore dotationis ejusdem Monasterii pertinuit, & de facto pleno jure pertinere dignoscatur, eisdem quoque Canonici Regularibus, si in Electione Præpositi ipsi, vel major, aut eorum pars sanior concordarint, Electum Præpositum habeamus de jure confirmare. Si autem in electione Præpositi scissuræ fuerint & discordiæ, ipsis juxta Consilium & voluntatem *Advocati* dicti Monasterii Præpositum præficere debeamus. Cum vero nuper, ut credimus, inimico generis humani inter præactos Confratres Monasterii in Insulis zizaniam seminante iidem Canonici Regulares in Electione Præpositi concordare nequirent; Nos *Sede vacante*, & ex Commissionem Domini Mangoldi electi Abbatis Monasterii Augiæ majoris, ipsis juxta constitutionem quondam Dotatoris ejusdem Monasterii in Insulis, & mentem Consulum in Ulma pro Advocato ipsius Monasterii in Insulis se gerentium, secundum consilia juris peritorum, Dominum Petrum dictum Nayer, pridem dicti Monasterii in Insulis confratrem, Christi nomine invocato, soloque Deo præ oculis habito, in Dei nomine in præpositum Monasterii in Insulis confirmavimus & præfecimus, & nos denuntiamus scripto præsentem confirmasse ac præfecisse, adhibitis in præmissis solemnitatibus solitis, debitis, & consuetis, mandantes Confratribus ejusdem Monasterii, præsentibus & futuris in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pænæ excommunicationis, quatenus ipsi in omnibus licitis, & honestis, & eorum regulam concernentibus, dicto Domino Petro, ut & tanquam eorum vero perpetuo Præposito jugiter obtemperent, intendant & obediant, ac mandata ejus inviolabiliter observent, eumque tractent, teneant, nominent & reputent eorum verum & legitimum Præpositum, & animarum suarum Pastorem.

Sane, quia multarum fide dignorum rumor sedulus aures nostras propulsavit, quod in retractis temporibus pridem Præpositi Monasterii in Wengen, alias in Insulis, & confratres eorundem, a longo tempore, quod dolentes referimus, ut dicitur, Dei timore hominumque rubore post tergatis, juxta dictamen regulæ suæ vivere recusarunt, & cultum Divinum, ut tenebantur, quasi omnino perficere neglexerunt, vel saltem tepide & minus debite perfecerunt, in propriæ salutis Eorum dispendium, & scandalum plurimorum.

Nos, ne sanguis eorum de manibus nostris requiratur, ex officii nostri debito, ut tenemur, cupientes ipsorum vitam ordinare actus informare, excessus corrigere & mores componere, Dominum Nayer Præpositum præfatum, ac omnes suos confratres, præsentibus & futuros subscriptis adstrinximus articulis, ut, si, quod absit, ipsos timor Dei a malo non revocaret, saltem ipsos coërceat medicinalis disciplina, quam ob id solerti cura excogitavimus, quam præsentibus ex certa nostra scientia inscribi mandavimus:

1. Primo videlicet, quod prænominatus Præpositus per se ipsum, nisi infirmitate corporali detineatur, aut sui Monasterii causa contrarium exposcat, una cum suis Confratribus, prout tenetur, divinum cultum rite statutis ad hoc ab Ecclesia certis temporibus, dictari faciat, disponat & ordinet celebrari juxta nostri & Consulum in Ulma pro advocato dicti Monasterii se gerentium informationem & voluntatem, dolo in his amotis penitus & fraude.

2. Item, quod dictus Præpositus cum bonis & rebus quibuscunque dicti Monasterii in Insulis, quocunque nomine censeantur, mobilibus & immobilibus, nihil aliud faciat nec attentare præsumat, nisi quod licitum, congruum est, & honestum, & quod fidelem Præpositum & Dispensatorem cum hujusmodi disponere decet & congruit, & quod in his consilia Consulum in Ulma expetat & requirat, eo dempto, quod iidem Consules ipsum Monasterium in bonis & rebus suis ultra debitum aut expediens non gravent aut damnificent modo quovis.

3. Item, si quod absit, dictus Præpositus vitam inordinatam assumeret, exinde, si causa temporalis fuerit, in qua sic graviter excesserit, habeant dicti Consules in Ulma a nobis in commissis, eundem Præpositum super hoc admonere & hortari, quod ab hujusmodi excessibus, qui ipsius statui non congruunt, resipiscat, quod si facere noluerit, poterunt dicti Consules proventus & redditus ipsius Monasterii tamdiu arrestare, quousque dictus Præpositus vitam suam in me-

ius commutet, illudque faciat, quod ante facere recusabat. Sane si hujusmodi excessus adeo gravis esset, aut horribilis, quod propter ipsum dictus Præpositus suis demeritis exigentibus ipsa Præpositura privari, & ab ea merito repelli deberet & destitui; si causa vel excessus temporalis fuerit, ex nostra Commissionem habent dicti Consules potestatem, nostris tamen cum consiliis, eundem Præpositum destituere, & hujusmodi Præpositura privare.

Sin autem causa spiritualis fuerit, debebunt dicti Consules talem aut tales excessus Abbati Monasterii nostri in Augia pro tempore existenti vel Nobis denuntiare, & exinde debebimus juxta Ipsorum Consulium voluntatem ipsum Præpositum ab ipsa sua Præpositura destituere, deponere penitus & amovere.

4. Item præfatus Præpositus, præsentem, ac suam confirmationem aliis in literis a nobis obtentam, dilatione postposita, tradere & assignare debet, ad cautelam potestati & clausuræ dictorum Consulium, & si ipse, suis demeritis exigentibus, ab ipsa Præpositura, ut præmittitur, destitueretur, post hujusmodi destitutionem per Juramentum ab eo de & super his & aliis præscriptis & subscriptis de sancta Dei Evangelia solemniter præstitum non debet repetere dictam Præposituram per se, nec per alium vel alios, publice vel occulte, aut quovis quæsito colore; Quod si hoc, quod absit, transgrederetur, in omni foro, tam Ecclesiastico quam civili causam hujusmodi de jure perdere debet.

5. Item dictus Præpositus obligetur computum & rationem facere de omnibus redditibus & Proventibus Monasterii sæpe dicti totiens quotiens visum fuerit Consulibus ante dictis..

6. Item statuimus, quod, quando ex nunc in antea Confratres dicti Monasterii juxta tenorem privilegiorum suorum eligere voluerint Præpositum, quod ex tunc assumere debebunt literatos viros, qui placuerint, & Magistrum civium in Ulma, qui pro tempore fuerit, cum aliquot viris providis de Consilio Ulmensi, qui hujusmodi intersint electioni, in eventum, ut si, quod absit, aliquis dictorum fratrum timore Dei postposito eligere vellet personam inhabilem, quod talis timeat assidentes, & habilem eligat & idoneum ad præficiendum.

7. Item volumus, quod si in futurum dicti Confratres, quod absit, inter se graviter discordarint, quod ad Abbatem Augiæ majoris, qui pro tempore fuerit, aut ad nos hujusmodi discordia deferatur decidenda, nisi in causa temporali fuerit, tunc enim habeant dicti consules hujusmodi causam terminare.

Nolumus tamen dictis Confratribus ab aliquo manus violentas imponi, sed si quis eorum enormiter exceßerit, nobis præsentetur puniendus.

8. Item volumus, quod denuntietur dictis Confratribus, quod si quis eorum enormiter exceßerit, quod propterea puniri debeat tam in rebus quam in corpore, maxime carcere, semper tamen juxta Domini Abbatis prædicti aut nostrum decretum.

9. Etiam volumus, quod si quis fratrum prædictorum suam præbendam, ut tenetur, ex protervia mereri noluerit, quod eadem præbenda detur ei, vel eis, qui eam mereantur.

10. Statuimus etiam, quod ex nunc in antea sæpe dictus Præpositus & ejus confratres, nulli præbendam Monasterii sui conferat, nisi voluntate & Consensu sæpius dictorum Consulium accedente. Præscriptos itaque articulos a Præposito præfato ejusque Confratribus arctius observari volumus, in nullo tamen per ipsos volumus, nec intendimus derogare juribus, immunitatibus, & laudabilibus consuetudinibus Monasterii Augiæ majoris, nec Monasterio in Insulis præscripto. In quorum omnium & singulorum præmissorum evidens testimonium præsentem ex certa scientia fecimus communiri. Datum in Monasterio nostro prædicto, anno Domini MCCCLXXXIV. Vigilia S. Andreæ Apostoli.

Hic ineptissimarum litterarum tenor est, Quæres merito, an saltém Mane-goldi Augiæ majoris subscriptæ sint nomine? an illius sigillo munitæ? at qui subscribi, qui muniti poterant a jam mortuo? an licuisset soli Decano contra Jus commune similes ferre leges, & personas regulares sæculari Magistratui subdere? an res ista inter alienos acta vim habere debuisset, vel potuisse apud Antecessores nostros? An tuta conscientia simili iniquitatis vinculo sese potuissent ad obedientiam obstringere? meliora certe de illius temporis prudentissimo Magistratu præsumenda sunt, nec ullatenus credendum, quod hujusmodi præstigiis aurem præbuerint, aut hujus simile jugum Personis Ecclesiasticis unquam voluissent imponere multo minus exoticas hasce ordinationes tentassent exequi, sed mediis longæaliis, & a Jure præscriptis conati fuissent. Etiam per recursum ad Pontificem

tem devios in viam justitiæ & bonitatis reducere, quod posteriorum quoque temporum exempla satis demonstrant.

De cætero si demus etiam, quod tamen non damus, sinceras esse *Weneri* Decani has tabulas, ne movearis, bone Lector, ex verbis initio positis: *Ex mente Consulum in Ulma pro advocato ipsius Monasterii in Insulis se gerentium*: ut inferas: Ergo Consules Ulmenses iam tunc fuerunt Canonice Wengensis Advocatus. Nam 1. aliud est esse advocatum, &, gerere se pro Advocato, 2. Nec totum Capitulum multo minus Decanus solus, poterat, *Sede vacante*, statuere circa ea, per quæ præjudicabatur Juri & Authoritati Abbatis futuri; maxime cum per litteras foundationis non fuimus subjecti *Capitula* Augiensi, Abbatem autem quendam nos subjecisse Ulmensium advocatiæ, legali argumento nullo constat, 3. Si Ulmenses Consules jam fuerunt advocati nostri an. 1384. cur advocatiam nostram postea primum an. 1398. emerunt? qua de emptione prorsus irrita vide infra §. VII.

§. III.

Ab initio Præposituræ sollicitat Magistratum de refusione damnorum illatorum.

Petrus constitutus Gubernator navis prora pupique carentis, sive Præpositus Cænobii penitus destructi factus, nihil prius habuit, quam ut omnem sollicitudinem impenderet, ut refusionem damnorum sibi, suisque illatorum, a Magistratu obtineret, ac remotis ruderibus novum Monasterium in Insulis excitaret. Notandus autem hic primo venit destructionis modus, quem suis registris inscripsit, & Posteritati in monumentum reliquit in hæc verba: Item es istzu wissen, das die von Ulm des ersten ausgangs, als sy zu versteren und vernichten mit ihrem gewalt das Closter S. Michaelis auf den Wengen bey ihrer statt gelegen: da namen sy die glocken auf einen stain, und schlugen sy zu stücken.

Zum andern namen sy die Kelch, bücher, und Messgewand, und da sy es geblündert, da verbranten sy 'ain staines haus, doch verblib das Münster unverfehrt,

Demnach brachen sy das Münster ab, und zwey stainene häuser, und Creuzgang, und ein Gasthaus auf eim gemaurten stock, und zwey Vichaus, und ein gemaurten stadel, ein thorhaus, und pfrendhaus, und ein gar hohe maur um das Gottshaus, und ein Mühle gemaurt unter das dach. Da sy nun das alles gestelten, da führten sy die Stain hinweg, und legten sy an ihr pfarrkirchen, und an ihr stattmaur.

Da das alles geschehen, da kommen sy mit uns überein, und gaben uns Brieff, unter ihrem grossen statt Insigel, das sy uns schirmen wolten, als ein jeglichen eingessenen burger. Darnach und vns der Brieff ward bey zwey Jahren, da waren wohl viertausend quaterstain dannoch gebliben, von den jenigen die sy hinweg hetten geführt; da batten Wir sy, das sy uns vergunten die stain zu haimen, die führten wir in vnser haus, und wolten ein anfang darmit gethaun. Als wir das gestein zu unserm nuz wolten gebraucht haben, da sandten sy botten darzu, und namen uns die stain wider unsern willen, da zeigten wir ihnen ihre brieff, die sy uns darum geben hetten, des könten wir nit genießten ihres anhangenden Insigels.

Sy klumen uns über die maur, vnd schlugen uns unser Thür auf, und namen uns das unsrige gewaltiglich, darin war uns nit gehalten was ihr brieff sagt.

Fürbas da namen sy uns unsern Berg wider vnsern Willen, und satzten Zins darein, das mueßt ich thon. Wann solt ich sy verliehen haben, ich Wolt vil mehr daraus erlangt haben. An dem stuck ist der Brieff aber nit gehalten worden.

Weiter so habt ihr mir mein Weg genommen der in das Clostergleng, und habt die selbige gassen darein geleit, die allzeit gangen ist für die Schuester Mülin, dessen ich zu grossem Schaden kommen bin an dem acker.

Ex hac relatione docemur non tantum Collegium nostrum ad Insulas extra civitatem fuisse dirum in modum destructum, ac solo æquatum, partimque combustum & expilatum, sacramque supellectilem inde sacrilege ablatam ab illius temporis inimicis, sed etiam secunda vice in habitationis nostræ propria domo intra civitatem post datas jam in aliquam satisfactionem protectionis litteras iterum nos

fuisse bonis nostris violenter spoliatos, ac deinceps tertio contra omnem justitiam a possessione montis S. Michaelis contra Antecessorum nostrorum voluntatem deturbatos.

Hæc omnia damna ac injurias nobis illatas dolenti animo secum perpendens afflictus Antistes crebro consilium cum suis iniit, qua via, quibusque auxiliis tandem pertingere posset ad obtinendam satisfactionem præsertim cum videret Protectorium a Magistratu nobis concessum per integrum fere decennium nullius fuisse effectus, omnemque spem decollasse reædificandi extra civitatis muros novi Monasterii, quare non nihil molestioribus libellis cum Fratrum suorum consensu Primates civitatis accessit, ut tandem competenti satisfactione illata nobis damna refarcirent, locumque assignarent novo Cænobio extruendo aptum sive intra sive extra urbis Ulmenfis mœnia. At surdas semper aures pulsavit nec auditus est. Repulsam Marchtallerus in MS. Chronico Ulmenfi refundit in ædificationem majoris Basilicæ, qua tunc occupabantur Ulmenfes, ac in odium quo flagrabant cives, eorumque Magistri in Monachos quorum intollerabile, ut idem ait, jugum jam tunc excutere cogitabant. Verba citati Authoris sunt hæc: In solcher Zeit haben sie (Canonici Wengenses) zwar ihr hail zu einem Kloster zu gelangen mehrmalen versucht, weilten aber der Ordensleuthe bereits mehr als man gern gesehen, eingenistert hatten. Zumalen man mit dem Münsterbau beschëfftiget were, hat ihnen kein gewüriger Beschaid gedeuen mögen. Vid. cit. Chron. MS.

§. IV.

Post multos tandem annos melior eidem spes affulget.

A destructione prima Insularum Wengensium usque ad primum regiminis annum, quo Petrus primo Præposituram adiit, jam octo anni elapsi erant, quibus durantibus nec modica spes quidem affulserat ejusdem Antecessori pertingendi ad novam ædificationem Monasterii. Ipsi Petro adhuc expectandum erat per annos fere quatuordecim, donec ad votorum suorum metam deveniret non sine domesticæ rei, ac disciplinæ regularis detrimento, ut facile divinandum. Refert domesticus Scriptor: *Petri temporibus Fratres conventuales fuerunt Joannes Gottbrodt & Udalricus Burgavo in medio Ecclesiæ nostræ sepultus, Nicolaus de Naue, Martinus Lubeck Presbyteri. Hujus Præpositi tempore defecit reformatio, quia non habentes mansiones coacti fuerunt discurrere per diversa loca, & terras, & se fovere prout poterant. Ex hinc cæpit Oblatje & proprietatis incommoditas pullulare.* Hisce tamen malis obrutus sollicitus Pastor ac pro congregandis dispersis ovibus semper intentus, nunquam intermisit per quatuordecim integros annos urgere refusionem damnorum, & novi Cænobii ædificandi consensum, maximosque propterea sumptus impendit. Post tot tandem annos hunc consensum etiam impetravit aut potius extorsit anno 1398. quem sequentibus litteris publicis Consules & Magister Civium expressit, ac in refusionem damnorum & satisfactionem Præposito Wengensi Petro ejusque conventui donavit Jus Patronatus, Decimarum, aliorumque Jurium Ecclesiæ in Holzkirch in Præsentia Henrici Zorn, publici authoritate Cæsarea notarii, debito modo requisiti, huc donationi subscriberet anno prænominato feria quarta post Purificationem B. & Gloriosæ Virginis Mariæ. Donationis litteræ sunt sequentes:

Nos Magister Civium, Consules, & tota Universitas Oppidi Ulmenfis Constantiensis Diæcesis omnibus præsentium inspecto-
ribus, & auditoribus, præsentibus & futuris notitiam
subscriptorum

Quia olim nobis, & nostro oppido prædicto per recolendæ memoriæ Serenissimum Principem quondam Carolum quartum tunc Romani Imperii Imperatorem, ac etiam Serenissimum Principem, & Dominum nostrum Dominum Wenzlaum nunc Romanorum, & Bohemiæ Regem, Cæterosque Principes, Comites, Barones, ac Nobiles ipsius Imperii cum grandi Exercitu obsessis, & multipliciter gravatis; Nos timentes ex Monasterio S. Michaelis Archangeli in Insulis, in vulgari, in den Wengen nominato, Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium. quod extra oppidum Ulmenfe, & de prope ac in confinio ipsius oppidi fuerat situatum, plus gravari, ut ipsos tunc hostes nostros in eodem Monasterio

no atque per ipsum tueri posse, seque contra nos defendi, ne id fieret, sed & pericula damna atque gravamina huiusmodi evadere possemus & evaderemus, ipsum Monasterium, & ejus structuras, & ædificia fregimus, destruximus, & desolavimus.

Et quia Venerabilis & Religiosus in Christo Petrus nunc Præpositus, atque Conventus ejusdem Monasterii destructi & effracti, qui etiam a tempore destructionis ejusmodi usque in hodiernum diem mansionem in ipso nostro Oppido fecerunt, & habuerunt in eodem Oppido nostro & in certa area & loco per nos eis ad id deputatis novum Monasterium loco dicti Monasterii sui desolati erigere, ædificare, construere & reformare desiderant, & intendunt, in quo sub dicta sua regula, & ordine prædicto virtutum Domino valeant famulari.

Nos ipsos Præpositum & Conventum in suo tam pio proposito confoventes, & alias in recompensam, & satisfactionem destructionis, effractionis, & desolationis huiusmodi, atque damnorum, periculorum, & expensarum ac injurarum per eos & ipsum suum Monasterium exinde pastorum habitorum & receptorum atque pro iisdem, & eorum occasione ejusdem Præposito & Conventui, suoque Monasterio totaliter de novo erigendo & construendo, & suis perpetuis temporibus Successoribus in eodem Ecclesiam Parochialem B. Barbaræ Virginis & Martyris in Villa Holskirchen Augustensis Diæcesis sitam, cum ejusdem Ecclesiæ dote, proprietate, & jure Patronatus, quæ, & quod ad Nos ac dictum Oppidum nostrum Ipsiusque Universitatem hætenus pleno jure pertinuit, & pertinere dignoscebatur, cum omnibus suis juribus, fructibus, Decimis, & redditibus, Proventibus, pertinentiis, & emolumentis universis tradimus, donamus, appropriamus, & assignamus, ac in eos transferimus his nostris scriptis, renuntiantes etiam quantum ad præmissa omnia & singula pro nobis nostrisque Successoribus universis omni exceptioni doli malive facti, actioni, & sine causa & quo majores vel minores juvantur vi gratitudinis quoque cujusunque vel etiam debite solemnitatis non adhibitioni, omnique juri & juris auxilio Canonici & Civilis consuetudinarli municipalis, quibus mediantibus contra præsentis nostros donationem appropriationem, translationem, & assignationem facere vel venire possemus modo quovis, juri quoque dicenti generalem renuntiationem non valere, nisi præcefferit specialis. In quorum evidens testimonium, atque robur sigillum Oppidi nostri prædicti præsentibus duximus appedendum.

Insuper Nos prænominati Magister Civium, Consules & Scabini instantè petivimus honorabilem Dominum Henricum dictum, Vir, alias Zorn, publicum Imperiali autoritate Notarium, ut & ipse his nostris patentibus litteris se manu sua propria, inscriberet, signoque suo solito & consueto, quo in suo officio communiter utitur, debito consignaret in majorem evidentiam, & firmiter robur omnium præscriptorum. Datum & actum in dicto nostro Oppido Ulm Anno Domini millesimo tercentesimo nonagesimo octavo proxima feria quarta post Purificationem Beatæ & gloriosæ Virginis Mariæ.

Etego Hainricus Vir, alias Zorn dictus de Ulma Clericus Constantiensis Diæcesis publicus Imperiali auctoritate Notarius juratus.

(L.S.)

(L.S.N.)

Quia recognitioni, donationi, traditioni, assignationi, appropriationi & refusioni reali prædictis, omnibusque aliis & singulis præmissis, dum sicut, ut præmittitur coram me agerentur, & fiebant, præsens interfui, eaque omnia, & singula, sic, ut præscriptum est, fieri vidi, & audiui. Idcirco ad instantem petitionem, & requisitionem Magistri Civium, Consulium & Scabinorum, me hic propria manu mea inscripsi, signoque meo solito, & consueto, quo in officio Tabellionatus communiter utor, debite signavi rogatus, & requisitus, ut præmittitur in testimonium omnium Præmissorum.

Hilari quidem animo hasce litteras acceptavit, ac pro impetrato tandem consensu novum ædificandi Monasterium, decentes gratias habuit Magistratus: totum tamen hoc negotium necdum ita maturuisse sibi visum est, ut plenariam posset inire concordiam. Re itaque cum Capitulo suo communicata frequenter deliberare cepit, qua via ad meliorem satisfactionem pertingendum esset. Nondum erat determinatus locus ædificando canobio aptus, nullisque rationibus Ulmenses persuaderi poterant, ut in Insulis, sive in denen Wengen extra civitatis muros illud denuo construi paterentur, semper causati ex hujusmodi amplo ædificio belli temporibus plurima damna imminere posse, isthoc enim primum ævo Ulmam muribus cingere ac munire ceperant. Post plurimos tandem tractatus decrevere Consules ac Civium Magistri in ipsa civitate Ulmensi nobis assignare locum, in quo *nostris sumptibus* novum cum Ecclesia construeretur ædificium. Ad præstandam satisfactionem autem aliam permovendi diu non erant. Sed nec Præpositus noster cum Capitulo permoveri poterat ad ineundam cum civitate amicabilem compositionem, nisi hac prius obtenta. Approbavit etiam cælum hanc animi sui constantiam: emolliti sunt adversantium animi; imo, quos hactenus experti sumus Adversarios, eodem adhuc anno sensimus amicos, & facta est cum utriusque partis lætitia, amicabilis compositio, solemnī firmata instrumento, quod legitur in sequenti §.

§. V.

Inita Petri & Capituli Wengensis cum Magistratu & Universitate Civium Ulmensium concordia.

Placuit Supremo Numini per viginti & duos annos integros Wengam tribulationibus vere magnis exponere; at simul Eidem etiam placuit illam ceu Phœnicem e cineribus rursus educere, factum hoc est, postquam Petrus amicorum plurium suarum tandem concordiam inivit cum adversante hactenus sibi Magistratu. Hic annosæ controversiæ pertæsus tandem præter donatam Parochiam in Holzkirch cum omnibus Juribus ac pertinentiis in resarcitionem damnorum illatorum quingentas libras Hallenses obtinuit, quæ juxta ipsiusmet Petri in suis registris calculum ea tempestate conficiebant quingentos florenos, quæ tunc non ignobilis erat Summa. De nova hac oblatione mox contulit cum suo Capitulo, præsertim autem cum Reverendissimis DD. Joanne Præposito in Roggenburg, Ordinis Præmonstratensis & Jacobo Waldseensi Canonorum Regularium Antistite, quos speciales semper amicos veneratus est, quorum piissimis manibus æternum bene sit. Hi viri amplissimi ambo pari consilio suaserunt, ne porro Petrus in concordia cum Magistratu ineunda se præberet difficilem, sed summam oblatam absque ulteriori tergiversatione acceptaret. Quare post aliquot tractatus cum Civium Magistro, Consulibus & Universitate Oppidanorum habitos: in Donationem prædictæ Ecclesiæ & oblatam Summam consensit Anno 1598. die nona Mensis Maij erecto desuper publico Instrumento, quod integrum posteris communicamus.

Instrumentum Concordiæ cum Inclyto Magistratu Ulmensi initæ, consensus Translationis Monasterii de Insulis in Civitatem item Donationis Ecclesiæ in Holzkirch & quingentarum librarum denariorum.

In Nomine Domini Amen. Petrus Præpositus, totusque Conventus seu Capitulum Monasterii sancti Michaelis Archangeli in Insulis in vulgari: *In den Wengen* nominati, Ordinis Sancti Augustini Canonorum Regularium Constantiensis Diœcesis omnibus Christi Fidelibus præsentibus & futuris subscriptorum Notitiam cum orationibus utinam in Christo devotis.

Quia plerumque gesta hominum ex diurno processu temporis surripit oblivio ex labilitate humanæ memoriæ ortum trahens, unde expedit ex instrumentis publicis suffulciri; hinc est quod tenore præsentium pro nobis nostroque Monasterio, successoribusque nostris singulis & universis recognoscimus, & notum volumus esse universis præsentibus litteras inspecturis, quod nos bona & matura capitulari non semet

semel, sed sæpius deliberatione ac tractatibus Capitularibus aliisque solemnitatibus juxta ritum, morem & consuetudinem Ordinis & Monasterii nostri præhabitis cum prudentibus & circumspectis viris, Magistro civium Consulibus & universitate civium seu oppidanorum oppido Ulmenfis dictæ Constantiensis Dicecesis non vi coacti, nec metu compulsi, nec dolo aliquo circumventi, sed sponte atque libere tractatum compositionis amicabilis inivimus & cum eisdem amicabiliter compositi, concordati & complanati sumus de & super destructione, fractione & desolatione prædicti nostri Monasterii ac aliorum ædificiorum & structurarum infra limites & terminos ejusdem nostri Monasterii sitorum & sitarum per universitatem seu communitatem oppidanorum sive civium dicti oppidi Ulmenfis pro eorum necessitate & tuitione ipsius oppidi pridem factis timentes sibi verisimiliter de dicto nostro Monasterio quod extra ipsum oppidum Ulmenfe in ipsorum tamen confinio & de prope fuerat situatum, damna & pericula gravia evenire potuisse tempore quo ipsum oppidum per recolendæ memoriæ Serenissimum Principem Carolum quartum tunc Imperatorem, ac etiam Serenissimum Principem Wenceslaurum nunc Romanorum & Bohemiæ Regem, cæterosque Principes, Comites, Barones ac Nobiles ipsius Imperii cum grandi exercitu erat obsessum, nec non super omnibus & singulis damnis & injuriis nobis, & dicto nostro Monasterio in possessionibus & hominibus ac rebus quibuscumque mobilibus & immobilibus per dictam universitatem ac communitatem oppidi Ulmenfis quomodocumque & qualitercumque illatis & factis. Itaque in satisfactionem, refusionem, recompensationem omnium & singulorum damnorum & injuriarum prædictorum a prænominatis Magistro civium, Consulibus, universitate & communitate dicti oppidi Ulmenfis nomine nostri Monasterii prædicti ac pro nobis & nostris Successoribus, tam Ecclesiam beatæ Barbaræ Virginis & Martyris in Villa Holzkirch Augustensis Dicecesis sita cum ejusdem Ecclesiæ dote, proprietate & Jure patronatus, quæ & quod ad ipsos Magistrum civium & Consules ac Universitatem oppidi Ulmenfis pleno jure pertinebat cum omnibus suis juribus, redditibus, proventibus & pertinentiis universis, & nobis & nostro Monasterio perpetuo ordinatam & traditam, quam etiam in pecunia parata recepimus & habuimus ac recipimus quingentas libras denariorum Hallensium bonorum & usualium nobis & Monasterio nostro per eosdem Magistratum civium, Consules & universitatem traditas & solutas, & in utilitatem nostram & nostri Monasterii ipsiusque restorationi & reparationi seu constructioni conversis seu convertendis at in antea temporibus perpetuis habendis, possidendis & nanciscendis ac de fructibus dictæ Ecclesiæ pro libitu voluntatis disponendis. unde etiam pro nobis, nostro Monasterio & Successoribus nobis singulis & universis eisdem Magistro civium, Consulibus, Universitati seu Communicati dicti oppidi Ulmenfis pro se suisque Successoribus recipientibus & acceptantibus fecimus, & præsentibus facimus refutationem & transactionem ad pactum & quidquid melius dici valet & potest de ulterius non petendo, nec agendo super præmissis seu quolibet præmissorum coram quocumque Judice Ecclesiastico vel sæculari aut extra Judicium absolventes & liberantes ac quittos, liberos & absolutos reddentes & dicentes pro nobis dictoque nostro Monasterio & quibuscumque nostris Successoribus, coram Deo & hominibus prænominatos Magistrum civium seu oppidanorum, ac ipsum oppidum Ulmenfe, nec non universos & singulos oppidano seu cives præsentis ac futuros & quoslibet eorum hæredes, in genere & in specie ac quoscumque alios nomine ipsorum culpabiles in præmissis vel aliquo præmissorum ab omnibus & singulis injuriis & damnis vel eorum occasione quocumque modo vel causa quamcumque habuisse vel habere potuissemus, vel possemus, promittentes pro nobis & Successoribus nostris singulis & universis per juramenta nostra per nos & quemlibet de conventu seu Capitulo præstita prænominatis Magistro civium, Consulibus, & Universitati seu communitati civium, nec non universis & singulis civibus seu oppidanis oppidi Ulmenfis prædicti, & quibuscumque suis Successoribus sive hæredibus, seu quibusvis aliis eorum in hac parte complicibus, fautoribus, servitoribus, ac omnibus & singulis qui ad hoc dederunt consilium vel favorem de & super omnibus & singulis injuriis & damnis per eos, seu alterum ipsorum nobis, & nostro Monasterio, ut præmittitur qualitercumque, & quomodocumque illatis, vel occasione prædictorum seu alia quacumque per nos, vel alium, seu alios litem, controversiam, seu quæstionem aliquam de jure vel de facto ullo unquam tempore non inferre, nec movere, nec inferenti, seu inferentibus consentire, sed prædicta omnia & singula perpetuo firma, grata & rata habere, & tenere, nec contra ea facere vel venire de jure, vel de facto, directe

vel indirecte quovis ingenio quæsito vel colore sub poena trecentarum marcharum argenti stipulatione in singulis capitulis hujus tractatus præmissa totiens committitur, exigi possint in singulis Capitulis, quotiens contra factum fuerit, qua etiam soluta, vel non soluta rata maneant atque firma omnia & singula superscripta. Et nihilominus reficere & restituere ipsis & eorum hæredibus ac Successoribus omnia & singula damna & expensa ac interesse litem & extra. Renuntiavimus quoque & præsentī instrumento renuntiamus pro nobis & nostris Successoribus singulis & universis in & superpræmissis certificati omni exceptioni, doli mali deceptionis & circumventionis ac metus & coactionis cujuslibet actioni infirmæ, beneficio restitutionis in integrum non numeratæ non solutæ pecuniæ, vel rei non traditæ, seu non receptæ, litteris, gratiis, privilegiis, Monasterii seu Ordinis nostri concessis instrumentis juribus, consuetudinibus & statutis quibuscumque editis & edendis, impetratis vel impetrandis a sede Apostolica vel aliunde exceptioni debitæ solemnitatibus non adhibitæ & Juri dicenti generalem renuntiationem non valere, nisi præcesserit specialis, omnique juris auxilio Canonici & Civilis, quibus mediantibus juvari, facere vel venire possemus contra ea, quæ in præsentibus litteris continentur in toto vel in aliqua sui parte, adhibitis in præmissis omnibus & singulis verborum & gestuum solemnitatibus & renuntiationibus debitis & consuetis. Et in præmissorum omnium & singulorum evidens testimonium præfentes litteras per Notarium publicum subscriptum scribi & publicari seu in formam publicam redigi mandavimus, Sigillorumque nostrorum Præpositi & Conventus seu Capituli fecimus appensione muniri.

Acta sunt hæc in oppido Ulmensi prædicto in stuba majori domus nostræ habitationis, ubi nos Petrus Præpositus Johannes dictus Goppraut Vllricus dictus Burgow & Nicolaus dictus de Navve Conventuales dicti Monasterii Capitulariter eramus congregati, ac Capitulum fecimus Anno a Nativitate Domini Millesimo CCCmo LXXXmo octavo indictione sexta Pontificatus Smi in Christo Patris ac Domini Domini Bonifacii digna Dei Providentia Papæ Noni Anno nono die nona Mensis Maij hora sexta præsentibus Venerabilibus & discretis viris Dominis Jacobo Præposito in Walse dicti Ordinis sancti Augustini Constant. Johanne Præposito in Roggenburg Ordinis Præmonstratensis Augustensis Diocesis, ac Johanne Kruthain Presbytero præbendato in Ulma publico Imperiali auctoritate Notario, pluribusque aliis personis fide dignis testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

(LS.)

Et ego Hainricus vir, alias dictus Zorn de Ulma Constantiensis Diocesis publicus Imperiali Auctoritate Notarius Juratus. Quia omnibus & singulis in præsentī instrumento conscriptis & prout conscripta sunt una cum prænominatis testibus, tempore & loco quibus supra præfens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi ac stipulationi a dictis Dominis Præposito & Conventualibus recepi, idcirco præfens publicum instrumentum per alium me aliis occupatum negotiis scriptum de mandato dictorum Dominorum Præpositi & Conventualium publicavi & in hanc formam publicam redegi, & me hic manu mea propria subscripsi, ac signo meo solito & consueto una cum appensione Sigillorum ipsorum Dominorum Præpositi & Conventus Monasterii in Wengen signavi, rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium præmissorum.

(LS.)

His omnibus ex ordine, ac debita cum solemnitate peractis Petrus noster prudens, & cautissimus Antistes præcipue cum de transferendo in alium locum, civitatem scilicet Ulmensē, asceterio ageretur, atque omnia alia perpetuum acciperent robur etiam Reverendissimo Episcopo Constantiensī humilibus supplicavit litteris, ut suo quoque confirmationis calculo initam cum Ulmensi Magistratu confirmaret concordiam, ac gratiosissimum impertiretur pro transferendo Monasterio consensum. Easdem preces repetiit apud Venerabilem & Religiosum Abbatē Monasterii in Creuzlingen Canonici Ordinis S. Augustini in illis partibus Visitatori. Facile etiam, quod petiit impetravit, ut ex subscriptione patet, huic instrumento annexa.

Burchardus Dej & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Constantiensis, necnon Erhardus divina permissione Abbas Monasterii in Creuzlingen extra muros Constantiensis Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium. Notum sit tenore præsentium universis & singulis præsentibus litteras inspecturis, quod visis per nos & diligenter attentis & recensitis omnibus & singulis in præsentibus instrumentis, quibus etiam præsentibus nostræ litteræ sunt affixæ conscriptis & actis omnia & singula nupero instrumento conscripta, & acta approbavimus, autorizavimus, & confirmavimus, & in quantum quovis modo opus est, vel necesse pro nobis & nostris Successoribus singulis & universis Autoritate Ordinaria approbamus, confirmamus & autorizamus, eisque sic scriptis & actis consensus nostros adhibuimus per præsentibus, & in præmissorum evidens testimonium ac robur firmum Sigilla nostra præsentibus duximus appendenda. Datum & actum Constantiæ Anno Domini millesimo CCCmo nonagesimo octavo.

§. VI.

Obtinet a Bonifacio IX. R. P. Incorporationem Ecclesiæ in Holzkirch.

Jam supra meminimus Donationis Juris Patronatus, Decimarum, aliorumque Jurium Ecclesiæ in Holzkirch nostro Collegio in refusionem illatorum damnorum ac inclyto Magistratu & tota Universitate oppidi Ulmenis donatorum. Quæ donatio ut firmo semper talo subsisteret, curam omnem impendit. quare humana voluntatis inconstantia memor omnem lapidem movit, ut a Sede Apostolica non confirmationis tantum robur, sed incorporationis quoque gratiam impetraret, vi cujus possessionem donatorum horum Jurium absque ullo impedimento nobis liceret apprehendere. Bonifacius hujus nominis IX. humillimis precibus Petri nostri inclinatus in illius vota clementissime consensit. Æternas quidem Apostolica Sedi ob hanc gratiam debemus ac dicimus gratias, quamvis de Jure Patronatus hujus Ecclesiæ nihil amplius nobis superfit, sed ab hujate Magistratu exerceatur, & Pastoribus conferri soleat, a Religione Romano-Catholica alienis. Brevis Confirmationis Apostolicæ tenor est sequens.

Bonifacius Episcopus Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Sacræ Religionis sub qua dilecti filii Præpositus & Conventus Monasterii in Insulis extra muros oppidi Ulmenis per Præpositum soliti gubernari, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis devotum & sedulum exhibent Domino famulatum, promeretur honestas, ut vobis eorum illis præsertim quæ commodum & utilitatem dicti Monasterii conspiciunt, quantum cum Deo possumus favorabiliter annuamus. Hinc est quod nos ipsorum Præpositi & Conventus supplicationibus inclinati parochialem Ecclesiam in Holzkirchen Augustensis Diocesis quæ de Jure Patronatus dicti Monasterii existit, at cujus Decimæ cum omnibus Juribus & pertinentiis suis eidem Monasterio, cujus quinquaginta Marcharum argenti, fructus, redditus & proventus secundum communem estimationem, valorem annum, ut asseritur, non excedunt, in relevamen onerum eisdem Præposito & Conventui incumbentium Auctoritate Apostolica tenore præsentium in perpetuum unimus, annectimus, & incorporamus. Ita quod cedente, vel decedente Rectore dictæ Ecclesiæ qui nunc est, vel Ecclesiam ipsam alias quomodolibet dimittente, liceat præfatis Præposito & Conventui corporalem possessionem ejusdem Ecclesiæ Auctoritate propria, Diocesani loci, aut cujuscumque alterius licentia super hoc minime requisita libere apprehendere ac perpetuo licite retinere, reservata tamen de hujusmodi fructibus redditibus & proventibus dictæ Ecclesiæ pro perpetuo Vicario inibi instituendo congrua portione de qua idem Vicarius congrue sustentari Episcopalia Jura solvere, ac alia sibi incumbentia onera valeat supportare. Non obstantibus constitutionibus Apostolicis contrariis quibuscumque, seu si aliqui super provisionibus sibi faciendis, de hujusmodi vel aliis beneficiis Ecclesiasticis in illis partibus speciales vel generales Apostolicæ Sedis, vel legatorum ejus litteras, impetrarint, etiam si per eas ad inhabitationem reservationem & decretum, vel alias quomodolibet sit processum quas quidem litteras, & processus habitos vel habendos per easdem, & quæcumque indefe-

cuta ad præfatam Ecclesiam in Holzkirchen nolumus non extendi, sed nullum per hoc eis quoad assecutionem beneficiorum aliorum præjudicium generari, & quibuslibet litteris, privilegiis & indulgentiis Apostolicis generalibus vel specialibus quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis. Nos enim ex nunc irritum decernimus & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ unionis, annexionis, incorporationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datæ Romæ apud sanctum Petrum XII. Kalendas Maij, Pontificatus nostri Anno Nono.

(L.S.)

§. VII.

Conradus Comes de Werdenberg Advocatiam vendere tentat.

Dum hæc ita gererentur, ac pacem & tranquillitatem omnia spectarent, capiti inimicus homo nova superfeminare zizania. Eodem enim quo Petrus cum hujate Magistratu inivit concordiam, anno tentavit Conradus Comes de Werdenberg Collegii nostri vendere Ulmenſibus. Advocatiam, nullo ad hoc jure expeditus. Productæ sunt illius litteræ in quodam processu in Consilio Aulico Imperiali Viennæ elapso Sæculo. Antequam hæc lectori exhibeam litteras aliqua erunt adnotanda ex Felicis Fabri tractatu de civitate Ulmenſi. *Comites Illustres de Werdenberg ab infelicibus Judæis Ulmæ morantibus pecuniam ad usuram accipientes in tanta devenerunt debita, ut deficientibus pignoribus mobilibus pignora immobilia dare cogerentur. Unde nobilis comitatus Albegg cum castro & oppido & omnibus attinentiis Judæis impignoratus stetit, & jam apud Imperatorem laborabant, ut dominium & castrum, quæ jam eorum erant, per usuræ consumptionem inhabitare & possidere possent. Quod ut Ulmenſes perpenderunt, comitatum illum de manibus Judæorum redemerunt, & possederunt usque in hunc diem.* Ex his, ni fallor, satis patet, quam miserabilis conditio circa finem Sæculi quarti decimi horum fuerit Comitum. Hic ipse, quem supra memoravimus, Comes Conradus Comitatum Albeggensem cum omnibus Juribus, appertinentiisque, & Advocatiis annexis vindidit Ulmenſi Magistratui anno 1383. pro florenis 6830. Quid mirum ergo si pecuniarum indigus anno 1398. vendere tentaverit etiam *Jus Advocatiæ super Wengense Cænobium*, quod tamen nunquam habuit. Evolvamus duntaxat primas foundationis nostræ litteras, in quibus sequentia legimus: *Notum sit etiam omnibus quod Wittigowe Fundator ipsius loci pro defensione absque omni exactione, Jure Domini ab Abbate Augiæ suscipiat advocatiam, & eadem advocatia ut ad omnem suam posteritatem, scilicet Seniore Masculum transeat, instituit.* Ex quibus luce meridiana clarius elucet, advocatiam super Wengense Monasterium solis duntaxat *Masculis* seu filiis, non *filiabus*, Comitum de Albeck competiſſe. Placuit hoc Magero de advocat. armata. Consilium, & præclarum exemplum vocat, quod Wittegogus ad gratiam sub hac limitatione instituerit, ut illa tantum ad *Posteror* familiæ suæ, semperque ad *seniorem masculum* transiret. Consultius enim, inquit, atque clientibus utilius est, *unum & senem & prudentem* habere patronum quam plures, quia solet negligi, quod communiter possidetur. l. 2. c. quando & quibus quarta pars lib. 10. & dicit Aristoteles l. 2. polit. quod multorum commune est, in ea minima adhibetur diligentia. Cum proin Albeckensis familia jam prorsus fuerit extincta, & Conradus de Werdenberg se nullo modo gerere potuerit pro *Seniore Albeggiorum Comitum masculo*, pro advocato Monasterii nostri nunquam se gerere potuit. *Evanescit enim*, inquit laudatus Magerus loc. cit. c. 16. n. 133. *Jus advocatiæ, si omnes de familia, quæ protegendæ jus ac potestatem habuit, morte sublatis fuerint.* Vendere itaque præsumpsit Conradus Comes jus aliquod quod ipse non habuit, ac jam evanuit.

Paluari autem hoc argumento minime attento, per litteras illud vendere tentavit, quæ fidem non merentur cura de interveniente pretio in illis nec verbum occurrat. Est enim omnibus Juris Consultis notum, quod emptio & venditio nihil aliud sit, quam contractus consensualis, de re pro certo pretio tradenda, præter rem ad emptionis & venditionis objectum ex parte emptorio requiritur pretium, quoniam emptionis substantia consistit ex pretio, sub voce pretii autem intelligitur pecunia numerata sive nummi ad numerum solvendi. Ergo non est emptio, si quis dicat vendo marca, aut unciis aliquot auri, vel argenti, item si ab utraque parte res detur, ubi autem pretium ullum nominatur in litteris Conradi Werdenbergici? accedit & hoc:

Advocatiæ super Canoniam Wengensem semper fuisse *Jure Domini* ab Abbatibus Augiæ divitis (quæ verba sunt in foundationis litteris expressa) requirendam, ergo alienari & vendi non potuit absque illius consensu, per quascunque enim causas aliquid fit, per easdem etiam dissolvitur, nullo itaque jure subsistere clancularia Advocatiæ venditio potest, quæ absque Abbatis Augiensis consensu est acta. Quamvis autem hisce litteris appensa sint trium Nobilium Sigilla, parum tamen morari debuit Petrum hoc instrumentum, quod ab initio fuit nullum, nec plurimum sæculorum tractu potuit convalescere. Fatemur autem gratanti animo Nos & Antecessores nostros in honorarios civis post hanc destructionem ab inclyto Magistratu fuisse admissos, subque illius protectionis scuto nos præsertim hoc tempore tranquille vivere, totique universitati civium optima quæque ex celo charismata præcari.

Litteræ Conradi de Werdenberg.

Wir Graffe Cunrat von Werdenberg veriechen offentlich für uns, und für alle unser Erben, mit disem Briefe, und tugen kunt allermäniglich, das wir mit gutem Willen: und mit wohlbedachtem Sinne, und mude, den Erbern und wifen, dem burgermeister, dem Raute und allen burgern, gemeinlich der Stadt ze Ulme, und allen iren Nachkommen, mit disem briefe, ietzo recht und redlich ze ainem Stetaen und ewigen Koffe, ze koffent geben haben, die Vogty und alliu unserin recht, die wir haben zu dem Gottshuse in den Wengen und über alliu desselben gotzhus lute, und och güter, wo diu gelegen, oder wie die genant sind, besucht und unbesucht, also das sy und ir nachkommen dieselben Vogty, und alliu unseriu rechte, die wir zu demselben gotzhuse haben, und och über alle ire Lute, und gute nu für bas mer ewiglich, und gezuwicklich inne haben, han und niessen sullen, als ander ir aigen gute, also datz wir, noch dehain unser Erben, noch Nieman andero, von unsern wegen, sy noch ir nachkommen, noch nieman andero von iren wegen, nu für bas mer davon nichtz irren bekumben, noch bekrænken sullen, noch wöllen noch kain Vorderung, ansprach, noch Recht, mit dehainen gerichtten weder gaistlichen noch weltlichen, noch one gerichte, noch gemainlich mit dehainen Sachen fürzogen noch funden, darzu noch darnach ewicklich noch nymmer mer sullen, noch mögen gewinnen, noch han, an dehainen Stetten, noch in kainen weege wan wir uns aller unser Recht vorderung und ansprach die wir dazu ie hetten, oder gewunen oder für bas imer mer darzu haben oder gewinnen möchten, ietzo gar und genzlich verzügen haben, Wan sy uns derumbe gegeben und gethan hand, das uns lieber was, und das uns wohl von in begnügt, und des alles ze warem, und offem urkund, geben wir vorgeunter graffe Cunrat für uns, und für alle unser Erben den vorgeun burgern der Stadt ze Ulme, und allen iren nachkomen disen brieff, besigelt mit unserm aigen angehenkten Insigel, darzu kan ich ulissig gebetten, die vesten und och erbern Ulrichen von Riethain den Jungen und och Moerken von Randegg mit, das die Iriu aigniu Insigel one Schaden, in selb zu einer waren gezeugnnüsse der Sache, offentlich gehenkt hand an disen brieff, der geben ist an Mittwochen vor dem Sunnetag in der Fasten, als man singet Judica, da man zalt nach Christus geburt druzehen hundert lare, und darnach in dem acht und neuntzgosten Jahre.

Nisi vehementer fallor, hisce litteris Conradus Comes cum prædictis Nobilibus Ulmam veniens, nil aliud voluit, quam Magistratus captare benevolentiam, ut lautiori nempe exciperetur convivio; cæterum de valore factæ venditionis parum sollicitus. Narrat de hoc ipso (cujus nomen tamen silet) comite Felix Faber, quod omnia quæ habuit, vendiderit, & accepto pretio ab Ulmensibus pro se &

sex personis ad vitæ sustentationem emerit hoc privilegium, ut cum suis in quocunque hospitio placeret, manere posset, & ad placitum hospitium mutare, & propter hanc conditionem multum superaddiderit pecuniam. Vid. Fabri Hist. suev. L. 2. p. 238. & seqq. Interim

Æquiores ac faventiores se erga faventiores Wengense exhibuit Henricus de Werdenberg, qui hoc ipso anno, quo vendere advocatiam tentavit Conradus, Decimas nobis donavit in Albeck *auf dem Negel*: & advocatias quasdam adjecit prædiorum aliquot in Holzkirch, cujus donationis litteræ adhuc supersunt, Decimas autem capiunt alii.

(L.S.)

(L.S.)

(L.S.)

§. VIII.

Petrus pace cum Magistratu inita plures favores obtinet. Controversiæ cum Parocho civitatis compositæ.

Reconciliatis animis, & concordia inter dissentientes inita non defuit cælestis benedictio. Sensit certe Petrus indies Magistratum, & civium animos, sibi magis faventes, qui expresse laudabiliter & magnifice (ut habet phrasis litterarum antiquarum) promiserant se pro constructione & reedificatione Monasterii Domus & Oratorii porro manus pias & adjutrices porrigere velle. Quæ promissa minime optato caruere effectū. Recepimus enim præter Ecclesiam B. Barbaræ Virginis & Martyris in Holzkirch etiam Ecclesiam S. Martini in Ballendorff Diæcesis Augustanæ cum harum Ecclesiarum dotibus, proprietatibus & jure, quod ad ipsos Magistros civium & Consules pertinebat, cum omnibus suis juribus, redditibus, proventibus & pertinentiis universis nobis & nostro Monasterio perpetuo ordinatas & traditas. Insuper annuerunt dicti Magister civium & Consules, ut prædictus Petrus Præpositus redimeret omnes Decimas in Ballendorff (quæ pro tunc ad eos pertinebant) cum dote & jure Patronatus ejusdem, nec non & curiam in Ellingen, & quatuor prædia ibidem cum omnibus attinentiis pro quinque & libera Hallensium, mediam scilicet partem ab Egeno de Auslabingen, & mediam partem ab Anna de Eittenstatt uxore relicta Wernerii Stampfleibs. Hæc ci- ves Ulmenfes, inquit noster Historicus unanimi consensu in refusionem uberiores præscriptorum damnorum, quæ ipsi Monasterio intulerunt, admiserunt dicto Præposito & conventui illa redimere pro præscripta Summa videlicet 5. & dimidia libra denariorum Hallensium.

Tam faustis initiis applausit tota vicinia solus civitatis Ulmenfis Rector seu Parochus Udalricus Gäsler oculis minus æquis subitanam hanc mutationem Magistratus & Consulum aspexit timens in posterum ex nova Monasterii erectione, non parva parochialibus suis juribus oritura præjudicia, quare nullum non movit lapidem, ut Petro suisque extra civitatem assignaretur locus, cum molestias indies novas illi facefferet, negotium hoc ac Parochi minas ad Magistratum detulit, qui ut rem omnem Petrus dissimularet, nec se cum Parocho in ullos tractatus imitteret, suavit, reliqua autem omnia sibi relinqueret ad favorem ipsius dirigenda, hæc in suis registris annotavit Petrus hisce verbis ad Magistratum. Da ich auch sagt das mich der Pfarrer nit woll lassen verbleiben, als ich von rechswegen solt, da sprachend ihr ich solt schweigen unt solt euch mit ihm umgehen lassen, dan der Pfarrer thät nit, dan was ihr woltet. Sed compositionem Magistratus non admisit. Videns tamen quod obtentum de novo intra civitatem construendo Monasterio nullis machinis impedire valeret, Octo Articulis complexus est petitionem suam, quibus ceu limitibus coarctari voluit jura Primi Wengensis Præpositi, suorumque Successorum. Nec acquievit prius donec rei decisio ad arbitros Indices fuisset delata, quod munus libenter suscepit Episcopus Constantiensis Marquardus & Erhardus Abbas Creuzlinganus ab utraque parte adversantium libere electi, qui propterea laudum erexere atque propositos ab Udalrico articulos sequentem in modum composuerunt anno 1399. debita solemnitate munitum.

Primus articulus ipsi Præposito Petro & fratribus oppositus a Plebano est iste: Ne habeant communem sepulturam in perpetuum nisi tantum pro Fundatoribus & familiaribus, hoc tamen pacto, ut sibi de omnibus quarta pars cedat. Hic articulus sic definitus est, ut omnis hujus utriusque sexus civitatis incola libere possit eligere in dicto Monasterio sepulturam sic tamen ut media pars de his proventibus oblationum & aliorum cedat Ecclesiæ Parochiali.

Secundus articulus est: ne cantarent Missam publicam, neque alias ante horam primarum, seu ante pulsus officii publici in Parochia. Cujus determinatio taliter facta est per prædictos, quod dicti fratres, & sui Successores possint inchoare officium divini cultus, & pulsus orta jam sole seu hora primarum dum pulsus sit in dicta Ecclesia parochiali, & subsequentes Missas, & alium divinum cultum persolvere secundum regulæ, Statutorum & consuetudinis observationem. Tertius articulus est, ne dictus Præpositus & Conventus, & Successores eorum Missas & Altaria fundent, nec fundare permittant in Monasterio dicto, & per Laicos Presbyteros inofficiare & providere, hujus articuli declaratio hæc est, ut maneat in forma & rigore suo sicut est propositus.

Quartus articulus est, ne in dicto Monasterio suo faciant Sermones ad populum verbum Dei pronuntiando ante finem Sermonis in Parochia, & si postea velint sermocinare, faciant hoc tum per suos Conventuales, & non extraneos.

Hujus articuli finis hic est, quod permaneat in suo rigore, ut permittatur hoc adjuncto, quod si in Parochia non sit sermo, tunc ipsi in Monasterio libere possunt tempore competenti, & in nullo alio loco, seu Ecclesia, & solum per Conventuales.

Quintus articulus est, ne ipsi vel Successores eorum palmas, candelas, herbas, lagenas, id est, Oster Gladen; nec alia benedicant, nisi tantum pro se, & familia sua, nec mulieres post partum introducant, nec infantes ad Altare oblatos suscipiant, nec Sacramentum Eucharistiæ, extremam unctionem administrent, nec Matrimonia solemnisent. Hic articulus tali modo est definitus, quod possint benedicere palmas, herbas, lagenas (pro se & suis) si autem contingeret fieri extraneis casualiter non eis imputetur. De aliis vero Sacramentis administrandis non se intromittant.

Sextus articulus est, ne dicti Conventuales, & eorum Successores aliquod privilegium indultum aut mandatum a Sede Apostolica ullo modo nec per se, nec per alios impetrent super infra & supra septem articulos in præjudicium Ecclesiæ parochialis, qui articulus determinatus est permanere in suo rigore, ut præfertur.

Septimus articulus est: ut media pars omnium rerum collatarum pro ædificio Monasterii cedat plebano, quem articulum ita determinaverunt, ut omnia collata pro ædificio Monasterii, vel alias Monasterio evenientia vel eventura nullo pacto permittant plebano, sed omnia remaneant Monasterio.

Octavus articulus, qui & ultimus: ut omnia offerentia Monasterio, & ad Altare oblata sibi cedant, Qui hac ratione declaratus est, ut medietas oblatorum super altaria Pastori Ecclesiæ parochialis cedat, acta sunt hæc anno Domini 1399. indictione septima Pontificatus Smi in Christo Patris & Domini D. Bonifacii Papæ IX. anno decimo, die 10. Mensis Octobris.

P A R S II.

PERIODUS II.

C A P U T II.

De Bertholdo III. secundo in urbe Ulmenfi Præposito, ejusque Successore Udalrico I.

§. I.

Bertholdus, ut prætenditur simoniace electus, secunda vice
eligitur.

Bertholdus III. Præpositus XIV. secundus in civitate pariter dictus Neger alias Beck regnare cœpit anno Domini 1405. Vir fuit præclaris naturæ dotibus ornatus, maturus & strenuus, honestatem & Religionem diligens, unam & quidem gravem detexere aut detegere voluere Scriptoris Domestici maculam, Simonia scilicet in prima ipsius electione commissæ. Erepto terris Petro vi privilegii in ipsis litteris foundationis contenti ad liberam Electionem procedebant pauci, qui tunc vivebant, & vocem habere in Capitulo poterant, Canonici quorum nomine erant Nicolaus de Halle Magister artium, Conradus Kizendorff, Joannes Zwierler, & Conradus de Blintheim omnes Presbyteri, electione canonica elegerant Bertholdum. Electionis hujus acta ejusque confirmatio reperitur in Archivi Ulmenfis aliquo documento, ex quo disco sequentia: *Anno 1405. ist der von den Wengen erwählte Probst Berchtold Abbt Friderichen in der Reichenau rite præsentirt worden, diser hat auch jenen den Confirmations Brieff darumb geben in welchen der Abbt denuo melt, quod istius Præposituræ investitura ad Abbatem Augiæ Majoris Monasterii sui pleno Jure pertineat danerhero er dem Convent Wengen sub Canonica obedientia gebeut obigen confirmirten Probst zu respectieren.* Fuit hic Fridericus Abbas ex Monacho Augiensi factus anno 1402. Vir pius juxta Brushium & Religionis non obscuræ studiosus, sed non adeo doctus. Præfuit annis viginti quinque ac obiit anno Domini 1427. prima Augusti. Post porvum temporis lapsum Electio Bertholdi rejecta est ab hoc ipso Abbate tanquam simoniaca, & confirmatio declarata pro irrita. Sed quid jam? an ergo Bertholdus gravi Simonia scelere se commaculavit? Simonia crimen est subtile adeo, ut etiam ab inadvertentibus in foro externo facile committi possit. Quidquid sit, Bertholdus ipsemet scrupulis agitari cœpit, ac non amplius valens sustinere accusatorum suorum insolentiam, misso ad Sedem Apostolicam Nuntio Alexandro Papæ V. quæ pro & contra dici poterant, summo candore exposuit. Res diu Romæ non hæsit, sed brevi temporis intervallo a laudatissimo hoc Pontifice commissionem accepit Augiæ divitis Abbas, ut Berchtoldum, si sibi repertus fuisset idoneus & sufficiens ætate & scientia, quod posset & sciret legere Missam, de Præpositura provideret, hisce litteris prædictus Fridericus acceptis, Joanni Monacho, qui Comes de Luphen erat, executionem Commissionis Apostolicæ demandavit, qui etiam Ulmam veniens vice sui Abbatis easunctus est convocatis in unum fratribus conventualibus in Refectorio in præsentia Præsulis Creuzlingani Præpositi, Jacobi Waldseensis, & Werner Burronensis Prælati ac Joanni Schurpfer Vicarii in Spiritualibus Episcopi Constantiensis, ut constat ex fragmento hujus confirmationis cum signo Notariatus Conradi Schmid Notarii publici in pergamento. In horum omnium præsentia Bertholdus nil tergiversatus publice & libere mox resignavit suam Præposituram, sed quod mirere iterato ab omnibus unanimiter est electus & reassumptus in Præpositum, atque a dicto Joanne Monacho consuetis solenniis & ceremoniis est confirmatus.

§. II.

Promovet disciplinam domesticam & ab Episcopo Augustano obtinet confirmationem donationum a Magistratu Ulmenſi factarum.

Disciplinæ Religioſæ amans erat, ſuiſque proprio prævit exemplo, gloriam Dei ſtudit promovere in omnibus, præſertim ſtriſſime ſuos Religioſos Canonicos in domo ſua, quam inhabitabant clauſos tenuit, tam diurno, quam nocturno tempore. Inobedientes Religioſi, qui plurimas vexas ob hunc rigorem ipſi creaverant, præſertim Magiſter Nicolaus de Halle, & Joannes Schneider divinam vindictam non effugerunt; primus enim ex Monasterio profugus Auguſtæ miſere obiit, alter vero lepra inſanabili fuit percuffus. Dum ita in reformationem morum incumberet Bertholdus muros etiam non neglexit, & omni diligentia maturationem ædificationis novi Collegii urgebat, a propria experientia edoctus, absque regulari ædificio etiam regularem disciplinam ſubſiſtere diu non poſſe, & ſatis cito corruere. Ab Episcopo Auguſtano Eberhardo non tantum confirmationem Juris Patronatus Eccleſiarum in Ballendorff & Holzkirch (quæ in Diœceſi Auguſtenſi ſitæ erant) earumque incorporationem ordinaria authoritate roboratam obtinuit, ſed inſuper cum totius Capituli Cathedralis conſenſu pluribus aliisque Juribus, obventionibus, fructibus & emolumentis dotatus irrevocabili donatione impetravit addita tamen conditione, ut quotieſcumque in poſterum Vicarius aliquis dictarum Eccleſiarum decedat vel recedat quovis modo, fructus primi anni dictæ Eccleſiæ, cujus deceſſerit vel receſſerit, & omnia alia Jura Episcopalia ſibi & ſuis Succelloribus ſemper maneat ſalva, acſi prædictæ Eccleſiæ incorporatæ non forent, ſine ulla Præpoſiti & Conventus ac Communitatis oppidi Ulmenſis, & quorumcumque contradictione aut rebellionem, hæſce litteras hic in extenſo referre lubet, ex quibus diſpiciendæ ſunt conditiones reliquæ, quæ tamen, extincta in ambobus hiſce Eccleſiis Religione Catholica, jam parum nos urgent.

Eberhardus Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Episcopus Auguſtenſis. Univerſis & ſingulis præſentium inſpectoribus, & præſertim hiſ quorum intereſt, aut in futurum intererit, ſeu quomodolibet intereſſe poterit, ſalutem in Chriſto filio Virginis glorioſæ cum ſubſcriptorum notitia ad perpetuam rei memoriam. Expoſcit inter cætera noſtri paſtoralis officii debitum, & requirit, ut ea, quæ ad divini cultus augmentum, Monasteriorum reparationem, & regularium in eiſdem devote Domino ſervientium congruam ſuſtentationem pertinet, verbo & opere favorabiliter ſtudeamus promovere. Id enim præcipuum inter noſtræ ſollicitudinis opera eſſe dignoſcitur, ut fidei orthodoxæ devotio ubique noſtro cooperationis miniſterio augeatur. Sane cum cives communiter oppidi Ulmenſis Conſtantienſis Diœceſis pluribus nunc eiapſis annis Monasterium in Inſulis Canonicorum Regularium extra & prope muros prædicti oppidi conſtitutum, timentes veriſimilia damna eiſ propter guerras per maximas tunc imminentes ex eodem Monasterio evenitura, funditus deſtruxerint, & ad terram projecerint, adeo ut Regulares in eodem tunc Monasterio degentes pluribus ex poſt annis Monasterio carentes, in dicto oppido quaſi alienigenæ exiſtentes Deo in cantandis & legendis horis Canonicis ſervire minime potuiſſent. Eapropter præſati cives communiter prædicta attendentes ipſis Regularibus pro conſtructione novi Monasterii intra muros dicti oppidi, & pro eorundem Regularium ſuſtentatione Eccleſias Parochiales in Holzkirch & Ballendorff noſtræ Auguſtenſis Diœceſis, quarum quidem Eccleſiarum Jus Patronatus ad prædictam Communitatem oppidi Ulmenſis pleno Jure pertinebat, cum omnibus ſuis pertinentiis, redditibus, obventionibus, & fructibus, libere, plenarie, & ex toto quantum in eiſ eſt, donaverunt, & reſignaverunt, Nobis humiliter ſupplicantes, quatenus dictæ donationi, & aſſignationi intuitu Divini cultus ſic augmentandi dignaremur gratioſum impertiri aſſenſum.

Fuit etiam pro parte Dilectorum in Chriſto Berchtoldi Præpoſiti & totius Conventus dicti Monasterii nobis inſtantius ſupplicatum; cum idem Monasterium ſine dictarum Eccleſiarum incorporatione eidem faciendæ conſtrui non poſſit, cum redditus cæteri dicti Monasterii pro Regularium in eo Deo ſervientium ſuſtentatione minime ſufficiant experientia rerum Magiſtra hoc docente, quatenus dignaremur gratioſe dictas Eccleſias parochiales in Holzkirch & Ballendorff noſtræ Au-

gustensis Diæcesis, quarum jus Patronatus antea pertinebat ad dictam communitatem oppidi Ulmenis, unire, incorporare & annectere dicto Monasterio in Insulis Canonorum Regularium nunc intra muros dicti oppidi esistenti donare cum omnibus earum juribus & pertinentiis universis pro dicti Monasterii reparatione perficienda.

Nos itaque Eberhardus Episcopus præfatus attendentes quod juxta sanctorum Patrum Traditiones justa petentibus non est denegandus assensus, pensantesque devotam intentionem a laudabile propositum prædictæ Communitatis oppidi Ulmenis eosdem in ipsorum voluntate prædicta confovere volentes, necnon & justam & rationi consonam fore petitionem prædictorum Nobis in Christo dilectorum Berchtoldi Præpositi & totius Conventus Monasterii prædicti, provida & matura deliberatione præhabita cum unanimi consensu & voluntate Venerabilium Nobis sincere dilectorum Waltherio Schübel Præpositi, Ulrici Burggravii Decani, totiusque Capituli Ecclesiæ nostræ Augustensis per campanæ sonitum solito more solemniter convocati, solemnibus insuper tractatibus & deliberationibus rite servatis, quæ in talibus requiruntur, tam de consuetudine, quam de jure, ipsorumque voluntate unanimi, & consensu plenius accedente, & nullo eorum discrepante, singulorumque aliorum, quorum intererat, & præsertim eorum, qui pro tunc dictas Ecclesias parochiales rexerunt, qui easdem libere in nostras manus duxerunt resignandas. Ad laudem & exaltationem Juris Patronatus dictarum Ecclesiarum parochialium in Holzkirch, & Ballendorff per dictam communitatem oppidi Ulmenis factam, ratificamus, & ex certa scientia ac speciali voluntate confirmamus, jam dictas Ecclesias parochiales cum omnibus & singulis juribus, obventionibus, fructibus & emolumentis earum prædicto Monasterio in Insulis situato, intra muros dicti oppidi Ulmenis Canonorum Regularium, vera, pura, & irrevocabili donatione libere donamus, assignavimus, univimus, & incorporavimus, ac Præsentibus omni modo, via & jure efficacioribus quibus possumus donamus, assignamus, unimus & incorporamus. Ita quod dicti Præpositus & Conventus, seu eorum Successores in antea utantur eisdem parochialibus Ecclesiis cum eorum fructibus & obventionibus libere & quiete, omni nostra & Successorum nostrorum, & omnium aliorum contradictione penitus semota. Dantes eisdem, & ipsorum Successoribus plenariam potestatem fructus, redditus, provenus, & obventiones dictarum Ecclesiarum parochialium in Holzkirch & in Ballendorff colligendi & recipiendi, & in utilitatem dicti Conventus convertendi, sicut ejus necessitatibus viderint expedire. Hoc tamen salvo, quod semper post decessum vel recessum Vicarii perpetui Ecclesiæ in Holzkirch prædictæ, & etiam Vicarii perpetui Ecclesiæ in Ballendorff præfatæ ad prædictas Ecclesias, cum, quando & quoties, vacaverit altera ipsarum ad præsentationem tamen Canonicam Præpositi, qui pro tempore præfuerit dicto Monasterio per nos & nostros Successores idonei Sacerdotes pro Vicariis perpetuis instituantur, quibus tamen volumus, & mandamus de proventus & fructibus dictarum Ecclesiarum pro eorum congrua sustentatione præbendas honestas ministrari, de quibus singuli eorum hospitalitatem tenere, jura Papalia, Episcopalia, Archidiaconalia solvere, & alia emergentia, & incumbencia onera ratione dictarum Ecclesiarum evenientia possint & valeant congrue supportare. Volumus tamen, ut quotiescunque in posterum Vicarius aliquis dictarum Ecclesiarum in Holzkirch & Ballendorff decedit, vel recedit quovis modo, fructus primi anni dictæ Ecclesiæ, cujus tunc Vicarius, ut præmittitur, decesserit, vel recesserit, prout etiam in omnibus aliis Ecclesiis nostræ Diæcesis de jure & consuetudine approbata jus competit ad primos fructus, & omnia alia jura Episcopalia sint nobis & nostris Successoribus salva, ac si prædictæ Ecclesiæ incorporatæ non forent, sine prædictorum Præpositi & Conventus ac Communitatis oppidi Ulmenis, & quorumcumque aliorum contradictione & rebellionem. Volumus etiam & ordinamus ac præsentibus definimus, quod omnia & singula præmissa rata permaneant, & inviolata imposterum conserventur, & robur & firmitatem perpetuam obtineant omnibus modis, formis & conditionibus, quibus ex nunc & in futurum melius valere poterunt & debebunt.

In quorum omnium & singulorum evidentiam & testimonium & debitam roboris firmitatem præseutes litteras nostri ec Capituli nostri Sigillorum appensione fecimus muniri. Nos itaque Walterus Schubel Præpositus, Ulricus Burggravii Decanus, totumque Capitulum Ecclesiæ Augustensis recognoscimus per præsentem & publice profiteamur, supra dictam donationem, unionem & incorporationem factam de Ecclesiis parochialibus in Holzkirch & Ballendorff, ac omnia &

singu-

singula in præsenti littera conscripta, de unanimi consensu & voluntate nostra processisse & fuisse facta. Ideo Sigillum nostri Capituli in testimonium præmissorum omnium ad Sigillum Domini nostri Episcopi Augustensis fecimus appendi, Nobis Capitulo, & Successoribus nostris absque omni præiudicio & damno. Datum Augustæ VIII. Calend. Julij Anno Domini Millesimo quadringentesimo sexto.

Meritissimus hic Augustensium Episcopus quam merito inter insigniores benefactores Collegii nostri grata collocabit Posteritas, ex illustri Comitum de Kirchberg stemmate natus est. Episcopus Augustanæ Ecclesiæ designabatur anno 1404. præfuit annis sex, vere semper Dilingæ habitans. Obiit anno 1411. & sepultus est in Wiblingensi Cœnobio Ulmæ vicino. Huius Antistitis affectum constantem illustri facto demeruit Magistratus Ulmenfis, quod Carolus Stengelius ex Cl. Sinderi Chronico narrat rerum August. P. II. cap. LVI. numero secundo hisce verbis; Is (Eberhardus) Episcopus mox post Electionem voluit ut pulsata campana vulgari-ter Sturmlogg, omnes Augustenses majores & minores in simul convenirent, ei fidelitatem cum Juramento facerent. dicens Antecessoribus etiam suis ita factum & præstitum fuisse; quod Senatus denegavit dicens: antea hoc nunquam factum fuisse. At Episcopus recessit ad Dilingam, & Feudatarii, qui ab eo feuda accipere volebant, cogeantur ipsum in Dilingen adire pro feudis, & ibidem ei fidelitatem cum Juramento præstare. Ulmenfes autem se interposuerunt & Episcopum cum Augustensibus ad concordiam reduxerunt subscripta forma: Feriatertia post Dedicationem SS. Udalrici & Affræ (seupost festum S. Georgii) venit Episcopus Eberhardus ad Augustam cumque de domo habitationis incepisset egredi, inceptus est etiam pulsus campanæ Sturmlogg, & tamdiu pulsata est, quousque domum senatoriam intravit, ibi Augustensis Senatus solitam promissionem & fidelitatem sine Juramento fecerunt, & ipse eis. Tunc temporis Magistri civium erant Vdalricus Kenzelman & Ludovicus Hoclin.

§. III.

Confirmatio prædictarum donationum a Romano Pontifice impetrata.

Robur confirmationis Apostolicæ ut impetraret Bertholdus supplicavit Romano Pontifici Alexandro Quinto, quem jam sibi propitium expertus erat, cum accusaretur de crimine Simonia, ut supra audivimus. Favorem illius etiam hac vice attraxit sibi suoque Collegio; licet nonnihil serius, anno enim primum 1409. Apostolicis hisce litteris est consolatus. Directæ illæ sunt ad Reverendissimum & Venerabilem Waldseensis Canonice Præpositum Jacobum, qui secundæ illius Electioni ac Confirmationi ante quadrigennium præsens erat. Nec destitit hic Waldseensium Canonicoꝝ Antistes opportuna occasione publico Instrumento Pontificium Breve illis, quorum intererat notum facere, ac debita cum Reverentia Commissionem Apostolicam exequi. Habe sis iterum Clementissimum Alexandri Rescriptum hic a capite usque ad calcem ac de verbo ad verbum

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei dilecto filio Præposito Monasterii in Walse per Præpositum soliti gubernari, Constantiensis Diocesis, salutem & Apostolicam Benedictionem. Humilibus supplicum votis, illis præsertim per quæ Monasteriorum & piorum locorum, ac Religiosarum Personarum commoditatibus consulitur libenter annuimus & volumus favorabiles inveniri. Sane petitio dilectorum filiorum Præpositi & Conventus Monasterii in Insulis oppidi Ulmenfis per Præpositum soliti gubernari, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis Nobis exhibita continebat, quod olim Venerabilis Frater noster Eberhardus Episcopus Augustensis provide considerans, quod dudum dilecti filii, Universitas dicti oppidi propter maximas & sevissimas quercas ipsis tunc imminentes, & ne antiquo Monasterio in Insulis extra muro s dicti oppidi, Ordinis & Diocesis prædictorum in quo prædicti Præpositus & Conventus tunc temporis residebant, & de illo postea ad ipsum novum Monasterium canonice translati fuerant per hostes Universitatis hujusmodi oppido præfato forsam damna gravia inferrentur, prædictum antiquum Monasterium diruerunt, & ex tunc præfatum novum Monasterium inceptum fuit ædificari opere non modicum sumptuoso, ad cujus perfectionem propriæ non suppetebant prædicti novi Monasterii facultates,

quod etiam pia considerantes hujusmodi Universitas in relevamen onerum eisdem Præposito & Conventui incumbentium, & etiam pro uberiori sustentatione ipsorum, qui annuis redditibus tunc non abundabant, prout nec abundant, Jus Patronatus in Holzkirchen & Ballendorff Augustensis Diæcesis parochialium Ecclesiarum quod ad hujusmodi Universitatem tunc pertinebat, eidem novo Monasterio libere donaverant, & volens idem Episcopus etiam præfatis Præposito & Conventui de alicujus subventionis auxilio providere dilectorum filiorum Rectorum tunc earundem Ecclesiarum, & Capituli Augustensis accedente consensu prædictas Ecclesias, quæ per liberam dimissionem præfatorum tunc Rectorum per eos de illis quas tunc habebant extra Romanam Curiam sponte factam vacantes, quarum viginti quinque cum omnibus Juribus & pertinentiis suis præfato novo Monasterio cujus sexaginta Marcharum argenti fructus, redditus & proventus secundum communem estimationem, valorem annum, ut ipsi Præpositus & Conventus asserunt non excedunt, in perpetuum auctoritate ordinaria incorporavit, annexuit, & univit, & in singulis ipsarum Ecclesiarum congruam portionem de hujusmodi fructibus, redditibus, & proventibus ipsarum Ecclesiarum reservavit pro singulis perpetuis Vicariis inibi instituendis, de quibus Vicariis ipsi decenter sustentari, Episcopalia Jure solvere, & alia incumbentia sibi onera possent congrue supportare, prædictique Præpositus & Conventus corporalem possessionem earundem Ecclesiarum taliter vacantium, ut præfertur, vigore incorporationis, annexionis, & unionis prædictarum, auctoritate propria apprehendentes illas ex tunc tenuerunt & tenent quiete & in usus proprios eorundem. Quare prædicti Præpositus & Conventus Nobis humiliter supplicarunt, ut incorporationi, annexioni, & unioni prædictis pro earum subsistentia firmiori, robur Apostolicæ Confirmationis adijcere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita super quo tuam conscientiam oneramus, incorporationem, annexionem & unionem prædictas & quæcumque inde secuta, auctoritate Apostolica confirmare procures, supplendo omnes defectus, si qui intervenerunt in eisdem. Data Bononiæ IX. Kalendas Febr. Pontificatus nostri Anno primo.

Sub Pontificatu Joannis XXIII. omnium Privilegiorum confirmationem obtinuit, cujus Apostolicas litteras hic addo:

Confirmatio Apostolica Joannis XXIII. omnium Privilegiorum Monasterii nostri & quomodo ipse

Nos, res, bona nostra sub protectione Sedis Apostolicæ recepit.

Johannes Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis Præposito & Conventui Monasterii in Wengen in oppido Ulmenfi per Præpositum soliti gubernari Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diæcesis salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est & honestum tum rigor æquitatis quam ordo exigit rationis ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Quapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus cognito concurrentes assensu personas vestras & Monasterium vestrum prædictum in quo divino estis obsequio mancipati & alia bona vestra quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum justo modo præstante Domino poteritis adipisci sub S. Petri protectionem suscipimus atque nostram, nec non omnes libertates, immunitates a præcessoribus nostris Romanis Pontificibus sive per Privilegia vel alias indulgentias Vobis & eidem vestro Monasterio concessas, ac libertates & exemptiones sæcularium exactionum a Regibus, Principibus vel aliis etiam fidelibus rationabiliter vobis & vestro Monasterio auctoritate apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino homini liceat hanc paginam nostræ confirmationis & communionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc intentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus senoverit incursurum. Dat. Bononiæ septimo Kalendas Aprilis Pontificatus nostri anno primo.

§. IV.

Reliqua acta Bertholdi & Manuscripti Codices ab ipso procurati.

Præter rem œconomicam optime administratam totam fere novam Monasterii structuram ad perfectionem promovit. Ecclesiam perduxit ad fastigium, ei- que ambitum, chorum, dormitorium, ac Refectorium, adjunxit, ac necessaria suppellectile instruxit. Sacram vero suppellectilem pariter auxit. Chorum scamnis ac pluteis exornavit, ac pro summo altari pretiosam comparavit tabulam. Ecclesiam insuper animavit magni pretii Organo, quod egregium opus laudat Reverendissimus Joannes noster, quod tamen suis temporibus ex negligentia & incuria jam penitus destructum, nullisque amplius usibus aptum fuit remotum. Vendidit quidem Ulmensibus inferius candidatorium (untere Bleich) contra vero majores ac minores decimas *auf dem Geer* a Thoma Remio, & Joanne Walthero soluto pretio anno 1413. Monasterio vendicavit. Sub perpetuo censu sylvam den *Geer* dictam communitati in Jungingen locavit, ac alia multa præstitit pro Monasterii sui utilitate, quæ animi sui magnitudinem, ac prudentem Patrem familias apud posteros merito commendant. Sedem etiam Musis extruxit, priusque fuit, qui litterariam suppellectilem colligeret. Multo pretio præstantissimos quosdam in pergamento manuscriptos codices comparavit, videlicet *Corpus Bibliorum* in duobus Voluminibus; *Librum Explanationum*, seu Commentarium Hieronymi super Isaiam. *Textum* Apocalipsis in eamque Haymonis Commentarium. *Vitas* quorundam Patrum Ægyptiorum. *Moralia* Beati Gregorii in Jobum tribus Voluminibus comprehensa. *Duas partes* Epistolarum & Evangeliorum Dominicalium Magistri Joannis de Abbatis Villa, quarum una pars fuit amissa. *Vocabularium* Biblicum. *Sextum Librum* Decretalium. *Legendas* seu Vitas aliquot Patrum. *Quatuor libros* Sententiarum. *Expositionem* *Umberti* super Regulam S. Augustini, cum tractatu de Renuntiatione Canonorum Regularium. *Horologium* æternæ Sapientiæ scriptum a Venerabili Heinrico Amando Susone Ordinis S. Dominici, qui Ulmæ Sanctitate floruit. ac tumulo fuit illatus. *Antiphonarium* partem scilicet Hyemalem de tempore & Æstivalem cum notis antiquis. *Librum* Canonicum, Hymnorum, Canticorum, & Collectarum. Libri hi omnes sunt membranacei.

Otiâ Bertholdus osor fuit maximus; quare residuas ab occupationibus Officii sui horas describendis propria manu libris utilissime consecravit, quos inter tractatus super Capitulum firmiter. *Tractatus* de conditione humanæ miseriæ. *Quadragesimale* Jacobi de Voragine. Ejusdem Auctoris *partem æstivalem* sermonum Dominicalium. In uno horum Codicum sequentem notulam invenio: *per manus Bertholdi Becken alias Neger, de Ulma Constantiensis Diœcesis, qui fuit socius tunc temporis in Hofa Domini Episcopi Chiemensis, & qui postea factus est Præpositus in Insulis. Orate pro eo. Anno 1421.* Ex his eruimus Bertholdum eo tempore, quo destructum erat Insulare Cœnobium aliquamdiu vixisse in Insula Chiemensis Episcopi, atque durante hoc suo exilio tempus libris scribendis impendisse. Anno 1427. postquam in manus sui Conventus jam ætate gravis, ac ut solius animæ suæ salutis vacare posset. Præposituram suam est jam ante biennium, anno scilicet 1425. resignasset, Deo Creatori suo animam reddidit, corpus terræ & fermibus, pro suis laboribus ab æterno Numine præmia perpetua recepturus. In medio Chori sepultus est, cui Bruschi, minime contradicente posteritate, hoc Elogium posuit, quod *Vir gravis & strenuus ac Monasterii sui fuerit absolutor, & Illustrator egregius.*

§. V.

De Udalrico I. Bertholdi Successore.

Udalricus I. Strobilius, alias Mayer dictus, Patriam habuit Langenoviam sive *Langenau* in diœtione Ulmensium sitam. Sedecimus fuit Præpositus, ac in civitate tertius. Resignante Bertholdo anno 1425. convocatis vigesimo secundo Junii horæ ejusdem diei tertia capitularibus, tot fere sententiæ illorum erant, quot capita, vocem in hac electione habuere Conradus Rüzendorff, Udalricus Strobel, Magister Nicolaus de Halle, Paulus Koplervel Koprel, Joannes de Geislingen,

Joannes Zwirler omnes Presbyteri, Conradus de Plintheim Diaconus, Conradus Kuzerdorff Joannes Zwirler, & Magister Nicolaus de Halle elegerunt in Præpositum Vdalricum Strobel. Vdalricus Strobel elegit Nicolaum de Halle, Paulus Kopler & Conradus de Blintheim elegerunt Joannem de Geislingen. Joannes de Geislingen & Conradus Rauch elegerunt Conradum Kützendorff, & prævaluit tandem pluralitate votorum Vdalricus Strobel. Vir fuit magni spiritus & devotionis eximie, omni felle amaritudinis & malitiæ carens media semper via virtutis incessit non ad dexteram, nec ad sinistram declinans. Plura adversa sustinuit. Locetæ non semel ab inimicis ipsi fuerunt decipulæ occultæ, non semel manifestum incurrit vitæ periculum. Omnibus tamen hisce adversitatibus Superior, fuit vir sancte simplex & purus. Depingi curavit anno 1440. *Chorem Defunctorum*. Vendidit quædam prædia in Eisenloch, quorum Advocatia pertinebat ad Ulmenfes atque ut libere vendere posset commutavit prius cum Ulmenfibus Advocatiam aliam. Hisce pecuniis quartam partem Decimarum emit in Berenstatta Nobilibus de Brunstatt pro mille & quinquaginta florenis. Comparavit novam arcem ab Ulmenfibus, in qua domum pro familia Monasterii construxit. Curiam S. Mauritii germano suo fratri cum omnibus Decimis locavit. Novum *Psalterium* Majus cum *Hymnario* & duas partes Antiphonarii unam de tempore, alteram de Sanctis, in membrane eleganter scriptas procuravit pro Choro. Multis præterea ædificiis Cœnobium illustravit. Gruberus in *Theatro virtutis canonice* ad diem vigesimum Februarii Vdalricum Strobelium victorem sui gloriosum, virum religiosum, & divini Cultus zelatorem celebrat. Nec latuit tanta Vdalrici nostri virtus Patres in Concilio Basileensi congregatos, qui anno 1434. sequenti Diplomate illi demandarunt reformationem Monasterii Söflingensis.

Sacrofancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto congregata universalem Ecclesiam repræsentans dilecto Ecclesiæ Filio Vdalrico Præposito Monasterii in Insulis oppidi Ulmenfis per Præpositum soliti gubernari Constantiensis Diocesis salutem & Omnipotentis Dei Benedictionem. Dum incumbencia nobis onera quibus assidue premimur, intenta consideratione pensamus, in eo potissimum nostra versatur intentio, quod Personæ Professionis Ecclesiasticæ, præsertim, quas reddit sexus fragilis imbecilles, altissimo, cui suam integritatem voluntate spontanea devoverunt, suspicione semota qualibet, reddant vota sua. Sane nuper fide digna relatione didicimus, quod nonnulli fratres, Ordinis fratrum minorum sub colore & typo visitationis officii & aliis confictis suasionibus Monasterium in Söflingen Ordinis S. Claræ prope oppidum Ulmæ Constantiensis frequentare, etiam copioso Juvenum numero intrare, diutius ibi morari &c. non formidant in grave dictæ Religionis opprobrium &c. Nos igitur detestabili Conversationi prædictæ, remediis opportunis occurrere cupientes, ne dicti fratres occasionem confingant de cætero similia perpetrandi, & ut Abbatisa & Conventus ipsius Monasterii mundi vanitate relicta per Religionis observantiam se cælesti Sponso arctius adstringant, discretionis tuæ, de cujus maturitate, providentia, & circumspectione sollicita plenam & firmam in Domino fiduciam obtinemus, per hæc scripta committimus & mandamus, si est ita assumpto tecum dilecto Ecclesiæ filio Rectore Parochialis Ecclesiæ dicti oppidi, seu alio quovis Ecclesiastico & virtuoso, solum Deum habendo præ oculis Monasterium ipsum autoritate nostra personaliter visites, ipsisque fratribus, & quibusvis aliis sub excommunicationis poena, quam incurrant ipso facto, nec non in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione Divini judicii statuendo & præcipiendo mandes & ordines ne dictum Monasterium, seu ejus clausuras, præterquam tempore visitationis legitimæ, quod Visitator duntaxat cum fratre discreto non suspecto, & in serio constituto, si necessitas urgeat, intrare possit, perpetuis futuris temporibus intrare, morari inibi, & infra septa hujus pernoctare præsumant, & alias in dicto Monasterio, & ejus personis corrigas, punias, instituas, reformes, evellas, destruas, ædifices, & plantes, prout secundum Deum status Monasterii, & personarum in eo degentium, & Juris dispositionem videris expedire. Et nihilominus ut ipsum Monasterium in temporalibus neglectum ad statum debitum reducatur, dilectos filios Magistros civium & universitatem dicti oppidi, qui ad dictum Monasterium, ut accepimus, singulorum gerunt devotionis affectum, requiras & obsecreris per viscera Misericordiæ Dei in remissionem peccaminum ut per se vel deputatos suos discretos oppidanos ratione de bonis temporalibus dicti Monasterii per Abbatisam & Conventum prædictum sub eisdem poenis facienda interesse, & recuperationi alienatorum & distractorum ac reductioni ad proprietatem Monasterii auxilium præstare velint, &

& operam, Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstante, si ejusdem Ordinibus a Sede Apostolica sit indultum, quod Personæ ipsorum Ordinum ad iudicium trahi, aut suspendi, seu excommunicari, seu ipsæ & ipsorum Ordinum loca interdici non possint, per litteras non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & quibuslibet aliis dictæ Sedis Indulgentiis, Privilegiis, & indultis generalibus, vel specialibus cujuscumque tenoris existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta nostræ commissionis Explicatio in hac parte valeat, quomodolibet impediri, quæ quoad hoc illis nolumus aliquatenus suffragari. Dat. Basileæ III. Idus Octobris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto.

De hac Reformatione Söflingani Monasterii inter veteres nostras chartas nihil adnotatum invenio, nec dubito Vdalricum subtraxisse humeros molestæ huic Provinciæ, ac illam humillime fuisse deprecatum apud congregatos Basileæ Patres. Certam, ut hæ voces, *sita est*, latis indicant, notitiam sacra Synodus, de dissoluta Monialium Söflingensium vivendi ratione nondum habuisse videtur. Itaque an delatio vera, ac falsa fuerit, nec affirmare nec negare ausim. Si ob fragilitatem humanam a via perfectionis non nihil aberrarunt Moniales istæ, dolendum id est, verum mox postea gratiæ quoque immortali Deo immortales dicendæ erant, & hodie dum, quia in viam & semitam, si inde deflexerint, rectam illas reduxit. Floret hodie dum Söflinganum hocce Cœnobium, & vere hortus conclusus est:) Reverendissima Abbâtissa cum reliquis filiabus suis Seraphicis arctissimam clausuram habent, ac observant, neminem vident, videntur a nemine, a carnibus per totum annum abstinent, inter diei & noctis vigiliis laudes Dei canunt pauperum gregem quotidie alunt, ac vitæ Sanctimonia omnem admirationem, ac æstimationem totius Sueviæ sibi conciliant. Patres Spirituales, ac ad sanctiorem vitam duces illis sunt ex sanctissimo Setaphico Franciscanorum strict. observ. Ordine, & qui illarum conscientias moderatur, semper viri sunt insignes, ætate graves, scientia exculi in ordine emeriti, ac semper in animarum cura per multos annos prius exercitati. Etsi autem, ut dictum est, Sanctimoniales istæ arctissimam servant clausuram, nunquam tamen desunt puellæ nobiles, ac benemoratæ virgines ex diffitis etiam Regionibus, quæ in hocce Cœnobio casto connubio cælesti animarum sponso Jesu Christo, quoties vacat locus, copulari magno numero ac desiderio cupiunt, plerumque enim Seraphicarum filiarum numerus usque ad Septuagesimum ascendit, nec raræ, aut paucae inter illas fuere, quæ in odore Sanctitatis ad cælestes Agni nuptias avolarunt ex hoc Sæculo.

Udalricus noster piissime in Domino obdormivit anno 1445. octava die Mensis Maij in medio Chori sepultus.

PERIODUS II.

CAPUT III.

De Conrado III. Præposito XVII.

§. I.

Conradi Electio solemniter publicata.

Iustis lachrimis deplorarunt Wengenses Canonici mortem meritissimi sui Præsulis Vdalrici; deterfit tamen illas uova Conradi III. Electio. Fuit hic ex nobili & equestri Prosapia de Blindthaim, & Lichtenstein. Pater enim ex Nobilibus de Blindthaim fuit nomine Joannes, Mater vero Anna ex Liechtensteinensibus Nobilibus orta est, quod ex veteris Monumenti fragmento compertum habeo. Conrad, verba illius sunt, *Ein man von edlen Eltern gebohren, sein Vatter ware Johan von Blindthaim, sein Mutter Anna von Liechtenstein.* Hoc ipsum testatur Historia Imperialis Canonix Roggenburgensis p. 2. pag. 63. vir fuit doctus, & artium liberali-

um Baccalaureus. Ad liberam Electionem juxta consuetudinem hactenus observatam processerunt Anno 1445. in die Aparitionis S. Michaelis Wengenses Canonici, ac unanimi calculo conspirarunt in Conradum, cui prudentia & solertia tam in spiritualibus quam in temporalibus extra dubium erat posita. Facta fuit hæc Electio tempore, quo Abbatialem Mytram gessit in Augia divite Fridericus L. B. de Wartenberg dictus de Wildenstein, prius Conventualis ad S. Blasium in sylva Hercinia ac anno 1428. præsidere cepit, cujus alter audiebat Pirminius & secundarius Fundator. Invenit ille cœnobium suum fere ad extremam inopiam redactum. Ad regularem observantiam reducere laboravit Monachos suos, fuit Doctorum virorum æstimator: eruditos viros apud se aluit: & Bibliothecam bonis libris præstantem colligere cepit. Interfuit etiam Concilio Basileensi, ubi singulis diebus Sapientiæ auditorium ingressus Doctor audivit. Cum sub initium Electionis suæ in suo Cænobio tantum duos Barones Heinricum Comitem de Lupffen & Joannem Baronem de Roseneck, qui tamen ambo relicta Religionis Professione discedebant, conatus est Conventum denuo suum augere ex Nobilibus, ut harum assumptione mederetur ingruenti paupertati. Illi autem minime bene convenerat cum Ulmenibus, identitem enim ab anno 1433. coram Concilio Basileensi ad Census suorum Vlmæ amissorum restitutionem vindicias instituit, Canonici wengenses Friderico Electionem de Conrado factam juxta pacificam hactenus & semper observatam consuetudinem debito modo insinuarunt, & Neoelectum eidem per litteras præsentarunt. Fridericus, cui Electi Persona minime displicuit, ut omnia secundum Ordinem fierent publico instrumento Valvis Ecclesiæ nostræ per Notarium affixo factam Electionem solenniter pronuntiari, declarari ac notificari fecit omnibus, qui interesse habebant, aut quovis modo eidem se opponere possent vel deberent, Instrumentum fuit sequenti sub tenore ac forma conceptum

Fridericus Dei Gratia Abbas Monasterii Augiæ Majoris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicæ immediate subiecti Coestantiensis Diœcesis. Vniversis & singulis Decanis, Camerariis, Ecclesiarumque Parochialium Rectoribus, Vicariis perpetuis Plebanis, Viceplebanis & loca tenentibus eorundem, cæterisque Presbyteris & Sacerdotibus per civitates & Diœcesim Constantiensem ubilibet constitutis, saltem nostræ Jurisdictioni subiectis, ad quos præsentis nostræ pervenerint litteræ salutem in Domino & præsentia exequi bona fide. Cum Religiosi & devoti viri fratres Conradus de Blintheim Artium Liberalium Baccalaureus, Matheus Zimmerman, Georius Leschenbrand Presbyteri, Heinricus Tischinger Diaconus, Wilhelmus Burgermeister de Tytzensoe & Vlricus Krafft Acoliti Conventuales Monasterii ad Insulas in opido Ulmeni Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium per Præpositum soliti gubernari dictæ Diœcesis & Conventus ipsius Monasterii pro nunc faciem representantes ipsius Monasterii Præpositura per mortem quondam Ulrici novissimi ipsius Monasterii Præpositi vacante, ne ipsorum Monasterium ut sic Pastoris solatio destitutum sua diutius deploraret incommoda ad Electionem futuri Præpositi & Pastoris ipsorum & dicti Monasterii eorum certis die & hora vocatis omnibus & singulis hujusmodi Electioni interesse de Jure, vel consuetudine volentibus, & debentibus capitulariter congregati se receperunt, & habitis ac servatis inter se nonnullis tractatibus tandem via scrutinii ad hujusmodi futuram Præpositi eorum electionem procedentes, certos scrutatores unanimi consensu deputarunt & locarunt dantes eisdem plenam & liberam facultatem Præpositum & Pastorem futurum nominandi, eligendi, & publicandi. Deinde omnem scrutandi & alia in- & extra hæc servandi, & faciendi per ipsos scrutatores gratuite assumptos, & servatis per eos, ut habeant in mandatis, servandis, tandem majorem & sanio rem partem dicti Conventus sua vota in Religiosum & devotum virum fratrem Conradum de Blintheim dicti Monasterii Monachum professum in Sacerdotio & legitima ætate constitutum ac de legitimo Thoro procreatum virum utique probum & honestum in Spiritualibus & temporibus providum & circumspectum direxisse inventientes eundem fratrem Conradum de Blintheim in ipsorum & dicti Monasterii futurum Præpositum nominaverunt, elegerunt, & ipsis omnibus cum Solemnitatibus, & cautelis debitis, & consuetis publicarunt, ac alia fecerunt prout hæc, aliaque in litteris sive Decreti Electionis Instrumento, per discretum Johannem Mynner Sacra Imperiali Auctoritate publicum Notarium desuper confecto nomineque & signis suis solitis ad nostram in hac parte ordinariam auctoritatem sive consuetudinariam pertinet & spectat, dignaremur, pro parte ipsius Electi exti-

exitit devote & humiliter supplicatum. Nos vero juxta doctrinam Apostoli nemini cito manum imponere sed quemlibet in suo volentes jure conservare citationem in forma proclamationis sive edicti publici ad dictum Monasterium Insulis, sive alibi ubi expedierit emittendam fore decrevimus, & emisimus per presentes. Quod circa vobis omnibus & singulis prædictis in virtute sacre obedientie & sub pœna Excommunicationis late sententie canonica, tantum trium dierum monitione prævia districtæ præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Monasterium in Insulis accedentes, vel ubi propterea fuit accedendum, & ibidem omnes & singulos quorum interest, vel qui sua, quovis modo crediderint interesse, vel qui se dictæ Electioni aut confirmationi petite opponere voluerint peremptorie citetis & vocetis, quos & nos præsentibus sic citamus, & vocamus ut quinta decima die post publicationem præsentium juridica hora proxime coram nobis in aula nostra Augiæ Majoris compareant ad ostendendam causam seu causas sue oppositionis & ad dicendum proponendum, vel allegandum quidquid contra Electionem, Electum, & confirmationem petitam per vos faciendam dicere, proponere, vel allegare voluerint & potuerint alioquin ipsorum citatorum & vocatorum absentia, seu contumacia in aliquo non obstante ad præfati Electi, Electionis, & aliarum præmissarum, & alias prout justum fuerit & ordo dictaverit ratam tanquam ad illius cujus interest, confirmationem procedemus. Diem executionis & quidquid vobis in præmissis occurrerit nobis per vestra scripta aut instrumentum publicum præfens a tergo notificare non prætermittat. Datum Augiæ in aula nostra abbatiali sub anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto Mensis Maij die vicesima quinta indictione octava sub nostri Sigilli Abbatialis appensione.

Leonardi.

(L.S.)

In Jesu Nomine amen. Per hoc præfens publicum documentum cunctis ipsum intuentibus clare ac luculenter quod sub anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto indictione octava die solis penultima Mensis Maij hora primarum, vel quasi sacrosancta generali Synodo Basiliensi durante ad obediendum mandatis & requisitioni sereni Principis ac Reverendi in Christo P. & Domini Domini Friderici Dei Gratia Abbatis Monasterii Augiæ Majoris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicæ immediate subjecti, Constantiensis Diocesis Ego Notarius publicus subscriptus in præsentia honorabilium virorum & Domnorum videlicet Johannis Zuntheim Altaristarum in Parochiali Ecclesia Ulmenfi Presbyterorum dictæ Diocesis Constantiensis testium ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum proclamationem a tergo præsentis Instrumenti conscriptam animo & intentione eandem proclamationem exequendi intimandi, & publicandi, valvis Ecclesiæ Monasterii in Insulis Ordinis Can. Reg. S. Augustini in Ulma Imperiali fidelium multitudine inibi ad divina congregata ferreis claviculis affixam, & ibidem per sufficiens temporis spatium ut sic affixam derelinquens, interim prætereuntibus & inexistentibus utriusque sexus hominibus materna lingua, alta & intelligibili voce pronuntiando declarando, insinuando, & proclamando juxta ipsius formam & tenorem pronuntiavi, declaravi, notificavi, & executus fui super qua quidem re proclamationis seu notificationis sic ut jam tactum est, facta & executata, nemine in contrarium aliquid dicente, vel se quovis modo opponere volente per venerabilem P. Dominum Conradum de Blintheim attium Baccalaurium in Præpositum supra dicti Monasterii ad Insulas electum ego Notarius publicus subscriptus sum debite requisitus ad dandum & conficiendum necnon ad tergum ejusdem proclamationis conscribendum publicum documentum. Acta sunt hæc publicationibus quibus supra præsentibus testibus ante dictis &c.

(L.S.)

um Baccalaureus. Ad liberam Electionem juxta consuetudinem hactenus observatam processerunt Anno 1445. in die Aparitionis S. Michaelis Wengenses Canonici, ac unanimi calculo conspirarunt in Conradum, cui prudentia & solertia tam in spiritualibus quam in temporalibus extra dubium erat posita. Facta fuit hæc Electio tempore, quo Abbatialem Mytram gessit in Augia divite Fridericus L. B. de Wartenberg dictus de Wildenstein, prius Conventualis ad S. Blasium in sylva Hercinia ac anno 1428. præsidere cepit, cujus alter audiebat Pirminius & secundarius Fundator. Invenit ille cœnobium suum fere ad extremam inopiam redactum. Ad regularem observantiam reducere laboravit Monachos suos, fuit Doctorum virorum æstimator: eruditos viros apud se aluit: & Bibliothecam bonis libris præstantem colligere cepit. Interfuit etiam Concilio Basileensi, ubi singulis diebus Sapientiæ auditorium ingressus Doctor audivit. Cum sub initium Electionis suæ in suo Cænobio tantum duos Barones Heinricum Comitem de Lupffen & Joannem Baronem de Roseneck, qui tamen ambo relicta Religionis Professione discedebant, conatus est Conventum denuo suum augere ex Nobilibus, ut harum assumptione mederetur ingruenti paupertati. Illi autem minime bene convenerat cum Ulmenibus, identitem enim ab anno 1433. coram Concilio Basileensi ad Censuum suorum Vlmæ amissorum restitutionem vindicias instituit, Canonici wengenses Friderico Electionem de Conrado factam juxta pacificam hactenus & semper observatam consuetudinem debito modo insinuarunt, & Neoelectum eidem per litteras præsentarunt. Fridericus, cui Electi Persona minime displicuit, ut omnia secundum Ordinem fierent publico instrumento Valvis Ecclesiæ nostræ per Notarium affixo factam Electionem solenniter pronuntiari, declarari ac notificari fecit omnibus, qui interesse habebant, aut quovis modo eidem se opponere possent vel deberent, Instrumentum fuit sequenti sub tenore ac forma conceptum

Fridericus Dei Gratia Abbas Monasterii Augiæ Majoris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicæ immediate subiecti Coestantiensis Diœcesis. Vniversis & singulis Decanis, Camerariis, Ecclesiarumque Parochialium Rectoribus, Vicariis perpetuis Plebanis, Viceplebanis & loca tenentibus eorundem, cæterisque Presbyteris & Sacerdotibus per civitates & Diœcesim Constantiensem ubilibet constitutis, saltem nostræ Jurisdictioni subiectis, ad quos præsentis nostræ pervenerint litteræ salutem in Domino & præsentia exequi bona fide. Cum Religiosi & devoti viri fratres Conradus de Blintheim Artium Liberalium Baccalaureus, Matheus Zimmerman, Georius Leschenbrand Presbyteri, Heinricus Tischinger Diaconus, Wilhelmus Burgermeister de Tytzensoe & Ulricus Krafft Acoliti Conventuales Monasterii ad Insulas in opido Ulmeni Ordinis S. Augustini Canonorum Regularem per Præpositum soliti gubernari dictæ Diœcesis & Conventus ipsius Monasterii pro nunc faciem representantes ipsius Monasterii Præpositura per mortem quondam Ulrici novissimi ipsius Monasterii Præpositi vacante, ne ipsorum Monasterium ut sic Pastoris solatio destitutum sua diutius deploraret incommoda ad Electionem futuri Præpositi & Pastoris ipsorum & dicti Monasterii eorum certis die & hora vocatis omnibus & singulis hujusmodi Electioni interesse de Jure, vel consuetudine volentibus, & debentibus capitulariter congregati se receperunt, & hac servatis inter se nonnullis tractatibus tandem via scrutinii ad hujusmodi Præpositi eorum electionem procedentes, certos scrutatores unanimiter deputarunt & locarunt dantes eisdem plenam & liberam facultatem Præpositum & Pastorem futurum nominandi, eligendi, & publicandi. Deinde faciendi & alia in- & extra hæc servandi, & faciendi per ipsos scrutatores assumptos, & servatis per eos, ut habeant in mandatis, servandis, & faciendis rem & sanio rem partem dicti Conventus sua vota in Religiosum fratrem Conradum de Blintheim dicti Monasterii Monachum legitimum & legitima ætate constitutum ac de legitimo Thoro propter probum & honestum in spiritualibus & temporibus provectum direxisse invenientes eundem fratrem Conradum de Blintheim dicti Monasterii futurum Præpositum nominaverunt, elegerunt, & confirmaverunt Solemnitatibus, & cautelis debitis, & consuetis prout hæc, aliaque in litteris sive Decreti Electionis ipsius Monasterii Johanne Myner Sacra Imperiali Auctoritate publicato & nomineque & signis suis solitis ad nostram in hac parte sive consuetudinariam pertinet & spectat

GERMANIA CANONICO-AUGUSTINIANA

eritit devote & humiliter supplicatum. Nos vero juxta dictam constitutionem
ni cito manum imponere sed quemlibet in suo volente hoc constitutum
in forma proclamationis sive edicti publici ad dictum Monasterium
alibi ubi expedierit emittendam fore decrevimus, & omnino per vos
Quod circa vobis omnibus & singulis predictis in virtute hujus edicti
poena Excommunicationis latae sententiae canonica, tamquam contra
tione praevia districtae praecipiendo mandamus, quatenus praesentem
in Insulis accedentes, vel ubi propterea fuit accedendum, & ibidem
gulos quorum interest, vel qui sua, quovis modo crediderint
se dictae Electioni aut confirmationi petita opponere voluerint
& vocetis, quos & nos praesentibus sic citamus, & vocamus in quibus
post publicationem praesentium juridica hora proxime eorum
Augiae Majoris compareant ad ostendendam causam seu causas
ad dicendum proponendum, vel allegandum quicquid contra
tum, & confirmationem petitam per vos faciendam
legare voluerint & potuerint alioquin ipsorum citacionem &
seu contumacia in aliquo non obstante ad praefati Electi, Electorum
praemissarum, & alias prout justum fuerit & ordo
illius cujus interest, confirmationem procedemus. Item
vobis in praemissis occurrerit nobis per vestra scripta aut
praesens a tergo notificare non praetermittat. Datum
tiali sub anno Domini Millesimo quadringentesimo
Maij die vicesima quinta indictione octava sub

Leonardi

(LS.)

In Jesu Nomine amen. Per hoc praesens publicum
his ipsum intuentibus clare ac luculenter quod sub anno
lesimo quadringentesimo quadragésimo quinto indictione
ma Mensis Maij hora primarum, vel quasi sacrosancta
durante ad obediendum mandatis & requisitioni
Christo P. & Domini Domini Friderici Dei Gratia Abbatis
juris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicae immediat
celis Ego Notarius publicus subscriptus in praesentia
minorum videlicet Johannis Zuntheim
Parochiali Ecclesia Ulmensi Presbyterorum dictae
hoc specialiter vocatorum & rogatorum proclamation
menti conscriptam animo & intentione eandem
mandi, & publicandi, valvis Ecclesiae Monasterii
Augustini in Ulma Imperiali fidelium multitudin
neis clavicolis affixam, & ibidem per sufficiens
relinquens, interim praetereuntibus & incens
maerna lingua, alta & intelligibili voce
di proclamando juxta ipsius formam & tenore
di executionis sui super qua quidem
jam factum est, facta & executi, nemine
quovis modo opponere volente per ven
legum virum Baccalaarium in Praepositi
ego Notarius publicus subscriptus sum
tam fecimus ad argum ejusdem
actum. Acta sunt haec publicati

us postquam rite & legaliter de juribus
nitentia Augiensis Praesulis coram Notario
utionem Bullae sacri Concilii processit ac an
athi, Nona Mensis Octobris & Conradum
confecto desuper sub publici Notarii Caesarei
Appenso etiam praefati Domini Abbatis &
bilibus & discretis viris Domino Nicolao Stedelin
terieden & Hainrico Mahler de Riedlingen Laico
Diacefis testibus ad praemissa specialiter vocatis & ro
qui instrumentum executionis subscripsit ac confecit
alle Wimpinensi Wormatiensis Diacefis publicus Nota
uctoritate Basileensis Concilii facta postea ab ipsomet Ab
lit approbata, & pariter ab eo confirmatus Conradus
confirmatio 260. florenis. Cur illam primitus recusarit
erit Reverendissimus noster Historiographus Joannes
Contro.

Ego itaque Johannes Münner de Titzbach dictæ Diocesis Constantiensis publicus Imperiali auctoritate Notarius nec non curiæ Constantiensis causarum Matrimonialium Commissarius generalis in Ulma quia hujusmodi proclamationis mandatum a tergo præsentis conscripti in præsentia testium prædictorum modo præmisso executus fui, ideo hoc præsens publicum instrumentum ad tergum ipsius proclamationis manu propria scripsi signoque & nomine mei solitis signavi rogatus atque requisitus in fidem robur & evidens testimonium singulorum & omnium præmissorum.

§. II.

Confirmatio Electionis recusatur ab Augiensi Abbate.

Non obstante, quod post publicationem Electionis nemo comparuerit, qui se illi vel opponeret vel contradicere vellet; nihilominus confirmationis beneficium Abbas Fridericus imperdiri Conrado non sine fermento Nobilium, Neo-electo faventium, recusabat. Cum sæpius illi sese præsentasset Conradus, semperque repulsam ferret a concilio Basileensi (quod personaliter accessit, cuique aliquamdiu etiam interfuit) impetravit, ut impertiendæ confirmationis negotium in hoc justitiæ recusationis articulo alteri Abbati in Suevia committeretur. Impetravit, quod voluit, & Reverendissimo Abbati Ochsenhusano Michaeli, insignis prudentiæ ac discretionis laude tunc celebri, auctoritate sacri Concilii commissio data est, ad quem sequentes bullatæ litteræ sunt directæ:

Sacrofancta generalis Synodus Basiliensis in Spiritu sancto humiliter congregata universalem Ecclesiam representans, dilecto Ecclesiæ filio Abbati Monasterii in Ochsenhusen Constantiensis Diocesis salutem & Omnipotentis Dei benedictionem. Ad Ecclesiarum & Monasteriorum quorumlibet regimen de personis idoneis rite factas electiones sincera nostra cupimus opitulatione muniri, ut ille debitis non destituantur effectibus, & tanto personis ipsis accuratius provideri, quanto magis eas de Religionis zelo, vitæ ac morum honestate aliisque probitatis & virtutum meritis, noverimus multipliciter commendari. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilecti Ecclesiæ filii Conradi de Blinzhaim Canonici Monasterii ad Insulas oppidi Ulmenis, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis petitio continebat, quod pridem Præpositura dicti Monasterii per Præpositum gubernari soliti, quam quondam Vlricus ipsius Monasterii ultimus Præpositus dum viveret obtinebat, per obitum dicti Vlrici qui extra Romanam curiam diem suum clausit extremum vacante, dilecti Ecclesiæ filii, Canonici dicti Monasterii ad quod illius Præpositi Electio pro tempore pertinere dignoscitur, vocatis omnibus qui voluerunt, debuerunt, & potuerunt Electioni hujusmodi commode interesse die ad eligendum præfixa, ut est moris, convenientes in unum dictum Conradum Ordinem præfatum in ipso Monasterio expresse professum & alias idoneum in eorum & memorati Monasterii Præpositum per viam Scrutini concorditer elegerunt; ipseque Conradus Electioni hujusmodi illius sibi præsentato decreto consensit in his a jure temporibus statutis & aliis servandis rite servatis. Quare pro parte ipsius asserentis quod ipse a dilecto Ecclesiæ filio Friderico Abbate Monasterii Augiæ Majoris Ord. S. Benedicti dictæ Diocesis cum ad Abbatem pro tempore existentem Augiæ majoris confirmatio Electionis Præpositi ad Insulas Monasteriorum hujusmodi de antiqua & approbata, ac hætenus pacifice observata consuetudine pertineat electionem prædictam debita cum instantia petit confirmari, licet idem Abbas id facere non curaverit, nobis fuit humiliter supplicatum, ut eidem Electioni pro illius subsistentia firmiori nostræ confirmationis robur adijcere sibi que de dicta Præpositura providere de benignitate universalis Ecclesiæ dignareretur. Nos igitur de præmissis certam notitiam non habentes ac volentes præfatum Conradum, qui ut asserit de militari genere procreatus, & in artibus Baccalarius existit, apud nos de nobilitate generis, Religionis zelo, vitæ ac morum honestate, aliisque probitatis & virtutum meritis multipliciter commendatum horum intuitu favoribus prosequi gratiosis, discretioni tuæ per hæc scripta mandamus, quatenus vocatis qui fuerint evocandi de electione & electi hujusmodi meritis & idoneitate auctoritate nostra te diligenter informes, & si per informationem eandem electionem ipsam de persona idonea canonice celebratam & factam inveneris, eam auctoritate præfata approbes, & confirmes, & in super dictam

Præ-

Præposituram cujus fructus, redditus & proventus quinquaginta Marcharum argenti secundum eandem existimationem valorem annum, ut idem Conradus, non excedunt sive ut præmittitur, sive alias quovis modo aut ex alterius cujuscunque persona, sive per constitutionem felicitis recordationis, Joannis Papæ quæ incipit, execrabilis, aut per affecutionem alterius beneficii Ecclesiastici incompatibilis quavis auctoritate collati vacet, etiam si tanto tempore vacaverit, quod ejus collatio juxta Lateranensis statuta Concilia ad sedem Apostolicam legitime devoluta, ipsaque Præpositura dispositioni Apostolicæ quomodolibet reservata existat, & super ea inter aliquos lis cujus statum præsentibus haberi volumus pro expresso pendeat indecisa, dummodo tempore datæ præsentium non sit in ea alicui specialiter jus quæsitum, cum omnibus juribus & pertinentiis suis dicto Conrado si illum per diligentem examinationem ad hoc idoneum esse repereris, super quibus tuam conscientiam oneramus auctoritate nostra præfata conferas & assignes, inducens per te vel per alium seu alios eundem Conradum vel Procuratorem suum ejus nomine in corporalem possessionem Præposituræ, juriumque & pertinentiarum prædictarum, & defendens inductum amoto quolibet exinde illicito dententore, ac faciens ipsum Conradum ad Præposituram hujusmodi ut est moris, admitti sibi que de illius fructibus, redditibus, proventibus juribus & obvenientiis universis integre responderi, contradictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo. Non obstantibus piæ memoriæ Bonifacii PP. VIII. ac aliis Apostolicis constitutionibus nec non statutis & consuetudinibus Monasteriorum, Ordinum prædictorum & juramento confirmatione Apostolica, vel quacunque firmitate alia roboratis contrariis quibuscunque, aut si aliquis super provisionibus sibi faciendis de Præposituris hujusmodi speciales, vel aliis beneficiis Ecclesiasticis, in illis partibus generales dictæ sedis vel Legatorum ejus litteras impetraverit etiam si per eas ad inhibitionem, reservationem & decretum vel alias quomodolibet sit processum, quibus omnibus præfatum Conradum in affecutione dictæ, præposituræ volumus anteferri, sed nullum per hoc eis quoad affecutionem Præpositurarum hujusmodi aut beneficiorum aliorum præjudicium generari. Seu si venerabili Episcopo Constantiensi & dilectis Ecclesiæ filiis Capitulo dicti Monasterii ad Insulas vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab eadem sede, vel alias indultum existat, quod ad receptionem, vel provisionem alicujus minime teneantur, & ad id compelli, aut quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint, quodque de Præposituris hujusmodi vel aliis beneficiis Ecclesiasticis ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem conjunctim vel separatim spectantibus nulli valeat provideri per litteras non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & qualibet alia indulgentia generali vel speciali cujuscunque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cuique toto tenore habenda sit in nostris litteris mentio specialis. Nos enim si dictus Conradus ad hoc repertus fuerit idoneus ut perfertur exinde perinde virutum decernimus & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, ac si die data præsentium eidem Conrado ad hoc idoneo reperto de dicta Præpositura cum interpositione decreti provideri mandavissemus. Datum Basileæ XV. Kal. Octobr. anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto.

Reverendissimus Abbas Ochsenhusanus postquam rite & legaliter de juribus nostri Collegii, obligatione & injusta renitentia Augiensis Præsulis coram Notario & testibus fuisset informatus, ad executionem Bullæ sacri Concilii processit ac anno 1445. Indictione octava, die Sabathi, Nona Mensis Octobris & Conradum consueta solennitate confirmavit, confecto desuper sub publici Notarii Cæsareï fide ac sigillo publico instrumento. Appenso etiam præfati Domini Abbatis & Commissarii præsentibus honorabilibus & discretis viris Domino Nicolao Stedelin Presbytero, Plebano in Winterieden & Hainrico Mahler de Riedlingen Laico Augustensis & Constantiensis Diæcesis testibus ad præmissa specialiter vocatis & rogatis. Notarius Cæsareus, qui instrumentum executionis subscripsit ac confecit fuerat Andreas Hopf de Valle Wimpinensi Wormatiensis Diæcesis publicus Notarius. Hæc confirmatio auctoritate Basileensis Concilii facta postea ab ipsomet Abbate Augiensi Friderico fuit approbata, & pariter ab eo confirmatus Conradus. Constabat autem prædicta confirmatio 260. florenis. Cur illam primitus recusavit Fridericus causam fuisse asserit Reverendissimus noster Historiographus Joannes

Controversiam quandam inter oppidanos Ulmenses & ipsum Abbatem, ex parte cujusdam Nobilis qui adversabatur Abbati & Monasterio Augiensi, quem ipsi Ulmenses fovebant adversus eum, qui tulit Decimas per girum civitatis Ulmensis ad quatuor milliaria, atque alios fructus & proventus Monasterii Augiensis. Ob hanc detentionem coarctati Monachi per plures annos nullum amplius inde habuerunt commodum. Suisque proventus carere debebant unde plurima redundabat in illos miseria & calamitas.

§. III.

Annus Regiminis Conradi valde notabilis.

Fuit hic annus supra millesimum quadringentesimum quadragessimus sextus, dignus certe ut in Annalibus Ulmensium aureis inscribatur characteribus, ab Augiensibus vero Monachis planctu perpetuo notetur. Cur vero? Ulmenses Magistri ac Consules cum tota communitate suorum civium tandem hoc anno invenere medium excutiendi a cervicibus suis jugum, quod a Caroli M. temporibus illis grave erat, atque in libertatem, quam per tot Sæcula suspirabant, sese asserendi. Fridericus Abbas cum cerneret religiosam Monasterii sui Rempublicam penitus esse collapsam, illamque reparandi spem in extrema tegula esse sitam; varia animo agitare consilia cepit, qua tandem via ex immenso contractorum debitorum cumulo posset emergere. Multis precibus instabat apud venerabilem Constantiensis Ecclesiæ Episcopum, ut auxiliarem sibi præberet manum ad componenda cum Ulmensibus oppidanis dissidia; multum enim se in favorem impendit laudatus Episcopus pro sedandis Adversariorum animis, ac pro recuperatione & reductione Decimarum, fructuum, jurium, bonorum, aliorumque ad Augiensem Ecclesiam pertinentium proventuum, quibus jam per aliquot annos carere debuerat prædictus Abbas. Ad amicabilem compositionem spes nulla erat super. Adeo exarcebati erant Ulmenses (qui jam in Excommunicatione per quatuordecim annos teste Felice Fabro Hist. Suev. P. II. p. 238. propter Monachos perduraverant) ut omnia consilia respuerent. Inter partes variisque in locis varii habiti sunt tractatus, frequentes deliberationes a Commissariis institutæ, non sine maximis dispendiis, incommodis, laboribus & expensis, quin tamen Controversia spectaret finem, aut animi dissentientes & discordes redirent in concordiam. Opportune accidit, ut Serenissimus Princeps & Brandenburgensis Marchio Albertus cum aliis Nobilibus ac Legatis hoc tempore, quo ista agebantur, veniret Constantiam, qui Abbatis Augiensis vices miseratus eidem Author esse cepit, ut Ulmensium Hospitali sancti Spiritus, ac Magistratui viro insigni pecuniarum Summa nempe viginti quinque millium florenorum auri Rhenensis omnia jura, proprietates, Decimas, census, & obventiones omnium & singulorum tam spiritualium, quam temporalium, omnia præterea privilegia tam intra quam extra civitatem hæcenus venderet ac in illos transfunderet, concepta desuper ineundæ cum Ulmensibus concordie notula, quæ ipsimet Friderico Romanorum Regi exhibita placuit, reputanti eam Augiensi Monasterio utilem fore, propterea quantum in ipso erat annuit, ac suam adjecit auctoritatem. Placuisse hæc Friderico Abbati suisque Fratribus tantorum Principum consilia actisque decentissimis gratiis nihil magis optabat quam occasionem opportunam illa deducendi in effectum, hanc enim unicam superesse sibi tabulam jam credidit ex tot bonorum naufragio enatandi ad melioris fortunæ littus. Favorem Alberti Brandenburgici ipsemet Fridericus magnis laudibus celebrat in venditionis instrumento. Dati hujus Consilii fama velocibus alis, mox provolavit ad Ulmensium aures, ac omnium, quorum intererat, & qui salutem Patriæ zelabant, corda ingenti complevit jubilo; nec enim gratiori illos & Romanorum Rex Fridericus & Brandenburgensis Marchio obstringere potuissent beneficio, nec definita jam viginti millium florenorum Rhenensium Summa emptores detertere debuit, quis enim ex statibus Imperii ditioribus illo tempore pro libertate per tot sæcula suspirata tantillum lytri non libenter solvisset? Dum civium vultus præ gaudio hujus Nuntii essent exporrecti, sola Conradi nostri facies erat subtristior; verebatur enim, ne in hac emptione, aut venditionis instrumento quidquam infereretur Juribus Collegii sui præjudiciosum. Timebat, ne jus confirmandi Wengenses Præpositos sibi in posterum quoque reservarent Præsules Augienses, quorum tamen Dominatus tam exosus successu temporis nobis factus erat

erat, quam usitata despotica in civitatem Ulmensium regendi ratio, aut si cum cæteris quoque juribus abdicaretur a Friderico hæc confirmandi Neoelectos potestas, ad eos transiret, a quibus cum Privilegiis cæteris eligendi Præpositos libertas minui posset contra consuetudinem hætenus observatam. Non potuit celare hunc animi sui timorem coram Nobilibus amicis suis Vlmæ subsistentibus, iisque qui sedebant ad clavum Reipublicæ. Nec male in amicorum auxilio collocavit hanc suam fiduciam. Inventum enimerat pellendo timori aptum remedium, ut mox videbimus. Uthæc jurium Augiensium venditio recto tramite pergeret, & omni impedimento præcluderetur aditus; summopere necessarius erat summi Pontificis Romani consensus. Eugenius IV. Apostolicæ Sedi præerat. Huic non tantum Abbas Augiensis pro consensu supplicavit expositis Monasterii sui calamitatibus, sed etiam ipsius Friderici Romanorum Imperatoris Nomine expediebantur litteræ, idem petatum continentes, quibus illico rescripsit Eugenius Pontifex Maximus, bullatas suas litteras dirigens ad Abbatem Monasterii sancti Galli de S. Gallo & ad Decanum Ecclesiæ Constantiensis sub tenore sequenti:

Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Abbati Monasterii S. Galli de St. Gallo Constantiensis Diæcesis, & Decano Ecclesiæ Constantiensis salutem & Apostolicam benedictionem, Regimini universitatis Ecclesiæ, disponente Domino præsidentes juxta Pastoralis officii debitum, cura reddimur indefessa solliciti; ut Christi fideles singuli, in quorum utique tranquillitate reficimur, iurgiorum & dissensionum, resecatis anfractibus, in concordia dulcedine, pacis utique famulentur auctori, unde ad dirimendas inter eos quasvis dissensionum contentionumque majoras, eo Apostolicæ sollicitudinis studio cum apostolica adjectione, minimis propensus occurrimus, quo dispendiosiores fore censentur, ac ipsorum fidelium conturbatio vehementius nos conturbat; sane pro parte dilectorum filiorum Friderici Abbatis, & Conventus Monasterii sancti Marci Augiæ majoris, Ordinis sancti Benedicti Constantiensis Diæcesis Romanæ Ecclesiæ immediate subiecti, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod alias cum Abbas prædictus utilitati, & commodo ipsius Monasterii intenderet, & alienata ab ipso Monasterio pro viribus recuperare disponderet, comperit inter alia, quod Parochialis Ecclesia oppidi in Ulm dictæ Diæcesis, præfato Monasterio erat incorporata, quodque major in Psuel, & aliæ Decimæ, nec non fructus, Possessiones & bona ad præfatum Monasterium, etiam tunc legitime spectantia, per prædecessores, ejusdem Monasterii Abbates, qui fuerunt p. t. a dicto Monasterio alienata, & per diversas tam Ecclesiasticas, quam sæculares utriusque sexus prædicti oppidi, & alibi personas detineantur indebite occupata, & subsequenter ipso Friderico Abbate pro recuperatione & reductione Decimarum, fructuum, Jurium, bonorum, & aliorum ad Monasterium prædictum pertinentium, pro posse insistente, cum de aliquo bono, ad recuperandum, reducendumque Decimas, fructus, Jura, bona, & alia supradicta cum oppidanis ejusdem oppidi, sive ad hoc pro parte illorum deputatis, in civitate Constantiensi coram venerabili fratre nostro Henrico Episcopo Constantiensi, ac nonnullis aliis Nobilibus, notabilibusque viris, in diversis, ad id consignatis locis pluries causa tractandi desuper amicabiliter, cum dictis oppidanis compareret, & habitis desuper his cum dictis oppidanis mediis, modis & tractatibus diversis, cum eis concordare, nullatenus posset, inter ipsum Fridericum Abbatem & Conventum ex una & præfatos oppidanos, & super decimis, fructibus, & proventibus Ecclesiæ hujusmodi partibus ex altera parte, & eorum occasione dissensionis, quæstionisque materia, & deinde postquam lis sive Controversia super præmissis inter partes prædictas, coram diversis Commissariis, non sine maximis dispendiis, incommodis, laboribus & expensis, per annos plurimos agitata fuerat, dilectus filius, nobilis vir, Albertus Marchio de Brandenburg, & nonnulli alii Nobiles & Barones, ad partes illas per charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum Regem Illustrem, pro nonnullis suis ibidem promovendis negotiis missi, ad civitatem Constantiensem venientes, cum dissensiones, discordias, & quæstiones hujusmodi sentirent pro pace & concordia inter dictas partes, quantum in eis erat, quantocius interponentes, certam inter easdem partes concordiam conceperunt, tenoris, atque effectus subsequents, videlicet quod dictus Abbas Magistro civium, Consulibus, & pro-Consulibus dicti oppidi, ad opus & utilitatem hospitalis pauperum sancti Spiritus ibidem, & illius negotiorum Directoribus sive procuratoribus suo & ipsius Monasterii, Conventus nomine, quantum sufficere poterit, jus, proprietates, domi-

nia, feuda, Decimas, census, Jura & obventiones omnium & singularum tam spiritualium, quam temporalium a se penitus & omnino abdicare debeat, quodque Abbas prædictus ad hoc, quod jus patronatus, & præsentandi personam idoneam, ad Ecclesiam prædictam, nec non collatio scholasticæ, & officio edictui, & pratum clericorum, ad Magistrum civium, Consules & pro-Consules prædictos spectant ac major in Psuel, hujusmodi post obitum eorum, qui illam in parte, vel in toto, tam ad precarias quam ad vitam perceperunt, prout percipiunt, nec non minus & infra limites ejusdem oppidi existentes Decimæ, ad fabricam ejusdem Ecclesiæ, quæ in illorum possessione pacifica, vel quasi ab annis plerisque fuit, prout est, remaneant temporibus perpetuis & futuris, & si per litteras, quas præfati Magistri civium, Consules, & pro-Consules, ac fabrica desuper habere dicentur. Auctoritate Apostolica confirmatum, seu sufficienter provisionem non foret, extunc Abbas & Conventus prædicti, sufficientem super hoc provisionem, eisdem Magistro civium, Consulibus & pro-Consulibus, facere & procurare teneantur, quodque collatio capellæ St. Nicolai ejusdem oppidi & jus conferendi eandem, seu disponendi de illa in Magistrum civium, Consules & pro-Consules præfatos, ac præsentatio personæ idoneæ, in perpetuum Vicarium dictæ parochialis Ecclesiæ ad eosdem Magistrum civium, Consules & pro-Consules institutio vero, seu investitura hujusmodi personæ, ad Episcopum Constantiensem p. t. existentem, spectare & pertinere, nec non confirmatio Præpositi Monasterii in Wengen Ordinis Canonorum Regularium St. Augustini & oppidi prædictorum, quæ hætenus ad ipsum Abbatem spectare consuevit, ad hospitalarium dicti hospitalis, deinceps similiter perpetuo spectare & pertinere, nec non Abbas & Conventus prædicti, etiam nominibus quibus supra omnes & singulas alias decimas, tam majores quam minores, quæ ad dictam Ecclesiam quomodolibet hætenus pertinuerunt & adhuc quovis modo pertinere poterunt, & præsertim ante singulas dicti oppidi fores sive portas, videlicet in in Gößlingen, in Grimmelsingen, in monte Delsberg, in Klingenstein, in Eristein, in Möringen, in Lohern, in Jungingen, in Kesselbrunnen, in Orlingen, in Offenhusen, in Bößingen, in Strobelsu, in Göttingen, in Hasla, in Borlasingen, ac generaliter universa & singula bona, tam mobilia, & immobilia in oppido præfato, ejusque districtu, & pertinentiis consistentia quibuscumque nominibus censeantur ad Monasterium, Abbatem, & Conventum hujusmodi ratione ipsius Ecclesiæ quomodolibet spectantia, prout in cedula sive notula concordie hujusmodi conscripta specificata sive notata sunt, cum dotibus, ac utriusque sexus hominibus, animalibus & bestiis, aliisque quibuscumque, in usus, commodum, & utilitatem dicti hospitalis, illiusve negotiorum gestorum, factorum, sive procuratorum pure & libere renunciare, ac in illos totaliter transfundere, nec non etiam quæcumque alia dominia, bona, Jura, proprietates, feuda, libera & censualia in oppido & districtu, prædictis existentia, ac ad Monasterium Abbatem & Conventum præfatos, præmissa ratione similiter pertinentia, & signanter in Donorieden, in Bösingen, nec non agrorum in Erlingen. in Jungingen, in valle dicta Gatzenthal, in fundo Ulmæ vulgariter in den Boden, nuncupato, accensuum ortorum in præfato oppido existentium nec non in Dischingen, domorum quoque & curiarum in ipso oppido prope Capellam trium Regum, ac in vico sive platea, Suintgassen habitationum proprietates similiter ad Monasterium, Abbatem & Conventum præfatos, spectantia, sive spectantes in Magistrum civium, Consules & pro-Consules suprascriptos realiter & omnino transferre, ac Juri ejus in illis seu ad illa, quomodolibet competenti, renunciare debent, Magister civium vero ac Consules, & pro-Consules antedicti in recompensam & in Cambium omnium præmissorum Summam viginti quinque millium florenorum auri Rhenensis partim pro recuperatione & liberatione certorum locorum, in quibus dictum Monasterium, & illius bona obligata sunt, & ad quæ redimenda, & recuperanda ipse Magister civium, Consules, pro-Consules dictis Abbati & Conventui inframedium annum in utilitatem dicti Monasterii convertendorum solvere, tradere, & effectualiter assignare debent, atque tenentur, prout hæc & alia in notula concordie hujusmodi seriatim & latius continentur, quæ quidem concepta concordia præfato Regi, reputanti eam eidem Monasterio utilem fore, plerumque complacuit illique quantum in eo erat, annuit & consensit, ac suam adjecit auctoritatem, quare pro parte Regis, nec non Abbatis & Conventus prædictorum, nobis fuit similiter supplicatum, ut concordie hujusmodi annuere, ac alias in præmissis statui & idemnitatibus Monasterii, nec non Abbatis & Conventus prædictorum opportune providere debent dignitate Apostolica digna-

dignaremur, nos igitur qui tranquillitatem & pacem quærimus singulorum, ac de præmissis certam notitiam non habemus, hujusmodi supplicationibus inclinati, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, aut alter vestrum super præmissis omnibus & singulis, eorumque circumstantiis universis, auctoritate nostra vos diligenter informetis, & si per eandem informationem ita esse inveneritis, supra quo vestras conscientias oneramus, Abbati & Conventui prædictis, Decimas, Jura, bona, Censuum, Reditus, Feuda, Censualia, proprietates, præsentationes, beneficiorum collationes, institutiones, omniaque alia, & singula, supra dicta, prout in hujusmodi concordia continentur, & illam quomodolibet contingere poterint, a præfato Monasterio alienandi, ac in usus & utilitatem hospitalis, nec non in Magistros civium, Consules, & pro-Consules, hujusmodi modo & forma præmissis transferendi, ac loco alienatorum prædictorum alia eidem Monasterio magis utilia & accomoda bona emendi licentiam, eadem auctoritate concedatis, ut nihilominus si concessionem hujusmodi per vos præsentium vigore fieri contigerit, concordiam hujusmodi, postquam illa per Abbatem, & Conventum prædictos acceptata fuerit, & quæcumque inde secuta, ad hoc quod firmitus subsistere valeant, dicta auctoritate approbetis & confirmetis, supplentes omnes defectus, si qui forsan intervenerint, in eisdem non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, nec non Monasterii & Ordinis prædictorum, Juramento, confirmatione, Apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, statutis, consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ ad S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. Idibus Ralendas Aprilis. Pontificatus nostri anno sexto decimo.

Obtento per hæc Apostolica scripta Romani Pontificis, consensu, cum jam præcesserit Serenissimi Romanorum Regis Friderici clementissimus annutus & ratihabitio, elapso trium mensium intervallo tandem

Venit summa dies, & ineluctabile tempus, hoc enim anno 1446. die Mensis Julij quarta, sancto Vdalrico Augustensium Episcopo sacra solemnissimo venditionis instrumento Fridericus Augiæ majoris Abbas, Joannes Decanus totumque Capitulum quidquid Jurium, censuum, possessionum ac temporalium bonorum per plura sæcula intra civitatem, & extra illam per gyrum quatuor milliarium germanicorum possederant, Magistratui, ac Hospitali S. Spiritus in Ulma pro Summa 25000. florenorum Rhenensium, simulque etiam omnia spiritalia Jura sive in prædicti Hospitalis, sive in civitatis Rectores transfudere in hanc venditionem etiam consentientibus pluribus Ordinis S. Benedicti Prælati, scilicet Casparo Abbate S. Galli, Nicolao Abbate S. Blasii, Joanne Abbate Zwifultensi, Bertholdo Abbate Scaphusiano, Joanne Abbate Petershusano, Joanne Abbate Steinhensi. Atque sic tandem, ait Felix Faber in Historia Suevorum lib. 2. pag. 238. absoluti sunt Ulmenenses a Monachis, & Monachi ab eis, quibus Ulmenenses aurum non modicum promptum dederunt, scilicet XXIII. (25000. erant.) millia florenorum, & omnia Jura, & bona in civitate Ulmenensi, & in circulo quatuor milliarium redemerunt, & hanc redemptionem Concilium (Basileense scilicet) Papa & Imperator ratificaverunt litteris & Sigillis sollemnissimis multorum Principum subscriptione. Hic absque injuria Augiensium Monachorum, a quorum Antecessoribus plurima bona, ac beneficia in nos profluxerunt, quibus præterea primum foundationis nostræ locum ac plura privilegia gratissimo animo in acceptis referimus, lessum subjungere liceat Conradi de Cimberen versificatoris Augiensis egregii, quo statum Augiæ diu ante hanc alienationem Jurium deploraverat.

Augia regalis dives quandoque fuisti
Nunc talis, qualis, quia plurima damna tulisti.
Augia regalis tu per multos tribulata
Sed fecunda malis in multis debilitata,
Augia sublimis te primitus annihilavit
Flamma duplex Hyemis: hinc vis te præcipitavit,
Tu captivato Pastore tuo doluisti,
Et male tractato sibi re compassa fuisti.

Incumbunt avidi post raptores generales,
 Tollunt impavidi, primoque ministeriales
 Res tibi collatas a Principibus Reverendis,
 Sorbent suqlatas, ac insidiantur edendis.
 Hi Defensores humiles quandoque fuerunt,
 Nunc se raptores crudeles constituerunt.
 Lis tibi Papalis quæ deposuit Fridericum,
 Et contemptorem Fidei sacræ violentum,
 Reddere commissum sibi dum negat ipse talentum,
 Hæc sunt & plura lædendi te tamen illa
 Maxima: & Vrbs Vlma, tua quondam Regia Villa.
 Cur jam non moeres Opido quæ plena redundabas,
 Dico luctanter, desle nunc te Augia Mater!

§. IV.

Transfertur in Hospitalis Ulmenfis Rectorem Jus confirmandi & investiendi Præpositos Wengenses.

Praëto momentosæ hujus venditionis & emptionis negotio triumphabat Ulma, nec minori lætitia suffundebatur Conradus, postquam ab amicis fuisset monitus, ut omnem sollicitudinem deponeret, renuntiassè enim in perpetuum Fridericum Abbatem in publico venditionis instrumento juri confirmandi Wengenses Præpositos, atque illud cum Pontificis Romani consensu translatum esse in Hospitalis Ulmenfis ejusdem nobiscum Regulæ, Rectorem ejusque Successores, salvis præterea omnibus ac singulis Juribus ac Privilegiis, ab Augia Abbatibus vel concessis, vel sub eorundem regimine possessis. Nec sefellit Conradum faustum hoc Evangelium. Sequentia enim formalia præfato instrumento sunt inserta: *Desglich wen oder als dick zu ewigen Zyten ain Probst des Gotshus zu denen Wengen zu Ulme Chorherren von der Regel Sanct Augustins Ordens in Costenzer Bistum gelegen erkoren und erwelt wird, den wir und unser Gottshus vntzher zu confirmieren und investieren gehebt haben, des begeben and verzyhen wir uns auch gänzlich, und gar, das den dennahin allwegen confirmieren und investieren sol ain Spitaler des Spittals des heiligen Gaists zu Ulme, der derselben Regel auch ist, vorbehalten doch denselben Herren und Gottshus in den Wengen zu Ulme, und allen ihren Nachkommen alle andre ihrer Freyheit, und gerechtigkeit die sie und ihr Gottshus gen und von uns, unserem Gottshus und nachkommen hand, dat die bi Kräftten und mächten bliben sullen, das sy der an dem ende gebruchen, und genießen sullen, und mügen.* Similia verba adhuc semel in prolixo hoc instrumento leguntur, ubi iterato Abbas venditor principalis renuntiat juri ac potestati: *Uff die gerechtigkeit, das ainen jeglichen Probst zu Wengen zu Ulme, ain Spitaler des Spittals des heiligen Gaists nu fürbass ewiglich confirmieren, ung investigieren sol* Eugenius IV. per Apostices suas litteras §. præcedente allatas similiter consensum præstat, ut confirmatio Præpositi Monasterii in Wengen, Ordinis Canonorum Regularium S. Augustini & Oppidi prædictorum, qua hætenus ad ipsum Abbatem (Augiensem) spectare consuevit, ad Hospitalarium dicti hospitalis deinceps spectet. Ob hanc gratiam & liberationem, a iugo, sub quo hætenus per tria fere sæcula viximus gratum sese Magistratui Vlmenfi exhibuisse Conradum in fastis nostris lego. Quæstio merito hic moveri posset, quidnam intelligatur per verba Instrumenti: *ain Spithaler des Spithals des heiligen Gaists zu Ulme der der selben Regul auch ist?* Non desunt ex Chronicorum Vlmenfium Scriptoribus, qui hæc verba ita interpretentur: qui ejusdem Regulæ ac Ordinis est, quem profitentur Wengenses Canonici. Verum absque ullo sufficienti fundamento hoc dici puto, ac aliam animo sententiam foveo, existimoque tunc temporis Vlmenfis Hospitalis Præfectum ac Rectorem religiosum quidem fuisse, sed minime Ordinis Canonorum Regularium Ordinis S. Augustini quem profitentur Wengenses Canonici, sed Ordinis S. Spiritus Romæ in Saxia nominati,

ti, cujus Ordinis Religiosi pariter S. Augustini Regulam pro norma vivendi eligunt. Hujus Ordinis Hospitalale etiam nostris temporibus floret in civitate Imperiali Memmingensi. Si quis fusiores de Origine & propagatione Sacri hujus Ordinis S. Spiritus Hospitaliorum notitiam habere velit, P. Corbiniani Kham Ordinis S. Benedicti Hierarchiam Augustanam, ejusque partem tertiam, quam Regularem vocat, evolvat in qua partitione IV. Hospitaliorum S. Spiritus Primordia, & propagationem prolixè refert, ad quem Lectores meos remitto.

§. V.

Conradi ædificia, Bibliotheca & reliqua illius Encomia.

Cum insigni prudentia & sagacitate polleret Conradus, laudatur a Posteris quod egregii œconomii partes in omnibus impleverit. Inter ædificia, quæ ad utilitatem Monasterii construxit, eminet magnum nostrum Granarium, & Horreum, quod & hodie adhuc exstat illæsum. Pro sanitate Confratrum suorum prope Portam Collegii Balneum, dormitorio autem adjunxit Scholam. Forniculario opere munivit ambitum. Erexit Pisturam. Novis ædibus a civibus Vlmenibus, contemptis, hortoque insuper adjecto dilatavit angustiora Collegii pomæria. Variis vasis ac utensilibus argenteis auxit sacram Supellectilem. Reliquias S. Othmari argenteo inclusit brachio. Varios Scyphos cochlearia & Salilla ex eodem metallo fabricata comparavit. Magnis sumptibus fontem fodi ac exstrui fecit pro commoditate Conventus, ac famulitii domestici. Capitulum textit testudine, & scamnis exornavit. Bibliotheca nostra sub ipso sua habuit primordia, quam ditavit insignibus aliquot libris Membranaceis. Plura prædia ipsi ex hæreditate obvenientia sub perpetuo censu locavit ac incorporavit Monasterio. Beatissimam Virginem specialiter dilexit & erecto in illius honorem in medio Ecclesiæ situatæ altari illius cultum promovere studuit, sexcentaque alia præstitit quibus *boni archimandritæ* in nostris annalibus meruit nomen. Prospera in omnibus usus est fortuna, præterquam in Foro Judiciali, in quo quartam partem Decimarum in Bernstatt, a Prædecessore suo emptum ex quadam capitosa, ut loquitur Scriptor domesticus, Controversia amisit, pari modo nolens restaurare Sacellum S. Jacobi in Foro Vlmeni, maluit civitati resignare ipsam Ecclesiam illiusque Jura.

Anno 1457. Calixtus III. per Apostolicum Rescriptum illi demandavit, ut cum Decano S. Mauritii Augustæ Imperiali Monasterio Roggenburgensi bona illicitè alienata vel distracta ad Jus & proprietatem ejusdem Monasterii legitime revocare curaret, etiam per censuras Ecclesiasticas. Præsidebat eo tempore Roggenburgensi cœnobio Joannes Deiringer vir tanto honore dignissimus. Sed audiamus ipsummet Breve Commissionis Calixti tertii.

Calixtus Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Præposito in Wengen per Præpositum soliti gubernari Constantiensis Diœcesis, & Decano Ecclesiæ Sancti Mauritii Augustensis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dilectorum Filiorum Abbatis & Conventus Monasterii in Roggenburg Præmonstratensis Ordinis Augustensis Diœcesis, precibus inclinati præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus ea, quæ de bonis ad dictum Monasterium spectantibus alienata inveneritis illicitè, vel distracta ad Jus & proprietatem ejusdem Monasterii legitime revocare curetis, Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem, qui fuerunt nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellatis veritati testimonium prohibere. Quod si non ambo his exequendis potueritis interesse altera vestrum nihilominus exequatur. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo pridie Nonas Maij Pontificatus nostri anno tertio.

Vixere sub Conrado sequentes Canonici: Matheus Zimmermann, Georgius Leschenbrand, Heinrius Tischinger, Vdalricus Krafft Presbyteri, Wilhelmus Burgermeister Acolytus, Sigismundus Ehinger, Egidius Schmid, qui ante Professionem regularem habitum exiit, Othmarus Seibold, & Christianus Gussenstat, qui pariter vocationem suam ante Novitiatum completum deseruere. Conradus

autem Præpositus ple in Domino devixit animamque suam meritis plenam Creatori restituit anno 1464. sexta die Martii in Choro versus Sacristiam cum aliis Prælati Antecessoribus sepultus. Post se reliquit non modicam paratæ pecuniæ Summam, ac horrea plena frumento. Præsul fuit posterorum memoria, ac omni-
genalaude dignus.

PERIODUS II.

CAPUT IV.

De Sigismundo Præposito XVIII. & Vdalrico Præposito XIX.

§. I.

Sigismundus eligitur, hujusque Electionis promulgatio.

Conradum secutus est in Præfectura Sigismundus Præpositus XVIII. Nobilis itaque Nobili successit, utinam etiam Nobilium illius virtutum hæres! fuerat Sigismundus ex prænobili Prosapia Ehingerorum, qui Ulmæ Patri-
tiorum accensebantur familiis, progenitus, cujus Prosapiæ ultimus surculus pri-
mum currente hoc Sæculo decimo octavo, nullum hæredem masculum post se
relinquens, extinctus est. Illud tamen Ehingerorum genti ad immortale decus
cedit, quod eorundem posteritas, ex Sigismundi linea in hac urbe nostra a Reli-
gione Catholica nunquam passa sit se dimoveri; imo, nulla unquam odia, nulla
pericula, nullos sumptus formidans, semper pro illa propugnanda, & contra
quoslibet insultus conservanda, coram Cæsaribus, Regibus & Principibus imper-
terita steterit, quod plurima litterarum monumenta adhuc exstantia probant.
Electus fuit Sigismundus anno 1464. sexta die Martii indictione duodecima Ponti-
ficatus Sanctissimi in Christo Patris ac DD. Pii Papæ secundi anno sexto plauden-
te Prænobili ejus Familia, omnibusque in Ulma Nobilibus; nec enim qualitati-
bus gerendo spirituali Magistratui aptis destitutus esse videbatur, nec modicam
in illius persona collocabant fiduciam eligentes Canonici; invenere tamen po-
stea spem suam male fuisse collocatam & Sigismundum a vestigiis Antecessoris sui
omnino deviasse, qua de re postea Neoelectus iam non amplius præsentandus erat
Abbati Augiæ divitis post divendita Monasterii sui Jura & sponte abdicatam confir-
mandi Præpositos Wengenses potestatem. Præsentandus erat Hospitalario Ul-
menſi Hospitalis sancti Spiritus, qui dictus erat Petrus Bulach de Geislingen, ad
quam autoritate Apostolica devolutum hoc Jus erat. Juvat hic ex Originalibus
afferre & publicatæ Electionis, & Confirmationis instrumentorum copias, ex qui-
bus Lectores dispiciant, quænam adhibitæ sint solennitates in Electione & investi-
tione Præpositorum Wengensium illo tempore, quas constanter usque ad ætatem
Reverendissimi nostri Præpositi Ambrosii Kauth observabant.

Primo solenniter promulgabatur ab Hospitalariis novi Præpositi Electio & ci-
tatio partium, seu interesse habentium. Forma a Petro Hospitalario usurpata
erat sequens.

Citatio publica Partium seu Interesse habentium facta in Ele-
ctione Sigismundi Ehinger de anno 1464.

Petrus Bulach de Gislingen Rector Hospitalis sancti Spiritus in oppido Ulmenſi
Constantiensis Diæcesis universis & singulis Plebanis, Viceplebanis, Altari-
stis, Vicariis perpetuis, loca tenentibus eorundem tabellionibus & Notariis pub-
licis per Dyocesin Constantiensem ac alias ubilibet constitutis salutem in Domino.
Comparuerunt coram nobis Venerabiles & Religiosi viri Domini Mathæus Zim-
mermann, Georgius Leschenbrandt, Wilhelmus Burgermaister alias de Dicisow
&

& Vlricus Krafft Canonici Professi Monasterii ad Insulas Ordinis sancti Augustini Ulmenfis ac Capitulum ejusdem Monasterii facientes & repræsentantes, nobis exponere curaverunt, Quod bonæ memoriæ Domino Conrado de Blinthain quondam Præposito dicti Monasterii viam universæ carnis ingresso & ejus corpore Ecclesiasticæ tradito sepulturæ certam diem ad electionem futuri Præpositi præfixerint, qua adveniente tractatibus multiplicibus præhabitis in Reverendum Patrem Dominum Paulum Abbatem in Elchingen Ordinis S. Benedicti ac venerabiles & Religiosos viros Dominum Martinum Priorem in dicto Monasterio in Elchingen & Dominum Michaellem Priorem Monasterii Canoniorum Regularium sancti Augustini in Herbertingen Augustensis Dyceffis sub certa forma compromiserint, quodque dicti compromissarii servata in omnibus forma eis attributa venerabilem & Religiosum virum Dominum Sigismundum Ehinger ejusdem Monasterii Professum & Canonicum Regularem Ordinis sancti Augustini tunc in præsentia coram nobis constitutum concorditer in futurum Præpositum elegerunt, prout hæc & alia in quodam instrumento publico coram nobis in medium exhibito plenius cernuntur contineri nobisque dictum Capitulum & electus humiliter supplicarunt ut hujusmodi electionem de persona dicti Sigismundi factam confirmare, approbare, aliaque facere quæ ad hujusmodi electionis negotium necessaria sunt seu etiam quomodolibet opportuna dignaremur. Nos igitur attendentes verbum Apostoli dicentis nemini cito manum imponas, idcirco vos omnes & singulos & quemlibet vestrum monemus & requirimas ut audeatis, & quilibet vestrum accedat requisitus, ubi propterea fuit merito accedendum & peremptorie citetis ad nostri præsentiam omnes & singulos utriusque sexus homines sua communiter vel divisim interesse putantes, quos & nos tenore præsentium sic citamus, ut coram nobis in loco habitationis nostræ feria quarta proxima ad Dominicam qua in Ecclesia Dei cantatur *quasimodo geniti* hora tertiæ & causarum consueta per se vel Procuratores suos sufficienter instructos in causa & causis hujusmodi cum omnibus & singulis litteris instrumentis, juribus & munimentis causam & causas hujusmodi concernentibus compareant ad videndum & audiendum dictam electionem de persona præfati Domini Sigismundi factam approbari & confirmari sibi que Domino electo dictam Præposituram conferri & de eadem provideri, possessionemque ejusdem Præposituræ assignari certificantes dictos citatos, quia sive in dicto citationis termino comparuerint coram nobis ut præmittitur, sive non, nos nihilominus in hujusmodi confirmationis negotio prout visum fuerit procedemus ejus seu eorum contumacia non obstantibus. Datum & actum Ulmæ sub anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto die vero veneris decima sexta Mensis Martij nostro sub sigillo præsentius subapposito.

(LS.)

Johannes Layder,
Notarius scripsit.

Tenor Instrumenti Electionis ac Confirmationis R. D. Sigismundi Ehingers Præpositi, Anno 1464. facti, erat sequens:

In Nomine Domini Amen. Nos Petrus Bulach Rector Hospitalis sancti Spiritus Ulmenfis, Constantiensis Diæcesis, vniuersis & singulis quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, notum facimus per præsentem, quod bonæ memoriæ Domino Conrado de Blintheim Præposito Monasterii Canoniorum Regularium sancti Augustini ad Insulas Ulmenfes ejusque corpore Ecclesiasticæ tradito sepulturæ Canonici dicti Monasterii ad quos illius Præpositi electio pro tempore pertinere dignoscitur, die ad eligendum præfixa, ut est moris, convenientes in unum, venerabilem ac religiosum virum Dominum Sigismundum Ehinger in ipso Monasterio expresse professum, alias idoneum, in eorum & memorati Monasterii Præpositum per viam compromissi, quæ mixta appellatur, concorditer elegerunt ipseque Sigismundus Electioni hujusmodi consensit, prout de his, & aliis per publica documenta fuimus legitime informati. Et quia olim vacante pro tempore Præpositura, prædicta confirmatio electi Præpositi ad Reverendum Patrem, ac Dominum Dominum pro tempore Abbatem Monasterii Augiæ

Majoris, Ordinis sancti Benedicti, dictæ Constantiensis Diæcesis de antiqua, & approbata, & hactenus pacifice observata consuetudine pertinuit: Quam quidem potestatem confirmandi idem Abbas in nos & Successores nostros Rectores Hospitalis nostri prædicti, iusto & Canonico titulo transtulit. Quam ob rem dicti Canonici, & Electus coram nobis vnanimiter constituti humiliter supplicarunt, ut huiusmodi Electionem de persona dicti Sigismundi factam, & celebratam, ratam & gratam habere eamque confirmare, & approbare dignaremur. Nos igitur attendentes huiusmodi supplicationem iustam, & consonam rationi, atque in huiusmodi confirmationis negotio, juxta ordinem juris procedentes, omnes, & singulos, utriusque sexus homines sua communiter, vel divisim interesse putantes ad dicendum, & opponendum quidquam verbo, vel in scriptis, contra formam Electionis, Personas eligentium, & Electi dicere, vel opponere vellent per nostras petentes litteras Sigilli nostri appensione communitas, in valuis seu Portis Ecclesiarum, Parochialis Beatæ Virginis Mariæ, & præfati Monasterii ad Insulas Vlmenfes, sub Misfarum solemnibus, dum ibidem Christi fideles ad Divina audienda convenerant, citari fecimus, & citavimus ad certum terminum peremptorium, competentem, videlicet, ad diem & horam infra scriptas: In quo quidem termino nobis in domo habitationis nostræ, ac in loco nostro solito, & consueto ad jura reddenda, & causas audiendas pro tribunali sedentes, comparentibus coram nobis in iudicio, & judicialiter dictis Dominis Canonici & Electo, citationem, de qua supra commemoratum est, in locis prænarratis legitime executam, reproducentibus, ac citatorum non comparentium, nec huiusmodi diei termino in aliquo satisfacere & curantium contumaciam accusantibus, & in eorum contumaciam, dictam Electionem de Persona dicti Sigismundi factam, & celebratam, ratam & gratam habere, & autoritate nostra confirmare & approbare, ac eundem Sigismundum dictæ Præpositura investire, ac in possessionem ejus inducere, prout juris & moris est, petentibus, dictisque citatis non comparentibus, licet diutius expectatis, merito, prout erant iustitia exigente, per nos pro contumacibus reputati, & in eorum contumaciam ex depositione testium fide dignorum, & alias per examinationem diligentem circa formam electionis, personarum eligentium, & electi habitam, reperimus dictam electionem canonice factam, eundem Sigismundum ad huiusmodi Præposituram habendam, tenendam, & regendam idoneum. Ideoque eandem Electionem de Persona dicti Electi factam & celebratam, ratam & gratam habentes, eamque confirmandam, & approbandam duximus, confirmamus, & approbamus, ipsumque Sigismundum de dicta Præpositura ad Insulas coram nobis personaliter constitutum, & humiliter petentem, per annuli nostri didito suo immissionem, & Birretum nostrum capiti suo immissionem, seu impositionem investivimus, & providimus, ac progrediendo de habitatione mea cum dictis Canonici, & Electo ad dictum Monasterium ad Insulas installum in Choro, & locum in Capitulo, ac domum habitationis Præposituræ, in signum corporalis possessionis, vel quasi ipsius Præposituræ iurium, & pertinentiarum omnium, prout melius potuimus, & debuimus, posuimus, & induximus per præsentem. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum præsentem litteras, sive præsens instrumentum publicum per Notarium publicum subscriptum confici, & subscribi, nostriisque Sigilli appensione duximus, & fecimus muniri.

Acta sunt hæc locis supra præspecificatis, sub Anno a Nativitate Domini Millesimo, quadringentesimo, sexagesimo quarto. Inductione duodecima, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, ac Domini nostri Domini Pii Divina Providentia Papæ secundi, anno ejus sexto, die vero octava Mensis Maij, hora primarum, vel quasi; præsentibus ibidem honorabilibus viris Domino Martino Bosch, Presbytero Constantiensis Diæcesis, Michaelae Howeer, & Jacobo Egstein, testibus ad præmissa vocatis & rogatis &c.

(L.S.)

Ego

Ego Joannes Layder Presbyter Constantiensis Diæcesis, Publicus Imperiali authoritate Notarius, quia dictis Præpositi Electi confirmationi, approbationi, ratihabitioni, stalli in Choro & Capitulo, & possessionis dationi, omnibusque aliis & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent, & agerentur, præsens una cum prænominatis testibus interfici, easque omnia sic fieri vidi, & audiui: Ideo hoc præsens Instrumentum manu mea propria scriptum confeci, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis, & consuetis signavi; in fidem, robur, & evidens testimonium, omnium & singulorum præmissorum rogatus pariter & requisitus &c.

(L.S.N.)

Ex duplici hac formula patet modus, quo usi sunt Hospitalarii Ulmenses in confirmatione Præpositorum Wengensium. Cæterum modicam laudem Sigismundo tribuunt nostri Scriptores, cujus fors fuit Nobilitas sola atque unica virtus. Dicitur enim brevi tempore, & quidem intra spatium duorum annorum cum dimidio horrea plena frumento ab Antecessore illius relicta, inutiliter evacuassee, consumpsisse pretiosis conviviiis omnem pecuniam, ac vitam suam, diesque Regiminis sui parvos & breves delectationibus mundanis & corporalibus conclusisse. Plura prædia locavit sub perpetuo censu. Solario, & fonte hortum nostrum juxta novam Portam instruxit, & domunculam quandam juxta Balneum supra Monasterii murum extruxit, quam tamen propter oblocutores coactus fuit rursus destruere. Bruschius hominem prodigum vocat, quæque Antecessor corraserat omnia decoxisse & dilapidasse ait. Præfuit duntaxat annis tribus cum dimidio ac obiit cum parvo confratrum suorum luctu 1468. cui precamur, ut ipsi Deus in altera vita fuerit propitius.

Vixit ætate Sigismundi adhuc in nostro Collegio Wilhelmus Nidhard vel Neidhard, ex prænobili Neidhardiorum Patritiorum Ulmensium sanguine ortus, quæ familia tunc temporis uti cæteris æquipollebat Nobilitate generis, ita in immensum teste Felice Fabro de Nobilibus in *Ulma*. *V. Neidhard præcellebat ingenuitate mentis. Nescio enim ait, quo genio huic favente familiæ sit factum, ut tot & tanti viri doctrinis illuminati ex ea ab antiquo usque nunc fulserint, quod bene incredibile videatur stupendumque quasi miraculum recitetur. Habuit enim, & hodie habet hæc familia Insignes plures Magistros artium, Theologos, Canonistas, Legistas, Juristas, Historiographos, ex quibus videmus in statu Ecclesiastico Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum magnos Canonicos & Episcoporum Vicarios officiales, Capitulorum Præpositos & Decanos, & Parochiarum magnarum Curatores. Prædictus Wilhelmus aliquamdiu in nostro Collegio Decanum egit, quam spartam suam omnibus numeris absolvit. Wernherus St. Gallensis Abbas ex arce Ittingensi in honorem St. Laurentii Monialium cœnobium & Collegium duodecim Canonicorum Regularium fundaverat. Ut narrat Bruschius in Chronologia Monasteriorum. fol. 421. Huc sive Udalrici, sive Conradi, tertii nostri tempore ad Præposituræ clavum Wilhelmus provocabatur, ut elapso tepori Canonicorum rimas obstrueret frigentemque disciplinam ardenti suo zelo accenderet. Nihil equidem omisit, quod solliciti Pastoris cura exigebat, verum jam altius spiritualis acediæ languor radices egerat, quam ipse credebat, priusquam duram hanc provinciam in humeros suos susciperet. Miseriæ acetum affudit, quod ingenti ære alieno ab Antecessoribus contracto gravata fuerit Religiosa hæc domus. Itaque circa annum Domini 1461. convasavit & Ittingam Carthusiensis Eremitæ cultoribus vendidit Auctoritate Apostolica animatus, sub quorum disciplina adhuc viget. Varia propterea hominum judicia subiit, nec in æquos semper, ut fieri amat, rerum arbitros incidit, his illum æconomiae minus peritum, aliis omnino ceu bonorum dilapidatorem criminantibus. Sebastianus Ligodentinus Waidseensis Canonicus in *Auctario ad Pennotum* M. S. de illo adnotavit sequentia: Anno 1661. *Quilielmus Neidhard e nobili stemmate prognatus Præpositus Ittingensis, cum Monasterium suum facultatibus valde comminutum æreque alieno gravatum comperisset. accedente Pii secundi Pontificis Magni consensu, voluntate ac favore toti Carthusianorum Ordini præcipue vero Patribus in Collimitio Turcarum commorantibus, per contractum justæ venditionis tradidit, & loco Juribusque cessit. Hæc ait citatus Auctor ex monumentis ejusdem loci ad me transmissis, cui major, quam Bruschio adhibenda fides. Diven-**

dito Monasterio ad gremium Wilhelmus rediit adducto secum Nicolao Burckhar-
do Ittigenſis cœnobii olim Canonico. Redux rerum cœleſtium contemplationi ſe
dicavit, quo autem anno ad æternas manſiones, Patriamque cœleſtem tranſierit,
nullibi annotatum invenio.

§. II.

De Vdalrico Præpoſito XIX.

Nobili iterum Nobilis, ac Patritio Patribus in Regimine ſucceſſit Vdalricus hoc
Nomine II. in Ordine vero decimus nonus. Natus eſt ex Prænobili Kraff-
tiorum Patritiorum Ulmenſium Familia; Patrem habuit Ottonem, qui obinnatam
ſibi prudentiam dictus fuit: *Sapiens*, cujus virtutes hæreditario jure migrarunt in
Vdalricum filium. In Præpoſitum electus anno 1468. prima die Julij, & ſecun-
dus recepit Auctoritate Apoſtolica confirmationem ab Hospitalario ſancti Spiritus
Ulmæ die nona dicti Menſis, cum nemo iterum compareret, qui poſt ſolennem
Electionis publicationem vellet aut poſſet contradicere. Rexit laudabiliter duode-
cim annis, ad normam juſtitia. & æquitatis leges conformans mores ſuos. Utili-
tatem Monasterii ſui ſemper præ oculis habens, nec in adverſis generoſitas animi
illum deſtituit. Nobilitatis ſuæ ſemper memor, ab humilitatis tamen via nunquam
deflexit. Nihil per tot annos ſui regiminis detegere potuit poſteritas, quod jure
carperet. Multis tamen infirmitatibus obnoxius Coadjutorem accepit Matthæum
Zimmermann anno Domini 1479. die tredecima Menſis Februarii Indictione duo-
decima ſub Sixto IV. Pontifice Maximo ſub conditionibus ſequentibus: Ut *Primo*
antequam adiret Coadjutoria officium, ſolitum præſtaret Juramentum in manus
Magiſtri Hospitalarii S. Spiritus in Ulma; *Secundo* ut de geſtis adminiſtratiſque ex-
poſitis & ſublevatis ſingulis per eum Vdalrico Præpoſito & Conventui qualibet An-
garia reddere rationem teneatur; *Tertio* ut ipſe de ipſius Monasterii fructibus red-
ditibus & proventibus juxta labores ratione ſuæ Coadjutoria hujusmodi ſumptus
tantum deſtinatos recipiat, competentes & condignos, portione etiam præſato
Vdalrico Præpoſito congrua, & pro ſua decenti & honeſta ſuſtentatione danda
ſalva. Poſt Aſſumptionem Coadjutoris annum integrum vix complevit, obiit enim
anno Domini 1480. in Octava ſancti Laurentii Paralyſi tactus.

Per illuſtris Patritiorum Familia de Krafft, quæ antiquitate generis nulli ex
Ulmenſibus cedit, ab anno 1280. in civitate noſtra ad moderna uſque tempora
florem conſervavit: magnis meritis Reipublicæ proſuit: publica ſuis virtutibus or-
navit officia, viriſque in omni genere conſpicuis Suevicæ Nobilitati ornamento
fuit, notiora ſunt in hiſtoria Patriæ, Conradi, Ottones, Frobenii, Raymundi,
aliorumque nomina, quam ut commendatione mea indigeant. Noſtra adhuc æta-
te libris pretioſis abundantiffimam Bibliothecam litteratorum commodis ac uſibus
publicam & omnibus patentem non tantum liberaliſſimi Mecænates ſervant, ſed &
annua ejusdem incrementa maximis ſumptibus alunt. Cæterum linea ex his
duntaxat unica non interrupto tramite Religioni Catholicæ firmiter adhæſit, quæ
iſta ſcribimus tempore avitæ Fidei zelo inſigniter ſe commendat. Prædicatorum,
quod olim intra mœnia noſtra floruit, cœnobium, piſſimis Progenitoribus hujus
Familia primordia debet, teſte Felice Fabro hujus Aſceterii olim Inquilino
qui in *hiſtoria Suevorum* Libro 2. pag. 244. ſequentia adnotavit: *Anno Domini*
MCCLXXXI. venerunt Ulmam Fratres Prædicatores, locum pro Monasterio querentes.
Quibus contulit quædam devota Chriſti familia dicta Mechtildis Hünrein hortum ſuum jux-
ta hoſpitale, & inſignis vir dictus antiquus Krafft actu ſcriba Domini Imperatoris fundato-
rem ſe exhibens fratres ut filios chariſſimos fovebat, cujus adjutorio Eccleſiam, & Conven-
tum ædificabant, & ſpatium ſatis magnum civitatis acceperunt illi fratres.

PERIODUS II.

CAPUT VI.

Matthæus Zimerman Præpositus XX. ac Vitus Præpositus
illius Successor.

§. 1.

Matthæus in Præpositum assumptus sui Collegii visitationem
impetrat.

Matthæus Zimmerman, postquam viam omnis carnis adiit Vdalricus, in illius locum anno 1489. assumptus est inter Præpositos locum XX. consecutus, etsi Coadjutoria suæ tempore se minus commendasset suis Confratribus, partim ob nimium, quo disciplinam urgebat, rigorem, partim ob sumtus in reparationem ripæ Danubi, quam Erbacî novo aggere propter iminentium damnorum pericula munire debuit, impressos, qui videbantur nimii, unde murmuratores plures habuit, nec leves persecutiones ab iis sustinuit. In administratione rerum temporalium non quidem negligens erat, sed successus habuit minus felices, & ære alieno, licet modico, gravare cœpit commissam sibi domum, quæ causa fuit plurimarum querelarum. Veneratio subditorum, ac ebedientia ipsi debita indies minuebatur. Huic malo ut mederetur, varia consilia iniit præsertim cum Ludovico Fuchsi qui SS. Theologiæ Magister Ord. Prædicatorum in Vlmensi Dominicanorum cænobio Priorem egerat, viro egregie quidem scientiæ cæterum minoris discretionis, quæ tamen corrupto illo ævo summopere erat necessaria. Ex hujus viri consilio Matthæus animum intendit reformandi suos Canonicos, ac nihil non egit, ut, postquam in suas partes traxisset etiam Vlmensem Magistratum, illius auxilio Visitatio Wengensis cænobii impetraretur per Apostolicæ Sedis Legatum Raymundum Piraudum, eo tempore Francofordiæ morantem. Cum res ista ageretur, primo clanculum brevitamen ad Capituli aures delata est, quod mox omnibus viribus his Præpositi conatibus se opposuit. Atque inter Capitulares præsertim quatuor erant, Wilhelmus Burgemaister Nobilis de Deycisow, Sixtus Vogt, Ludovicus Mistkoch, & Alexius Renz, qui palam propterea Matthæo denuntiabant bellum & apertis contra illum insurgebant odiis. Hi nihil boni ex visitatione futura sibi promittentes a Monasterio profugi Constantiam, Creuzlingamque adiere, ut causæ suæ invenirent patrocinium. Sed jacta jam erat alea. Firmus in sententia sua stetit Matthæus. Consensit in petitionem illius, ac Magistratus, Francofordiæ pontificius Legatus, ac Wengense cænobium visitandi auctoritate Apostolica Commissio data est Reverendissimo Præsuli Undensdorffensi in Bavaria Vdalrico Brodtkorb, quem virtutum fama non tantum Bavaris, sed & Suevis multum commendaverat. Hic post aliquam tergiversationem, & impetratam a Serenissimo Electore Baviaræ, & Frisingensi Episcopo licentiam sequenti publico Instrumento anno Domini 1489. exequendæ Apostolicæ Commissionis suæ fecit Initium.

Udalricus Præpositus Monasterii Canonorum Regularium Ordinis St. Augustini in Undensdorff Frisingensis Diæcesis Commissarius, & ad infra scripta specialiter deputatus universis & singulis Dominis Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Archidiaconis, Scholasticis, Cantoribus, Custodibus, Thessaurariis, Sacristis, tam Cathedralium, quam Collegiatarum Parochialium Ecclesiarum Rectoribus seu loca tenentibus eorundem Plebanis, Viceplebanis, Capellanis, Curatis & non Curatis, Vicariis perpetuis, Altaristis, cæterisque Presbyteris & Clericis, Notariis, Tabellionibus publicis quibuscunque per civitatem & Diæcesin Constantiensem, ac alias ubilibet constitutis, & eorum cuilibet in solidum

dum, ac illi vel illis, ad quem vel ad quos præsentes nostræ litteræ pervenerint Salutem in Domino, & nostris hujusmodi imo verius Apostolicæ obedientiæ mandatis. Noveritis, quod nuper Reverendissimus Dominus Dominus Raymundus Peyraudi Archidiaconus Alnisiensis in Ecclesia Xandonenfi ad Alemanniam Sanctissimi Domini Nostri Papæ & Apostolicæ Sedis cum plena potestate Legati de Latere, Nuntius & Orator quasdam Commissionis litteras per certum quemdam Nuncium nobis præsentari fecit, quas nos cum ea, qua decuit, reverentia recepimus, quarum quidem litterarum tenor de verbo ad verbum est talis:

Raymundus Peyraudi Archidiaconus Alnisiensis in Ecclesia Xandonenfi, Magister in Theologia, Sanctissimi Domini nostri Papæ Protonotarius ac Referendarius domesticus, ad Alemanniam universaque, & singula, Provincias, civitates, terras & loca Germaniæ Sacro Romano Imperio, & illius Electoribus &c. subjecta, ejusdem Sanctissimi Domini nostri Papæ, & Apostolicæ Sedis cum plena potestate Legati de Latere Nuntius & Orator Venerabilibus viris Dominis in Undensdorff & in Symdelfingen Frisingensis & Constantiensis Diæcesis Monasteriorum Præpositis, per Præpositos gubernari solitorum Salutem in Domino. Ex injuncto nobis ab Apostolica Sedis benignitate Legationis munere sollicitudine pulsamur assidua, ut Ecclesiarum, nec non Monasteriorum & Regularium locorum omnium, præsertim infra metas meæ Legationis constitutorum, profectibus intenti in Spiritualibus & temporalibus votivum Auctore Domino suscipiant incrementum, summovendo noxia, & agendo profutura. Ita quod inibi devium fuerit, ad rectitudinis callem regularemque observantiam concedente Domino reducat. Sane fide dignorum relatione quod non nisi cum amaritudine cordis accepimus nobis innotuit, Canonici Monasterii in Insulis vulgariter in Wengen Ulmæ per Præpositum soliti gubernari Ordinis St. Augustini Constantiens. Diæcesis licentiata pariter & postergata regularis disciplinæ, ac bene vivendi norma, nec non votorum per eos in sua professione emissorum immemores, amplexoque mundanarum illecebrarum æstu, & ubi rite & bene vivendi & altissimo in suavi Religionis & contemplationis jugo famulandi normam præbere, ac vitam exemplarem ostentare deberent, vitam ducunt admodum dissolutam, & regularibus prædicti Ordinis institutis longe absterilem, in animarum suarum præcipitium execrabile, ac infandum exemplum & scandalum plurimorum. Nos igitur nolentes præmissa, prout nec velle debemus conniventibus oculis diutius tollerare, sed animas Deo glorioso lucrifacere cupientes, discretionis vestræ, de qua in his specialem in Domino gerimus fiduciam, per hæc scripta sufficienti ad hæc ab eadem Sede per ejus litteras potestate muniti committimus & mandamus, quatenus vos, vel alter vestrum ad Monasterium ipsum personaliter accedentes sive accedens illud super præmissis, & aliis opportunis, & tam in capite quam in membris Auctoritate Apostolica, qua quoad hoc per speciales Sanctissimi Domini nostri Domini Innocentii divina Providentia Papæ Octavi litteras fungimur, visitetis, nec non de vita ac moribus, ritu & consuetudinibus, ac aliis decentibus ac convenientibus, necessariisque Venerab. Viri Domini Mathæi Præpositi, singulorumque Canonico-rum & Personarum memorati Monasterii vos informetis: nec non vitia ac quæcunque deformata inibi reperi-tis, abrogetis & extirpetis, vitam, mores, & actus reformetis, virtutesque inferatis, & insuper ipsum Monasterium, ac illius Præpositum, Conventum ac singulares personas ad regularem juxta, & secundum ritum & normam ac regularia præfati Ordinis & sanctorum Patrum instituta, observantiam reducat, cætera-que omnia & singula circa ea necessaria, seu quomodolibet oportuna geratis, faciatis & exequamini. Nec non Contradictores quoslibet & rebelles per censuras Ecclesiasticas compescatis. Etsi opus fuerit, auxilium brachii secularis ad hæc eadem Auctoritate invocetis. Super quibus omnibus & singulis vobis plenam & liberam tenore præsentium facultatem elargimur, & etiam potestatem controversias & lites super hoc inter Præpositum & Canonicos, nec non alias Personas hujusmodi in ipso Monasterio subortas extinguendo. Non obstantibus omnibus quæ Sanctissimus Dominus Noster in litteris super hoc Nobis concessis hujusmodi voluit non obstat cæterisque contrariis quibuscunque. In quorum fidem & testimonium præsentis litteras fieri, nostrique Sigilli jussimus appensione muniri. Datum Francofordiæ Maguntinensis Diæcesis anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, septimo Kal. Julii Pontificatus ejusdem Sanctissimi Domini nostri Papæ anno Quinto.

Auctori-

Auctoritas vero dicti Domini Oratoris nobis in quadam Copia per duos Notarios suos cum veris litteris Apostolicis collacionata, & eorum manibus signata atque subscripta nobis transmissa, cujus quidem Copiae principium: Innocentius &c. Dilecto Filio Magistro Raymundo &c. Clausula vero dictae Copiae praesens nostrum negotium tangens talis est: Ac per te vel alium, seu alios quoscunque Collegiales vel Parochiales Ecclesias ac Monasteria & alia ecclesiastica secularia regularia Ordinum quorumcunque loca, nec non studiorum Universitates, & Congregationes ac Collegia Clericorum quaelibet exempta & non exempta infra tuae Legationis limites consistentia, eorumque Praelatos & alias personas quaslibet visitandi, & eorum statutis & consuetudinibus, ordinationibus, conclusionibus & moribus inquirendi, illaque si tibi videbitur reformandi, ac officia temporalia mutandi, novosque inibi officiales instituendi, ac nova statuta in eis faciendi & condendi, & antiqua mutandi & corrigendi, ac reformandi & confirmandi, seu totaliter tollendi, quoscunque mores, ordinationes & conclusiones, de quibus tibi videbitur, evellendi & eradicandi, ac novas per te edendas observare mandandi & faciendi, aliaque in praemissis & circa ea necessaria quomodolibet & oportuna faciendi, disponendi & exequendi, nec non contraditores quoslibet & rebelles per censuras & penas ecclesiasticas etiam pecuniarias in subsidium Xpianorum contra perfidos Thurcos Camerae Apostolicae applicandas, compescendi, ac auxilium brachii secularis, si opus fuerit, invocandi &c. Finis vero dictarum litterarum collacionatarum: Datum Romae apud S. tum Petrum anno Incarnationis Dominicae Millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo, decimo septimo Kalend. Januarii Pontificatus nostri anno quinto.

Post cujus quidem Commissionis praesentationem & receptionem, nobis & per nos, ut praemittitur, factas, fuimus per discretum Nicolaum Federlin de Ulma Ven. Domini Mathaei Praepositi in ipsis locis commissionis specialiter nominati Procuratorem, prout de suae Procuracionis mandato nobis legitima facta fuit fides debita cum instantia requisiti quatenus citationem legitimam unacum inhibitione inserta ad loca contra & adversus quosdam Dominos Wilhelmum Burgermaister, Sixtum Vogt, Ludwicum Mistkoch & Alexium Renz in Monasterio Ordinis sancti Augustini ad Insulas, vulgo *juden Wengen* in Ulma nuncupato Professos, omnesque alios & singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, & in executione praesentium nominandos & alios juxta & secundum praetactae Commissionis vim formam decernere & procedere dignaremur. Nos igitur Praepositus & Commissarius praefatus attestantes requisitionem hujusmodi fore justam & ratione consonam, volentesque in hujusmodi negotio & causa & in Commissione hujusmodi contenta rite & legitime procedere ut tenemur. Idcirco Auctoritate praedicta & qua fungimur in hac parte, vos omnes & singulos supradictos & vestrum quemlibet in solidum, te hore praesentium requirimus, & monemus, & pmo, scdo, tertio & peremptorie counctim & divisim vobis nihilominus & vestrum cuilibet in virtute sanctae obedientiae & sub Excommunicationis poena, quam in vos & vestrum quemlibet Canonica monitione praemissa, si ea quae vobis in hac parte committimus & mandamus neglexeritis seu distuleritis contumaciam adimplentes, in his scriptis districte praecipientes mandamus, quatenus infra sex dierum spatium post praesentationem praesentium vobis, vel alteri vestrum factas, & postquam pro parte dicti Domini Praepositi vigore praesentium fueritis requisiti, vel alter vestrum fuerit requisitus, immediate sequentes, ita tanquam in his exequendis unus vestrum alterum non expectet, nec unus pro alio, seu per alium se excuset: quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo, reliquos vero ultimos duos vobis universis & singulis supradictis pro tertio & peremptorio termino ac monitione canonica assignamus. Praefatos Dominos Wilhelmum, Sixtum, Ludwicum & Alexium, omnesque alios & singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, & in executione praesentium nominandos in eorum propriis personis, si ipsorum praesentias commode habere poteritis, alioquin in hospitibus habitationum suarum, si ad ea vobis tutus pateat accessus, nec non in parochiali seu parochialibus sub qua & quibus degunt & morantur, & praesertim in Cathedrali Ecclesia Constantiensis aliisve Ecclesiis & locis publicis quibuscunque ubi, quando & quoties expedierit, infra Missarum & horarum canonicarum solemnias, dum ibidem populi multitudo ad divina audiendum convenerit, vel alias legitime congregata fuerit ex parte nostra, imo verius dicti Domini Oratoris ac Apostolica Auctoritate, alta & intelligibili voce peremptorie citare curetis, ita tanquam verisimile sit citatio-

nem vestram hujusmodi ad ipsorum citandorum noticiam indubitata devenire, Quos etiam & eorum quemlibet tenore presentium sic citamus quatenus decima quarta die post citationem vestram hujusmodi per vos vel alterum vestrum eis factam immediate sequente scriptura juridica fuerit alioquin alia die immediate sequente juridica in Monasterio ad Insulas vulgo zu Wengen nuncupato Opidi Imperialis Ulmenfis Constantiensis Diœcesis mane hora tertiarum legitime compareant coram nobis ad videndum & audiendum procedi ad omnia & singula vigore dictæ Commissionis nobis ut præmittitur factæ, ejusque effectum exequi certificantes eosdem sic citatos quod si in dicto citationis termino, ut præmissum est, comparere curaveritis, si venon, nos nihilominus ad omnia & singula in dictæ Commissionis litteris contenta rite ac debite prout justum fuerit procedemus, dictorum citatorum contumacia in aliquo non obstante. Et insuper attendentes, quod causa atque hujusmodi negotium juxta dictæ Commissionis effectum nobis commissum siue commissum indeterminatum pendens nihil sit innovandum seu attendendum vobis universis & singulis supradictis, quibus presentes nostræ litteræ diriguntur, & cuilibet vestrum auctoritate supradicta tenore presentium committimus & mandamus, quatenus post legitimam dictæ citationis executionem Rdo in Xo Pri & Domino Domino Ottoni Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Constantiensi, ejusque in Spitalibus Vicario & Officiali generali, ceterisque iudicibus delegatis, Ordinariis Extraordinariis quibuscunque per civitatem & Diœcesin Constantiensem prædictis & alias ubilibet constitutis, & præsertim dictis Dominis Wilhelmo Sixto, Ludwico, Allexio, omnibusque aliis & singulis, quorum interest, intererit, seu interesse poterit quomodolibet in futurum quibuscunque nominibus censeantur & quacunque præfulgeant dignitate. De quibus pro parte dicti Domini Præpositi fueritis vigore presentium requisiti, seu alter vestrum fuerit requisitus inhibeatur, Quibus etiam & eorum cuilibet nos tenore presentium inhibemus, ne ipsi seu alter eorum in vilipendium nostræ Commissionis imo verius Apostolicæ Sedis contemptum, dicti Præpositi ac Monasterii ad Insulas præjudicium & jacturas in causa & negotio antedictis per se vel per alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quæsito colore innovare seu attentare præsumant, aut præsumat. Quod si secus factum fuerit id totum revocare & in statum præscirum reducere curabimus justitia mediante. Diem vero seu dies citationis & inhibitionis vestrarum hujusmodi atque formam & quidquid in præmissis feceritis nobis per vestras litteras patentes aut instrumentum publicum a tergo presentibus aut alias conscriptum remissis presentibus quantocius potueritis fideliter intimare curetis. Absolutionem vero omnium & singulorum, qui præfatam nostræ Excommunicationis sententiam incurrerint siue incurrerit quoquo modo nobis vel in hac parte Superiori nostro, tantummodo reservamus. In quorum omnium & singulorum fidem testimonium præmissorum patentes litteras siue patens publicum instrumentum, hujusmodi nostram citationem & inhibitionem in se continentes siue continens exinde fieri & per Notarium publicum infra scriptum subscribi & publicari mandavimus, Sigillique nostri jussimus & fecimus appensione communiri. Datum in Monasterio nostro Undensdorff sub anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, die vero decima nona Mensis Julij. Pontificatus dicti Domini nostri Papæ anno sexto, indictione septima, presentibus tunc & ibidem providis Chunrado Mändel, Johanne Vischer Officialibus nostris testibus ad præmissa vocatis pariterque rogatis.

Et ego Johannes Gros Presbyter Frisingensis Publicus Imperiali auctoritate Notarius. Quia præmissorum citationi, inhibitioni, sigillique appensione atque decreti nec non omnium & singulorum in ipsis terminis citatorialibus atque inhibitorialibus contentorum unacum prænominatis Capitularibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audiui, ideo ea in notam recepi, ex qua hoc præsens publicum instrumentum veram Commissionem in se contiens manu alterius, ne aliis præoccupato negociis, fideliter scriptum examinavi, censui & in publicam formam redegi, signoque & nominibus meis solitis & consuetis, unacum prænominati Domini Commissarii atque Præpositi Sigilli appensione signavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum specialiter rogatus atque requisitus.

(L.S.)

Ego

Ego Ludwicus Fridbolt de Constancia publicus sacra Imperiali Auctoritate Notarius, quia ex parte Ven. Domini Mathei Præpositi Canonorum Regularium Ordinis sancti Augustini Monasterii vulgo zu den Wengen in Ulma nuncupati, principalis in retroscriptis citationis litteris unacum inhibitione inserta principaliter nominati, debite requisitus, easdem litteras Venerab. & Relig. Dominis Wilhelmo Burgermaister & Alexio Renz ejusdem Ordinis, anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, indictione septima, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Innocentii Divina Provioentia Papæ Octavi, anno ejus sexto, die vero vicesima octava Mensis Julij, & ejus hora undecima, vel quasi cum meridie, in civitate Constantiensi, & ibidem in domo providi Francisci Rottengatters hospitis activi, & stuba majori ejusdem domus in præsentia disoretorum virorum Johannis Korn de Rotenburg & Conradi Gaps de Reitlingen intimavi ipsoque quo supra nomine ad mentem earundem litterarum citavi, & eis inhibui, ac illas omnes juxta earum formam in omnibus & per omnia fideliter executus fui, ac ipsas copiam cum originalibus auscultatam, & concordantem manu mea propria subscriptum tradidi & assignavi, idcirco huic meæ relationi manu mea propria sic scriptæ signum meum apposui rogatus, ut præmittitur, & requisitus.

(LS.)

§. II.

Visitationis Effectus. Resignatio Matthæi.

Reuerendissimus Vndensdorffensis Præpositus elapso juridicæ citationis termino Vlmam in die sancti Cyriaci Martyris eodem anno veniens, ac Commissioni a pontificio Legato ipsi demandatæ satisfacere volens, assumpto secum Reverendissimo Conrado Abbate in Wiblingen, F. Ludovico Fuchs Priore Ordinis Prædicatorum in Ulma, Heinricho Nithard Ecclesiæ Parochialis Plebano, J. U. Doctore & Joanne Hospitalis sancti Spiritus Rectore, visitationi cœnobii nostri fecit initium. Ex citatis contradictoribus duo tantum intra præfixum terminum comparuere, Sixtus Vogt, & Ludovicus Mistkoch. Fere per septem dies integros duravit visitatio, variæque ordinationes factæ sunt, quos Commissarii Apostolici judicabant & disciplinæ religiosæ, ac Canonorum Regularium Ordini conformes, abusus plures abrogati, ac melior sacre Regulæ observantia omnibus commendata. Pro Reformationis introductæ conservatione opportunum judicavit Vdalricus aliquos ex Vndensi suo Collegio Canonicos vocare Vlmam, qui cæteris bono præirent Exemplo, quod mox per litteras præstitit adhuc subsistens Vlmæ sub pœna Excommunicationis mandans, ut Dominus Vitus Tœsel, D. Caspar Steinmaier, D. Gregorius Trincker, D. Georgius Lieber absque mora se sisterent Vlmæ. Audiamus quid hac super re adnotaverit unus ex his Canonicis: *Obedientes, scribit, in die sancti Agapiti Martyris exivimus in curru ducti, & velli per Nuntium & famulum civitatis Vlmensis Nicolaum Winschel, & in die S. Bernardi venimus Vlmam, & hospitati ad Plebanum Heinricum, & sequenti die præsentati sumus per Præpositum nostrum ad dictum Monasterium, ibique sic remansimus eadem nocte Præposito ex Vndensdorff a nobis recedente. Sequenti die, quierat Sabbathum, & octava Assumptionis B. Mariæ Virginis adstricti & quasi coacti fuimus nobis multum renitentibus, & flentibus profiteri antiquo Prælato Matthæo Zimmerman, multis promissionibus ac suasionibus seducti per præfatos Præsidentes videlicet Præpositum ex Vndensdorff dictæ causæ Commissarium & Abbatem in Wiblingen & Ludovicum Fuchs. Hoc tamen nobis fuit admissum, per prædictos Præsidentes & Commissarium Apostolicum, si non possemus amplius in eodem Monasterio Insularum stare & manere, quod nobis pateat liber regressus sine omni contradictione Prælati Insularum ad Monasterium in Vndensdorff. Hic tandem Præpositus Matthæus post hanc Reformationem inchoatam perstitit adhuc in Prælatura sex septimanis tantum, id est, ab Octava Assumptionis Beatissimæ Mariæ Virginis & de facienda resignatione consilium inire cepit, considerans ætatis suæ, & senii imbecilitatem. Redierunt Visitatores hunc in finem in Profesto sancti Michaelis pro susceptione Resignationis Prælaturæ Matthæi. Sed hæc prædicta & dilata rursus fuit usque ad diem sancti*

Remigii quo die libere resignavit in manos Conventus Præposituram anno 1489. petita & concessa honesta pensione. Tempore Visitationis a Commissario Apostolico constitutus fuit in Decanum D. Vitus Toefel, D. Casparus in Subdecanum, D. Georgius Trinckler in Sacristam, D. Georgius Lieber in Magistrum Novitiorum, & F. Seifridus conversus in Cellarium.

Sed quid cum contradictoribus, & Adversariis D. Præpositi est actum, quem finem habuere illorum motus? sequentia de illis lego: Wilhelmus Burgermaister Presbyter alias dictus Ditzesow nobilis ante adventum Visitorum sub Matthæo Præposito anno Domini 1489. exiit Monasterio adiens Episcopum Constantiensem atque Abbatem in Creuzlingen, ibidem quærens subsidium & defensionem, multis Monasterium & Prælatum insidiis infestans, cupiens Reformationem impedire, 220. florenorum contracto debito proscriptus est a Monasterio. Alexius Renz Presbyter & compars in negotio prædicti Wilhelmi post receptam ad solvenda debita pecuniam a Monasterio pariter ab Ottone Episcopo Constantiensi proscriptus adiit curiam Romanam ibique impetravit licentiam sub habitu sæcularium Sacerdotum possidendi Beneficium sæculare eodem anno 1489.

Sixtus Vogt qui dum mansisset in observantia per annum solutis suis debitis per Prælatum Vitum scilicet sexa ginta florenorum obtenta licentia professionem fecit in Beuren eodem anno.

Ludovicus Mistkoch qui pariter per annum post Reformationem mansit sub obedientia post solutionem debitorum suorum per Prælatum factam recessit a nostro Monasterio, & Professionem fecit in Oeningen.

§. III.

Acta ante & post Resignationem Matthæi. Eiusdem Mors.

Tam ante, quam post Resignationem suam hic Præpositus multa utilia præstitit Wengensi cœnobio. Novam pro Præpositis construxit habitationem: procuravit aliquot Scyphos ex argento, & duo parva vascula ex auro, de proventibus annuæ suæ pensionis pyxidem argenteam pro sacra Eucharistia conservanda. Construi fecit Emporium medium inter Ecclesiam & Chorum, ut tempus quietis suæ, & a curis Præposituræ vacuus utiliter collocaret propria manu, & eleganti Characterē scripsit in membrana *S. Gregorii Dialogorum libros in Folio*, qui adhuc conservantur in Bibliotheca nostra. Post Resignationem a se factam nemini molestus, sed quietis solius suæ animæ invigilavit salutem, & per annos tredecim adhuc in vita superstes multa tandem senectute confectus ex hac vita migravit anno Domini 1502. sepultus in Choro cum aliis Prædecessoribus suis, cui requiem æternam precamur in cælis.

§. IV.

De Vito Præposito XXI.

Vitus Toefel, dictus de Austria, ex illo Vndensium Canonorum quaternario fuit, quos hoc ipso anno 1489. Reverendissimus Vdalricus Brodkorb Wengensi Canonice inseruit. Vitus a Visitoribus in Octava Assumptionis in Decanum electus fuerat de sua Resignatione nihil adhuc cogitante Matthæo. Ab hoc tempore Decani Wengensis Electio initium habuit, quæ etiamnum viget, ac in usu est. Post Resignationem Matthæi per modum compromissi in die sancti Leodegarii assumptus est in Prælatum Numero XXI. atque eodem die contra morem hætenus consuetum a Joanne hospitalis S. Spiritus Rectore confirmatus. Die S. Gallo dicata præcesserunt DD. Capitulares ad novam Electionem Decani, qui pluralitate votorum conspirarunt in D. Casparum Steinmaier qui in conservanda regulari observantia Vito erat manus altera. Hic Præpositus fuit quidem mediocris adhuc ætatis, maturitate tamen morum excellens, ac per Visitatores introductarum ordinationum severus custos, qui ad sacre Regulæ normam omnia solebat exigere, in omnibus tamen simul discretione competenti utebatur. Rebus œconomicis pari sedulitate consuluit. Ad perpetuos census variis personis obligabatur Collegium, a quo onere tamen ac molestia illud feliciter liberavit. Annuos 20. florenos perpetui census Heinricho Teuffelio florenis 400. redemit. Matthæo Kobbold debebantur annua-

annuatim 15. floreni, ad quos pariter perpetuo eramus obligati, ab his pariter solutione 3000. florenorum Collegium fecit liberum. Florenis 300. novam testudinem Choro imposuit, quæ vitium prius fecerat 100. florenis nova psallentium & orantium scamna Choro intulit. Novum construi fecit Balneum, novam pro Janitore domunculam, præter alia minora ædificia, præsertim talia, quæ juxta intentionem Reformatorum conservandæ disciplinæ apta credidit. Vestiarium omnibus rebus pro Confratrum necessitate instructissimum multis sumtibus adornavit. Sed ut omnia hæc præstare posset, horreum illi frumento dives, ab Antecessore relictum subsidio fuit. Nova etiam incrementa sensit Ecclesiæ sacra suppellex, sive ex largitione Piorum, præsertim Jodoci Stamleri Nobilis Ulmenis apud nos sepul- ti, & Danielis Geigeri artium Magistri ejusque Matris, sive ex propriis Monasterii redditibus, tam calicibus quam vestium sacrarum apparatu, pretiosisque Altarium Ornamentis, abundanter provisa. Nempe *Benedictio Domini divitem fecit* Prov. 10. v. 22., quæ citius non emitur, quam jugi cultus divini observantia, citius non per- ditur quam illius neglectu.

Lues epidemica, quæ *infirmetas*, seu vesania capitis dicta est, & omnem Me- dicorum artem eludebat, anno 1494. grassabatur Ulmæ, & fere indies ultra 50. mortalium rapiebat in tumulum, Vito & Religioso ejusdem cætui misere Deo pepercit. Plurimum spiritualis roboris devotissimus Antistes noster in piis aliorum precibus, & confraternitatibus posuit. Testimonio esse poterunt confæderatio- num, pactorumque spiritualium litteræ. Anno 1492. fecit bonorum operum com- munionem cum Parthenone Intzkofensi Canonissarum Regularium, cui tunc tem- poris præerat Ottilia Præpositissæ functa munere. Anno 1494. ad simile pactum invitavit, & pertraxit Vndensdorffensem Præpositum Reverendissimum Augusti- num cum venerabili suo Capitulo. Anno 1495. eodem spirituali vincula Colle- gium S. Crucis Canonorum Regularium Augustæ. Tempore Capituli Provincia- lis Fratrum Ordinis Minorum anno 1494. Ulmæ celebrati cum illorum Monasterio in confraternitatem suam spirituales Reverendos hosce Patres similiter admisit, qui Vitum, cum suis Confratribus pariter receperunt in suam. Perdurant adhuc receptionis litteræ extincto dudum recipientium Monasterio. Sic illæ habent,

Venerabilibus & religiosis Patribus dilectis Deo & Beato Francisco devotis Præposito Decano cæterisque Dominis ac Fratribus Ordinis Canonorum Regula- rium sancti Augustini Monasterium ad Insulas intra Muros oppidi Ulmenis Con- stantiensis Diæcesis . . . Caspar Waler super Fratres Observantiæ Ordinis Mino- rum per Provinciam Argentinensem Authoritate Apostolica Vicarius, quamquam immeritus salutem & spiritualium gaudiorum affluentiam.

Vestræ devotionis affectus, quem ad nostrum geritis Ordinem, exigentia digna requirit, Beneficia nostro collata Ordini a copiosa Clementia Redemptoris nostri vobis generosius impertiri, quapropter vos in nostræ Confraternitatis con- sortium recipiendo: vobis omnium Missarum, Orationum, Prædicationum, Je- juniorum, Vigiliarum, Abstinendarum, Laborum cæterorumque Bonorum, quæ per fratres & sorores nostri Ordinis in dicta Provincia seu Vicariatu Author om- nium bonorum operum Dominus noster Jesus Christus fieri dederit, quantum beneficia vestra promerentur, participationem concedo tenore præsentium, spe- cialem in vita, pariter & morte, ut in multiplici Suffragiorum adjuti præsidio & hoc argumentum gratiæ & in futuro mereamini æternæ vitæ præmia possidere, in cujus rei testimonium Sigillum officii mei præsentibus duxi appendendum. Data in Conventu nostro Ulmenis tempore nostri Capituli Provincialis super Domini- ca Jubilate celebrati anno Domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo quin- to.

Ex Laicalium quoque Confraternitatum Catalogis (quarum una fabrorum erat sub Vito cum Altari fundata) inscriptorumque, multitudine desumi potest quo zelo, & fructu hæc pietatis adminicula promoverit.

§. V.

Contra Detentionem Decimarum in Foro judiciali obtinet victoriam.

Non postremum Divini favoris argumentum fuit obtenta in Curia Augustana a Vito contra injustum Decimarum Detentorem decisiva sententia. Georgius Widenmann erga Wengense cœnobium iniquo accensus odio, multis Vexis, ac litigiis tranquillum Viti Regimen turbaverat. Præsertim contra Jus, fasque dene-gare cœpit Decimas ex suis agris in Ballendorff ac loco Dickenberg sitis, ad Colle-gium nostrum ex justo titulo pertinentes, solvere. Succubuit tamen in judicio Augustanæ curiæ, ac Vito Præposito adjudicata est anno 1491. Victoria. Hæc au-tem fuit Judicium sententia.

Nos Judices curiæ Augustensis, recognoscimus & notum facimus universis & singulis præsentis litteras inspecturis, quod inter Religiosos viros Dominos Præ-positum & Conventum Monasterii ad Insulas vulgo, zu den Wengen, appellati, Canonorum Regularium in Ulma Constantiensis ex una, & quendam Georgium Widenmann in Ballendorff Laicum Augustensis Diecesis, de & super Decimis in-fra scriptis, & illorum occasione reum, sive defendentem, partibus ex altera ma-teria quamvis causaque hujusmodi legitime introducta, providoque viro Magistro Johanne Bair in Decretis Licentiatum curiæ Augustensis & ipsorum agentium Syndico, & Procuratore generali de cujus Syndicatus officio, seu procurationis mandato nobis legitima existit facta fides ex una & præfato defendente partibus ex altera coram nobis in figura Judicii personaliter constitutis. Idem Syndicus seu Procu-rator, & ex eo nomine legitimum in modum summariæ petitionis potuit ipsum reum ad solutionem Decimarum, Fructuum, provenientium ex agris in loco vul-go in Dickenberg appellato situatis per nos cogi & compelli, ex eo quia asseruit quod hujusmodi agri infra limites Ecclesiæ parochialis, vulgo Ballendorff appella-tæ; quæ quidem Ecclesia ipsis agentibus cum omnibus Juribus & pertinentiis suis, & eorum Monasterio fuit, & est rite incorporata, situentur, cujus quidem incor-porationis vigore omnes & singulæ Decimæ tam majores quam minores sub ejus-dem Ecclesiæ limitibus provenientes spectarunt, & pertinuerunt, spectentque & pertineant ad agentes; de quibus quidem agris reus quamvis sæpius requisitus fue-rit, Decimas agentibus dare, & persolvere hætenus recusavit, prout de præsen-ti recusat. Ex adverso vero reus animo litem coteſtandi negavit, narrata, prout narrabantur, petivitque petita ex adverso fieri non debere, sed se ab impetitione legitime absolvi; lite igitur, ut sic rite contestata, juramentoque calumniæ hinc inde tacite obmissæ, nonnullis etiam positionibus & articulis effectum prænarra-tum in se continentibus pro parte agentium coram nobis facto realiter, & in scrip-tis exhibitis atque productis, eisque in quantum positionis ex adverso responso in quantum vero articuli existerant nonnullis testibus super illis coram certo nostro ad hoc deputato Commissario productis & diligenter examinatis: Defendens præ-fatus certos articulos in vim Juris sui coram nobis facto realiter & in scriptis exhi-buit atque produxit, quibus etiam per nos ad probandum admissus, nonnullis etiam testibus super illis coram certo alio ex Commissariis nostris ad hoc deputato productis & diligenter examinatis, & tandem servatis ulterius hujusmodi in causa rite servandis usque ad ipsius causæ conclusionem inclusive legitime processu.

Nos nunc Judices præfati Procuratore & Defendente præfatis certo alio ad hoc statuto termino coram nobis personaliter constitutis & sententiam definitivam per nos fieri postulantibus, visis per nos primitus & diligenter inspectis omnibus & singulis actis & actitatis præfatis in causa coram nobis factis & habitis ipsisque cum debitis maturitate & diligentia recensitis, communicato nobis desuper Juris-peritorum consilio, nostram tulimus, & promulgavimus deffinitivam sententiam talis modi sub tenore:

Christi nomine invocato pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes de Jurisperitorum Consilio, & assensu per hanc nostram diffinitivam sen-tentiam, quam his scriptis fecimus, pronuntiamus, decernimus, & declaramus omnes & singulos Decimas ex campo seu agris Dickenberg nominatis, de quibus in actis ad venerabilem Patrem Dominum Præpositum & Conventum Monasterii Cano-

Canonicorum Regularium ad Insulas in Vlma ratione Ecclesiæ Parochialis Ballendorff ipsis incorporatæ spectasse, & pertinuisse, spectareque & pertinere de jure, ipsasque præfatis Dominis Præposito & Conventui adjudicandas fore & esse atque adjudicamus, nec non ipsi reo in eisdem nullum unquam Jus competiisse, neque competere. Quocirco molestationes, perturbationes, inquietationes & impedimenta per eundem reum dictis Dominis Præposito & Conventui factas & præstittas facta & præstittas fuisse & esse injustas, temerarias, iniquas, & illicitas, injusta, temeraria, iniqua & illicita, illasque & illa sibi minime licuisse, nec non eidem super illis perpetuum silentium imponendum fore & imponimus, expensarum tamen litis condemnationem ex rationabilibus causis animos nostros moventibus omittentes. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum præsentis litteras exinde fieri, nostrique Sigilli jussimus, & fecimus appensione communiri, lecta, lata, & in scriptis protulata est hæc nostra definitiva sententia, nobis Augustæ loco Consistoriali solito ad jura reddenda, & causas audiendas mane hora audientiæ consueta causarum pro tribunali sedentibus sub anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, septimo Kalendas Aprilis,

§. VI.

Libri a Vito Præposito, & Casparo Decano procurati.

Librorum & Codicum curam singulariter commendavit Sanctissimus Legislator noster Canonicis suis Clericis morti jam proximus. Vito Præpositus tantam pariter Curam Librorum ac Codicum semper habuit, ut Bibliothecam Collegii, adhuc parvulam pluribus Libris magnis Sumptibus ditavit. In Bibliophilorum gratiam integrum illorum Catalogum, ab antiquis quoque nostris Fratribus diligenter adnotatum, huc transcribo. Emit enim,

Corpus Bibliorum magnum impressum bis, alterum in forma octava pretiosum in pergameno scriptum; quod adhuc servatur inter Bibliothecæ nostræ Cimelia. *Nicolanm de lyra* super Bibliis in quatuor Voluminibus, *Holckot* super libro Sapientiæ. *Bonaventuram* super libros Sententiarum duas partes: *Summam Antonini* quatuor partes. *Decretum* cum apparatu: *Quinque Libros decretalium* cum apparatu. *Clementinas* cum apparatu. *Cassiodorum* super Psalterium. *Mamatrectum* *Vocabularium* scriptum. *Augustinum* de civitate Dei & SS. Trinitate. *Opera S. Anselmi*. *Vitas Patrum*. *Chronicam* modernam cum signis. *Sermones Discipuli* de tempore, & de Sanctis, cum promptuario, & super Epistolas Dominicales. *Sermones Vade mecum*. *Sermones tres notabiles de Passione Domini*. *Jordanum* de Passione Domini. *Meditationes Bernardi* cum aliis tractatibus. *Libros horarum Canoniarum* secundum Clerum Constantiensem duas partes, quos bis emit. *Missalia* quinque tam secundum chorum Romanum quam Constantiensem. *Augustinum* super Epistolas Joannis, in quinquaginta homiliis. *Sermones ejusdem* ad Fratres Eremitas.

Subscriptos libros fere omnes temporibus suis eo consentiente, & annuente comparavit D. Caspar Decanus. *Expositionem Regulæ S. Augustini* editam ab Ambrosio Coriolano: *Opera S. Augustini*. *Confessionale* Antonini. *Herbarium* seu Hortulum sanctitatis. *Formularium* vulgare *Astrolabium* ad planum. *Missale* Romanum. *Missale Speciale*. *Missale* magnum impressum secundum Chorum Constantiensem. Aliud *Missale* in eadem quantitate. *Catonis* moralia. *Bartholomeum Anglicum* de proprietatibus rerum. *Isidorum* de summo Bono. *Quæstiones de celebratione Missæ*. *Prognosticon* quoddam notabile. *Choream* mortuorum. *Sermones Alberti de Padua*. *Psalterium* cum communi Sanctorum, secundum Chorum Constantiensem bis, *Formicarium* Nider. *Scalam cæli*. *Manuale Parochialium* Sacerdotum. *Manipulum* Sacerdotum. *Fraternitatem* Clericorum. *Plenarium Evangeliorum*. *Tractatum de imitatione Christi*. *Præcordiale* Sacerdotum. *Vocabularium* Prædicantium. *Dialogum de celebratione Missæ*. *Tractatum de Conceptione Mariæ Virginis*: *Statuta Synodalia* & *Provincialia*. *Libellum de ascensionibus graduum*. *Psalterium* in parva forma. *Cursum* hebdomadalem. *Grammaticam* novam, bis. *Tabulas Alfonsi*. *Historiam Lombarticam* in pergameno majusculis literis conscriptam. *Speculum Rhetoricæ*. *Sermonum apparatus*, *Scriptorium* super Lyram. *Summam Angelicam*

cam. *Lavacrum* conscientiae. *Historiam* Melusinae. *Historiam* Apolonii. *Paradisum* animae. Sermones *Thami* de tempore & Sanctis, cum tempore quadragesimali. Exceptiones *Wernheri Abbatis*. Opera *Joannis Chrysostomi*. Scriptum *Ockam Anglici* in primum librum Sententiarum. Arborem seu *Alphabetum* divinae dilectionis. *Elucidarium* de mirabilibus mundi. *Commentaria* in Theoriam Planetarum. *Donatum* de arte loquendi. *Itinerarium* B. Mariae Virginis. Postillam M. *Nicolai de Dinckelspihle*. *Summam* dubiorum in Compendio. Tractatum de arte calculandi. Medicinale. Sermones Peregrini de Sanctis scriptos. De miseria Curatorum. Navim fatuorum. Arborem consanguinitatis. Modum latinitatis. Codicem *Justiniani*. Librum notabilem, *Rationale* divinorum Officiorum. *Egidium* de Regimine Principum. *Vocabularium* scriptum cum pluribus aliis ibidem contentis. *Militem* de turri. Sermones Dominicales *Antonii de Utino*. Modum legendi scripturam. Regimen sanitatis. De aquarum distillatione. Epistolas *Cypriani*. Formularium Advocatorum. De *Diocesibus* totius Christianitatis. Descriptionem mortuorum in corpore. Librum sermonum de tempore antiquum. *Humbertum* in Regulam S. Augustini. Sermones de filio prodigo. *Biblia* aurea impressa. Sermones de Sanctis. *Hugonis* de prato viridi. Tractatum de Martyrio. Opera *Thomae Kempensis*. *Humbertum* de tribus essentialibus, cum aliis duobus tractatibus, & plures alios tam Ecclesiasticorum, quam profanorum libros. Quos si in specie nominare vellim, tædio forsan afficeretur Lector. Sic concludit hunc Librorum Catalogum Reverendissimus Joannes, qui sub Vito Præposito vixit. Epiphonemate adjecto veritatem omnino attigit: haud dubie enim Librorum osores, ac nonnulli Scioli cum tædio legerint illum, majores tamen gratias habebunt propterea Eruditiones ac litterariae Historicae amantes, qui optime norunt quanta ex hujusmodi vetustis Catalogis eruditi hauriant subsidia, Canonici Wengenses ex enumeratione horum librorum discant, quos successu temporis amiserint, & a quibus codices adhuc extantes acceperint.

§. VII.

Morbis, Resignatio, ac Obitus Viti Præpositi.

Vitam clinicam plerumque duxit meritissimus hic Præsul noster, quotidianis fere infirmitatibus stomachi vexatus. Præterea morborum Dominus, ac Dominorum morbus, Bodagram intelligo, tantam tyrannidem in illum exercuit, ut per tres quasi integros annos beneficio pedum ac manuum privatus in sella sedens doloribus plenos dies in summa tamen patientia transegerit, illosque finiverit. Ante diem tamen sui exitus considerans sui corporis imbecilitatem & infirmitatis gravedinem, pensansque se amplius non posse utiliter præesse, anno 1497. Præposituræ sarcinam in manus Conventus deposuit in Vigilia Pentecostes, quæ erat dies S. Servatii Episcopi. sequenti anno cælum adiit sepultus in Choro versus Austrum juxta januam Sacristiæ.

Bruschius in Chronologia sua pagina 472. Inscriptionem conservavit suo adhuc tempore vetustas in templi parietibus visam. Hæc cum in laudem Viti nostri cedat juvat illam huc transferre

Vitus Deselius, quem Pannonis ora crearat,

Præpositus templi providus hujus erat.

Ille reformavit Clerum hic, construxerat huncque

Ingenti studio & sedulitate Chorum:

Quem cum fœdassent tandem quidam undique, nostræ

Fautores qui non Religionis erant,

Instauravit eum præclare rursus honestus

Ambrosius Cautus nomine, Præpositus.

Quod factum est illo ipso fausto scilicet anno,

Qui Latiis Jubilus dicitur esse Viris,

Quoque anno electus Romana Præsul in Vrbe

Julius, hoc titulo tertius ipse fuit.

PERIO-

PERIODUS II.

CAPUT VII.

Joannes II. Præpositus XXII. Michael I. Præpositus XXIII.

§. I.

Joannes eligitur, ac defenditur a calumniis Illi illatis.

Joannes Patria Ulmenſis hujus Nominis Secundus, ac in Præpoſitorum Ordine XXII. in civitate Nonus, Cognomine dictus Mann ſeu Mannus. Electus eſt in Fratrum concordia anno Chriſti 1497. ab Hoſpitalario S. Spiritus in Ulma Confirmationem ac Inveſtitionem per annuli traditionem ac Bireti impoſitionem more conſueto accepit. Sequenti Elogio ſimul ac vituperio, a quodam, haud dubie tempore Reformationis adducto maſtatus eſt. Fuit, inquit *Scriptor*, Joannes *mediocris ſaturæ, homo facetus, humanus, liberalis, & ad res tam ſerias, quam jocuſas tractandas maxime idoneus.* Ecce Elogium! In rebus autem divinis, pergit, *adminiſtrandis parum diligens fuit, nec uſque adeo fidelis Oeconomus; nam, cum crebris conviviiſ, ac nocturnis compotationibus plus æquo delectaretur, non ſolum annuos redditus inutiliter conſumpſit, verum etiam multum æris alieni contraxit.* Ecce vituperium, quod utique ſufficit ad perimendam illius famam ac bonam exiſtimationem. Verum a veritate omnino aberravit *Scriptoris* calamus, adſunt enim teſtium omni exceptione majorum teſtimonia, quæ & vigorem diſciplinæ ab ipſo conſervatum, ac omni laude digniſſima de illo referunt. In Joannis viri, hoc eſt Manni Præpoſiti *Wenſenſis* laudem ſcriptos invenio ſequentes Verſiculos:

Joannis vitam ſequeris? ſequor. ore triumphum

Canemus, læta voce canamus: Jo!

Laude pudicitiaæ celebrem, clarumque patronum

Sectaris? ſector.

Pectore divitias Patronus ſprevit, & ore;

Tu ſpernis? ſperno.

Summus erat divus Joannes oſor honorum,

Tu talis? talis.

Joannes præclarus erat Pietatis amator,

Tu pius? an dubitem?

Haud minus ac juſtus majorum juſſa peregit

Tu ne facis? perago.

Divinas leges ſtudit ſervare Patronus,

Tu ſervas? ſervo.

Rebus in adverſis plaudebat pectore Divus,

Tu plaudis? plaudo.

Jubila læta Deo cecinit noctesque diesque

Tu canis? imo cano.

Divus ob hoc meruit cæleſtia ſcandere teſta

Tu ſcandes? ſcandas, voce canamus: Jo!

Forſtamen iſta ad ſigmenta Poëtarum rejicies. Audiamus ergo majora,

Quam Joannes circa Cultum divinum, laudesque divinas rite & ordinate persolvendas fuerit sollicitus; satelucet ex Ordinationibus per Reverendissimum D. Leonellum Concordiensem Episcopum, qui anno 1499, jam altera vice Præpositum cum suis Canonicis invisere dignatus est, qui in ingressu factarum ab illo Ordinationum disciplinam sub Joanne vigentem non ex auditu & relatione aliorum, sed ab ipsa experientia, & oculari inspectione egregie commendat. Sic autem habet Pontificii Legati litterarum tenor.

LEONELLUS de Thierogatis Decretorum Doctor Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Concordiensis Sanctissimi in Christo Patris & Domini Domini Nostri Alexandri Divina Providentia Papæ Sexti Referendarius Domesticus. ac ipsius & Apostolicæ Sedis ad Serenissimum D. D. Maximilianum Romanorum Regem Illustrissimum, & ad inclitam nationem germanicam, ac universa & singula Provincias, terras & loca Germaniæ Sacro Romano Imperio subiecta eum plena potestate Legati de latere Orator destinatus dilectis nobis in Christo Præposito & Conventui Monasterii ad Insulas alias Wengen oppidi Ulmensis Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium Constantiensis Diocesis Salutem in Domino sempiternam,

Religionis zelus vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, super quibus apud nos experientia ipsa commendamini, Nos inducunt, ut ea vobis concedamus, quæ animarum vestrarum saluti & commoditatibus vestris cognoscimus opportuna: cum itaque rebus sic exigentibus diversis temporibus BINA VICE in Monasterio vestro prædicto hospitium nostrum recepimus, ac novissime vos in nonnullis Divinum Officium præcipue concernentibus valde perplexos fore perspeximus, cum ex regularibus institutis vestris certam super his dispositionem non habeatis, & circa ipsum Divinum Officium devote persolvendum vos adeo occupatos viderimus, ut ad alia pia & religiosa opera implenda vacare nequeatis, ad evitandam perplexitatem ejusmodi & certitudinem in præmissis habendam cum sitis in regularis vitæ observantia novella plantatio ad servandas quoque conscientias vestras easque aliquantulum relevandas, ut sacrarum litterarum studio & contemplationi, ac meditationi orationique particulari ac aliis spiritualibus Exercitiis, quibus religiosa vita suscipit incrementum, commodius in cellis vestris animum intendere possitis: Nos Authoritate Legationis nostræ qua per litteras Apostolicas præfati Sanctissimi Domini nostri Papæ nobis tributas fungimur tenore præsentium Vobis, ut ultra horas Canonicas, ad quas septies in die persolvendas tenemini, modum certum ac tolerabilem in quibusdam divinis Officiis habeatis, diligenti maturitate præhabita ordinamus & deputamus articulos infra scriptos, quos tanquam regularibus institutis conformes, & sacris Canonibus non obviantes confirmamus & approbamus illosque articulos perpetuo in dicto Monasterio observari per vos statuimus atque decernimus, qui sequuntur & sunt tales &c. &c.

In quorum fidem præsentem litteras fieri, nostri Sigilli jussimus & fecimus appensione communiri. Datum Ulmæ Constantiensis Diocesis in Monasterio Wengen anno Incarnationis Dominicæ Millesimo, quadringentesimo Nonagesimo Nono Nonis Junii Pontificatus præfati Sanctissimi Domini nostri Alexandri Papæ Sexti anno septimo.

Negari haud potest per hasce Ordinationes a Legato Pontificio factas rigorem apud nos per Reformationem introductum fuisse ad Instantiam Joannis non nihil mitigatum, quod fortassis indiscreto cuidam zeloti occasionem præbuit illum tanquam cultus divini neglectorem criminandi. Anno 1502. hospitio excepit Eminentissimum Cardinalem Raymundum Peyraudum, cujus auctoritate apud nos introducta reformatio, adeo tamen invita Joannis moribusque suorum nihil culpandum reperit, ut potius novis favoribus Collegium nostrum censuit dignum. Nos enim in specialem Sedis Apostolicæ Protectionem suscipere dignatus est per litteras Pergameno inscriptas, quæ hodie dum illæ servantur. Hæc illorum formula:

Raimundus miseratione Divina & sanctæ Mariæ nove Sanctæ Romane Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Gurcensis ad universam Germaniam, Daciam, Sueviam, Norwegen, Frisiam, Brusiā, omnesque & singulas illarum Provincias, Civitates, terras & loca etiam Romano Imperio in ipsa Germania subiecta ac eis adjacentia, Apostolicæ Sedis de Latere Legatus dilectis nobis in Christo Præposito & Conventui Monasterii sancti Michaelis ad Insulas oppidi Ulmensis Constantiensis Diocesis Ordinis Canonorum Regularium sancti Augustini salutem in Domino.
Cum

Cum a nobis petitur quod justum est & honestum tam vigor equitatis quam Ordo exigit rationis ut per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum, eapropter dilecti nostri vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu personas vestras & locum in quo divino estis obsequio mancipati cum omnibus bonis quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis aut in futurum justis modis præstante Domino poteritis adipisci sub beati Petri protectione Autoritate legationis nostræ qua fungimur in hac parte tenore præsentium suscipimus, omnes quoque libertates & immunitates sive per privilegia & alia indulta vobis & Monasterio vestro quacunque Auctoritate concessas nec non libertates & exemptiones secularium exactionum a Regibus & Principibus ac aliis Christi Fidelibus vobis & eidem vestro Monasterio rationabiliter indultas specialiter autem Decimas, primitias, agros, campos, pascua, nemora, silvas, piscaria, casalia, grangias, curias & alia bona ad Monasterium prædictum spectantia nec non per Canonicos dicti Monasterii sive per idoneos Presbyteros seculares ad nutum vestrum amovibiles regi consueta videlicet in Hervelsingen & Ballendorff ac in Holzkirchen Augustensis Diæcesis parochiales Ecclesias seu earum perpetuas vicarias una cum illarum Decimis, quas eidem vestro Monasterio unitas & incorporatas esse asseritis sicut ea omnia juste & pacifice possidetis vobis & per vos eidem Monasterio eadem Auctoritate confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus salva in prædictis Decimis moderatione Concilii generalis. In quorum fidem præsentis litteras fieri nostrique Sigilli iussimus appensione communiri. Datum Ulmæ ejusdem Diæcesis Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quinquagesimo secundo, septimo Kalend. Augusti Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Alexandri Divina Providentia Papæ Sexti Anno decimo.

Nec sequentes. &c.

§. II.

Joannes conscribit Wengensis Cænobii Historiam.

Joannes laudem mortalem consecutus est, quod acta Præpositorum Ipse primus collegerit, ac omnia alia plura conscripserit, sine quibus jam lanqueret Collegii nostri Historia. Propterea Anno 1498. speciali statuto Capituli manifestavit, quo ait animadvertant dilectissimi Successores nostri Fratres & Domini, & intenta cordis aure percipiant, quod ex incuria forsan aut negligentia Prædecessorum nostrorum liber ille, qui Catalogus mortuorum nuncupatur, deperditus & annihilatus, nobis tanquam pro nunc eorundem Successoribus gravem conscientiae molem & importabilem generarit: cum longam & frequentissimam de eo fecerimus inquisitionem, nec quidquam certum ac modicum valde: aspectu ejus quo Monasterium nostrum hoc in Monte S. Michaelis ab initio caput exordium usque huc dum tamen plusquam trecenti anni revoluti sint) experiri potuimus, ita ut sæpe in inquietudinem mentis prolapsi non immerito ambigui staremus ac timidi, ac incerti. Propterea longo jam pondere nimium valde gravati singulis tandem matura deliberatione pensatis, prout potuimus singula certa, & incerta accuratius colligentes Consilia & adjumenta a viris doctis recepimus, ut saltem eo certius atque cautius rem hanc satis difficilem melius diffinire possemus. Volentes igitur Fratribus nostris Professis, puta his, quo nominibus propriis recepimus inscriptos, aut verisimili annotatione assignatos, atque sub his omnibus & cæteris, quorum Nomina Deus scit, juxta formam nostrarum sacrarum Constitutionum fraternam exhibere charitatem, ne videamur ipsos mortuos non dilexisse, quos vivos diligere mandamur. Pensantes propterea, quod hi prædecessores nostri antequam in flebilem & miserandam sui dispersionem devenerunt strictissimam (ut aliorum relatu cognovimus) vitam duxerunt ac totius Religionis Viri, & summæ disciplinæ lucentia Exemplaria extiterunt, & quia multi ex his Prælati (ac etiam alii Fratres, qui relicto Sæculo & bonis suis in congregationem Fratrum secum apportatis religionem professi sunt) magna & multa bona fecerunt, in quorum labores nos tandem intravimus, atque eorum bonis post se relictis modo fruimur & vivimus, hanc inter nos paginam sub forma Capitulari congregati compacti sumus.

Actum in die Transfigurationis Christi Anno Incarnationis Dominicæ 1498.

Capitulares pro tunc fuerunt.

Venerabilis Pater & Dominus Prælati noster JOANNES MANN.

D. MATHÆUS ZIMMERMANN antiquus Prælati.

Domini { Augustinus Knöringer Decanus.
Bartholomæus Spizenberg.
Hieronymus Rem.
Thomas Maurer.
Michael ötterlin.
Caspar Staynmayr, quondam Decanus.
Georgius Trencker.

Fratres. { Franciscus Karrenmann.
Georgius Krafft.

Quæ itaque propria exarata manu scripta Joannes reliquit sunt sequentia:

1. De vita & gestis Præpositorum Wengensium ab initio Foundationis nostræ usque ad annum 1497. Quo anno electus fuit. In hac serie nomen suum postremo loco adhuc propria inscripsit manu hoc modo: *Joannes Præpositus dictus Mann vicesimus secundus in Ordine ab Initio Foundationis Monasterii & nonus in Civitate.* Reliqua illius acta diverso charactere codici inserta sunt, & quidem a quodam illius Adversario.

2. Cathalogus antiquiorum Prædecessorum nostrorum, quem præcedunt 1. Nomina Fundatorum & Nobilium. 2. Nomina Fautorum & Benefactorum specialium ab initio foundationis. 3. Benefactores Monasterii a tempore Reformationis.

3. Catalogus novus ab anno Incarnationis Christi 1489. inchoatus ab initio Reformationis nostræ in hoc tamen pauca occurrunt, quæ Joannis manu propria fuere inscripta.

4. Nomina Confratrum, & Confororum aliarum Religionum Confraternitatem nobiscum habentium.

5. Nomina virorum, utriusque sexus in nostram Fraternitatem Laicalem pertinentium. Posita secundum ordinem Alphabeti.

6. Nomina mortuorum utriusque Sexus ex fraternitate Laicali secundum annos, quo obire inter hæc plurima recensentur Benefactorum nomina brevibus notis illustrata.

7. De altaribus Monasterii S. Michaelis in Insulis fori extra muros.

8. De Foundationibus & Consecrationibus variarum nostrarum Ecclesiarum Collegio nostro incorporatarum.

10. De anniversariis antiquis, dubiis, reductis ac novis.

11. Collectio variorum Diplomatum Instrumentorum, Privilegiorum, Bullarum, Insulas nostras concernentium, quas seu a Pontificibus Romanis, seu ab Episcopis, a Magistratu Ulmenensi aliisve Benefactoribus impetravimus.

12. Nomina & Relatio de Fratribus olim in Insulis Professis, qui tamen apud nos non perseverarunt, nec sub obedientia obierunt, aut proscripti fuerunt a Monasterio.

13. Constitutiones, Regulæ Illustratissimi Doctoris S. Augustini Patris nostri declaratoriæ, per Reverendum in Christo Patrem Vdalricum Præpositum Undensdorffensis Monasterii ex Commissionem Apostolicam nobis traditæ. Has Constitutiones singulari industria & characteris Elegancia scripsit, nomenque proprium addidit: *Per me Fratrem Joannem Mann Professum Monasterii in Insulis.*

§. III.

Resignatio Joannis. Herbrechtingæ per aliquot annos moratur.
Moritur.

Habuit duos ex Confratribus suis Joannes, qui illius acta post mortem consignarunt litteris. Horum primum, nisi vehementer fallar, Casparum Steinmayer fuisse puto, qui tamen, ut jam vidimus, calamo invidiæ pleno posthumam Præpositi sui famam proscindere non erubuit. Illum si audiamus, *sub Joannis regimine indies magis ac magis diminuebatur Cœnobii Respublica, imo nisi Superis aliter visum esset, breviad summam inopiam fuisset redacta. Cum Senatus Ulmenfis hujus Præpositi prodigalitatem animadverteret, pro illius depositione urgente necessitate Romæ laborare cœpit. Summi igitur Pontificis consensu propter jam dictæ malæ administrationis causam duodecimo Imperii sui anno deponitur, prius tamen annuæ pensione ipsi permissa.* Longe autem alia de Joanne habet manus Synchrona & faventior ad annum 1509. quæ in Benefactorum Catalogo adnotavit sequentia: Joannes Mann hujus Præpositus loci electus fuit anno Incarnationis Dominicæ 1497, in die sancti Nicolai & postea anno Christi currente in Festo S. Mauritii & sui comitatus, (ex hisce verbis desumitur hæc scripta esse anno 1509. quo resignavit) monastica Præfectura sponte se ob rationabiles & pias causas abdicavit, qui sequentia pro divini culus decore sui Regiminis tempore fieri fecit.

Prime. Unam Albam Cappam Choralem, quam vocant, de purpura Damascena 40. nummis aureis comparatam.

Duas casulas coloris undulati.

Aliam Cappam choralem de undone vel undulatam luteam, 15. aureis paratam.

Item Velum, quo pictura parietis domunculæ Evcharistiæ quadragesimali tempore obtegatur. Valoris unius nummi aurei.

Item decem nummos aureos dedit Pictori pro reservacula, seu Domicilio, in quo Evcharistia in Festo Corporis Christi ponitur, depingendo atque deaurando. Item unam pallam albam super summum altare, qua in Festis Beatæ Virginis uti consuevimus pro tribus aureis.

Item duo candelabra, quibus in arcis thurificandis utimur, pro duobus aureis.

Unam parvam tabulam Simulacris quorundam Sanctorum inornatam (fors inauratam) pro sex aureis.

Post ista sequitur amplus Benefactorum Catalogus, ex quo saltem hoc discimus Benedictionem cælestem minime defuisse Joanni.

Ex testimonio religiosioris hujus calami satis reparatur læsa hujus Præpositi fama; non enim ob malam administrationem a Præpositura dejectus, & depositus fuerat, sed sacrum hoc onus *obrationabiles & pias causas sponte* deposuit anno 1509. in die sancti Mauritii. In singulos annos certam pensionem petiit & obtinuit, ac Præposituræ suæ omnino valedixit, Herbrechtingamque Ordinis nostri cœnobium se contulit, ubi ab ejusdem Monasterii Præposito libenter exceptus, pro victu doctantem pensionis suæ annuatim numeravit, partem vero cæteram ad alios sibi necessarios usus reservavit. Hic cum aliquot annos in religiosa quiete & contemplatione rerum cælestium vixisset, adversa valetudine laborare incipiens, Ulmam ad suos rediit, sed ingravescente morbo mox altera reditus sui die suum in Christo emisit spiritum, & sepultus est in sepulchro Matris suæ in nostra Ecclesia circa Altare fabrorum anno 1514. in die sanctæ Apolonie Virginis & Martyris.

§. IV.

De Michaelæ Oeterlin Præposito XXIII.

Antequam Michael Regularem vestem Canonico-Augustinianam in Insulis nostris susciperet, jam ordinatum fuisse acolytum lego. Sic enim de ipso habet vetus Notula: Anno Domini 1492. Michael Oeterlin de Constantia nondum indutus habitu, ordinatus est in acolytum in Angaria Crucis, in die Mauritii. In Subdiaconum anno Domini 1493. in die Nicomedis, in Angaria Pentecostes. In Diaconum

num anno Domini 1493. in die Matthæi Apostoli & Evangelistæ in Angaria Crucis, in Presbyterum anno Domini 1499. in die Cathedræ Petri in Angaria quadragesimæ. Celebravit Primitias Dominica Lætare in Qnadragesima septimo Mensis Martij indutus est habitu Novitiorum anno 1492. Hic Michael Oeterlin de Wolmatingen, Patria Constantiensis: Helvetius sive der Schweizer cognominatus est. Electus fuit anno 1509. ab Hospitalario Ulmenfi confirmatus & investitus. Sustinuit tantis cum meritis suam Provinciam, ut nulli ex Antecessoribus, nemini ex sequentibus laude cedat. Severus quidem audit ac rigidus, nunquam tamen iustitiæ, nunquam moderationis debitæ leges est prætergressus. Tanta fuit virtutum illius Fama, ac religiosæ disciplinæ zelus, ut ad reformanda alia quoque Cœnobia fuerit adhibitus. Romanus illum Pontifex Apostolica Commissione ornavit, ut ad exactiorem Augustinianæ Regulæ observationem Herbrechtinganos Canonicos reduceret, teste Bruschio in descriptione hujus Cœnobii, hisce verbis: *Magnus Amonius Patria Giengensis, præfuit adhuc anno Domini 1520. quo per Reverendos ac egregios viros Michaellem Ulmensem, & Wolfgangum Augustanum Præpositum reformatum legitur Monasterium istud.* Wolfgangus iste reformationis socius erat Canonice S. Georgii Augustæ Antistes optimus, Vir pariter magnæ Religionis, & Episcopo Augustensi summopere charus. Vitam Canonicam, quam Michael optimis legibus firmavit foris, domi strenue urgebat, in hoc solo infelix, quod inter filios suos aluerit duos Augustinum Marium & Martinum Myllium litterarum amantes & egregie doctos, eosque amiserit satis mature, eoquod, ad universale studium Viennense profecti alibi, sic disponente Numine promotionem suam invenerint. De quibus postea dicemus pluribus, Anno 1519. Sacellum Erbacense, quod pro sua in sanctos Cælites pietate reædificavit hanc notulam invenio: Anno Domini 1519. die octava Mensis Julij consecrata est Capella & Altare in Erbach in honorem S. Annæ, S. Brigittæ, S. Micahelis, S. Augustini, S. Leonardi, S. Barbaræ & Agathæ: Et Dedicatio celebranda est Dominica proxima post Visitationem B. Virginis ad Montana Elizabeth. Et nota, quod hæc Capella fuit destructa, & sic jacuit ultra quindecim annos & reædificata est per Venerabilem Michaellem hujus Cœnobii Præpositum de Wolmatingen apud Constantiam civitatem. Anno 1517. obiit Augustæ Vitus Meler insignis Benefactor, Fautor & Patronus Michaelis hujus, sua enim potissimum opera & labore in Præpositum Autoritate Apostolica est constitutus, electionem quibusdam turbare volentibus. Patria fuit Memminganus J. U. D. & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ, litterarum Apostolicarum sollicitator, & summo Pontifici gratissimus, Canonicus Frisingensis S. Viti ibidem, cujus templum fornicibus exornavit. Legitur Epitaphium ipsius Augustæ

Clauditur hoc tumulo Vitus cognomine Meler,

Paruit & legi Mors truculenta tuæ.

Canonicus celebris fuit hic Archidiacon,

Jura olim latia cui bene nota Romæ.

Memmingen Patria huic quondam, dum vita manebat;

Vivat sed Patria nunc anima ætherea.

In Confraternitatis nostræ Catalogo hoc cum Encomio notatur: Anno 1517. *Vitus Meler utriusque Juris Interpres Canonicus Augustæ specialis Fautor Monasterii, qui constituit Patrem Michaellem Oetterlin in Præpositum hujus Cœnobii.* Hujus Præpositi tempore prima novæ Religionis fax & tuba fuit Joannes Eberlin Ordinis Minorum Patria Günzburgensis variis libellis suum erga Sedem Apostolicam odium prodidit: suavor etiam fuit hujati Magistratui, ut sua autoritate Collegium nostrum in publicam puerorum ac puellarum converteret scholam. Restitit tamen hisce conatibus cælum, & Michaelis nostri vigilantia, qui quo magis crescebant Religionis turbæ, tanto majorem conservandæ disciplinæ domesticæ curam adhibuit, quid mirum ergo quod homo rigidus ac severus audierit illa ætate, qua corruptissimus fuit tam Cleri sæcularis, quam regularis status.

Obiit, ac ad cælestia præmia capienda meritissimus Præsul anno 1521. abiit

DISSERTATIO HISTORICA

De

Augustino Mario C. R. Wengensi.

APPENDIX

De Martino Myllio, ejus Sodali.

Synopticam vitæ seriem recensere aggredior viri, magnis in Ecclesia meritis celeberrimi, illisque duntaxat ignoti, qui res gestas Sæculi decimi sexti, Religionis mutatæ motus, ac Germaniæ turbatæ dissidia ignorant: Augustinum Marium intelligo, a variis Scriptoribus quidem celebratum, quorum tamen nullus plenam Actorum, quibus inclaruit, notitiam dare potuit, ob documentorum defectum, quæ etiam nostro Collegio, cujus ille per Professionem Religiosam alumnus fuit, cum aliis multis nobis eripuit temporum calamitas, & factorum iniquitas, quæ Ambrosium Kauthum, Insularum nostrarum immortalis memoria dignum, per viginti fere annorum exilium pressit; quo durante diem supremum obiit. Fateor dolens, nulla fere superesse mihi de hoc viro domestica subsidia; manu scripti Codices, qui adhuc supersunt, vix nomen illius recensent, parcissimam manu ipsummet Archivum Wengense nonnulla mihi subministravit, quibus extraneorum Scriptorum conatus nonnihil juvare licebit. Fideliter enarrabo omnia, quæ Historiam illorum, quibus floruit temporum legenti occurrebant. Nemo prolixiori Encomio Marium hunc nostrum prosecutus est, quam *Rerum Wirzburgicarum* Scriptor eruditissimus P. Ignatius Groppius Ordinis S. Benedicti Tomo I. a pag. 301. & sequentibus; cui propterea ducentas grates debet, & dicit Wengense Collegium; hujus etiam ductum potissimum in historica hac Dissertatione sequar. Sit itaque

§. I.

Augustini Marii Nativitas, & Parentes.

Augustinus Marius (sic enim se ipsum appellare placuit, juxta sui Sæculi consuetudinem, cum gentilitium illius nomen non aliud fuerit, quam *Mayr*) Vir fuit, inquit laudatus Groppius loco citato, *eximie eruditionis, ac virtutum longe præclarissimarum; ob hujusmodi animi decora ad sublimiores Ecclesiasticas Dignitates certatim expeditus, natione Suevus, patria Loeherenfis natus est in hunc mundum anno 1485.* Parentes utriusque nomen siluit Scriptor, quod tamen nobis veteris Confraternitatis laicalis Catalogus sub finem Sæculi XV. & initium decimi sexti scriptus prodit. Ad annum 1529. hæc lego: *Joannes Mayer, genitor Magnifici Domini Doctoris Augustini, Confratris nostri; quo anno obiit.* Anno mox sequenti occurrit pia memoria Matris hisce verbis: *Margaretha Mayerin, uxor Joannis Mayer.* Ambos honestæ conditionis fuisse, ex hoc colligi jure poterit, quod educatione filii sui admodum solliciti, illum liberalibus artibus imbui satis mature curaverint. Ex linea materna descendit ex Häfelinis Talsingenibus; annotatur enim ex Confraternitatis Catalogo aviæ illius nomen *Agathæ Häfelerin von Talsingen avia Augustini*, quod genus adhuc superest. Læheræ, non autem Loehæræ, aut Lochæræ (pagus est, a civitate Ulmenfi unius fere horæ itineris spatio distans) habitarunt parentes; atque hanc Augustini Patriam fuisse, nullatenus dubitandum, ipsomet attestante in quodam Concionum, ab eo habitarum, codice hisce verbis. *Læhera me genuit.* Ridendi proin sunt, qui ut Illustris Sekendorfius narrat Comment. de Luther. Lib. 2. sect. 35. §. LXXVIII. addit: (I) Illum habuere pro Fratre Campegii; quam fabulam hausit ex libro, qui in Archivo Vinariensi reperitur cum hoc titulo: *Acta in causa Religionis Augustæ Vindelicorum.* Laurentius Campegius Bononiensis erat,

Juris Consultus filius, Nuntius Leonis X. in diversis Legationibus, deinde Cardinalis, & Episcopus Bononiensis: quem & Clemens VII. ad munus Legationis in Germaniam, cum fidei dissidia ubique gliscerent, deputavit. In nativitate sua proin Marius cum Compegiis nihil commune habere potuit.

§. II.

Illius Educatio, & prima Studia.

Puerilem ætatem Ulmæ inter prima studiorum elementa transiit. Ita iterum citatus Groppius, & ipsemet Augustinus, dum ait: Læhera me genuit, sed Nobilis educat Ulma. Quibus Magistris, & Instructoribus fuerit usus, nullibi proditur. Collegium Wengense instruendæ juventutis curam in se suscepisse, atque hujus rei vestigia adhuc extitisse sub Sæculi decimi sexti initium, certum est. Videantur de hoc ISTOPOYMENA de scholis latinis & Gymnasio Ulmanorum, quæ olim juvenis eruditus, nunc vero vir celeberrimus, Franciscus Dominicus Hæberlin, Ulma-Suevus anno MDCCXXXVII. multo labore conscripserat, pag. 11. ubi, ut assolet, erudite probat: Wengense Cœnobium, uti hodie, sic olim, Officinam scholasticæ institutionis extitisse. Reverendissimum Michaellem circa Sæculi decimi sexti initia propriis sumptibus scholarum Magistrum pro instructione juventutis aluisse, ex certis mihi tabulis constat, veteri scilicet Necrologio M. S. ubi ad annum 1521. hæc lego: *Amandus Aubelin, Baccalaureus Viennensis, & Moderator juvenum nostrorum, vir fuit bone Litterature, tum vitæ, tum conversationis.* An autem prima studiorum suorum elementa in Wengensi nostra Canoniam, sub hoc ipso Amando Aubelino, ejusque disciplina, ac in aliis Ulmensibus Cœnobiis, sive Franciscanorum, sive Dominicanorum, sive in publico civitatis Ulmensis Gymnasio perceperit, nulla mihi certa suppetunt argumenta. Quidquid sit: scripta Marii nostri produnt: illum non duntaxat latina, sed etiam græca Litteratura probe fuisse instructum, & amore litterarum Elegantiorum exarsisse adhuc juvenem, dubium non relinquunt; quemadmodum ex porro dicendis ostendemus.

§. III.

Religionem profitetur Canonorum Regularium in Wengensi Canoniam.

Wenga capit sacra Religione Virum. Hæc ipsamet Augustini nostri vox in Epitaphio quod vide infra §. XVII. in codice autem Cella Dei uno verbulo mutato, sic canit: *Wenga facit sacrum Religione Virum.* Hæc verba satis ostendunt, Marium semper gratum erga Canoniam Wengensem retinuisse animum; veritati proin etiam litavit Groppius, dum ita scripsit: Deo ad altiora illum vocante, relicto Sæculo vitam perfectiorem in Inclito S. Archangeli Michaelis Wengensi apud Ulmam Cœnobia Ordinis ac instituti Canonorum Regularium S. Augustini per solennem votorum nuncupationem est amplexus. Quo anno, ac die determinato jam hoc fuerit factum, affirmare non ausim, tabulis legitimis destitutus. Quod sub Joanne Mannio Præposito Canoniam suscepit habitum, mihi dubitare haud licet. Hoc unum mihi certum, ut patebit e sequentibus, sub Michaeli primum illius doctes inclaruisse, ac incrementa illustriora cepisse. Coævum illum fuisse Martino Myllio, jam supra audivimus; ac proin sub Regimine Joannis, & Michaelis vixisse, planum est ex ipsiusmet Michaelis testimonio, qui in primo Appellationis suæ ad Romanum Pontificem Instrumento, Anno 1515. die 26. Mensis Januarii per publicum Notarium confecto affirmat, *Augustinum Mayr, & Martinum Müller ultra, & citra tredecim annos proxime præteritos, in Monasterio ad Insulas pro tunc Præfidenti Præposito, ac Præposito Joanni, Prædecessori suo piæ recordationis, ac memoriæ, juxta Ordinis nostri Regulam Professionem solennem fecisse, & suum velle, & nolle in manus Prælati, & Præpositi dedisse.* Itaque circa annum Domini 1502. ambos ad Religionem Canonicam venisse, suspicari, aut potius asserere haud ex vano licet.

§. IV.

§. IV.

Ad Severiora Studia abit Viennam.

Causa Studiorum Augustinum Viennam fuisse missum, Groppius narrat, non tamen meminit, e quibus fontibus hoc Arcanum didicerit. Interim tamen Severioribus scientiis Marius nostrum efflorescente suo ævo Vienenſi Universitate ac præstantissimis Doctoribus celebri operam navasse, tam verum est, quam, sole lucente esse diem. Ex antiquo Collegii nostri chartulario id quoque veritati consentaneum esse disco. Jam autem supra, cum de Martino Myllio agerem, causam & occasionem prodidi, quo Augustino nostro viam complanaverit ad proseguenda altiorum scientiarum studia, frequentandi Vindebonensem Academiam, circa annum scilicet 1511. vel 1511. obtinuit nempe cum suo socio, Martino Myllio, a Romana curia Privilegium Pontificium ad septennium duraturum, studiorum causa proficiscendi Viennam Austriæ; quod haud dubie ex speciali Numinis Providentia est factum: ut nempe Augustinus noster inter Academicorum pugnas, & concertationes expoliretur in instrumentum in secuturis calamitatibus Ecclesiæ utile, iisque scientiis impleteret animum, quibus plurium animarum saluti olim posset succurrere. Itame docet antiquus Codex M. S. hisce verbis: *Dominus Martinus Millius, & Augustinus Marius, ambo Presbyteri, & in nostro Wengensi Cænobio quondam professi, nostro a Canonatu Papali cum Privilegio septennio Viennam venerunt, & aliquibus annis, studii ob gratiam ibidem vitam duxerunt.* Adnotatur annus 1511. Patet autem ex publico Notarii instrumento, quod infra, quando agemus de Martino Millio, recitabimus, hoc Privilegium clanculo a Romano Pontifice fuisse impetratum; ægre enim utrumque Canonicum dimisit Reverendissimus Michael, tunc temporis Præpositus.

§. V.

Publica illius Disputatio Viennæ, Præside Joanne Eckio Doctore.

In Viennensi scientiarum Emporio magna contentione, ac industria altiores disciplinas tam Philosophicas, quam Theologicas hausit. Nemo istorum temporum gnarus Litteraria itinera nescit celeberrimi Ingolstadiensis Professoris, Joannis Eckii. Hic vir, hic immortalis famæ Theologus anno Domini 1516. Viennam delatus, facultatem ab Academico Senatu haud ægre impetravit, publicum in Cathedra Theologica scientiæ suæ dandi experimentum; quod & plaudente Vienna factum: Marius enim noster, adhuc dum Theologiæ tyro, etsi jam trigessimum primum ætatis annum ingressus fuerit, sub Eckii Præsidio, ex Augustissimi Cæsaris mandato, quasdam diviniore, sacratorisque Sophie Theses VIII. Mensis Augusti die, anno 1516. defendere est jussus; qua durante scholasticæ disceptationis lucta, tanta auscultantium erat multitudo, tamque pressa fuit, ut juvenis quidam pressus, ac viribus destitutus syncopi deciderit; quod ipsemet narrat Eckius in descriptione hujus Academici actus, quam publicis typis in forma quarta eruditorum oculis subjecit. Hæc disputandi provincia, quam cum honore & maximo plausu sustinuit Marius, amicitiae sincerissimæ eum vinculis Joanni Eckio illigavit, quæ solvere sola mors potuit. De hac Disputatione etiam intelligenda est Epistola Benedicti Chelidonii, Abbatis Scotorum Viennæ ad Sigismundum Abbatem Mellicensem in *Historia Bibliothecæ Mellicensis*, a viro clarissimo, R. D. P. Martino Kropff edita anno D. MDCCXXXVII. pag. 78. etsi post biennium primum scripta.

§. VI.

Irrita Revocatio Augustini, Ejusque focii, elapso studiorum septennio, ad Professionis locum.

Facile quivis se persuaderi patietur, Pontificium Privilegium, a Mario, ejusque socio Wengensi impetratum Præposito accidisse durum, ac valde incommodum; cum res domi habuerit, valde angustas: ad parvum numerum reductus

erat Canonorum numerus; vix tot Religiosos aluit, qui divino officio, ac Choro, cum decore obeundo sufficerent: minime quidem dubitari potest, æquis semper illum auribus excepisse egregios filiorum suorum in sublimioribus studiis profectus, qui olim redundare possent in proprii Laris utilitatem, quos tamen divini Providentia Numinis ad Ecclesiæ universalis bonum, ut monstravit eventus, destinavit: cum autem adverteret, nec Mario, nec Millio animum esse, completo septennio revertendi domum, de opportuno sibi, rebusque Collegii prospiciendi remedio, apud Sedem Apostolicam supplicavit, ac a Leone X. qui Vicariam Christi Sedem, resque Catholicæ Religionis moderabatur, sequentem obtinuit Bullam:

Leo Papa X. dilecto filio, Michaeli Præposito Monasterii, per Præpositum gubernari soliti, sancti Augustini, Oppidi Imperialis Ulmenfis, in Insulis nuncupati, Ordinis Canonorum Regularium ejusdem sancti, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ.

Dilecte Fili, salutem, & Apostolicam Benedictionem. Cum sicut nobis nuper exponi fecisti, hic, in Monasterio tuo, per Præpositum gubernari solito, S. Augustini, Oppidi Imperialis Ulmenfis, in Insulis nuncupati, Ordinis Canonorum Regularium ejusdem sancti, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ, Conventus numerosus Canonorum, ad divina celebranda, & decantanda institutus sit, seu esse consueverit, aut debeat, nihilominus nonnulli ex illius Canonicis, ex occasione quidem litterarum studiis operam dare velint, sub prætextu diversarum litterarum, per eos a Sede primaria Apostolica exortarum, se etiam licentia Præpositi ejusdem Monasterii, pro tempore existentis non obtenta, ac præter illius voluntatem, ab ipso Monasterio absentent, & ad loca Universitatum studiorum generalium se transferant, ac in illis etiam per plures annos commorari præsumant; prout etiam duo, seu plures, ab eodem Monasterio se absentarunt, seu absentes existunt: ex quo divinus Cultus, ob defectum Ministrorum paulatim in ipso Monasterio diminuitur, seu diminui, & negligi posset, Nobis humiliter supplicari fecisti, ut super his opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur; Nos igitur, qui Divinum cultum, & regularem observantiam in Monasteriis quibuslibet vigere, & augere sinceris desideramus affectibus; ac propterea omnem a Religiosis vagandi materiam de medio libenter submovemus, hujusmodi supplicationibus inclinati, tibi, ut pro tempore existenti Præposito dicti Monasterii, quod nullus ex Canonicis dicti Monasterii se præter ipsius Præpositi voluntatem a dicto Monasterio, etiam prætextu quarumcunque litterarum, ei pro tempore concessarum, absentare, & ad quæcunque loca se transferre, & in illis residere possit, nisi prius suæ Canonicali portioni dicti Monasterii renuntiaverit, quodque loco Canonorum absentium, & sic se a dicto Monasterio pro tempore absentantium, alios in eodem Monasterio recipere, & admittere, aut eos absentes ad claustrum, seu Monasterium hujusmodi revocare libere & licite, & ad aliquid eisdem absentibus Canonicis in eorum absentia hujusmodi ex fructibus dicti Monasterii, seu illius portionum Canonicalium administrare, aut eos post eorum absentiam, ad dictum Monasterium redeuntibus recipere minime teneamini, nec ad id a quoquam inviti compelli, neque desuper per dictos Canonicos, sic sese absentes, seu quoscunque alios, quavis autoritate fungentes, molestari possitis, Autoritate Apostolica, tenore præsentium indulgemus, ac super hoc plenam, ac liberam facultatem concedimus. Quocirca Venerabilibus fratribus, Constantiensis, & Augustensis Episcopis, ac dilecto filio, Præposito Monasterii, per Præpositum gubernari soliti, sanctæ Crucis Augustensi, cui præsentibus committimus, & mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum, per se, vel alium, seu alios tibi, & pro tempore existenti Præposito dicti Monasterii S. Augustini, in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentiam faciant autoritate nostra, concessionem, & indultum prædicta firmiter observari, teque, & pro tempore existentem Præpositum Monasterii S. Augustini hujusmodi illis pacifice gaudere, non permittentes, vos desuper per quoscunque, quavis autoritate fungentes, indebite molestari, contradictores per censuras, incarcerationes, & alia opportuna Juris remedia, Appellatione postposita, compescendo, non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non Monasterii Ulmenfis, & Ordinis prædictorum, Juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis & consuetudinibus, ac quibusvis indultis & litteris Apostolicis, eisdem

eisdem Canonico, nunc, & pro tempore absentibus, sub quibuscunque tenoribus concessis; quibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione de eis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, individua & expressa mentio habenda, aut aliqua requisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi ac si de verbo ad verbum, & forma in illis tradita observata, inserti forent presentibus pro sufficienter expressis habentes illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, & eis nullatenus suffragari debere decernimus, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die sedecima Martii, Millesimo quingentesimo decimo quinto, Pontificatus nostri anno secundo.

Hoc Pontificis Maximi speciale, & matura consideratione dignum Decretum eodem anno, quo fuerat obtentum meritissimus Wengensis Insulæ Antistes ea solennitate, qua decuit, in Collegio suo fecerat promulgari per conservatorem Apostolicum Vitum, S. Crucis Augustæ Vindelicorum meritissimum Præsulem, cujus adhuc instrumentum, in pergamento scriptum, illæsum, ac incorruptum extat; cujus tergo quoque inscriptum legimus, hanc publicationem quoque Viennæ eadem solennitate, ac eodem anno, insinuatam fuisse ambobus nostris Confratribus, Augustino & Mario per Erhardum Hueber, Patavensis Diæcesis, Apostolica autoritate publicum Notarium, die Sabbathi, sexta Mensis Octobris. Insinuationem debita cum reverentia acceperunt ambo; verumtamen amore erga sublimiores litteras, nequiquam partitionem præstiterunt; sed amicorum potentia suffulti, indulti Pontificii, olim obtenti prorogationem ultra septennium obtinuerunt, maximo cum dolore Præpositi sui: is tamen laudabili moderatione, & discretionis usus, illorum reditu, quem urgebat sæpius, per quadriennium, & ultra patienter expectavit. Anno demum 1419. necessitate compulsus, absentium filiorum suorum vacantem locum, munitus Papali Privilegio, susceptione duorum tyronum supplevit, Michaelis Thomani nempe, Waldsea oriundi, & Valentini Beinlin Lavingani. An primus sub Canonica veste perduraverit usque ad Professionem trium Votorum, equidem nescio; quia in Catalogo mortuorum Confratrum nomen illius non reperio; Valentinum autem Cœnobio Herbrechtingano circa annum Domini 1522. incorporatum lego. Neque ob hanc susceptionem ullas molestias suo Præposito movere ambo absentes Canonici, neque admissionem ad locum Professionis illis fuisse unquam denegatum, constat; quare nec pro dimissis se unquam gessere. Hoc certum est, ambos ob honestatem morum, eximias dotes, & talenta, a Deo concessa, Viennæ semper nactos esse Patronos, & amicos, qui ad omnia necessaria vitæ religiosæ, etiam extra septa Monasterii ducendæ ipsis subministrarunt; quin unquam Præpositis Wengensibus propterea molestiam creare opus habuerint, quos ab hoc onere Pontificis indultum satis manifeste liberavit.

§. VII.

Marius creatur SS. Theologiæ Doctor, ac Universitatis Viennensis Decanus.

Lauream Doctoratus omnes fere Scriptores Mario tribuunt; quorum in scriptis illius celebratur nomen, *Doctoratus Laurea*, inquit Groppius, *redimitus, ex eadem Vniversitate redivit.* In ipsius Epitaphio legitur,

Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat.

Magnificum Doctorem appellat Confraternitatis nostræ Elenchus Onomasticus. Reddit hujus rei evidens testimonium Viennensis Universitatis Matricula, ante annos aliquot a Thoma Henrico, Collegii celeberrimi ad S. Dorotheam Canonico nobis communicatum, hisce verbis: *Magister Augustinus Mayr, Canonicus Regularis Ulmæ-Wenganus promotus in Doctorem Theologiæ anno 1520. Ejusdem Facultatis Decanus anno 1521.* ex Senatus Academici unanimi Consilio ad utrumque honoris gradum ascendit. Verum magnificis hisce titulis non superbix typho inflatus est, nec otiosus in hoc gloriæ suæ Theatro ambulare voluit. Inter egregias animi dotes, quibus ornabatur, facundi oris eloquentia fuit, qua frequenter varias Vindo-

bonensis Metropolis cathedras sacris Sermonibus animavit, ac etiam Magnatum aures Apostolico zelo ita demulsit, ut ab Academica Palæstra jam anno 1521. quo Decani sacre facultatis Provinciam moderabatur, potentibus litteris Ratisbonam ad obeundum in maiore Ecclesia sacri Oratoris munus fuerit evocatus. De anno hujus Vocationis certos nos reddit Viennensis Matriculæ ad nos missa relatio: cui sequentia adduntur: *Eodem anno 1521. quo promotus fuerat in Decanum discessit Vienna, & factus Concionator Majoris Ecclesiæ Ratisbonensis.* Consentit iterum Groppius, inquit, postquam Marius Doctoratus Laurea redimitus, ex eadem Universitate redivit, ob summam, quam inde reportavit, Doctrinæ laudem, primum in Ecclesia Cathedrali Ratisbonensi Concionatoris munus obiit. Hoc pariter testatur apud Cellenses Canonicos vitæ Augustini Marii, Carmine scriptæ exegeffis:

Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat,

Pergo Ratisbonam, Mystica sacra docens

Confirmatur hoc ex veteri etiam Documento, quod apud eosdem Canonicos adhuc superesse scribitur a laudato mox Groppio hisce verbis: *In uno Librorum, quos Marius noster huic Præmonstratensi Canonice testamento reliquerat, hoc signum, Arma gentilia Marii, reperitur, in quo Crux circumligata in orbem Rosario visitur, adscripto in parte superiore lemmate: Nil sine menda, in inferiore Crucis parte: Augustinus Marius Doctor, Versus subscripti sic habent:*

Læhera quem genuit, quemque educat Ulma puellum,

Venga facit sacrum Religione Virum.

Erudit insignemque videt quem docta Vienna,

Quique Ratisbonæ semina spargo Dei.

Hoc tibi describor dubio pictasmate, Lector,

Unica cui Christus, cætera vana, salus.

Idibus Decembris MDXXI.

ætatis XXXVI,

S. VIII.

Fit Proepiscopus Frisingensis.

Optime advertit Historiæ rerum Würzburgicarum Author ex Versibus, proxime citatis Augustinum nostrum præter Concionatoris Ratisbonensis Officium nullo alio fuisse anno 1521. insignitum. *Ast anno mox sequente, ait, & recitatos hic versus uno Disticho Marius auxit, & signa sua Pedito, & Insula exornavit: quod argumentum magnifestum est, eundem hoc anno, videlicet 1522, Pontificali dignitate etiam auctum esse. Ita singula liber alius exhibet.* Non possum non assentiri in omnibus sedulo scriptori; Distichum enim sic habet:

Inde Salonarum Præsul contendo Frisingam,

Fungens Officio Antistitis ipse pii.

Hoc nihil aliud innuere voluit, quam, se Ratisbona translatus esse Frisingam, ac Proepiscopum factum esse Philippi XLVII. Frisingensis Episcopi post mortem, nempe Conradi, qui Suffraganeum prius egerat, ac frater fuit Mathiæ Reichlini, Abbatis Tegernseensis. *Salonarum Præfulem* se vocat, sive *Episcopum Salonensem* in Partibus. Est autem Salona urbs Dalmatiæ, olim ampla, & bene culta, sed jam devastata; quamvis prope devastatam urbem parvum excitatum fuerit castrum, *Salona* appellatum, sub Dominio Venetorum. Hoc ipsum affirmat vetus nostrum Chartularium, hisce verbis: *Augustinus Marius, Doctor Theologiæ factus, & Concionatoris munus Ratisbonæ in Cathedrali Ecclesia assumpsit, & sic gradatim usque ad Suffraganei Frisingensis Diocesis Dignitatem pervenit anno a Carnali Christiano 1512. At hic numerus ab imperita manu correctus, & casus omnino fallit,*

& annum olim 1522. expressit; quod ad oculum patet. Nullum itaque dubium remanet, nisi soli ignorantia, quod Marius Proepiscopi Dignitate Frisingæ fulserit, qui per annos fere quatuor nihil non egit, ut omnibus omnia fieret, contra recenter in Religionem Catholicam incurrentes novitates acriter qua ore qua calomo in-
 vectus, totam Diæcesin ab erroris, & hæresis periculis præservavit, Verbum Dei, juxta concessa sibi a Deo talenta, fideliter explanavit, adeo, ut ob zelum Catholi-
 cæ Religionis, Episcopo suo indies factus sit charior.

Breviter hic adnotare liceat Authorem Chronologiæ Provinciæ Rheno-Sue-
 vicæ, Ordinis Eremitarum S. P. Augustini, Antonium Höhniū pag. 171. & sequen-
 tibus, nulla veritatis specie suffultum cum hoc Augustino nostro Mario Frisingensi
 Proepiscopo alium *Augustinum Frisingensem Proepiscopum* miro modo confundere,
 qui jam Sæculo decimo quarto floruit, sub Joanne II. Episcopo Frisingensi, qui te-
 ste Viro Clarissimo, Carolo Meichelbeckio in *Histor. Frising.* p. I. pag. 149. anno
 1341. Chorum Eremitarum Ordinis S. Augustini Monachii consecravit. Hunc
 etiam Bartholomæi Arnoldi de Usingen, Ordinis Eremitarum Viri celeberrimi
Discipulum & Lutheri Condiscipulum nominat, omniaque illi Encomia tribuit, Mario
 nostro debita. Ex hætenus autem dictis constat, Augustinum nostrum nihil ha-
 bere commune cum nominato Ordinis sui sodale, ac Inscriptionem illam in Refe-
 ctorio, Eremitarum, sub effigie laudati Bartholomæi positam, simili falsitate la-
 borare. Utrumque Augustinum Proepiscopos Frisingenses probe distinguit, ac
 nullatenus confundit celeberrimus Michael Beckius. Videatur *Histor. Frising. Tom.*
I. in Indice, verbo: Augustinus.

§. IX.

Ab Episcopo, & Basileensibus Canonicis vocatur in subsidium.

Per quadriennium fere, ut supra memini, Ecclesiasticas Episcopalis muneris vi-
 ces egregie impleverat, cum subito Augustinus Basileam vocatus, Frisinga
 abiit, ut labanti Catholicæ Religioni in hac urbe succurreret. Id haud dubie
 cum consensu Frisingensis Antistitis factum est. Narrationi huic primo robur addit
 vitæ illius carminica Exegesis sequente Disticho:

Hinc (*Frisinga*) vocat ad munus geminum Basilea sub Oecolampadii in par-
 tes Dogmate scissa duas.

Neque huic vocationi suæ resistere ausus est Marius ob plurima commoda, quæ
 in agrum Ecclesiæ inde redundatura speravit. Anno 1526. Telamonius Limperger
 Episcopi Basileensis, Christophori ab Uttenhaim, Alsatæ, & SS. Canonum Do-
 ctoris Suffraganeus, Ordinis Eremitarum turpissima transitione ad Oecolampadii,
 qui belli Sacramentarii fax, & tuba in hac civitate fuerat, scriptisque suis veræ
 Religioni audacissime insultabat, castra transit, illorum quoque perfidiæ reus,
 quos utique plures exemplo suo ad parem exitii sortem pertraxerat. Episcopus &
 Canonici Basileenses Collegii sui dehonestamentum suorum e numero expun-
 gunt, Officio privant, & audita fama Augustini Marii, illum ad Ecclesiæ suæ
 emolumentum Telamonio Apostatæ, Judæ Mathiam, substituere decreverant;
 ut simul Christophori Episcopi Suffraganeum, & publicum Verbi Dei Ministrum
 in Ecclesia sua ageret; quod etiam munus in Ecclesiæ Catholicæ bonum lubens in
 se suscepit.

Vix illius Basileæ adventus ad aures Oecolampadii est delatus, suos in partes
 trahere novum hospitem, & jam ex fama sibi notum per litteras mellitissimas si-
 mul, & callidissimas conabatur, quarum copiam, aut Synopsin Chronico inseruit
 Christianus Wurstisen Lib. VII. §. XVII. pag. LI. ita scribens: Bald nach seiner
 Ankunfft schreibe ihm Doctor Hausschein, Oecolampadius, wiewol er ihn noch nicht
 kennet, ein freundlich Missive, darinn er ihn beyneben gebürlicher Glückwünschung
 ermanet, mit ihm Christum, den heyland dermassen zu predigen, daß die zertrennet ge-
 meind in Christlicher Eintrechtigkeit widerum zusammen waltet. Er wurde Leut ha-
 ben, die ihn wider sich, als der ein neue Lehr eingeführet, verhezen wurden: den selbi-
 gen solter keine Ohren geben, sonder, wann er an seiner Lehr Mangel befunde, mit
 ihm darum handeln, bericht zu geben, oder zu nehmen. Alle Zweitacht in der Statt
Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera. C c

sey daher allein entsprossen, daß viel die reine Wahrheit nicht annehmen wollen. gleichwie die Phariseer von den Apostlen nicht anders getrennet, dann daß sie mehr auf ihrer Väteren Sazungen, und menschliche Gerechtigkeit, dann das alte Wort Gottes gehalten. Ihm wäre wohl bewust, daß er die Zeit her, so er zu Basel geprediget, nichts gelehret, daß nicht durch Gottes Wort möcht erhalten werden, sey auch mit seinen höchsten Widersprechern sich darüber zu ersprachen begierig. Alle durch ihn angerichte Enderungen seyen dermassen, daß man sie ohne Verletzung des Gewissens nicht unterlassen könnten; vermahne derohalben ihn, welchen er selbst dahin geneigt seyn achte, Gott diese Ehr zu thun, und nichts höher, dann sein Wort zu halten, was demselben widrig, nicht zugeben, laut des Apostels Spruch, welcher wolle, daß ein jeder, so in der Kirchen redet, nur Gottes Wort rede. Ob ihm schon, wie allen Dieneren Christi Widerstand begegne; der Teuffel ringle sich je, wann seinem Reich Abbruch beschehe, solt ers doch mit Beständigkeit, und Gedult überwinden. Wo er ihm darneben liebe, Freundschaft und Dienst erzeigen könnte, wolt er des bereit sein, zu Förderung der Ehre Gottes, und Erbauung des Nächsten. Verum Marius Christiana prudentia, & fidei clypeo armatus, aurem suam avertit a sibilo serpentis, & a voce Incantatoris.

§. X.

Mittitur ad Disputationem publicam Badæ in Helvetia habitam Catholicos inter & Sacramentarios.

Sensim se produnt arcana Divinae Providentiae consilia, quæ habuit Numen optimum, dum tot animi ornamentis Proepiscopum nostrum exornavit. Eodem, quo Basileæ appulit, anno 1526. Disputatio celebris instituta est Catholicos inter, & Sacramentarios Badæ in Helvetia, Ergoviae oppido, multorum Scriptorum calamis celebrata; ad quam vocatus Zwinglius, nullafide publica adduci potuit, ut veniret. Comparuere in arena primi nominis Theologi, Joannes Ekhus, Academiae Ingolstadiensis Professor, D. Joannes Faber Ferdinando Archiducia Consiliis D. Thomas Murner, Lector Franciscanorum Lucernæ, publice omnes conjurati, se veterem, & orthodoxam Religionem contra Ulricum Zwinglium, Tigurinum Praeconem, & quosvis alios constanter propugnaturus. Ad hanc Disputationem, teste laudato Meichelbeckio Histor. Frising. Parte I. p. 306. Episcopus Basileensis Christophorus deputavit sui, & Frisingensis Episcopatus Proepiscopum Augustinum Marium; quod etiam Raynaldus narrat ad annum 1526. N. XCVIII. Aderant quoque Episcoporum Constantiensis, Lausanensis, Curiensis, Cantonum Helvetiorum, iisque confœderatorum Legati. Disputationis Præsides delecti, Barnabas Engelbergensis Abbas, D. Ludovicus Baer Basileæ apud S. Petrum Præpositus, Jacobus Stapfer Baumgartenensis; qui prudenter antea præcaverunt, ne ullus Disputantium verba scripto exciperet, præter scribas, Libellionis muneri deputatos, scripta ipsi, & Acta penes se solos asservaturi. Oecolampadius prima oppugnatione Disputationi initium dedit, solenni ante Præfatione usus, se solo Verbo Dei, non consuetudinis, Doctorumque Decretis niti velle, aliumque se repudiare Judicem, qui præter Dei Verbum verba alia daret. Hæc omnia refert ex Urssilio Basileæ sacrae Author, cujus Authorem prodit Epistola Dedicatoria, & Claudium Sudanum, virum e Societate Jesu integerrimum nominat, qui & sequentia addit: *Post aliquot dierum contentionem rogati utriusque Factionis doctiores, qui aderant, Auditores, Eckyné Theses, an adversariorum proferrent? major pars subscripsit Eckio, & aliqui Oecolampadio: aliqui haud sat liquere, utri plus deferendum responderunt; nominatim vero adhæserunt Eckio viri primarii, D. Bues, D. Doctor Marius, sacer Orator Basileensis Ecclesiæ, Joannes Silberberger, Medicinæ, & Juris utriusque Doctor, Joannes Sattler, SS. Theologiæ Baccalaureus. Cum his Cantones Helvetiæ vetiæ novem, Lucerna, Uranium, Schweizium, Subsilvania, Tugium, Clarona, Friburgum, Solodorum, Apenzella. In his consentientem habemus Wursteisenium in Chronico Basileensi; qui tamen addit, inter Auditores hujus Disputationis quoque fuisse hominem simplicem, Conradum Werlinum, Scaphusianum, qui contestatus esset, se paratum habere animum, omnia credendi, quæ Superioribus suis placerent. Spondanus his similia tradit ad annum 1526. nempe hunc Disputationis fuisse exitum, ut omnes Helvetiorum pagi, solos Tigurinos si excipias, apud quos agebat Zwinglius, decreverint, & publico edicto promulgaverint, in antiqua Religione standum esse, rejecta Novatorum Doctrina.*

§. XI.

Ob Religionis Zelum invisus redditur Basileensibus.

Finita Disputatione Badensi adhuc fere per triennium Basileæ mansit Augustinus, atque, ut ipsemet loquitur in Dedicatione Guimundi, de quo paulo post, *Navim Christi, prora, puppique illisam, anchora divini Eloquii Basileæ retinuit.* Suspicari primum est, post Disputationem, quæ Oecolampadio tam infelicitè cessit, Religionis Catholicæ defensores perpetuis concertationibus, ac dissidiis fuisse involutos, quæ causa fuit, cur Basileensis Magistratus Decreto publico jussit, ut Romano Pontifici adhærentes Missam suam asserant piam, utilemque vivis, ac mortuis in remissionem peccatorum; secunda enim Thesis, quam Eckius contra Novatorum sectam propugnauerat, hæc fuit; *Christi corpus & sanguis in Missæ Sacrificio pro vivis & defunctis vere offerri.* Illi vero, qui ex partibus Oecolampadii stabant, rationes suas prodere jussi sunt, cur Missam, ut abominabilem, & perniciosam execrentur. *Augustinus* itaque *Marius*, inquit Abrahamus Scultetus in Annalibus Evangelicis ad annum 1527. p. 119. *Consensu Capituli, Missarum Sacrificium scripto defendit.* Oecolampadius contra, ejusque collegæ armatum (sic enim illam vocat Oecolampadius) orationem pararunt, qua docere conabantur, se justis de causis Missam appellasse *βδέσνυμα* sive abominationem. Perlectis utriusque partis Libellis Senatus hoc negotium ad Concilium deferendum judicavit: cives quiritati sunt, in una, eademque urbe diversis populorum sermonibus distrahi, ac petiere a Senatu, ut huic malo in tempore remedium ferrent; igitur septima Octobris Senatus decrevit, permittendum utrique parti & Concionum, & fidei suæ libertatem, salva concordia animorum civili. Videatur Scultetus loco citato. Quis vero concordiam animorum etiam civilem tantis in turbis speret? *Marius* noster ob Catholicæ fidei zelum, ac defensionem suam, Senatui exhibitam Oecolampadianæ factioni indies magis invisus redditus est, & si summa moderatione partes suas exequeretur, ut etiam in Cathedra sacra constitutus contradictorem publicum passus sit. Rei seriem narrat Erasmus ad fratres inferioris Germaniæ apud Grestetum Tomo Operum XIII. p. 618. hisce verbis: *Cum Senatus Basileensis toties edixisset, ne quis daret occasionem seditionis, quidam præcipuus Evangelii zelotes pulchre potus a convivio nuptiali venit in summum templum, reperit Marium concionantem; a quo cum nihil diceretur, quod ad sectam ullam pertineret: nam tum finiebat concionem, ille seditiosa voce succlamavit: Mentiris, Monache! ut te percutiat mala pestilentia! Hoc si quis Catholicus fecisset in Ecclesia diversæ Communionis, quod præmium retulisset? quid supplicii de illo sumptum est? cessit in vicum aliquem ad triduum, & rediit. Audis clementiam Evangelicam? &c.* Hæc nullinon notissima sunt. Hucusque Erasmus. Ipse autem *Marius* in litteris ad Reverendissimum D. Casparum Durandi, Præpositum Kanshofianum in Bavaria, fatetur, quod non raro evidens vitæ periculum incurrerit; quæ tamen omnia constanti animo elusit in defendenda Religione orthodoxa usque ad extremum vitæ halitum constantissime perseverans, suamque causam Christo commendavit, pro quo legationeungebatur. Videatur Tyrocinium Canonicum ad mentem sanctorum Patrum &c. conscriptum a viro clarissimo Bennone Zaisberger, & Augustæ Vindelicorum 1723. publicatum, ubi P. II. pag. 60. Marium nostrum eximiiis ornat Elogiis, & de ultimis hisce circumstantiis a me relatis in testem adducit Reverendissimum Gruberum, qui ipsemet hæc exscripsit ex litteris Ronshofio, & a R. P. Joanne Gamans S. J. acceptis; uti perhibet in Theatro virtutum 29. *Marii* adhuc M. S. & necdum, quod dolendum plane, a Posteris edito.

§. XII.

Fugit Basilea Friburgum.

Annus nullus funestior Basileæ illuxit, quam Millesimus quingentesimus vigesimus nonus. Superfeminata ab Oecolampadio nova doctrina altas radices jam agebat; continua non solum sæcularium, sed & Religiosorum defectione Christophorus Episcopus, nescius, quam ratione labantis fidei in sua Diæcesi casum præpediret, ætate gravis, agnoque tantis impar curis, Pedum per resignationem deposuit; illatumque illud est anno 1527. in manus Rudolphi ab Halweil; qui tamen ob excisum calculum, tertia ab Electione hebdomada e vivis abiit: cui in dignita-

te, ac onere successit Philippus Franco a Gundelsheim, Basileensis Episcopus Ordine LXVI. Basileæ sub ejusdem Regimine omnia in pejus ruebant. Audiamus hanc de re loquentem Claudium Sudanum in Bas. sac. pag. 366. & sequentibus, anno 1529. *Die cinerum imagines in unum comportatas, & in duodecim acervos distributas, novi Iconoclastæ (O! scelus impium, & sacrilegum!) furori suo, & flammis consecrant. Ad hæc uli sunt in præteritum licentia deligendi Consules, Senatores, & sex-viros: ita scilicet admissa in Deum perfidia facile laxat debitam Principi, & Magistratui subjectionem. . . Nihil jam supererat recentissimæ Religionis, præter recentia Statuta & Decreta, quod novi Ecclesiæ Doctores, & sui jam sibi Pontifices affatim præstiterunt. Tragico mæsti hoc spectaculo Canonici, quandoquidem sublatum erat ex omnibus templis pietatis publicum exercitium, habito consensu, derelinquamus eam, inquit. Convasatis rebus suis Friburgum Brisgoicæ abscedunt. Academici Professores cum Studiosis plerique Basilea migrant. Has inter procellas, quæ mens, quis animus fuit infelicis Episcopi infelici Proepiscopo? hunc satis explicat in Dedicatoria sua Epistola. Guimundi sui ad Conradum Herbipolensem Episcopum, dum ait: cui non constat, quantis adversæ fortunæ & fati ferme deploratis incursum Sacramentaria illa furia me nuper invaserit? &, cum ex celeberrima Basileensium urbe, & Academia (dum illic plus valeret multorum, & omnium præcipue insititiorum hominum insania, quam Incliti Magistratus prudentia) merito abierim: &, cum modo Reverendissimum ejusdem urbis Præfulem, Canonicosque dignissimos una cum toto suo Clero, subito omnibus absolutis Sacris, Oecolampadianum pestilens virus ingrassans, ad id adegerit, ut una omnes alio migrandi meditationem suscipere sint coacti. Unde de me actum penitus judicasset, nisi sacræ litteræ, quarum præconio jam annos non paucos deditus fui, contra perversissimas Sæculi nostri hæreses me sublevassent; ut sperarim constantissime, gratam brevi superventuram horam. Nimirum cogitatum meum jactavi in Dominum Deum meum, Eique totum denuo me devovi, confidentique animo dixi: TU MEA, CHRISTE, SALUS. Hanc Dedicationem Friburgi XXV. Maij anno 1529. scripserat, quo cum Canonicis Basileensibus confugerat. Oecolampadius in MS. Epistola ad Capitonem, quæ apud Scutetum in Annalibus Evangel. hoc anno occurrit, inter alia hæc scribit: *Adversarii me fontem omnis hujus rei vocant; in Epistola autem ad Simonem Grynæum, quæ apud eundem Scultetum reperitur, hæc habet: non gravat, quod quidam hinc migraverunt; nisi fallor, brevi pœnitudo non parva ducentur. Marius, & Pelargus authores malorum, & tumultuum, ut aperti hostes Evangelii, absunt. de quibus me vindicavit Dominus, cui ultionem permisi. Ad hanc Marii inculpationem memores esse volo Lectores meos fabulosi Apologi apud Oesopum, in quo turbatam ab agno aquam lupo conqueritur.**

§. XIII.

Vocatur Herbipolim, ac Guimundi Opusculum luci publicæ donat.

Post Marii, & Canonicorum discessum etiam Erasmus Roterodamus Basileam deferuit; qua occasione hisce versiculis urbi valedixit:

Jam, Basilea, vale, qua non urbs altera multis

Annis exhibuit gratius hospitium!

Hinc precor omnia læta tibi, simul illud Erasmo,

Hospes uti ne unquam tristior adveniat.

Erasmus quoque iter suum Friburgum Brisgoiam direxit, & in hac urbe inter doctos, quos nulla superstitio afflaverat, asylum quæsit, & invenit. Non potuit hic suus adventus Mario nostro non esse gratissimus, dudum Basileæ in hujus viri sinceram amicitiam admissus. Et si autem apud plures Erasmi autoritas, & fides avita vapulet, non levi tamen mihi argumento est hæc cum Mario familiaritas, Erasmus vapulare injuste. Quidquid tamen sit; esto, Erasmus in tantis contra Religionem Catholicam turbis aliquid humani fuisse passum, certe imperite illos agere existimo, qui illum a fide Catholica unquam defecisse contendunt. Friburgi Marius noster Erasmus non tantum amicum, sed & Patronum est exper-

tus, cujus commendatitiis litteris adjutus, jam duorum Episcoporum Suffraganeus, brevi ad aliam stationem honorificam devenit; hoc ipso enim, quo Marius exul, Erasmus illum Conrado Episcopo Wirzburgensi commendavit, tantumque obtinuit, ut mox Herbipolim vocatus, sacrum Oratorem in Cathedrali Ecclesia ageret, ac inter illius Ecclesiasticos Consiliarios haberet locum. Gratias propterea agit Erasmus in Feste Pentecostes anni 1529. præfato Episcopo Lib. Epist. 22. Ep. 1. hisce verbis: *Habebit tua pietas strenuum, ac fidelem συνέργον in restituendis Ecclesiæ collapsis rebus, Augustinum Marium; quem tibi non commendo, cum sciam. & pro suo merito, & pro tua humanitate tibi esse commendatissimum: quin potius opto, & spero, futurum, ut ego per illum fiam commendatior; qui, si dignaberis, hunc homunculum clientulorum tuorum numero adscribere, quod unum possum, polliceor, voluntatem ad omne obsequium promptissimum.* Ex alia autem Epistola, jam anno 1528. septimo Calendas Septembris, ex urbe adhuc Basileensi scripta ad Episcopum Augustanum, Christophorum a Stadion habet sequentia: *Quando coram non licet, in Epistola, digitis tuis scripta, sacram istam dexteram osculatus sum, ornatissime Præsul! sed multo reverentius osculatus sum pectus istud tuum pium, sincerum & candidum; quod tuæ, licet per breves, spirant litteræ. Verum idem mihi copiosius, velut in tabula quadam depictum, oculis animi subiecit Augustini Marii sermo; quem sane virum pietati tuæ Reverendæ cum innotuisse, tum placuisse, non mediocriter gaudeo: quandoquidem hic ob eruditionem Christianam, ac morum singularem quandam humanitatem, candoremque nulli bono non gratissimus est; sed nullo certiore pietatis argumeto commendatus, quam, quod pessimo cuique maxime invisus est.* Ex his verbis colligo, Augustinum Marium Episcopo Augustano ante biennium fuisse commendatum. Felicius tamen cessit commendatio anno 1529. facta. Pro hac commendatione anno 1530. cum Erasmo Marius jam Herbipoli constitutus, per litteras gratias ageret, rescripsit ipsi Erasmus: *Pro mea commendatione nihil mihi debes; habeo in te ipso pharmacum, quo bonos omnes tibi concilias.* Epist. Florid. Lib. pag. 76. ad Augustinum Marium. Datum Friburgi Brisgoiæ XXII. Maij anno MDXXX. Ne tamen vacuis coram Episcopo Herbipolensi compareret manibus, Guimundi, Archiepiscopi Aversani, de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia L. III. ex veteri MS. codice Friburgi, typis Joannis Fabri Emmei Juliacensis edidit, quos eleganti Epistola Conrado III. Herbipolensi Episcopo, Mecæ nati suo, inscripsit; de qua editione infra plura memorabimus.

§. XIV.

Munus Ecclesiæ Herbipoli obit, ac ad Comitæ Augustana anno 1530. adducitur.

Marius novum zeli sui Apostolici nactus Theatrum, se mature spectandum præbuit in Ecclesiastica Cathedra, cujus Sermones ob undique propagatam Eloquentiæ suæ famam summa aviditate excepit populus; post obtentam enim ab Herbipolitano Episcopo vocationis gratiam, diu non amplius Friburgi commoratus est: legitur enim, inter Sermones MS. in insigni Canonice Cellensis Bibliotheca custoditos Sermo quidam cum hac subscriptione: *Dominica tertia post Pentecosten Sermo primus, habitus anno Domini 1529.* Ex horum Sermonum Inscriptione autem clare desumitur, Marium etiam in itineribus constitutum a Prædicatione Verbi Divini minime destitisse; sic enim inscribuntur: *Sermones Mariani pro tempore peregrinatio, Dominicis diebus, partim anno 1525. Basileæ, partim anno 1529. & 30. Herbipoli habiti.* Quod vero Marius jam Frisingensis, & Basileensis Antistitis Proepiscopus, mox anno 1529. ad Suffraganeatus Dignitatem Herbipoli fuerit evectus, ex aliquorum est; quem probe, ac minime a veritatis tramite devius Herbipolensis Historiographus refellit, *Constat*, inquit, Joannem Reuller ex Carmelitarum Ordine anno 1528. hoc dignitatis munus obtinuisse; qui anno deinde 1536. eodem ac vita defunctus est. Proinde etiam hoc, vel sequente verisimilius anno 1537. Augustinus Marius Antistitis Conradi factus est Suffraganeus. Cellensium Canonico rum versiculi aperte hoc ipsum nos docent:

Herbipolis tandem Verbi Præcone perusa,

Injunxit fido Præsulis ipsa vices.

Quorum, ni fallor, sensus est, Marium primo Würzeburgi Ecclesiasticum Oratorem egisse; postmodum autem ob hanc spartam fideliter administratam, Pro-episcopi honoribus fuisse auctum; quod & factum: ut infra videbimus. Accedit, quod in Dedicatoria Epistola, anno prædicto 1529. Guimundi libris præposita, se ipsum tantum nominet *Electum*, & vocatum *Herbipolensis Cathedralis Ecclesiae a Concio-nibus*. Quare addito nostro calculo sententiam Groppii approbamus. Quam ta-men instruendo Christianum populum sacer Præco impendit curam, anno mox al-tero 1530. Deo disponente in Ecclesiæ universalis bonum per aliquot menses, quam-diu nempe durarunt Augustana in urbe, ob fidei causam celebrata famosa comitia, deponere debuit; illuc enim ex voluntate sui Principis abiit, illisque viginti Docto-ribus adnumeratus est, teste Seckendorfio, quibus commissum fuerat refutandæ Confessionis Lutheranae (quæ postmodum Augustanae nomen obtinuit) negotium. Hoc duobus in locis affirmat illustris Scriptor; primo quidem in Hist. Luth. lib. II. §. LXVI. ubi de Doctoribus Pontificiis, adhæc comitia ablegatis loquens, in hæc erumpit verba: *Adducti erant a variis Principibus in comitia pugnacissimi ex Adversariis Lutheri, quorum Catalogum exhibet Cælestinus Tomo IV. f. 135. Eminebant inter eos Joannes Faber, & Joannes Eckius, sæpe jam memorati; de quibus maxime conquestus est Melanchthon: dein AUGUSTINUS MARIUS, Conradus Wimpina, Joannes Coch-læus, Conradus Collinus, Arnoldus de Vesalia, Joannes Minsingius, & alii. paulo infra: Hi magno numero confederunt, & intra sex fere hebdomadam tempus confutationem quam vocant, conscripserunt; cujus exemplum autem Protestantes, licet instantissime peten-tes, obtinere non potuerunt. Editâ tamen postea fuit latine ab Andrea Fabricio, Consi-liario Bavarico, ut Chytræus refert. &c. Secundo idem Seckendorffius eodem Libro §. LXXVI. iterum de Mario nostro numero 7. loquens, hæc addit, qui inter confu-tationis laboratores fuit. Georgius Cælestinus in Hist. Confess. Aug. primo Marium SS. Theologiæ Doctorem, ac Salonensem Episcopum inter Consiliarios, ac Aulicos, ab Episcopo Herbipolensi ad Augustanam hanc Synodum adductos sexto loco ponit fol. 129. b. Inter Pontificos Doctores illum ordine tertium facit fol. 134. b. hoc modo:*

Doctores Pontificii.

D. Joannes Eccius,

D. Joannes Faber, Præpositus Budensis,

D. Augustinus Marius, Episcopus Salonensis,

D. Conradus Wimpina, Ordinarius Francofordiensis,

D. Joannes Cochlæus,

D. Paulus Hugo, Provincialis Carmelitarum,

D. Conradus Colle, Prior apud Prædicatores Coloniae, qui scripsit contra Nuptias Martini Lutheri,

D. Bartholomæus Utingen, Utingen, Augustinianus, secutus Episcopum Her-bipolensem,

D. Joannes Mensingerus, Ordinis Prædicatorum,

D. Joannes Dillenberger, Confluentiæ Prior Prædicatorum,

D. Joannes Burchardi, Vicarius Ordinis Prædicatorum,

D. Hieronymus Montinus, Vicarius Episcopi Pataviensis,

D. Matthias Kretz,

D. Petrus Speiser, Vicarius Episcopi Constantiensis,

D. Arnoldus de Vesalia, Coloniensis,

Frater Medardus, Regi Ferdinando a Concionibus, Ordinis Minorum.

D. Conradus Thoman, Concionator Ratisbonensis,

Augustinus a Gellersheim, Bremensis,

D. Guolfgangus Rebdorffer, Præpositus Stendaliensis,

D. Michael, Prædicatorii Ordinis Moguntia;

De industria, ac præmeditate integrum ex Cælestino exscripti Catalogum; vel sola enim hæc Doctorum Pontificiorum nomina eruditioribus Catholicis venerationi erunt, ac inde insignem calumniam manibus palpabunt, qua Viros hosce vere magnos, aspersit Anonymus Author in *Vinariensi Archivo* apud Seckendorffium Hist. Luth. L. II. §. LXXVIII. qui scribere haud est veritus, *Theologos Pontificios*, qui Augustanis comitiis intererant, *pestimis moribus fuisse infames*, & inter illos *AUGUSTINUM MARIUM* profratre Campegii Cardinalis fuisse habitum. Hanc ultimam, & absurdissimam fabulam jam §. I. supra explosimus. Narrat Saubertus de Miraculis Augustanæ Confessionis sæpius ex ore Marii auditas fuisse has voces: *Matrem meam Ecclesiam Catholicam, non deseram*; quæ quidem verba cum etiam Brentius audiret, libilo excepit, regerendo: *mibone, etiam Patris meminisse oportet*; quasi vero, qui Ecclesiam instar Matris colit, ac audit, Dei oblitus esse possit. Hanc ipsam rem narrat ipsemet Lutherus Tomo Operum V. fol. 162. Edit. Altenb. hisce verbis: *Der Weichbischoff zu Würzburg MARIUS hat in einer Collation oft gesagt, er wolle bey der Mutter bleiben, hat gemeint die Päpstliche Kirchen; da hat Brentius, als ein frommer und gelärter Mann, einstens gesagt, Ey! lieber Herr! ihr müßet danoch auch des lieben Gottes darneben nicht vergessen. Da hat der Weichbischoff aus der Haut wollen fahren.* Plura, quæ in hac dicta Marij propius tangunt, non invenio. Hoc etiam anno Marius charissimum Patrem suum, Joannem Mayr, mortuum luxit; cujus nomen vetusto Necrologio nostro insertum legimus: altero mox anno & Mater tumulo illata est.

§. XV.

Assumitur in Suffraganeum Herbipolitanum.

Post dissoluta Augustæ Principum Comitia, Augustinus Herbipolitanam urbem repetiit, ac iterum Franconiæ Apostolum agere cepit, & opere complevit, quod ad primum suum in Würzburgensem Diæcesin ingressum ejusdem summo Antistiti calamo promiserat; *se nempe in fide Catholica defendenda indefessum fore pugilem.* addens: ad quod me vocasti. Vid. Epist. Dedic. sæpius jam laudatam. In curandis animabus, in habitis ad populum concionibus, in instruendis rudibus, in convertendis peccatoribus, in juvandis pauperibus, uti omnem laborem impendit, ita in his functionibus omnes suas delicias impendit, ac per integrum fere sexennium ita sese, teste Groppio, commendabilem omnibus probavit, ut tandem ab Episcopo Conrado meritorum suorum præmium consecutus, in *defuncti Joannis*, de quo supra, *Suffraganei sui locum avidè sit expetitus.* circa annum Domini 1536. vel 37. Hæc Augustini Promotio nulli dubitationi subjacet; testantur versiculi sequentes:

Herbipolis tandem Verbi Præcone perusa,

Injunxit fido Præsulis ipsa vices,

In Colloquio Viatoris, & Marii apud Cellenses interrogat Viator Marium:
Suffragator ubi?

Et respondet Marius:

Frisingæ, Basileæ, Inclyta & Herbipoli,

Triplex hic Proepiscopatus, triplex hæc Corona, uti in laudem Marii maximam cedit, ita pariter Vocatione tam sublimi ubique se dignum reddere studuit. Anno 1540. mense Junio Fuldensem Ecclesiam, a Rebellibus Rusticis hætenus profanatam, ex ejusdem Ecclesiæ Reverendissimi Abbatis, ac Principis invitatione reconsecravit. Anno eodem summo cum luctu amisit summum Benefactorem Mecænatem, Principem, & Episcopum suum Conradum. Gratitude ergo, ob multiplices gratias, & beneficia, Mario impensa, Illius Epitaphium huc transcribo, quod tumbæ optimi Principis inscripsit, pia posteritas: *Conrado a Thungen, Episcopo Wirzburgensi, & Franciæ Orientalis Duci, præcipue Viro justitiæ, egregiæ eruditionis, temperantiæ singularis, acutissimique judicii: quem primo statim administrationis susceptæ limite arreptum vesani hujus Sæculi dissidium, seditio, & calumnia severiter*

diu, ac contumeliose habitum, una cum Ecclesia ejus extremæ pene subiecissent internecioni, ni Deo suffraganti adversus iniquissimæ fortunæ procellas vigili prudentia, infracta dexterritate, tolerantiaque miranda gnaviter superasset, æquiore Sæculo dignissimus. Vixit annis plus minus 74. Præfuit annis 21. mensibus quatuor, diebus 10. Obiit 16. Cal. Julij, anno Salutis 1540. communi suorum mœrore, & luctu.

Ut umbra corporis, sic fascium

Cura, labor, ærumnæ, atque mille pericula.

Quæ strenue utentem sequuntur undique

Sed vincit ille cuncta, qui fidit Deo.

Tanto, talique Principi in amoribus fuisse Marium specialis laudis Thema facit. Successit Conrado eodem anno Conradus a Bibra, qui Augustinum in Proepiscopum munere pariter confirmavit, multisque auxit gratiis. Sub hujus regimine de illius consensu mox anno 1541. reconciliavit Ecclesiam in Herlheim Diæcesis Wirzburgensis. Eodem anno Sacellum B. M. V. in Monasterio cellæ Dei Superioris mense Martio dedicavit. Hujus Dedicationis memoria ibi quondam inter alia sequenti Disticho notata legebatur:

Abbas ædiculam Thomas restaurat ut illam,

Sancto sic Marius chrismate sacrat eam.

Octavo Cal. Aprilis.

Interim multimodæ Ecclesiarum sollicitudines, quotidianæ curæ & labores temporibus maxime exulceratis vires zelosissimi Præsulis adeo enervarunt, ut sæpe cum variis infirmitatibus conflictaret. Narrat de illo Frisius in Chronico Wirzeburgensi sub Conrado IV. Episcopo eum primo in curia Fratrum vulgo Bruders Hof habitasse. Deinde esse melioris valetudinis ex aere liberiori hauriendæ ad curiam Vicariæ S. Matthæi Apost. & Evangelistæ Ecclesiæ collegiatæ Haugensis emigrasse. Ibi cum anno 1542. die Jovis Sancto Cathedrale templum accedere infirmitate prohiberetur, sacrum oleum in suo conclavi super altari (ut vocamus) portatili consecravit, quod sacra functione peracta deinde in dictam Cathedralem Ecclesiam, condecanti Processione sub Baldachino est relatum. Horum notitiam fere omnem Groppio in acceptis referimus.

S. XVI.

Augustini Marii Mors & Sepultura.

Conditores Wirzeburgensis, & Frisingensis Episcopatum Historiæ unanimi calculo ad annum 1543. mortem Marii ponunt. Anno 1543. die 25. Novembris, ait Groppius, vitam mortalem cum immortali commutavit, æternæ retributionis præmia pro exantlatis tot laboribus in cælis consecutus est anno ætatis suæ 58. Meichelbeckius idem tradit in Hist. Frising. P. I. p. 314. ubi sequentia legimus: Anno 1543. e vivis pie excessit Reverendissimus D. Marius Proepiscopus Frisingensis, natione suevus, Locherensis, Lœherensis, in Inclito Collegio ut moniti fuimus, Canonorum Regularium ad Insulas Wengenses Ulmæ Divi Augustini Regulam professus; postquam ob summam Doctrinæ laudem, ex Universitate Viennensi reportatam, primum in Ecclesia Cathedrali Ratisbonensi Concionatoris munus obtinuit, ac postea etiam sublimiorem gradum consecutus, Episcopus Sidonis (falsum hoc, Salonensis fuit Episcopus, juxta versiculum ad interrogationem Viatoris: cujus & Antistes; cui respondet Marius: *Prisca Salonensis me Ecclesia Sclavica jactat*) & Proepiscopus Frisingensis renuntiatus, adversus Novatores qua voce, qua calamo strenuissimè decertavit. Mortuum esse Marium, tanquam Suffraganeum Herbipolensem, in Franconiæ Metropoli, ac in Cænobio Cellensi, apud Præmonstratenses, asserit Hohnius Chronologiæ pag. 172. sepultum jacere, certum esse. Est Cellensis Præmonstratensis Ordinis Canonica, & in Capite Reverendissimo, & venerabilibus membris etiam hodie florentissima; adquam vivens Marius, ad refocillandum corpus, & defessum tot curis spiritum sæpius solebat in vita excurrere. Amavit candidissimi hujus Ordinis Sodales, multisque favoribus, in illos collatis, gratum ostendit ani-

animum. Præter alia suos iisdem libris testamento reliquit, & voluit illos post mortem quotidianis in sacris apud Deum Oratores. Saxo, octo circiter pedum oblongo, tectum fuit illius sepulchrum. In parte superiore lapidis Infula Episcopalis spectanda erat excisa; subtus referebat Pastorale Pedum, in tres partes difractum. In medio lapidis duo hæc legebantur verba:

M A R I V S E R A M.

Infimam partem lapidis gemina Armorum scuta exornabant, ex summa Cæsaris gratia ipsi olim concessa. Quænam fuerit tumuli Inscriptio, me lateret; & fors etiam Cellenses modernos, nisi lucem Christophorus Aulæus mihi accenderet; qui in floribus Illustriorum Epitaphiorum fol. 335. hanc inscriptionem, ac hoc Epitaphium Augustini Marii pròdit:

Qui Marium saltem putat hoc recubare sepulchro,
Illius humana mens ratione caret.

Cum Mario quoniam Pietasque, fidesque jacentes,
Divelli a Domino non potuere suo.

Pauca hæc satis utique fœcundum laudis tributum Præsuli Mario post mortem conferunt. In documentis nostris Domesticis nullum omnino deprehendo vestigium mortis insinuatae Wengensibus Canonicis. Sed nec hoc mirum; illo enim tempore tantis fluctibus impetita fuit nostra Infula, ut vix tribus digitis distaret a totali naufragio. Ulma nostra fuit in varias Religionis factiones discissa. Meritissimus noster Ambrosius cum Exilii potentissimi malis luctabatur, Collegium Wengense inquilinis omnibus desertum, bona temporalia sub administratione Inclyti Magistratus constituta, animi civium in Religione discordes, Exercitium publicum restrictum, spes Restitutionis vel nulla, vel modica, Cælum ad preces piorum videbatur ex ære fuscum, aut clausum, ne penetrarent suspiria. Paucis: inter res jam derelictas computabatur principalis Fundatoris nostri Wittigogi tot bonis, tot Fundis, ac Privilegiis ditata Domus nostra; quæ omnia minime fuere incognita Mario, ejusque hæredibus. Cum tamen in mortis confiniis constitutus, gremio Matris suæ benefacere haud potuerit, haud dubie in cælo beneficiorum olim perceptorum memor, sua intercessione meliorem illi faciem, ac fortunam impetravit a Deo; annis enim post illius discessum sequentibus sensim dissipata sunt Nubila, & clementior Phœbus infelici ob Religionis turbas, exulique Ambrosio affulgere cæpit. Sed non huc pertinet fatorum magis faventium commemoratio. Nos alio vocat Præmonstratensium Cellensium erga Marium nostrum defunctum pia gratitudo.

§. XVII.

Monumentum, a Canonicis Cellensibus Mario post fata excitatum.

Ad vadem omni exceptione majorem in rei hujus narratione iterum appello, unum scilicet, & scriptorum Würzburgensium Authorem; qui solus, quod scio, primam de hoc monumento notitiam in sua collectione publico tradidit. Audiamus itaque loquentem: *Religiosissimi*, inquit, Canonici Cellenses *Patres*, amore amore compensaturi, memorie Augustini, qui suum denique corpus ipsum in eorum Ecclesia sepeliendum illis in pignus amoris dedit, insigne Monumentum ex albo marmore erexerunt: quod nostra ætate in ultima ejusdem Ecclesie elegantiore Renovatione, ob inducendam, & tenendam symetriad, loco motum, modoque in frustra comminutum dolent. Atque non nemo rude quoddam illius schema perfunctorio calamo in chartam projecit, hætenus a Reverendissimo D. Suffraganeo, Joanne Bernardo conservatum: a quo id ipsum cum ipsa inscriptione benevolentissime communicatum accepi. Ego eam inscriptionem, ceu vitæ, & munerum Augustini Episcopi brevissimam Epitomen, hic subycio; dum interea ipsummet Monumentum a celeberrima Cellensi Canonica, quæ illud novissime peritiori penicillo pereleganter depictum obtinuit, in perennem tanti viri, deque illa optime meriti memoriam, & reciproci amoris tesseram aliquando publico communicandum expectamus; quo eam, quam in illius destructione passi sunt, jacturam aliquati ratione compensabunt. Inscriptio in duo infima latera Monumenti bifariam distincta talis est.

APPENDIX ad §. XVII.

In dextro Latere.

Vitæ Augustini Marii C. R. Wengensis, Episcopi Salonensis,
Exegetis,

Sive

Epitaphium Augustini Marii Episcopi Salonensis,
ac Wirzeburgensis Suffraganei, quod ad parietem Chori
in Ecclesia superioris Cellæ positum erat.

Ex Chartaceo nobis a Cellensibus Canonicis communicato.

Læhera me genuit, sed Nobilis educat Ulma,
Wenga capit sacra Religione virum.

Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat;

Pergo Ratisbonam, Mystica Sacra docens.

Inde Salonarum Præsul contendo Frisingam,

Fungens officio Antistitis ipse pii.

Hinc vocat ad munus geminum Basilea sub Oeco-

Lampadii in partes Dogmate scissa duas,

Herbipolis tandem Verbi Præcone perusa,

Injunxit fido Præsulis ipsa vices.

Hoc tibi describor dubio pietasmate, Lector,

Unica cui Christus, cætera vana, salus.

Obiit Anno Domini MDXLIII. XX. Novembris.

Sequimini.

Colloquium Viatoris, & Marii.

Viator. Dic, quid eras hominis?

Augustinus eram Marius, quem Læhera profert.

Viator. Munere quo functus?

Marius. Præconis primo Regeburgi deinde Frisingæ

Post Basileæ; avida protinus Herbipoli.

Viator. Cujus & Antistes?

Marius. Prisca Salonensis me Ecclesia Sclavica jactat.

Viator. Suffragator ubi?

Marius. Frisingæ, Basileæ, Inclyta & Herbypoli.

Viator. Vox tibi qualis erat?

Marius. Tu mea, Christe, Salus, sensi dum prospera, contra

Nil sine menda, cum me rapuere mala.

Viator. Unde hæc magnifica Arma tibi?

Marius. Testes virtutis Cæsar dedit, atque laboris.

Sequimini Posterii.

Ex

Ex ultimo versiculo colligimus, Marium, ob insignia in rem Catholicam merita specialibus armis, seu insignibus fuisse ornatum ab Augustissimo Cæsare, Carolo Quinto; Laureolam autem Doctoratus meritissimo illius vertici imposuit Vienna, animam illius gloria & honore in æterna felicitate coronavit Deus.

Elogium Augustini Marii, Suffraganei Wirceburgensis, in Choro Cellensis Ecclesiæ positum.

Huic Epitaphio addi meretur Elogium quoque illud, quod in Cellensis Ecclesiæ Choro appositum erat ad murum, atque Augustini Marii res gestas compendio referebat. *Laborantem ille Orthodoxam Religionem, morumque disciplinam in urbe, ac Diœcesi Wirceburgensi, intestinis etiam tumultibus æstuante, suis suffulciebat studiis; cum eo Consiliario in moderandis Ecclesiæ afflictæ causis, circa annum 1529. Conradus a Thungen, Wirceburgensis Episcopus uteretur.* Herbipolensis Suffraganeus creatus, munus hoc adhuc dum anno 1542. obiisse legitur in M. S. Wirceb. Chronico Laurentii Fries; quando adversa jam fractus valetudine, die Jovis sancto operabatur Sacris in Conclavi, oleumque consecrabat. Morbitandem diuturni visillum absumpsit anno 1543. die 25. Novembris; quem Cellensis templi Choro, tumuloque fuisse illatum, M. S. Wirceb. Annales indicant. Exstat etiam æri incisum, in Folio medio brevioris formæ, inter varia symbola Augustini Marii nomen; cui superius additur Lemma ipsi familiare: *nil sine menda.* Sed in eo Folio quatuor duntaxat Disticha leguntur, typis excusa; tria nimirum priora atque ultimum ex funebri Elogio, quod infra hic adjungitur, ac quidem mutatis aliquantum verbis: quartum vero, & quintum Distichon, quod res Basileæ gestas memorat, prorsus omissum est; unde conjectare fas est, Augustinum Marium, cum ad propugnandam fidem Frisinga Basileam evocaretur, indiscessu suo hoc sibi met adhuc dum vivo, at non sine præsentis vitæ discrimine, in civitatem intestinis motibus fidei causa concussam, abeunti monumentum posuisse. Hac ratione explicare quoque pronum est Epocham, inferius in illa imagine positam: *Kalen. Marii MDXXII. Etatis XXXVI.* quibus verbis conjicitur, Augustinum anno 1522. die 1. Martii discessisse Frisinga; cum annos natus esset sex, & triginta, indeque Basileam, ac denique anno 1529. Basilea Wirceburgum venisse; ubi ad Consilia Ecclesiastica adhibitus, sub id temporis fuit: donec Joanni Reuter, Suffraganeo Herbipolensi Ord. Fratrum B. V. de monte Carmelo, qui anno 1536. die 8. Februarii e vivis excesserat, ipse, cum ante Frisingensis Suffraganeus jam esset, Herbipoli successerit. Hactenus Cellense Apographum.

§. XVIII.

Marii Labores Litterarii.

Marium ore, & calamo magnum sibi peperisse nomen, illudque æternæ Posterorum memoriæ inscripisse, partim ex jam dictis constat; nunc autem exactiorem Scriptorum suorum notitiam dabimus.

Laurus itaque Marii non viruit tantum, sed etiam in fructus prodiit primo Basileæ, cum adhuc sacri Præconis fungeretur officio. Testis est Libellus, quem scripsit, quique adhuc extat; testem alterum agit Chronologiæ Ordinis FF. Eremitarum Author, F. Antoninus Hæhnius pag. 172. ubi ait: *Scripsit Illustris iste Marius adhuc Prædicator Basileæ Libellum contra rebaptizantes germanico idiomate in parvo Octavo.*

Alterum scriptum, quod ex fidei Catholicæ zelo edidit hanc inscriptionem habet: Guimundi Archiepiscopi Aversani de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Evcharistia, tres insignis eruditionis Libri vetusti; sed jam primum propter ingrassantes passim Sacramentorum eversores in lucem editi apud Friburgum Brisgaudiæ; excudit illum in forma octava minore Joannes Faber Emmeus Juliacensis anno MDXXX. Hos libros elegante Epistola dedicavit Reverendissimo in Christo patri, ac Illustrissimo Principi D. Conrado Herbipolensis Ecclesiæ Episcopo. In qua Epistola de occasione loquens, qua Codex M. S. horum librorum in manus suas devenerit, ita differit: offerebatur mihi nuper Basileæ adhuc, navim Christi, pro-ra, puppique illisam anchora divini Eloquii retinentis, Libellus quidam doctus, & elegans, a Docto certe, & erudito viro, Matthia Ster, Monasterii in Mansmin-

ster Parocho; quem rustica furia Cœnobium Marpacense devastante, in puteum demerserat, cum plurimis aliis ejusdem loci Bibliothecæ libris nobilissimis, & quia casu in viri manus incidens, ut aliquando in publicum prodiret, non indignus est judicatus, Quod procul dubio fuisset factum, si per concitatum Basileæ tumultum ab eo non fuisset præpeditus negotio. Quum igitur tum commode fieri nequiverit, sed Friburgum Brisgoicum veniens, penitus contemplerer phrasin, & energiam Authoris, omnino Magistro Matthiæ subscripsi, atque curavi, ut eo edito commonstretur, quidnam Sacramentaria illa Lues, & vertiginosa opinio denegatæ præsentiae Corporis & Sanguinis Christi in Evcharistia, Missamque non esse Sacrificium assertio, non nostro tantum Sæculo, sed ante aliquot Sæculorum centurias attentarit, & quomodo frustra jactet cæca illa lampas Oecolampadium pungit, spretis maternis, divæ scilicet Birgittæ revelationibus, novo Spiritus sancti suffusam se lumine &c. Notatu digna est, & meretur, ut tota hic transcribatur trium librorum Guimundi conclusio, quam fidei pugil Marius apposuit. En illam!

Marius Lectori.

Hæc sunt, Lector Christiane, nobis in Exemplari satis vetusto, situque squallido, de tribus Guimundi Libris allata, quæ, quanta potuimus, diligentia perlustrantes recognovimus, & si qua Librariorum errata invenimus, pro ingenii nostri tenuitate restituimus, antequam typis Juliacensis nostri Calcographi fidelis, & vere Christiani, excudenda daremus: sed, quantum licuit, ultimus discessus nostri sesquidie, in quo ea a nobis extorsit. Et minime dubitamus, non nihil, & fortassis non parum coronidi hujus tertii libri deesse; cum ultima illa adducta Ambrosii Authoritas mutila sit, & non tota adducta: sic enim in Ambrosii L. V. de Sacramentis cap. 5. adnectitur Litteræ contextui Ambrosii: *Et ante verba Christi (intellige, quæ fixæ supra legisti, hoc est enim Corpus meum) calix est vini, & aquæ plenus; ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte, quantis generibus potens est sermo Christi, universa convertere.* Hæc & nonnulla alia ad finem Capitis usque adducit, & per totum Caput sequens Ambrosius.

Quia vero uno duntaxat, & eo, ut jam dixi, illegibili, sum usus exemplari, quomodo concluderit Guimundus, modo non potuimus asserere; noluimus nihilominus te tanto thesauro privari, quoad usque totum fuerimus nacti opus, sed & adhortatum iri, ut illa legas, relegasque, utque eo majorem compassionem cum plurimis adhuc dum tum Basileæ, tum alibi, tum viris Senatoriis, quam privatis habeas, qui non, nisi vi furoris Sacramentarii illius spiritus, quam Asmodeum nemo non videt esse, detentis Ecclesiasticis carent ritibus, & sanctæ Doctrinæ Decretis. Qui & profecto, quoniam, hæc, & similia jam dudum centies audierunt, ante quingentos annos & acta fuisse, & scripta, in Concionibus suorum Præconum, eadem eo crederent fortius, quum viderunt Authores, qualis is noster Guimundus est, atque etiam Algerus simul, & Rogerius, quos etiam suo tempore es habiturus tales, & tantos. Ex quibus intelligant omnium ætatum Mirmillionibus, suos contigisse retiarios, nec unquam quidpiam potuisse eos contra Dominici Corporis & Sanguinis tam veritatem, quam Sacrificium; sed mox, ut vibrarint ensen, & mucronem, eruto de Verbi Divini scuto, & veritatis Christi galea, atque justitiæ thorace objecto, reti Piscatoris jussu duci in altum a Christo, ipsorum fuisse capita involuta, & in Plutonicas paludes tam Doctores quam Doctrinas eorum præcipitatas. Quod & his nostris temporibus nequaquam dubitamus futurum; studeamus duntaxat emendandæ malæ nostræ vitæ in meliorem. Vale Friburgi XXVI. Maij anno 1529.

Sane, si sermo certus, & infallibilis sit animi index, ex hoc discursu Marii nostri interiora omnibus patent, omnesque vident, quanto fervore, quantisque ignibus ad defendenda semel veræ fidei Dogmata intus fuerit accensus, qua, & quanta verborum elegantia sese potuerit explicare.

Tertia invicti hujus Pugilis Lucubratio fuit Libellus Polemicus, Basileensi Magistratui anno 1529. nomine Catholici Cleri, ac ejusdem communionis Civium oblatus; quo contra Novatoers, Missæ Sacrificium pro vivis & defunctis utile esse, ac divinitus institutum probat, cui orationem suam Oecolampadius opposuit. An gemini hi Libelli impressi Basileæ fuerint, an vero in Manuscriptis duntaxat Magistratui sint exhibiti, affirmare non ausim. Quarto loco memorandus hic venit Manuscriptus codex, inter plures alios libros, typis impressos, a Mario in Bibliotheca Inclytæ Canonice Cellensis asservatus, sub hoc titulo: *Sermones Mariani pro tempore peregrinario, Dominicis diebus, partim anno*

1525. *Basileæ*, partim anno 1529. & 30. *Herbipoli* habiti. Post unam Concionem ita legitur: *Dominica post Pentecostem Sermo primus, Herbipoli habitus anno Domini 1429.* Minime dubitare licet, hujus codicis Authorem esse *Marium*; hinc *Marianos* Sermones in eo contentos nominavit a suo cognomine, non autem ex alia ratione, quasi essent in Festivitatibus *Mariæ* Deiparæ sacris habiti; expresse enim additur, quod *Diebus Dominicis* illos in sacro ambone ad populum dixerit. Hanc noticiam suppeditavit sæpissime jam laudatus Ignatius Groppius; qui addit: *ex dicto M. S. Codice, ac ejusdem Concionibus eruitur, Marium alias subinde civitates, atque nostram Wirceburgensem quacunque demum ex causa, vel occasione factum id sit, invisisse.* Hæc verba, ni fallor, intelligi debent de annis præcedentibus, quibus nondum *Marius* Episcopo *Wirceburgensi* a Consiliis, & a Concionibus fuit.

Christianus Theophilus Joecherus Augustino Mario Salomensi (Salonensi scribere debuisset) titulari Episcopo, Proepiscopo autem *Herbipolensi* sequentia Opera tribuit in eruditorum auctiore Lexico pag. 187. Tomo III.

Commentaria in Logicam, Physicam, & Libros de anima.

Exercitium veteris artis.

De falsis Prophetis, tam in persona, quam in Doctrina, vitandis.

De Prædestinatione Divina.

De Prædicatione Evangelica.

Citat hac super re Gandulphum de 200. Scriptoribus Ord. FF. Eremitarum sancti Augustini; ex qua causa etiam antiquam crambem recoquit, *Marium* fuisse Eremitarum Ordinis Sodalem; quod, quam falsum sit, nemo non palpat. Egit de Eremitanis Scriptoribus etiam *Elsius*, ac plures *Augustinos Marios* sui Ordinis enumerat; quos cum D. Augustino Mario, in exemptis nostris Insulis professo confundunt, ac in unum conflant. Valde, & merito quidem, dubito, an recensiti libri cum veritate adscribi possint nostro Mario; præsertim Commentaria in Logicam, Physicam, & Libros de anima. *Marium* nostrum *Magistrum* fuisse Liberalium artium, videtur quidem erui posse ex notitia Viennensi, nobis communicata; in qua *Magister* dicitur: de scriptis autem ab ipso Philosophicis, Commentariisque ex nullis mihi tabulis probatur. Quid intelligatur per *Exercitium veteris artis*, me prorsus latet; seria semper fuere *Marii* Doctoris studia, & potissimum ad Theologiæ profunda se demisit. Reliqui tres Libri *de falsis Prophetis, de Prædestinatione, de Prædicatione*, videntur quidem ad genium *Marii* esse, ab ejusque fidei zelo contra Novatores minime abluere; verum id Authoritate decente destitutus facerem. Fors ad aliquem *Augustinum Marium* pertinent, ab *Elso* commemoratum; hic ignorantiam meam libeas profiteor. Dum ista scribo, ac *Höhnii* Chronologiam evolvo, invenio, illum *Bartholomæo Arnoldi* de *Ulingen* adscribere duos ex recensitis Libros, hisce verbis. *scripsit, Bartholomæus Ulingius, Librum unum de falsis Prophetis, tam in persona, quam in doctrina vitandis a fidelibus. De Prædicatione Evangelii,* quibus scilicet conformiter debeat prædicari Evangelium. Gemini itaque hi Libri minime pertinent ad nostrum Præsulem. Ad justitiam distributivam pertinet, ut cuique tribuatur suum. Addere adhuc liceat sequentes *Marii* versiculos, qui in Bibliotheca *Wiblingensi* reperiuntur:

Aristotelica quædam ad Alexandrum M. Adagia atque Dictoria a F. Augustino Mayer, Ulmensi apud Wengos Regulari &c.

Nitere, vera loqui, solus maneatque frequenter;

Mentis propositum paucula verba canant.

Quæ pangenda tibi occurrunt, maturus inito,

Iratumque animum mox cohibeto tuum.

Colloquio parcas, vitium fugito, memor esto,

Mortis adesse diem, fer miseris & opem.

Protinus ignoto debes nunquam associari,

Cunctis nec dictis est adhibenda fides.

Hosti non tuto credas, qui factus amicus,

Arte solet fari blanda, ferire retro.

Commutare nequis, quod sponte tua, cito linguis

Disceptare viro cumque potente cave.

Pectore si qua cavo secreta geris, mulieri,

Et pueris fiant ne manifesta, vide.

Nam nihil occultant, nisi, quod non dixeris ipsis,

Credere si nolis, experiare, placet.

Scriptit Alexandro, Præceptor dum fuit ejus,

Doctus Aristoteles, quæ documenta legis,

Cujus dicta Sophi Augustinus Mayer aravit

Carmine, Posteritas ut memorare queat.

Ad Lectorem.

Hypocrenæo satur est quicumque liquore,

Castiget digitis carmina nostra suis,

Tantum est, quod ex Scriptoribus variis dicendum habui de Augustino Mario; qui plura sciunt, illis debeo omnem humanitatem, & decentissimas habebo gratias, si communicare mecum illa volent.

§. XIX.

De Effigie Bartholomæi Arnoldi, ejusque Inscriptione.

Refert M. F. Antoninus Höhnus in Chronologia sua Provinciæ Rheno-Suevicæ, Ordinis FF. Eremitarum S. P. Augustini, Doctorem Marium piæ memoriæ pingi curasse effigiem Bartholomæi Arnoldi de Usingen, hisce verbis: quæ pag. 171. recitantur: *Bartholomæum Usingium in visitatione omnium Cœnobiorum Diœceseos Herbipolensis adhibitum fuisse, Sermones propria illius manu conscripti, & Herbipoli extantes testantur. (M. S. Petermann) Augustinus Marius enim, Proepiscopus Herbipolensis, ad illud munus Usingium, quondam Magistrum suum, ex pietatis, ac fidei zelo, prudentia, judicio, & rerum agendarum peritia aptissimum fore agnovit; cui etiam post obitum, gratitudinis causa, in antiquo Refectorio Herbipoli Effigiem pro memoria pingi, ac poni curavit, cum subscriptione: Bartholomæo Arnoldi Usingo, Augustiniano Theologo Augustinus Marius, Theologus, Doctor, Saloniensis Episcopus p. p. p. p. Discipulus. Quæ quatuor p. Milensius in suo Alphabeto optime interpretatus est, significare: propter pietatem pingi præcepit. Hujus Effigiei Inscriptio multiplicis erroris scriptori huic, alias industrio, ac multa laude digno occasionem præbuit: Examinare liceat viri optimi discursum.*

Primo asserit, Marium Bartholomæo Usingio usum fuisse in visitatione omnium Cœnobiorum Diœceseos Herbipolensis, cum ille ageret Proepiscopum. At vero ætate Bartholomæi nondum Pro-Episcopi munus gessit Marius. Bartholomæus ipsomet fatente Hænio, obiit anno 1532. quod ex Lapide sepulchrali probat in antiqua Eremitarum Ecclesia ad altare S. Nicolai erecto, cui hæc verba legebantur insculpta: Mnemosynon Religiosi Patris Bartholomæi de Usingen, Theologi integerrimi, Ecclesiæ contra Lutheranos invicti propugnatoris, hic locatum anno 1532. Marius autem hoc anno nondum Proepiscopi honore fulsit, sed illum primum post annum 1536. adiit; quod supra probavimus: ergo Bartholomæus nunquam vidit Marium, hæc dignitate ornatum.

Secundo asserit loco cit. *Usingii Effigiem in antiquo Refectorio cum prædicta subscriptione fuisse locatam; pagina autem 168. aliam inscriptionem ad ejus effigiem olim positam narrat, scilicet hanc:*

Olim me Luther fit Præceptore Magister,

Fit simul & frater Religione mihi.

Deseruit sed ubi Documenta fidelia Doctor,

Detexi Primus, falsa docere virum.

Ex hoc satis manifestum redditur, inscriptionem hanc posteriori tempore fuisse mutatam, & supra allegatam recentiorem esse. Nihilominus

Tertio ex posteriore hac subscriptione probare conatur, Augustinum Marium fuisse hujus Usingi, viri, omnium testimonio celeberrimi Discipulum, & condiscipulum Lutheri; eoquod *Discipuli* nomen in illa occurrat, ceu ab ipso Mario subscriptum. At toto cælo aberrat hujus Lemmatis Author; nec enim unquam Augustinus Marius vel discipulus Usingii, vel condiscipulus Lutheri esse potuit. Docuit quidem triginta annis, ut ipsemet fatetur eruditus Höhnus, in floridissima tunc Academia Erfordienſi, ac in hac Universitate Lutherum habuit discipulum; Marius autem noster studiorum gratia nunquam vidit, nunquam profectus est Erfordiam, sed post hausta Ulmæ prima studiorum elementa, vestem Canonicam in Collegio Wengensi expetiit, ac obtinuit, ac tria Religionis vota emisit. Ulma ex Privilegio, a summo Pontifice obtento, ad Universitatem Viennensem perexit, ibique hæsit usque ad annum 1521. in Viennensi Universitate promptus in Doctorem & Decanum sacræ Facultatis directe Ratisbonam contendit, Ratisbona Frisingam, Frisinga Basileam, Basilea Herbipolem fata duxere, ut supra demonstratum est. Nulla veri specie nititur, quod unquam aut Usingii discipulus, aut condiscipulus Lutheri esse potuerit.

Quinto in eam opinionem delabitur P. Höhnus, Augustinum Marium nunquam fuisse Ordinis Canonorum Regularium, carpens propterea Clarissimum rerum Würceburgicanum Collectorem, & illius documenta ex Præmonstratensium Cellensium Cœnobio omnino præterit, solosque versiculos exſcribit ex Codice quodam Cellensi, a Groppio allatos, jam a me supra allegatos, hos scilicet.

Læhera me genuit, quemque educat Ulma puellum,

Wenga facit sacra Religione virum.

Erudit, *INSIGNEM* videt quem docta Vienna,

Quoque Ratisbonæ semina spargo Dei. &c.

Hosce versiculos pro plane confictis habet. Isti versus, ait, vix ab ipso met Augustino Mario scripti fuerint, eo quod vir tam pius, & prudens non sibi met ipsi propriam laudem *INSIGNIS* dederit. Argumentatio plane frivola! quasi vero per hanc vocem Augustinus noster aliud dicere voluerit, quam se Viennæ Doctoratus insignibus fuisse ornatum. Nulline Doctori, absque pietatis, aut humilitatis dispendio, licet promotum esse in Doctorem?

Quinto duo positiva argumenta affert. Primo, quod Milenius inter Eremitanos Scriptores refert, qui ad initium Sæculi septimi Alphabetum Ordinis scripsit. Scripsit per me, sed falso. Alphabetum hoc nunquam oculos meos subiit; secundo, certum hoc haberi existimat ex effigie, & suppositis a Mario verbis, quod fuerit Usingi *discipulus*. At, Marius hunc nostrum nec esse potuisse, nec fuisse, illius discipulum, qui mea hæc legent, omnibus persuasissimum, & demonstratum erit; fallit itaque Inscriptio.

Sexto tandem erit: concessio, quod primitus Marius fuerit Regularis Canonicus, potuit mutasse, ut tunc sæpe fiebat, vitam strictiore observantia. Potuit mutasse; ergo mutavit? quis consequentiam hanc probabit? nulla, & pessima argumentatio est de potentia ad actum. An Marius, deposita veste Canonica, Eremitarum cucullum induerit, quæstio facti est; facta debent probari: quomodo probat Höhnus? ubi cucullum assumpsit? sub quali Ordinis Præside? quo anno? an post adeptæ Doctoratus Insignia? Viennæ? an Ratisbonæ? an Basileæ? an Frisingæ? an Herbipoli? mirum est, hujus rei nullibi vel minimum extare indicium. Quomodo ergo probat hoc factum? at discipulum Usingi se vocat; transeat. Iterum nulla consequentia; Usingi discipulus fuit: ergo Eremitam induxit. Quot discipulos Usingius per annos 30. Erfurti habuit, an hi omnes Eremitarum institutum sunt implexati?

Septimo laudat ingeniosam interpretationem P. Milensii hujus subscriptionis, qui litteram P. quater positam, hunc [facere sensum credidit: *Propter pietatem pingi præcepit discipulus*; nescit autem rationem, cur Höhnus divinationem hanc Milensii, ceu optime factam, prætendat. Hæc verba: *Bartholomæo Arnoldi Usingo*, Augustiniano Theologo Augustinus Marius Theologus *Doctor Salonienſis Episcopus* hæc verba, inquam, completum sensum jam habent, sicut verba, in Capitu præcedente allegata: *Marius Lectori*. Quid sit Littera P. quater repetita, non

Pictoris duntaxat exprimit, qui quondam Uisingi fuit *discipulus*? Litteras hujusmodi non raro præstantiores Pictores posteritati suum prodidere penicillum. Quid si, cum post mortem primum hæc effigies penicillo expressa fuerit juxta Höhniū, & hunc sensum cum voto faciat: *Pace Perpetua Perfruatur, Precatur* discipulus? Nihilominus semper sub nube erit, ac Posteritati incertum manebit, quisnam fuerit hic discipulus? similia autem in re seria proferre in medium, non est argumentari, sed nugari; abstineo proin ab hisce ineptiis, ac ad alia me converto.

APPENDIX.

Brevis notitia de altero Augustini Marii socio, Martino Millio, itidem ad Insulas Wengenses olim Can. Reg.

§. I.

Profitetur Martinus Religionem Canonica[m] sub Præposito Wengensi, Joanne Mannio.

Martinus Miller sive Myllius, juxta Sæculi decimi quinti, & sexti morem, appellatus, cujas, & unde domo fuerit, quibusnam parentibus ortus, nullam notitiam ex Collegii nostri veteribus scripturis haurire licuit. Illum Collegii Wengensis olim fuisse professum, & quidem sub Reverendissimo illius Præposito, Joanne Mannio, ad Sæculi decimi sexti initium, disco ex *Theatro honoris*, sive Historia celeberrimi Monasterii Wiblingensis, anno 1722. scripta; ubi Martini hujus Myllii mentio pag. 57. occurrit, ubi honorificam mentionem facit præfati Theatri Honoris Author Conradi Rhue Abbatis Wiblingensis XXI. qui anno 1504. die Julij 12. obiit, hisce verbis: luxit eundem (Conradum scilicet) D. Martinus Myllius Wengensis Canonicus Regularis D. Augustini, & ejus tumulo sequentes Versus inscripsit:

Abbatum nervus, Monachorum gloria, pulchrum

Virtutis specimen, cum gravitate pudor.

Religionis apex, hujus spes unica claustris,

Hac qui Conradus Rhue tumulatus humo.

Præfulis in Wibling, Mitram qui fronte bicornem

Primus suscepit, corpore, mente probus.

Tu modo, qui hac transis, pia numina flecte precando,

Ut repleat tanti spiritus astra Patris.

Illo autem anno Collegii nostri habenas rexit præfatus Joannes Præpositus, quas primum anno 1509. dimisit. Sub hujus itaque Regimine Martinum Millium sub Canonico Habitu, in Leges Augustini jurasse, certum existimo.

§. II.

Cum Augustino Mario proficiscitur Viennam Austriæ ad Studia.

Confratrem & socium in Religione Canonica habuit Augustinum Marium, arctissima amicitia sibi conjunctum. Efflorescente studio generali in civitate Viennensi, studiorum amore accensus, & capacissimo ingenio instructus, cum Mario illuc profectus est, Pontificio armatus Privilegio, per septennium ibidem permanendi. Adduco pro confirmatione hujus itineris verba, quæ in Chartulario nostro vetere recitantur: Dominus Martinus Millius, & Augustinus Marius, ambo Presbyteri, & in Wengensi Cœnobio quondam professi, nostro a Canonicatu, Papali cum Privilegio, septennio Viennam venerunt, & aliquibus annis studii ob gratiam ibidem vitam duxerunt. Jam ad finem vergebat Academicum hoc septennium; quare timentes, ne a Michaeli Præposito suo, eo elapso revocarentur domum, novis precibus a Sede Apostolica pro extensione concessi Privilegii supplicarunt; cum-

que

que ob mores optimos Viennæ, & gregios in studiis profectus potentes amicos nacti essent, per testimoniales, commendatitias Litteras facile obtinere eam gratiam, pro qua supplicarunt; clanculum tamen hæc omnia, inscio, ac invito suo Præsule acta sunt: qui probe perspectum habuit Collegii sui statum, ac pro conservatione Divini cultus, & domesticæ disciplinæ adeo solerter, ac zelose invigilavit, ut vir austerus passim fuerit habitus. Multum semper spei collocaverat in horum duorum virorum reditu, crediditque, illorum operam sibi olim jucundam, & utilissimam fore. Sed alia Dei, alia hominum fuere consilia. Advertit facile Præpositus, nec Mario, nec Myllio animum esse, completo studiorum curriculo, repetendi domum, nec acquiescendi paternæ monitioni; timens itaque, ne res ista parvo Canonorum suorum gregi verteretur in scandalum, ex horum duorum filiorum suorum absentia se valde gravatum esse, illamque in detrimentum Divini cultus cedere, ac contra Fundatorum piissimam intentionem esse &c. Ergo supplicibus Romanam Sedem Litteris accessit, ac pro opportuno in hoc rerum articulo supplicavit remedio. Moderabatur tunc universalem Christi Ecclesiam Leo decimus, qui justis Michaelis precibus inclinatus, per Breve, ut vocant, speciale cavuit illico, ne impetratum olim a geminis hisce nostris Confratribus indultum porro obesse posset; tres novæ hujus gratiæ Conservatores posuit, Episcopos scilicet, Constantiensem, Augustanum, & Præpositum S. Crucis Augustanum, Vitum Facklerum nomine. Datum est Breve Apostolicum anno 1515, anno sanctissimi Patris nostri, ac Domini Domini Leonis X. Pontificatus sui anno secundo, die sexta decima Martii: quas publicas Litteras invita Augustini supra §. V. integras dedi,

§. III.

Insinuatur a Martino, & Mario, Extensio Indulti, recenter impetrata.

Reuerendissimus Michael Præpositus propter obtentum Breve Apostolicum suis rebus faventissimum, mirum in modum recreatus, a publicatione illius per aliquot menses abstinuit, ac moderatione utendum esse, ratus, ut filiorum suorum animos lucraretur. Quare anni studiorum finem expectare voluit, illoque tunc demum, revocandi domum, consilium cepit; probabilius tamen per, nescio, quas, obtenti hujus Brevis noticia pervenit ad absentium aures. Quare uterque iterum Romanæ curiæ, ac Pontifici supplicarunt pro obtinenda gratia perseverandi diutius, studiorum ob causam, quam & ipsi, sub certis tamen conditionibus, impetrarunt, manente nihilominus in valore Brevis Pontificio. Cum Privilegium hoc novum suo Superiori, ne inobedientiæ crimine se macularent, per quemdam Notarium, Petrum Niester dictum, sub finem anni Scolastici 1515, vigesima nona Augusti insinuari curassent, novitate rei percussus, & minime habita deliberatione, in has, aut similes voces erupit: *Nos appellamus ad Sanctissimum nostrum Papam, Leonem decimum, non bene informatum, ad melius informandum.* Quæ sua verba tamen paucis post diebus publico Instrumento retractavit; quod integrum mox referam: ex quo, ni fallor, satis clare desumendum, in insinuatione prædictæ gratiæ a Canonicis his impetratæ, fors sese insolentiorum exhibuisse, nec eo modo partes suas obisse, quo modo ipsi fuerat a partibus commissum. Ex publica hac Retractione etiam intelligimus, qua veneratione, & cultu Reverendissimus, & plane meritissimus Præsul noster erga Romanam Sedem, ejusque Decreta fuerit. Quare potius in laudem illius, quam vituperium Instrumentum revocationis recitabo, quod est sequentis tenoris:

In Nomine Domini Amen! Universis & singulis hoc præfens publicum Instrumentum visuris, lecturis pariter, & audituris pateat evidenter, & sit notum, quod anno a Nativitate ejusdem Millesimo, quingentesimo, decimo quinto, Indictione tertia Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Leonis Papæ decimi, anno ejus tercio, die vero vicesima nona Mensis Augusti, hora undecima, circa meridiem, in Oppido Imperiali Ulma, Constantiensis Diæcesis, & illic in Monasterio ad Insulas Canonorum Regularium Ordinis sancti Augustini, dictæ Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ, in solita habitatione Domini Præpositi, personaliter constitutus Reverendus in Christo Pater, & Dominus, Dominus Michael
Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera, G. g. Præ.

Præpositus dicti Monasterii ad Insulas Principalis & principaliter pro se ipso, in mei, Notarii publici, testiumque infra scriptorum præsentia, exponendo proposuit, quod nimirum verum esset, quod paucis transactis diebus quidam assertus Notarius, Petrus Nieffer nonnullos Processus, absque tamen mandato, taliter, qualiter sibi ex parte quorundam, Augustini Mayrs, & Martini Millers, Presbyterorum Professorum, & Conventualium dicti Monasterii ad Insulas, insinuaverit, ipseque dictus Dominus Præpositus ex abrupto, & minime præhabita deliberacione hæc, ac in effectu similia verba vivæ vocis oraculo duntaxat protulisset, videlicet: *Nos appellamus ad Sanctissimum nostrum Papam Leonem decimum, non bene informatum, ad melius informandum.* Cum autem sapientis sit, propositum in melius commutare, & precipitanter acta reformare; idcirco certis de causis ad id animum suum merito moventibus, bene deliberatus, & aversatus, ex ejus certa scientia, & spontanea voluntate, ac proposito deliberato, omnibus melioribus, modo, via, causa, forma, & effectu, quibus de Jure melius, & efficacius fieri deberet, dictam suam Appellationem vocalem, & extrajudicialem, specialiter, & expresse revocaret, cassaret, & annullaret, ac defacto revocavit, cassavit, & annullavit, & nullius roboris, & momenti esse voluit, requirens me Notarium publicum subscriptum, ut sibi supra præmissis omnibus, & singulis unum, vel plura, publicum, vel publica Instrumentum, & instrumenta conficerem, & confecta traderem tot, quot sibi erunt necessarium, & necessaria. Acta fuerunt hæc anno, Mense, die, hora, Indictione, Pontificatu, & loco, quibus supra, præsentibus tunc & ibidem honorabilibus, & discretis viris, Domino Caspar Vischer, Domino Caspar Wutm Presbyteris, & Capellanis Ulmæ, Christophoro Winckelhofer de Ehingen, & Bartholomæo Haun de Wangen, Clericis Constant. Diæcesis, Ulmæ morantibus Testibus, ad præmissa vocatis, rogatis pariter, & requisitis,

(L.S.N.)

*Et ego Hieronymus Winckelhofer de Ehingen, Clericus Beneficiatus Constantiensis Diæcesis, sacris Apostolica, & Imperiali Auctoritatibus Notarius publicus. Quia præmissorum revocationi, cassationi, annulationi, & cessioni, omnibusque, & singulis aliis, dum, sicuti præmittitur, fierent, & agerentur, una cum prænomina-
tis testibus præsens interfui, eaque omnia, & singula sic fieri vidi, & audiui; idcirco hoc præsens publicum Instrumentum ex Prothocollo manu mea propria scriptum confeci, & in hanc publici Instrumenti formam redegi. In fidem & testimonium omnium, & singulorum præmissorum ad hoc debita cum instantia rogatus, vocatus pariter & requisitus.*

§. IV.

Revocat Præpositus Wengensis Professos suos Canonicos sub certis Conditionibus domum.

Rebus sic stantibus jam agere aliud haud potuit desolatus Præsul; exosculatus est dextram Excelli, Wengamque suam ejus curæ, ac Providentiæ, quæ omnia sapientissime disponit, ac ad finem optimum dirigit. Conversus ad Apostolicos suos Conservatores, præsertim ad S. Crucis Præpositum Vitum, ex illius consiliis pependit totus, ac potissimum ex illius suasa vi Brevis Apostolici, solenniter Ulmæ publicati, sub conditionibus Professos suos Religiosos Vienna revocavit, ac eodem adhuc anno, nempe 1515. die sexta Mensis Octobris, hanc Revocationem cum Brevi Pontificio legaliter insinuari fecit. Sequentia hoc demonstrant, quæ tergo Instrumenti Publicationis in Pergameno scripti sunt adnotata.

In Nomine Domini Amen. Anno de Nativitate Ejusdem Millesimo quingentesimo quinto decimo, Indictione tertia, die vero Sabbathi, sexta Mensis Octobris, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Leonis, Divina Providentia Papæ decimi, anno ejus tertio, Ego Notarius infra scriptus, pro parte Reverendi Patris, Domini Michaelis Præpositi Monasterii in Insulis Oppidi Ulmenis Constantiensis Diæcesis Principalis in retroscripto Litte-

vis principaliter nominati, juxta ipsarum Litterarum retrospectarum tenorem requisitus. ipsis Litteris per me visis, & ut decuit, reverenter receptis, devotos Fratres, Dominos, Augustinum Mayer, & Martinum Miller, Presbyteros Professo, & Conventuales præfati Monasterii in Insulis, in Ulma, accessi, ipsisque retrospectas Litteras, sive Processum hujusmodi retrospectum, quibus melioribus modo, via, Jure, causa, forma, & ordine, quibus potui & debui, insinuavi, & publicavi, & in eorum notitiam, quantum melius potui, deduxi, eisque exhibui, ac alias & alia feci, prout in dictis retrospectis Litteris continentur, aliaque ejusmodi debite executus fui in signum veræ Executionis. Copias earundem Litterarum, sive Processus hujusmodi dictis Fratribus tradidi, & dimisi; & consequenter anno & die, quibus supra omnibus melioribus modo, via, forma, & ordine, quibus potui Reverendo Patri, Domino Stephano Kleker, Decretorum Doctori, Officiali Viennensi, vigore & tenore retrospectarum Litterarum inhibui, ne se in hujusmodi negotio contra Dominum Præpositum supradictum impediatur, aut quovis modo intromittatur, Copiamque Litterarum hujusmodi auscultatam præfato Domino Officiali tradidi & dimisi. Super quibus omnibus, & singulis per præsens publicum Instrumentum, manu mea fideliter scriptum, prælibato Reverendo Patri, Domino Michaeli Præposito tradidi. Acta sunt hæc Viennæ in domibus habitationum Reverendi Patris Domini Stephani Kleker, & Officialis præfati ac dictorum Fratrum, Augustini Mayer, & Martini Miller hinc inde respective, sub anno, Indictione, die, mense, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem Venerabili & Nobili Viris D. Christophoro Ziegelhofer, artium Magistro, & Sebastiano Leininger, Laico, Litteratis, Pataviensis, & Bambergensis Diæcesis, testibus ad præmissa vocatis, rogatis, & specialiter requisitis.

(L.S.N.)

Et ego Erhardus Hueber, Clericus Pataviensis Diæcesis, Apostolica Autoritate publicus Notarius, quia dictæ insinuationi, Publicationi, Notificationi, Requisitioni inhibitioni, omnibusque aliis, & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent, & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, quæque sic fieri vidi, & audiui, & per me ipsum feci. Ideo per præsens publicum Instrumentum a tergo manu mea propria fideliter scripsi, confeci, subscripsi, publicavi, ac in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem, & testimonium horum, & singulorum præmissorum rogatus, & requisitus.

Hac insinuatione legali Brevis Pontificii facta, non invenio ambos absentes Canonicos aut Canonicali Portioni suæ, aut Juri revertendi ad gremium renuntiassæ; semper enim annis quoque posterioribus se gessisse pro Collegii nostri membris, ex multis mihi constat: nec etiam hoc jure illos Michaellem privasse. Hoc unum mihi certum, dilectam Musarum sedem, Vienneensem Universitatem illos minime deseruisse; connivebat etiam haud dubie in hoc, rerum articulo illis posterioribus annis Michael Superior: cum adverteret, Religionem Catholicam post annum 1517. Ulmæ omnino languescere, ac omnia ruere in peius; cum Zwinglianis partibus plures ex civibus accederent.

§. V.

Myllius laudabili optimorum morum constantia, ac Litteris florere pergit.

Charismata meliora æmulari semper interea studuit Martinus noster cum sodali suo, Augustino Mario, nec unquam a virtutis religiosæ tramite illum deflexisse innotuit. Inter Academicos Viennenses eminebat semper, ac conversationis optimo Exemplo, magnæque Eruditionis laudibus Mecænatibus suis commendavit. Viennæ illius opera usus est Reverendissimus Abbas, D. Benedictus Chelidonius, Ordinis S. Benedicti Monasterii Scotorum in promovendo ad publicam lucem *Libro Sententiarum Magistri Bandini*; de qua re ipsemet Chelidonius in sua ad Sigismundum

dum Abbatem Mellicensem Epistola habet sequentia: *Paternitas tua Reverenda Librum quemdam ævi plenum, cui titulus erat (Liber Sententiarum Magistri Bandini) paucos ante dies iudicio Doctoris Eckii repertum protulit; quem, cum publicatu dignum una cuncti sententia judicassemus, abs te, Pater optime, quod domesticis tunc curis omnino fore obnoxius, Ejus revidendi, & qua maxime indiget, castigandi provincia mihi tunc forte minus negotioso, demandata est. Quam ego, utpote Paternitati tuæ multa pro benevolentia multisque beneficiis plurimum debens, audacia magis, quam fretus peritia, assumpto mecum in eam operam Martino Millio, Regulari Canonico, & nostri Monasterii tunc Plebanus (Plebano) viro in omnem rem Litterariam abunde expedito, promptus obii, & eo, quo Petrus Longobardus (Lombardus) modo, quantum licuit, distinxit, & a mendis, quibus plenior, quam Lombardus maculis erat, vindicavi, Authoritatum denique loca pleraque adnotavi &c. Videatur P. Martinus Kropfius in Bibliotheca Mellicensi pag. 79. Nota est inter Litteratos de hoc Bandino, ac Petro Lombardo, qui Canonicus Regularis fuit, controversia, quisnam horum duorum alteri sua debeat? quam optime diremit Clarissimus P. Pezsius, Litterarii Cætus insigne decus, dissertat. Isagogica in I. Tomum Thesauri Anecdor. ex codice Altahæ superioris, in quo Bandini Opus: *Abbreviatio de Libro Sacramentorum Magistri Petri, Parisiensis Episcopi, fideliter Acta* apertissime affirmatur, quod etiam laudatus Kropfius monet.*

Anno decimo septimo erga Christum passum, ejusque Virginem Matrem affectum suum prodidit opusculo, hætenus nondum viso; in quo omnia complexus est, variisque Odis de B. Virgine auxit: quas Hymnorum Latinorum metris artificio illigavit non contemnendo, ævoque suo plane novo; quem libellum publicis Typis donavit sub hoc titulo: *Passio Christi von Martino Myllio in Wengen zu Ulm geistlichen Chorherrn gebracht, und gemacht nach der gerühten Musica, als man die Hymnus gewont zu brauchen, und hiebey angezeigt vor jedem gedicht unter Was Melodey zu singen werd, in 4to. tribus duntaxat philyris constat. In fine hæc leguntur: Gedrukt und vollend in Kosten des erbern Joannis Haselbergers, aus der Reichen Ow, Costanzer Bistums anno MDXVII. Præmonetur Lector in secunda primæ paginæ facie, Editionem hanc factam esse cum Gratia & Privilegio Cæsareo, ad decem annos duraturo. Habetur hujus Libelli fragmentum in Bibliotheca Wiblingensi, illumque satis diffuse recenset D. Joannes Georgius Schellhornius Superintendens Memminganus in denen Ergöcklichkeiten aus der Kirchen historie, und Litteratur, Parte I. pag. 55. sub hac Rubrica: *Ein Gesangbuch vor der Reformation, num. VI. quæ in Martino Myllio Schellhornius carpit, ad Polemicos pertinent; mihi extra hanc arenam in præsentem opere posito non placet refellere illius scrupulos; quod ab aliis jam abunde est factum.**

Die Christenlich Verkündigung von Gabriele Erz-Engel, zu singen unter dem Thon:

Ut queant laxis.

Nachdem, den Menschen Cherubin mit Schaden
Ausjagt, von Tröb des Paradis, beladen,
Mit schwerer Sünd, daß er do sollt beklagen,
und Sünd beweinen,

Do wurd gemainlich gut, und böß verlohren;

Es kam dann Gott, von rainer magt geboren,

Die er von Ewigkeit hat außerkoren,

möcht uns verainen.

Nun bsaff die hochst Treuainigkeit, mit Namen

Vatter, sein Weißheit, Lieb bind sy zesamen

Alin Rott, und bschoß, daß solt menschlichem Samen

Gott selb erslösen.

Whend zu Mariam Gabriel ward gsendet,

Der auch solch Beschuss Red Gottes, recht vollendet,

Sprach: grüess dich, voll Gnad, Gott hat dich gesegnet,

solt Ihn genesen.

Ma

Maria sagt, genglich in meinem Herzen,
Bin ich so unwerd, daß ich Gott ohn scherzen,
Soll darzu, Jungfrau bleibend, ohn all Schmerzen,
von mir geben.

Ich bin des Herren Dienerin, und Magt
Mein Will in Gott ist, und mein Gemüt behaget
In seiner Lieb, beschäch mir in kurzen Tagen,
Nach dein Begehren.

In disem punct, das Ewig Wort verainet
Ward mit der Menschhait, drum daß er berainet
Sunderliche Mackel, als er dann beschainet,
Nach seinem sterben.

In hoc teutonico carmine videmus, quod Myllius accurate observaverit Saphici carminis metrum.

An ad hunc nostrum Martinum Myllium etiam pertineat, & ex illius calamo prodierit Libellus, qui apud M. Georgium Draudium in Bibliotheca Classica pag. 1457. memoratur sub hoc titulo: *M. Martini Myllii Hortulus Philosophicus in 8. apud Bartholomæum Voigt*; aliis divinandum relinquo. Juvit supra ex recensito Myllii opusculo specimen Saphicum aliquod excerptum, ex quo benevoli Lectores de cæteris judicium ferre poterunt.

§. VI.

In locum Myllii ad Canonicatum Regularem Wengensem suscipitur alius.

Anno 1519. Michael Wengensium Antistes, diuturnioris Religiosorum suorum absentiae pertæsus, postquam non raris Litteris paternum suum affectum illis manifestasset, tandem statuit, loco utriusque sacram suam familiam novis augere tyronibus; communicato itaque illius cum Conservatoribus suis maturo Consilio, ad executionem Brevis Apostolici, a Leone X. impetrati processit, & duos alios in locum Martini Myllii, & Augustini Walseæ oriundum, & Valentinum Bainlinum veste Canonica cum Capituli sui consensu anno præcedente induit, atque hoc anno ad Professionem trium Votorum admisit. Quæ omnia veritati esse consentanea, subsequens Instrumentum publicum, in lingua vernacula conceptum, ab Hieronymo Winckelhofero subscriptum, & roboratum convincit.

Copia.

In Gottes Nahmen Amen! kund, offenbar, und wissend sy allen, und jeden, so dits gegenwürtig offen Instrument ansehen, lesen, oder hören werden, daß in den Jahren, als man zahlt nach Christi, unsers lieben Herren Geburt tausend fünf hundert, und im nünzehenden, in der sibenden Römer Zünß Zahl, Indicio zu Latein genannt, by Regirung unsers Allerheiligsten in Gott Vatters, und Herren Herren Leonis Pabsts des zehenden sins Pabstums im sibenden, us den zehenden Tag des Monats Junii, in der ninten siund Vormittag, in des heiligen Richs Statt Ulm, Costanzer Bistums, und Maynzer Provinz, und daselbsten dem würdig Gottshaus zu den Wengen St. Augusteins Ordens, in dem Capitelhus in mie offen Notaris und der, hernach benannten globwürdigen Zügen, auch eins ganzen Convents in belisttem Capitel versammelt gegenwürdigkeit, ist perönlich erschienen der Ehrwürdig, und geistlich in Gott Vatter, und Herr, Herr Michael, des obgenannten Gohuß zu den Wengen Probst, durch sin eigen Mund dits nachfolgend Minung redende, und erzehlende: würdig, ehersame, und lieb Herren, und Brüder! ihr habt gut wissen, wie zu vergangenen Jahren Herr Augustein Mayer, und Herr Martin Müller, beed von Ulm Priester derselben Zeit Convent Herrn dits Gohuß gewesen, ohne min, als ihrs Prälat, und Obern Gunst und Willen, sich ausser disen minen Gohuß gethan, und gen Wien versüßt haben, daß auch ich, als ihr Prälat, und Ober En beed, und ihr jeden insonder zu m. hrmalen

väterlich, und treulich requiriren, ermahnen, und erfordern lassen hab bey der heilige Gehorsami, und ihren gethanen Glübben, auch den pæn der heiligen Regel St. Augustins, und des gemeinen Rechten, daß Si sich in einer gerumten, und bestimmten Zeit widerum persönlich in obgemeldt Gozhuß zu den Wengen verfügen, und darinnen dem Allmächtigen Gott dienen, und die Bürdin, und Schuld der Gehorsami tragen, und usrichten, wie Sy dan das uf Kraft ihrer gegebenen Boten zu thun schuldi synn, daß alles Sy aber veracht, und nit gethan haben, sonder ohngehorsamlich ussblibe syn, dardurch der täglich Göttlich Dienst in obgemelten Gozhuß merklich verhindert, und gemindert, auch der Stifter, und andere dits Gozhuß Gutater di ihr heilig Almusen an dits Gozhuß darumen geben haben, das der Göttlich Dienst gemehrt, die Seelen getröst, und der Nebenmensch gebessert werden, letzter will nicht gehalten, noch vollzogen, sonder schwächt worden ist, uff das hab ich mich dess alles unser min, und mins Gozhuß erreichender Nothdurfft bey Päpstlicher Hailigkeit durch ein Supplication erflagt, und ihr Päpstl. Hailigkeit um väterlich Hilf angerufft, und gebetten, welch Päpstl. Hailigkeit als Liebhaber der Gaistlichkeit mir, und einem jeden miner Nachkommen Probst zu den Wengen, unter andere begnadunge gnädiglich vergunt, und zugeben hat, das anstatt der Abwesenden Conventherrn, dy sich ohne Gunst, und Willen eins Probsts usser dem Gozhuß gethan haben, oder hinfüro thun werden vor und ehemale Sy sich ihrer Pfründen verzügen, und begeben hätten, ander an ihr Statt zu erwählen, zu nehmen, und dem Gozhuß zu incorporiren, und darauf minem Gozhuß zu Conservator und handhaben dits gemelts Indults mein gnädig Herrn Bischoff zu Augspurg, auch ein Probst zu dem heiligen Creuz zu Augspurg verordnet, und gebeten, welcher ist gemelter Probst zu dem heiligen Creuz, als Päpstlicher Conservator obbemelt Herr Augustein Mayr, und Herr Martin Müller auf min zugeben, und nachlassen usser Gnade, und Ueberfluß, und keiner Schuldigkeit väterlich ermahnet, und ihnen aber eingeraumt Zeit bestimbt, darinnen Sy sich widerumen obgemelt Gozhuß zu den Wengen verfügen, und thun auch darinnen dem Allmächtigen diene, und daß Joch der Gehorsami tragen sollen, und möchten. Solch des Päpstl. Conservators väterlich ermahnen Sy aber gleich als wohl als das min veracht haben, und ohngehorsamlich ussbliben syn, damit dan der Göttlich Dienst in obgemelten minem Gozhuß zu den Wengen gemehrt, die Seelen getröst, und der Nebenmensch gebessert, auch der abwesenden zweyer Herren Statt durch andere geistlich Personen erstatt werde, so hab ich in Krafft des obgemelt Päpstlichen Indults Michl Thoman von Waldsee, und Valentin Bainslin von Lauingen, Costanzer, und Augspurger Bistume, mit wissen, willen, und zuthun eines ganzen Convents allhie gegenwärtig, an statt obgemelter zweyer Conventherrn in das Gozhuß an- und ussgenommen, und ihnen des heiligen Ordens Kleyder angelegt, Sy probirt, und nach genugsamer probation zu der profess angenommen, alles nach luth, Innhalt, und Vermög des Päpstlichen indults, dahin ich mich refferir, und zich, und damit solches, wi oblüth; dester kräftiger, und beständiger sy, und blib, so requirir, und erfordere ich Michael Probst an euch, Offen Notari, mir, und minem Gozshuß über solch min Handlung ein, oder mehr Offen Instrument, und globwürdig urkunde, wie sich gepürt, zu machen, und zu geben. Des ich nachbenanter offner Notari mich uff Pflichten mines Amts zu thun bewilliget hab. Geschehen sind dise Ding in den Jahren Päpstlicher Regierung, auch Monath, Tag, Stund, und an den Enden, wie obstatt, in Gegenwärtigkeit der Ehrsam, und Ehrbaren Herren Michael Kotten, Pfarrer zu Ballendorff, Jergen Proben, und Johannes Kammern von Untertürkheim, Augspurger und Costanzer Bistumen, als Gezügen hierzu erfordert, und, wie sich gepürt, erpetten.

Und wann ich Hieronymus Winckelhofer von Ehingen, Cleric Costanzer Bistums, und Münzer provinz ausser Päpstlich und Kayss. Oberkeit ein offener, und von neuen approbirter Notari by solchen fürhalten, Reden anzeigen, und protestiren, auch allen und jeden obgeschriben Sachen mit samt den obbestimbt Gezügen persönlich gegenwärtig gewesen bin, das alles also geschehe, gesehen und gehört, hierumen hab ich das Instrument durm einen andern obligenden meiner Geschöfft halben treulich geschriben, darüber gemacht, und mit aigenem gewöhnlichem Nahmen, Zunahmen, und Signet unterschriben, und consignirt, darzu sonderlich, wie sich gepürt, durch obgemelten meinen gnädigen Herrn Probst sonder zu mehrern globwürdiger Bezeugnuß obermelten Sachen requirirt, und erbetten.

Annus mortis Michaelis Thomani in Necrologio nostro non invenio, Valentini tamen Bainlini Herbrechtingani Canonici Regularii Cœnobii postmodum fuisse incorporatum, ex eodem Catalogo, in Capitulo adhuc extante disco anno 1522. quo anno jam decesserat Meritissimus Præsul, qui ad Professionem Canonicam in Insulis nostris illum admisit.

Quæstio merito hic moveri posset, quis Myllio, dum Viennæ tamdiu hæserat, contra voluntatem sui Superioris, debita subministraverit alimenta? ad hoc quæsitum respondeo, non immerito affirmari posse, Mecenatem illum insignem reperisse in Reverendissimo Viennæ Scotorum Abbate, qui supra §. V. in Litteris suis ad Abbatem Mellicensem testatur, Martinum hunc nostrum suo tempore *Plebanum* egisse *Monasterii sui*; cumque Operarius dignus sit mercede sua, haud dubie ex liberalitate hujus Monasterii necessaria vitæ alimenta, victus, ac vestitus illi obvenire, usque dum suam promotionem alibi, ut mox audiemus, obtinuit.

§. VII.

Millius sit Præpositus, in Strettenthal, ac brevis est Regiminis.

Assumpto in locum Professionis suæ alio, misericordia Numinis non defuit. Hanc etsi modicam notitiam nobis non invidit parca antiquorum nostrorum manus; testatur enim vetus nostrum Chartularium Promotionem illius hisce verbis: *Martinus (Myllius) in Præpositum in Monasterio Schrettenthal, sive Shettental, electus, sed duos sub regimine suo annos haud complevit, quin morte præventus diutius anno Luci suum extremum clausit diem anno Catholice veritatis 1511.* Verum extremus hujus anni calculus evidenter fallit, & ad oculos patet illum corruptum, & ab aliquo imperito rasuram expertum esse; cum certum, & evidens sit, Martinum anno decimo septimo hujus Sæculi, imo (ut ex allato proxime instrumento manifeste colligirur) decimo nono adhuc vixisse; quoniam necdum in Præpositum Schrettentalensem fuerat promotus. Quantum ex dubiis rasuræ vestigiis colligo, mors illius in annum 1521. incidit. Præposituræ Strettalensis, sive Schrettentalensis nomen apud Authores, quos consului plures, detegere haud potui, nisi apud Sebastianum Ligodentinum, sive Hackenzahn, qui in MS. Auctario ad Pennotum MS. habet sequentia: *Schrettenthal. Hujus Monasterii Præpositus est D. Martinus Millius, Presbyter, & Canonicus Regularis S. Michaelis in Wengen Ulmæ, ibidemque mortuus est anno 1511. ex relatione ad me transmissa.* Ex contextu horum verborum clare desumitur, relationem nullam aliam habuisse, quam ex Wengensi nostro Collegio; versamur proin adhuc in iisdem tenebris. Suspicio, hanc Præposituram olim sitam fuisse in Austria inferiore; sed modo extinctam, atque etiam cum illa omnem memoriam Præpositorum: cum nec illius meminerit eruditissimus in historia Collegiorum nostri Ordinis Zunggo noster.

Hæc itaque sunt, quæ de Augustino Mario, & Martino Myllio commemoranda nobis reliquit Sæculi decimi sexti avaritia; Si politicum exulceratorum illorum temporum statum considerare velimus, si Collegii nostri criticæ circumstantiæ obversentur animo, si diuturnum Ambrosii Kauthii perpendatur exilium, si aliquorum tunc temporis Collegium nostrum inhabitantium spectetur in moribus, ac in fide tepiditas, ac studiorum neglectus, mirum nullatenus mihi, posterisque nostris accidere debet, majorem, ac meliorem de tantis viris non superesse notitiam. An vero hoc Antecessorum nostrorum silentium in causas, hæctenus relatas refundemus? si nobis pateret divinorum consiliorum abyssus, fors alia mentem nostram subiret cogitatio. Fuere Augustinus Marius viri posterorum memoria digni, viri docti, & eruditione præstantes, religiosi moribus, ac virtutibus Christianis ornati; ad dignitates Ecclesiasticas evecti fuere temporibus illis exulceratis, ob zelum fidei Principibus, ac viris maximis æstimati, ac in amoribus; nihilominus brevioris vitæ aut nullos, aut paucos admodum brevissimosque habuere post mortem laudum suarum præcones; cur ita factum sit, solus ille novit, qui corda scrutatur, & renes Deus; ante cujus conspectum ambo nunc stant, & meritorum suorum præmium in beata æternitate capientes, omnia hæc terrena despiciunt, & cum virtutum suarum, zeli præprimis apostolici atque dilectionis augustinianæ, tum scientiarum Ecclesiasticarum nos esse volunt imitatores, malorum vero actuum suorum, quibus adversus pietatem, quam sacrae Matris suæ, Canonice nostræ, & adversus religiosam, quam Præposito suo debebant, ex infirmitate humana deliquerunt, Dehortatores erunt perpetui.

P A R S III.

PERIODUS III.

De Præpositis ac Abbatibus Infulatis Collegii
Wengensis post mutationem Religionis Catholicæ Ulmæ
factam.

CAPUT I.

Ambrosius Kaut Præpositus XXIV.

§. 1.

Electio & Confirmatio Ambrosii.

Devenimus tandem ad Periodum tertiam Historicæ nostræ Informationis a tempore mutatae Religionis in Ulma satis notabilem. Plenam hic Historiæ messem expectabunt Lectores nostri, cupientes scire, quænam fata habuerit Sæculo decimo sexto in civitate Ulmenſi Catholica Religio, quosnam Adversarios passa sit, quomodo dispersi sint lapides sanctuarii, ac mutatus color optimus? At At! si unquam in mentem mihi venit tristissimum illud: *Eloquar, an fileam?* nunc certe illius memor loquendumne mihi an silendum? dubius mecum anxius disquiro. Silenda utique occurrunt multa, sed multo plura dicenda calamum impellerent, nisi satius, & sanæ rationi convenientius judicarem tranquillitate jam facta, compositisque fluctibus placare potius marinos Deos, quam veteres iras & intentata pericula illis cum amaritudine animi objicere. Quare de Sæculi hujus calamitatibus, quas mutata invexit Religio, nihil a me hic expectent avidi Lectores, quam ea duntaxat quæ de Ambrosio, ejus exilio, & Fidei zelo reliquit Scriptor Synchronus, in nonnullis tamen absque veritatis dispendio a me mitigatus, rescissis scilicet aliquibus terminis, quos audire non amplius sustinent delicatæ Sæculi nostri aures. Ad Præpositum itaque nostrum redeo.

Fuit Ambrosius Kaut Patria Ulmenſis, vir pius, Religiosus, prudens, doctus, placidusque, nec non misericors erga omnes pauperes. Decani officioungebatur sub Antecessore suo Michaelē tanta cum solertia ac prudentia, ut omnibus, præterquam discipulis, fuerit in amoribus. Cum post fata Michaelis vacaret Wengensis Ecclesia, ne in statu viduitatis suæ pateretur incommoda, Ambrosius Decanus, cæterique Religiosi Domini Capitulares ad novam Præpositi Electionem processerunt, ad hoc negotium vocatis & rogatis Reverendissimo Domino Gregorio Abbate Monasterii sancti Joannis Baptistæ in Blaubiren Ordinis sancti Benedicti nec non venerabili & egregio viro Domino Sebastiano Leschenbrand sacrosanctæ Theologiæ Doctore Ecclesiæ Parochialis Beatissimæ Mariæ Virginis in Ulma Plebano ac Notario publico Apostolico & Legali, nominatis & Juratis. Per viam Scrutini communiſus votis Ambrosium elegerunt. Quem præmissis publico Proclamationis edicto anno 1521. indictione nona die vero Lunæ quarta Mensis Februarii Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Leonis divina Providentia Papæ X. anno octavo Venerabilis Dominus Gregorius Bawler Rector Hospitalis S. Spiritus Oppidi Ulmenſis in præsentia plurium testium auctoritate Apostolica confirmavit. Cum hæc ultima fuerit Rectoris hospitalis Præpositorum nostrorum confirmatio, communicare placet totum instrumentum.

Instrumentum Electionis, & Confirmationis Domini Ambrosii Kaut Præpositi in Wengen, de Anno 1521.

In Nomine & Individuæ Trinitatis Patris & Filii, & Spiritus Sancti Amen. Nos Georgius Bawler, Rector hospitalis sancti Spiritus Oppidi Ulm. Constantiensis Diæcesis Provinciæ Moguntinæ, universis & singulis, has litteras nostras præsentibus inspecturis visuris, lecturis, pariter & auditoris salutem in Domino sempiternam; cum indubitata notitia subscriptorum. Nuper Prælatura & Præpositura Ecclesiæ, seu Monasterii sancti Michaelis Archangeli ad Insulas Oppidi Ulm. Ordinis sancti Augustini Canonorum Regularium dictæ Constantiensis Diæcesis per mortem quondam Reverendi & Religiosi Patris & Domini Michaelis Oetterlin dictæ Ecclesiæ novissimi Præpositi, & Possessoris vacante, ne propter guerrarum discrimina & nimiam vacationem ipsa Ecclesia, seu Monasterium incommoda & dispendia pateretur, neve Pastoris defectus lupis rapacibus incentivum præberet oves laniandi, Decanus, cæterique Religiosi Fratres conventuales & Professi dicti Monasterii qui de jure debebant & poterant electioni hujusmodi interesse coram Reverendo in Christo Patre & Domino Domino Gregorio Abbate Monasterii sancti Joannis Baptistæ in Blaubyren, nec non Venerabili & egregio viro Domino Sebastiano Leschenbrand sanctæ Theologiæ Doctore Plebanæ Ecclesiæ Parochialis Beatissimæ Mariæ Virginis in Vlma electis, nominatis, & juratis scrutatoribus ac Notario Publico Apostolico, & legali, dilectum nobis in Christo Fratrem & Dominum Ambrosium Kaut, dicti Monasterii ad Insulas Decanum Canonicum Sacerdotem expresse professum de legitimo thoro procreatum ætatis legitimæ & litteraturæ competentis prout edocti sumus rite, & canonice per viam scrutinii nobis præsentibus & assidente elegerunt, & publice pronuntiarunt, ac eundem electum nobis tamquam Commissario Apostolico, & Confirmatore pro ipsius electi ac electionis de eo factæ, confirmatione, approbatione, ratificatione, nec non administrationis, spiritualis, & temporalis commissione, nec non possessionis realis, actualis & corporalis traditione, & assignatione vivæ vocis oraculo personaliter in loco capitulari præsentarunt. Nos igitur Gregorius Bawler Rector hospitalis sancti Spiritus Oppidi Ulmenf. supradictus ad dictæ Electionis, & Electi confirmationem procedere volentes secundum Apostoli dictum, nemini cito manum apponente, proclamationis publicum edictum præmissimus, omnesque & singulos sua interesse putantes, & se contra electionem seu Electum, hujusmodi opponere volentes, primo, secundo, tertio, & peremptorie citavimus & vocavimus; Et quia nullus oppositor seu contradictor coram nobis pro tunc comparuit, idcirco via contradicendi opponendi, & excipiendi, de cætero omnibus præclusa ac aliis præmittendis, præmissis, & servatis rite servandis, cum juri, & rationi congruit, & convenit æquitati, ut iusta petentibus non sit denegandus assensus, dictis Dominis scrutatoribus nobis assistentibus ad confirmationem electionis, & Electi hujusmodi duximus procedendum, & processimus. Inquisitione igitur diligenti de ipsius Fratris Ambrosii Kaut Electi moribus, conditionibus, scientia, sinceritate, modestia, & aliis, quæ ad hujusmodi dignitatis & Prælaturæ apicem requiruntur, præhabita, ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei Patris & Filii, & Spiritus sancti, & gloriosissimæ semper Virginis Mariæ, sancti Augustini, nec non sancti Michaelis Archangeli quorum præsens negotium existit, *electionem de persona dicti Fratris Ambrosii factam, & ipsum electum auctoritate Apostolica nobis concessa, & qua fungimur in hac parte per manuum nostrarum impositionem approbavimus, ratificavimus, & confirmavimus, ac approbamus, ratificamus, & confirmamus per præsentibus, & ipsum Dominum electum Ambrosium Kaut in dicti Monasterii ad Insulas Præpositum & Prælatum præfecimus, ac per annuli traditionem, & Brireti impositionem instituímus, investivimus, & eundem de eadem providimus, curam animarum & administrationem ipsius Monasterii in spiritualibus & temporalibus sibi in animam ejus fideliter committendo. Consequenter præfatum Dominum Ambrosium electum & confirmatum cum solemnibus Processione Conventus ad Chorum Ecclesiæ perduximus, & coram summo altari prostrato campanis pulsatis, & hymno Te Deum laudamus ex altis vocibus decantato solemniter cum versiculo & collecta solitis & consuetis, & inde eo elevato, & in summo altari constituto auctoritate supradicta prælibatis, & aliis fratribus conventualibus dicti Monasterii in virtute sanctæ obedientiæ injunximus, & mandavimus, quatenus eidem Electo, & confirmato tanquam Patri, Prælato, & Pastori animarum suarum obedientiam regularem promitterent, debitam & condignam, qui omnes tanquam obedientia*

fili flexis genibus obedientiam regularem ad manus dicti Domini Ambrosii electi, & confirmati Præpositi promiserunt, & fecerunt. Deum eundem Dominum Ambrosium in Choro ad Stallum Præpositi in signum realis, actualis, & corporalis possessionis perduximus *Sigillum & claves* dicti Monasterii sibi tradendo, ac deinde ad summum altare statuendo, qui ibidem accensis candelis & cincta per collum stola tactis sacrosanctis Scripturis coram vobis prædictisque scrutatoribus, & Fratribus Conventualibus corporale præstitit Juramentum sub hac forma: Ego Frater Ambrosius electus & confirmatus Præpositus hujus Monasterii juro, & promitto Omnipotenti Deo, Beatæ Mariæ Virgini, sancto Augustino, & sancto Michaeli Archangelo hujus Ecclesiæ & Monasterii Patrono, quod in antea fidelis ero Ordini nostro, & pro posse meo Statuta ejus tenebo, bona, jura, & possessiones hujus Monasterii custodiam, & congregata conservabo, sic me Deus adjuvet, & sancta Dei Evangelia. Dehinc electionem ac Electum hujusmodi coram populi multitudine publicavimus. Postremo sæpe dictum Dominum Ambrosium Electum, & confirmatum Præpositum ad habitationem solitæ residentię Præpositi induximus, sibi que realem, actualem, & corporalem possessionem ejusdem Præposituræ modo & forma melioribus, quibus potuimus, assignavimus adhibitis in his solennitatibus debitis, & consuetis. In quorum omnium & singulorum fidem, & Testimonium præmissorum præbentes litteras, sive præsens publicum instrumentum hujusmodi processum in se continentes, sive continens exinde fieri, & per Notarium publicum infra scriptum subscribi, & publicari mandavimus, nostrique & Conventus prælibati Monasterii ad Insulas sigillorum jussimus, & fecimus appensione communiri. Datum & actum in sæpe dicto Monasterio ad Insulas Oppidi Ulm. ac locis supradictis, Anno a Nativitate Domini Millesimo quingentesimo vicesimo primo, Indictione nona, die vero Lunæ quarti Mensis Februarii Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Leonis Divina Providentia Papæ Decimi anno octavo præsentibus tunc & ibidem præfatis Dominis scrutatoribus, necnon Venerabilibus & religiosis viris Dominis Patre Henrico Hiltbrandt Superiore dicti Monasterii in Blaubüren, Domino Sebastiano Buel Capellano in Ulma, & Udalrico Kornwacks de Ehingen Clerico Constantiensis Diæcesis Testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Hieronymus Winckelhofer de Ehingen Clericus Constant. Diæcesis Provinciæ Mogunt. sacris Apostolica, & Imperiali Authoritatibus Notarius publicus &c. Prædictorum Electionis assensu, Præsentationi, Citationi, Approbationi Confirmationi, Institutioni, Provisioni, Possessionis Traditioni, Juramenti, Præstationi, omnibusque aliis, & singulis præmissis, dum sic, uti præmittitur, per præfatum venerabilem, & integerrimum virum Dominum Gregorium Bawler Rectorem Hospitalis sancti Spiritus Oppidi Ulm. & coram eo fierent, & agerentur una cum prænominatis Dominis scrutatoribus, & testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi, & audiui; idcirco hoc præsens publicum Instrumentum hujusmodi processum Confirmationis in se continens manu alterius me aliis prædito negotiis fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque, nomine & cognomine, meis solitis, & consuetis, unacum præfatorum Dominorum meorum Hospitalarii & Conventus Monasterii ad Insulas Sigillorum appensione signavi in fidem, robur, & evidens Testimonium omnium & singulorum præmissorum, ad hoc debita cum instantia rogatus, & requisitus.

(L.S.N.)

§. II.

Turbata Religione Catholica discedit Ulma adhortatur Confratres suos ad Constantiam.

Ambrosius Præpositus, ut inquit Synchronus Scriptor, gubernavit utiliter & summa cum laude ante exactas Ulmæ Religionis turbas novem annis. Post ubi nova Lutheri doctrina divulgari per totam Germaniam cæperat, atque jam & Ulmenium cives eidem adhæserant; Senatus civitatis convocatis universis Religio-

sis ac cæteris Sacerdotibus tales fidei conditiones singulis servandas prætendit, quas nemo Catholicæ Religioni favens tuta conscientia tenere, aut factò poterat exequi. Ambrosius ergo rebus tanti momenti, diu, sapienter & pie pensatis, cum pietatis & æquitatis jura per exorta dissidia extinguere cerneret, & indies odia inter cives accrescere animadverteret nihil loci sibi reliquum esse existimans. Adeo magis, quam hominibus obtemperandum ratus, hasce ab Ulmenibus conditiones sibi propositas suscipere generosa voce renuit, ac relictis non solum omnibus Monasterii bonis se *paternis quoque focis charissimis* sponte sua assumpto, solo Wolfgango Besserer, qui tunc professionem fecerat, primum Blauburn, dein Uberlingam urbem Imperialem ad Acronium lacum sitam, quæ tunc novis dogmatibus conscientiam suam nondum polluerat, anno 1530. in exilium proficiscitur. Post discessum suum e Blauburensi Cœnobio relictis suis Ulmæ Confratribus mox fugæ suæ causas per litteras aperuit ac ad fidei constantiam pathetice animavit, lege sis ipsam Ambrosii Epistolam, sed ex lingua vernacula in latinam a Canonico quodam nostro scholarum nostrarum inferiorum tunc Professore a Georgio Trautwein Canonico nostro Capituli Secretario, & scholarum inferiorum Professore translata

Paternam Dilectionem

Salutis loco

Devoti, Reverendi, dilecti Patres

ac Filii.

Utique recenti obversabitur memoriæ vestræ, quæ ratione a vobis, dilectissimi, discesserim; Primo ut Conventus nostri membrum, & Confratrem F. Wolfgangum Besserer in Monasterium Waldseense transferrem; deinde ut, quæ vobis tum scientibus, tum consentientibus mecum acceperam, nobis benevolo, & perquam gratioso Domino Blauburano traderem, ejusque manibus consignarem. Et hoc & illud effectui datum mea ipsius opera est. Acquievit facillime (ut mirum in modum nobis favet) Cænobiarcha Blauburanus, & quæ tradideram, custodienda suscepit, datis, quæ hac super re videbantur necessaria, litteris, quas penes me habeo, vobis, ubi primum fors bona (quam Dei ter optimi Clementiam non procul removisse credo) nos denuo conjunxerit, exhibendas.

Cæterum posteaquam a Waldseensibus Blauburam redii, eo animo, ut hac ipsa, qua isthæc scribo, die ad vos me denuo reciperem, magnopere, quod statueram, dissuasum est mihi a gratioso nostro Domino Blauburano, ut festam divo Joanni diem secum celebrarem una, vehementius rogante.

Itaque maximopere, & quam possum diligentissime, ac serio, Fratres charissimi, atque obtestor! nolite per Deum ter optimum maximum, per sanguineos cruciatus, & mortem Servatoris nostri Jesu Christi, per extremum, quo examinabimur omnes, Judicium, per omnia meæ in vos charitatis officia, per sacram vobiscum necessitudinem, per omnia, quæ accepistis a me, beneficia; nolite, inquam, abjicere voluntatem, in qua me discedente fuistis. Si quis vel blanditiis, vel pollicitationibus, vel minis etiam a proposito vos conetur abducere, ne, Fratres mei! ne acquiescatis ei: sed (quod vere Christianum decet) agite constanter! perseverate in finem! nec enim, nisi qui perseveraverit in finem, aut salvus erit, aut Coronæ particeps. Quæ modo novantur tentationes, a Deo sunt, illis immixtæ, in semitis ejus perseverare qui volunt. Aspicite funestos viæ, quam Novatores monstrant, terminos! perpendite animis, quæ afferat, quæque attulerit, commoda quando satis deploranda! Ad ultimum demus etiam Summi Dei (qui operum bonorum Remunerator, malorum vindex est) longanimitatem & misericordiam justî furoris sui virgam a scelestis tantisper reprimere, ab hominibus certe condignis affecti suppliciis vapulabunt. Quæ quidem adeo manifesta sunt, ut vobis ea nec captu, nec intellectu futura sint difficilia; præterquam quod eadem non semel me vobis, superioribus temporibus, inculcare memini, nec, qua velim, repetere nunc efficacia possum, doloris magnitudine apta verba non sufficiente. Interim tristissimam hanc sortem meam dulcis fiducia demulcet, fore nunquam, ut admonitionem mearum, gravissimarumque, quas didicistis ex me, causarum obliti, vestrum mutetis animum. Hoc sane tantum abest, ut futurum credam, ut potius conceptam in vobis fiduciam renovare non dubitem. Quod si nihilominus eo devolveretur rerum iniquitas, ut vobis aut vim inferret res novantium li-

centia; ad me ut decurratis, invito. Nunquam erit ex vobis, quem deferam, sed & animam meam & fortunas & facultates a bonorum omnium Largitore Deo nobis unquam concessas pro vobis tam officii mei ratione, quam meo in vos singulos affectu urgente dabo. Sed nec est, quod metuemus corpori tam luculentæ a viris beneficis, a Patribus, ab amicis nobis admoventur spes, tam religiosæ promissiones, tam non dubitanda auxilia, ut, quamquam bonorum omnium penuria vexatis, de honesta tamen, & quæ virum Religiosum deceat, sustentatione vitæ dubitare nequaquam liceat. Et en adjectas a Domino & Patre nostro Waldseensi Præposito his litteris paginas, ex quibus manifestum verbis meis testimonium accedit. Agite itaque, Fratres charissimi! tales vos præstate, quales vos esse non dubito: quales ut sitis, mereri nunquam desidero, quales denique dignam ab Omnipotentis justitia mercedem expectatis, quales vos divinæ custodiæ & qualium de me devotis precibus, vestris, inquam precibus commendo,

Dabam Blauburæ in Vigilia
Petri & Pauli Apostolorum

1531.

Ambrosius Kauth
Præpositus.

Paternis hisce monitis nihil moti Canonici Confratres palam conspirarunt contra Præpositum, litterasque ad illum dederunt injuriæ plenas, in quibus conquesti sunt, se inique fuisse a Superiore suo desertos, ac maximo periculo expositos &c. Quorum quidem calumnias novis litteris eadem cum moderatione ac prudentia scriptis a se amoliri conatus est; ac iterato ad constantiam in veteri fide servandam adhortabatur additis denuo diuturnioris extra Collegii sui septa commorationis gravissimis motivis. Sed jam ad cor Filiorum rebellium non penetrabant amantissimi Patris verba. Omnes enim, excepto solo Francisco Karrenmann Decano, & Ecclesiæ Catholice & Ordinis Legibus valedixerunt. Propria libidine seducti, vestimentis Regularibus abjectis, gladiisque mirmillonum instar publice per civitatis plateas incedebant, constituta ipsis per Magistratum pensione annua, ne bona ac redditus Monasterii, cujus is possessionem certam sibi nondum adpromittere audebat, illorum malitia penitus perirent. Ex singulari etiam Numinis providentia factum est, ut ipsius Magistratus autoritate & prudentia, quamdiu Ambrosius extra septa Wengensis Monasterii moraretur, constitutus sit secularis quidam Casparus Berchtoldus nomine Administrator, qui bona deserti Collegii, & Possessionum nostrarum curam gereret.

§. III.

Ambrosii Adversitates & zelus pro Religione durante novemdecim Annorum Exilio.

Acutissimo mœroris telo cor Ambrosii percussit triste de Apostasia Filiorum suorum nuntium. Conabatur quidem omni cum discretione ac paterna sollicitudine litteris, lachrimis potius quam atramento scriptis, illos a lapsu revocare ac erigere. Opportune, importune instabat, ut in viam rectam redirent. Verum cum nihil proficeret verbis, eum incassum omnia adhiberet monita, minis obstinaciam illorum conabatur frangere. Sed jam nec his quicquam efficiebat, Excommunicationis fulmen in degeneres filios Auctoritate Apostolica munitus detorsit. Neque ullum tamen lego ad frugem optatam rediisse.

Senatus Ulmenis, postquam Ambrosius jam in securiorem locum secesserat, de prudentia viri omnibus nota nihil boni sibi ominatus, varias adhibuit artes illum pelliciendi Ulmam, ac ambos ejusdem fratres adhuc hoc die viventes (verba sunt Scriptoris Synchroni) nomine Antonium Presbyterum, & Leonardum captos in carcerem conjecit, ratus, sic eum in urbem facile ad eos redimendos retrahi posse. Sed vir prudens cautius agendum eminus cum Magistratu esse existimans, extra sepes Ulmensium se continuit & suorum Fratrum causam absens defendit, Senatus autem Fratres suos paulopost liberos dimittere cogeatur. Ambrosius, se pro libero Religionis Exercitio velut murum opponens, maximam multorum invidiam sustinere interim debuit, quod de suo jure ac fidei libertate cedere, licet

omni-

omnibus bonis orbatus, nollet, ac noxis identidem querelis Rectoribus civitatis per octodecim annos molestus evaderet. Quo temporum decursu plerumque pedes molestissima itinera obiit, nec Acheronta unquam movit, sed confusus cælo, omnem suam in Deo spem ac cælitibus posuit. Individuus comes in tantis calamitatibus ipsi fuerat parva ex argento fabrefacta S. Michaelis Archangeli Ecclesiæ nostræ Patroni ac tutelaræ Statua, quam etiam secum ceu Palladium suum Sacratio nostro iterum intulit. Millia, ut Patriæ suæ fidem Catholicam servaret, subiit pericula: tædia sustinuit innumera: calumnias perpeffus est diriffimas a falsis Fratribus, a suis derelictus, ab amicis insuper habitus, a Principibus, qui opem ferre poterant, efficaci auxilio destitutus, stetit ceu desertus pugil, solus in acie, & cum ore haud posset, relictum Catholicorum in urbe gregem per opportuna intervalla crebris litteris consolatus est, omni interim discretionem faventem sibi reddere conabatur Ulmensi Magistratum, & hic idem sibi Ambrosium, cui ex Monasterii redditibus pecuniario subsidio nonnunquam succurrebat, ut haberet, unde viveret.

Querelas suas, & causæ suæ justitiam per plures annos in Camera Imperiali Spiræ proposuit, ac pro recuperatione pristinae Cœnobii ac fidei libertatis magnis sumptibus, multo sudore ac maximis laboribus urgebat; verum exulcerata tempora optatam victoriam semper retardabant.

Nec postremum inter merita Ambrosii locum obtinet conservatio Parthenonis Intzkoviensis. Quamdiu Uberlingæ hæsit exul frequenter ad illas Ordinis S. Augustini Canonissas excurrit, illarumque conscientias (destitutæ enim proprio erant Confessario) in sacro Tribunali expiavit, saluberrimisque Doctrinis ita instruxit, ut datam Deo fidem illibatam conservarent, nec a veteri Religione vellatum unguem discederent, quæ etiamnum Ambrosio ceu viro Apostolico conservationem suam in acceptis referunt, illique ingratitude perpetuæ tesseram fasculo argenteo intus deaurato (quod pomi figuram refert) donarunt. Anno 1549. ab iis rogatus est, ut Visitatoris munus pro futuro in se susciperet, quod onus quidem egre humilitas illius admisit. Primas inter illius curas fuit, ut de proprio, & qui constanter apud illas permaneret, hisce oviculis prospiceret Confessario. Quem etiam mox altero anno obtinuit ex Monasterio Waldseensi.

§. IV.

Revocatur a Magistratu Ulmam, quorum init concordiam.

Per octodecim annos infracto animo sustinuit exilii sui incommoda. Tamen favente cælo ab ipsomet Ulmensium Senatu ob metum Caroli V. revocatus est ad Ulmam, quo etiam rediit cum prædicto Wolfgango, & Sebastiano Salzmann Uberlingano (quem, ne hæreditas aboleretur, in Oeningen Monasterio ad Rhenum sito in Ordinem receperat) anno 1549. inita prius cum Magistratu Ulmensi Concordia, super qua Præpositus idem laudatissimus sequentem dicto Magistratui postredie reddidit (ut vocant) quietantiæ:

Quittung Herrn Ambrosii Probst und Convents des Closters zu Wengen allhie gegen einem Erf-Rath daselbst den anno 1549.

Wur Ambrosius Probst, und des Convent gemeinlich des Closters zu den Wengen zu Ulm, Augustiner Ordens, und Costanzer Bistums, bekennen offentlich für uns unser Closter, und Nachkommen, und thun kund allermänniglich mit dem Briefe, das uns die erenvesten, fürsichtigen, ersamen, und weisen Herren Eltern Burgermeister und Rath der Statt Ulm, unser besonder gunstig lieb Herrn und Freind, nach Inhalt und ausweisung des Vertrags, der ietzo von wegen unserer Restitution, und wider Einlösung zwischen ihnen, und unser besigelt ufgericht worden, und am datum disem Briefe gleich lautet, al unser, und unsers Gottshaus zugehorige, ligende, und fahrende haab und güter inn und ußerhalb der Statt, nicht ausgenommen noch hindan gesetzt, widerin völiglich zu unsern Handen, und in unsern gewalt überantwort; und ergeben, auch daneben allen Vorrath an Früchten, Zinsen, Parschaft, und Was uf den verkauften und verenderten gütern überal erlöst worden, auch erbarlich zugestellt, und entricht, und gemeinlich umb

all ihr und der ihren bisher gehalten Verwaltung in allen Einnehmen, ausgeben, und auch sonst umb alles anders so sich zwischen ihnen und uns bis uf dato verlossen hat, und davon uns iezto, oder künftiglich, einige anforderung immer gebühren macht, dermassen, und so völlige, erbare und genugsame vergleichung, und widerlegung gethan und erstattet haben, daran uns sambt, und sonder ganz dankbarlich und wolbeniegt auch furohin in ewig Zeit wol beniegen soll; demnach mit freyen, gueten willen, wolbedachten Sinn, und muthe, auch mit keinen listen, gefärden, betrug noch forcht bewegt, oder hinderredt, sonder uf rechten, redlichen, guten, und billichen ursachen, so zehlen, sagen, und lassen wür obgemelte Herren eltern Burgermeister und Rathe der Statt Ulm, gemein ihr Statt, und all ihre nachkommen, auch all die, so sie zu solcher verwaltung unsers Closters liberal gebraucht haben, und wer sonst in einigen weg hierinnen quittirens ferner und weiters nottürfftig ist, alles und iedes Haab und Guets, so sie und ihre verordnete, bis uf disen tag, von unsern und unsers Closters wegen inngehabt, besessen, und verwalteten, es sey bewäglich, oder unbewäglich ligends oder fahrends, und was sie davon der Zeit ihrer verwaltung eingenommen und empfangen, ganz nichtig, weder kleins, noch gros davon ausgenommen noch vorbehalten, und gemeinlich ganzer ihrer verwaltung, auch alles ihres einnehmens, und ausgebens für uns, unser Closter, auch unser und desselben verwandten, Helfer und nachkhomen, gar und gänzlich iezto alsdan, und dan als iezto in höchster und kräftigster form, wie das mit gemeiner und nottürfftiger Zierlichkeit der Recht vor allen Richtern und gerichteten immer beschehen soll, khan und mag, quitt, frey, ledig und los in Krafft dieses briefs, also das, wir unser Closter, und Nachkommen, noch niemands von unser wegen, um alles und iedes unsers Closters zugehörigen Haab und Guts willen, wie das immer genandt ist, oder werden möcht, dergleichen von wegen deren guter so sye in unserm abwesen verkauft haben, noch was sye sonst an oder in unserm Closter abgethan, verändert, oder verbrauchen, und gemeinlich von aller ihrer Handlung, verwaltung, Einnemmung, und ausgebens, noch auch sonst von keiner andern vergangen, oder darvon herriender sachen wegen furohin zu ewigen Zeiten, zu den obgemelten Herren Eltern Burgermeister, und Rathe der Statt Ulm, gemeiner ihrer Statt, und Nachkommen, auch denen so sye in diser sachen und verwaltung gebraucht derselben Erben, noch sonst niemands von ihrem weg, einige gerechtigkeit, forderung, klag noch Zuspruch, nicht mehr haben, suchen, noch gewinnen, noch sye deshalb mit dem wenigsten nicht anlangen, umtreiben, belaidigen noch beschweren sollen noch wollen, mit keinen gnaden freyhaiten Worten werken, gerichteten noch sachen gaislichen noch weltlichen, noch sonst in kein andere weise, wie durch menschliche vernunft immer erdacht werden möcht, dan wie uns hiemit in allen oberzälten fällen, und was dem allen anhängig ist, freys aigens willens, und in bester form Rechtens verzeihen, begeben, und unempänglich machen, aller und jeder Päpstlich, Kayserl. und Königlicher auch aller anderer ietz gegebener, und künftiger erlangten gnaden freyheiten, geschriebener und ungeschriebener Recht, Statuten, gewohnheiten, und gebräuchen, auch aller und ieder reduction, restitution, appellation, und aller anderer exception, betrags, forcht, und wie die alle in gemein, oder insonderheit, in, oder usserhalb der Recht; zuschürm und behelf, hinwider fürgewend, genennt, oder erschieslich sein möchten, und sonderlich auch der Päpstlichen und Kayserlichen Rechten, die ea wollen, das die gaislichen güter nicht sollen oder mögen verendert werden de rebus Ecclesiae non alienandis &c. samt dem rechten gemeiner Verzeihung ohne vorgehend sönderung widersprechend, alles getreulich, und ungefährlich, und des zu wahren urkund, so haben wir unser Probstey und Convents aigen Insigell öffentlich gehangen an diesem briefe, der geben ist uff freytag nach Margarethe den neunzehenden tag des Monats Iulii von Christi unsers lieben Herren geburt fünfzehen hundert und im neun und vierzigsten lahre,

(L.S.N.)

§. V.

Ambrosius reparat Wengense Coenobium ægrotat, ac moritur.

Quivis facile imaginari sibi poterit quo gaudio, qua consolatione, & quibus gratulantium vocibus ab omnibus Catholicis, quot quot tunc temporis adhuc supererant. Exceptus fuerit Reverendissimus noster Præpositus. Non Jubilæa, non lachrymæ deerant, quibus tenerrimos inter amplexus illum stringebant multi ex primariis Civibus, ingenti præsertim lætitia cumulabantur ob restitutionem illius, illi nobiles in Ulma, qui hæcenus in tantis Fidei turbis Catholice Religionis constantes adhærebant, quique in Ambrosio omnem suam collocabant fiduciam. Hos inter eminebant ex Patritiorum Ordine Ehingeri, & Krafftii, qui summa animi contentione pro conservatione liberi in Religione exercitii semper steterunt imperterriti, etsi præviderent honoris & officiorum suorum jacturam, aliaque gravissima incommoda; si majorem partem civium non secuti, in Religione veteri quæ jam in ore omnium dirissime vapulabat, persisterent. Heroum istorum generositate multum delectabatur Ambrosius, atque ut porro pergerent illustri suo exemplo residuos adhuc in urbe Catholicos confirmare; quibus potuit, verbis efficacissimis, precibusque pro data opportunitate fuit adhortatus.

Quam tristis autem domum revocato Ambrosio fuerit possessi quondam Collegii aspectus, quis satis fando exprimat? Durante novemdecim annorum exilio illud partim in communem urbis pistrinam, partim in locum cudendis monetis destinatum, aliosque profanos in usus conversum deprehendit. Non habebat amplius religiosæ habitationis formam, sed cuncta deformata, domesticam, necessariamque suppellectilem præter muros rimarum vitio fatiscentes, omnia neglecta dilaceratam ac dissipatam ipsamque Ecclesiam, domum Deo sacratam, priori ornatu destitutam, ac cœu hostium rapinis fuisset exposita, misere vacuum, despoliatam, ac defædatam invenit. His non obstantibus, quemadmodum vir erat mansuetissimus nullam Magistratui propterea intulit molestiam, sed omnibus mediis illius favorem ulteriorem demereri studuit, illud crebro animo versans in tot bonorum jactura: *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Ac illud alterum: *Misericordia Domini, quod non sumus consumpti*, ac iterum, *eum consumptum te putaveris, orieris ut Lucifer.*

Ut optimus Præsul omnium primo erga Deum suam ostenderet gratitudinem; omnem mox operam intendit, ut Ecclesiam Wengensem pristino nitore ac integritati restitueret, collapsa erigeret, colligeret distracta ac a sordibus purgaretur Dei habitatio. Altaria rursus aliam vestem induere, totumque templum intrantibus mox prodidit, quæ fides, quæ Religio in solium iterum sit recepta.

Post hæc Canonorum Confratrum suorum communia ædificia, Refectorium & Dormitorii cellas ordinavit, quæque ad Oeconomiam spectabant, providentissime reparare cepit. Quod summopere mirum multis videbatur, fuit, quod nullam omnino immobilium bonorum nostrorum venditionem tot inter sumptus fecerit, sed potius rem domesticam novis fundorum acquisitionibus auxerit, & præterea pauperum necessitatibus instar Patrisfamilias ditissimi abundanter succurerit, in spiritualibus optimam morum disciplinam inter suos introduxit, subditosque habuit in omnibus sibi obsequentes & qui non tantum debitam illi semper Reverentiam, sed & propter gravitatem in virtutibus colendis, vitiisque puniendis filialem timorem eidem exhibuere, etsi, juxta sacre Regulæ præscriptum semper appetierit ab omnibus magis amari, quam timeri. Ita feliciter & summa fidei constantia Collegii sui habenas rexit, ut tam in adversis, quam secundis rebus semper in ejusdem mentis tenore repertus sit. Tandem senio confectus, atque gravi pedum morbo correptus ægerrime aliquandiu vixit, persuaderi tamen minime potuit, ut a psalmodia publica ob virium imbecillitatem se contineret, sed per Ministros sella se in templum portari curavit. Quasi novus Coenobii sui Fundator, & Jurium nostrorum maximus Vindex anno ætatis suæ 67, Nonis Decembribus, cultu Dei, & Oeconomia prius pie suis commendata, feliciter in Domino obdormivit Anno Domini 1552. ad æterna Angelorum gaudia translatus. Epicedium, quod eidem Venerabili in Christo Patri, ac meritissimo Præsuli Nicolaus Hamerer Brigantinus sequentibus versiculis accinuit, etiamnum extat

Pro ! dolor imites quid non tentatis in ausum
 Parcæ? fas quibus est, parcere morte nihil.

Tristia fila viro pro tali cur seculistis?

Quem potius vitæ reddere fata decet.

Ambrosius fuerat Kauth hic cognomine dictus

Virtutis cultor, Religionis amans.

Hic inopum solamen erat, fidusque Protector

Implevit gaudens hoc pietatis opus.

Præpositi ille pro merito jam munere fungens

Ingenio, vita sedulitate bona.

Schismata noluerit quod tunc exorta fateri

In miserum raptus cogitur exilium.

Infracto licet orbatus sed pectore mansit,

Donec sol cursu bis duo lustra daret.

In sua tunc latus non est sine laude receptus

Auspiciis faustis, auxilioque Dei.

Diruta post operi invigilans ubi templa refecit;

(Nam prius infectis cuncta prophana jacent)

Exanimum gelidæ corpus dat condere terræ,

At sua confestim mens super Astra volat.

Huic igitur requiem cupias bene candide Lector

Quem tegit hic magnum parvula terra Virum.

Marmoreum lapidem sex pedum, cui insculpta erat in sacerdotali habitu venerabilis Ambrosii effigies, tumulo ipsius imponebant grati Filii, per plurimos annos Ecclesiæ nostræ ornamentum, cætera remotum, cum Navis Ecclesiæ adjungeretur sub Præposito Georgio Bonero. Superest tamen etiam nostris temporibus marmoreum hoc tegumentum. De Ambrosio, Casparus Bruschius duas Inscriptiones metricas in Chronologia sua refert, quas hic non omittendas censui.

Inscriptio Chori.

Hoc opus Ambrosius feci, qui nomine Cautus

Dictus eram Patrio, Præpositusque fui.

Quisquis id intueris, mihi lata & fausta precare,

Susceptumque iterum carpe, Viator, iter.

Alia.

Ambrosius Patrio Kaut nomine dictus in Ulma

Natus, Præpositus istius ædis eram,

Restitui quam post germani funera belli:

Tu miserere animæ, maxime Christe meæ.

PERIO-

PERIODUS III.

CAPUT II.

De Wolfgango Besserer Præposito XXV.

§. I.

Assumitur in Præpositum, & confirmatur ab Administratore Ecclesiæ
Parochialis Ulmenfis.

Wolfgangus ex nobilissima Ulmenfium Patritiorum de Besserer familia, perpetuo fecunda illa Virorum & toga & fago Inclytorum Matre progenitus, eo ipso anno Canonicum tyrocinium adiit, vestemque religiosam induit, quo Ambrosius Kauth (o virum æterna memori dignum!) spontaneum in exilium abiit, Hunc ipsum Novitium nullo adhuc sacri Ordinis gradu insignitum, etiam amicorum suorum, qui licet novis in fide dogmatibus, & sequiori Religioni essent dediti socium sibi assumpserat, ac Waldseam, ut ulteriori informatione sacri nostri Ordinis consuetudines disceret, sollicitus Pater deduxit. Hic, quocumque se conferret Ambrosius, obedientem Filium ac comitem se præstitit, avitam & Catholicam Fidem etiam exul adamavit, nec unquam a veterum constitutionibus discessit, illique soli (Francisco Karremann Decano excepto, de quo in vita Ambrosii *f. Paternis*) inter tot Wengenses Canonicos in vera & Catholica Religione conservanda animus mansit intrepidus. Tandem post factam reconciliationem cum Ulmenfibus, post demortuum Ambrosium, quem velut Patrem amantissimum veris ac sinceris lachrymis satis deplorare non potuit, in Præpositum assumptus potius fuit, quam electus. Solus enim præter Wolfgangum supererat Sebastianus Salzmann Uberlinganus, qui de jure Electioni Præpositi interesse debebat & poterat.

Convocati sunt ad Electionem Reverendus Pater Bartholomæus Steren, & Venerabilis vir Dominus Antonius Kauth, Camerarius & Parochus in Scharenstäten, ex quorum prudentia ageretur hoc negocium consentiente Wolfgano & Sebastiano. Cum autem illico in hac parte suo juri sponte & voluntarie cessisset proprio motu Sebastianus; Wolfgangum eo meliori modo, quo potuit ac debuit, voto suo in Præpositum constituit, Electumque in præsentia Reverendi Patris Bartholomæi ac Venerabilis Domini Antonii Kauth præfati Camerarii in Scharenstäten ad confirmationem & investitionem Auctoritate Apostolica faciendam Domino Erasmo Eckkirch Artium & Philosophiæ Magistro, Ecclesiæ parochialis Ulmenfium novo more præsentavit. Cur autem non Hospitalario, seu Rectori Hospitalis Ulmenfis S. Spiritus hæc facta repræsentatio, ad quem hucusque pertinuit Præpositos Wengenses confirmandi jus? Existimo jam tunc temporis obmutatam Religionem prædictum Hospitale non amplius fuisse a Personis Ecclesiasticis gubernatum, aut Rectorem illius a Catholica fide jam defecisse. Sed an propterea iuste sibi hoc jus arrogare poterat Parochiæ Ulmenfis non Rector, sed Administrator tantum? sed hæc de re jam non disputo. Illæsum servatur in nostro Archivo confirmationis hujus, ac insolitæ Electionis instrumentum publicum debitis solennitatibus munitum ac subscriptum, quod ita sonat,

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen, Ego Erasmus Eckkirch Artium & Philosophiæ Magister, Ecclesiæ Parochialis Ulmenfium Administrator, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinensis, vniuersis & singulis has litteras præsentibus inspecturis, visuris, lecturis, pariter & audituris, Salutem in Domino sempiternam. Quod nuper Prælatūra & Præpositura Ecclesiæ, seu Monasterii sancti Michaelis Archangeli, ad Insulas Inclytæ civitatis Ulmenfis, Ordinis sancti Augustini, Canonicorum Regularium, dictæ Constantiensis Diæcesis, per mortem quondam Reverendi & Religiosi Patris & Domini, Ambrosii Kauten, dictæ Ecclesiæ, novissimi Præpositi & Possessoris vacante, ne propter gwerrarum discrimina, & nimiam vacationem, ipsa Ecclesiæ seu Monasterium, incommoda & dispendia pateretur, neve Pastoris defectus,

lupis rapacibus, incentivum præberet, oves lanandi; Religiosus Frater Dominus Sebastianus Salzmann Vberlingensis unicus (nunc temporis) Conventualis & Professor dicti Monasterii, qui de jure debebat & poterat Electioni hujusmodi interesse coram Religioso in Christo fratre Domino Bartholomæo Stern, Priore in Monasterio Wiblingensi, nec non venerabili & Religioso viro Domino Antonio Kauten Camerario & Parocho in Scharenstöten, electis, nominatis & juratis scrutatoribus, ac Notario publico, Cæsareo & legali, dilectum nobis in Christo fratrem & Dominum Wolfgangum Besserern dicti Monasterii ad Insulas Conventualem Sacerdotem expresse professum, de legitimo thoro procreatum, ætatis legitimæ & literaturæ competentis, prout edoctus sum, rite & canonice, per viam Scrutini me præsentem & assidentem, elegit, publice pronunciavit, & in hac parte suo juri, proprio motu, sponte & voluntarie cessit. Ac eundem electum mihi tanquam Commissario Apostolico, & Confirmatore, pro ipsius electi, & electionis de eo factæ, confirmatione, adprobatione, ratificatione, nec non administrationis spiritualis & temporalis commissione insuper etiam possessionis realis, actualis, & corporalis, traditione, & assignatione, vivæ vocis oraculo personaliter in loco Capitulari presentavit. Ego igitur Erasmus Eckirch, Artium & Philosophiæ Magister Parochialis Ecclesiæ Vlmensium Administrator, ad dictæ electionis, & electi confirmationem, procedere volens, secundum Apostoli dictum, Nemini cito manum apponentes, Proclamationis publicum edictum præmissi, omnesque & singulos, sua interesse putantes, & se contra electionem hujusmodi, opponere volentes, primo, secundo, tertio, & peremptorie citavi & vocavi. Et quoniam nullus oppositor, seu contradictor coram me pro tunc comparuit; idcirco via contradicendi, opponendi, & excipiendi de cætero omnibus præclusa, ac aliis præmittendis præmissis, & servatis rite servandis, cum juri & rationi congruit, & convenit æquitati, ut iusta petentibus non sit denegandus assensus, dictis Dominis Scrutatoribus, mihi assidentibus ad confirmationem electionis & Electi hujusmodi, duxi procedendum, & processu, inquisitione igitur diligenti, de ipsius fratris Wolfgangi Besserers electi moribus, conditionibus, scientia, sinceritate, modestia, & aliis quæ ad hujusmodi dignitatis & Prælaturæ apicem requiruntur præhabita ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei Patris & Filii & Spiritus sancti & gloriosissimæ semper Virginis Mariæ, sancti Augustini, nec non sancti Michaelis Archangeli, quorum præsens negotium existit, electionem de Persona, dicti Fratris Wolfgangi factam, & ipsum electum Auctoritate Apostolica, mihi concessa, & qua fungor in hac parte per manuum mearum impositionem, approbavi, & confirmavi, ac approbo, ratifico, & confirmo per præsentes, ac ipsum Dominum Electum Wolfgangum Besserern in dicti Monasterii ad Insulas Præpositum, & Prælatum præfeci, ac per annuli traditionem & Pirreti impositionem institui, investivimus, & eundem de eadem providimus, curam animarum & administrationem ipsius Monasterii in spiritualibus & temporalibus sibi in animam ejus fideliter committendo, Consequenter præfatum Dominum Wolfgangum electum & confirmatum cum solemni Processione Conventus ad Chorum Ecclesiæ perduxi, & coram summo altari prostrato campanis pulsatis, & hymno Te Deum Laudamus ex altis vocibus decantato solemniter cum versiculo & collecta solitis & consuetis, & inde eo elevato, & in summo altari constituto autoritate supra dicta prælibatis & aliis fratribus conventualibus dicti Monasterii in virtute sanctæ obedientiæ injunxi & mandavi, quatenus eidem electo & confirmato, tanquam *Patri, Prælato, & Pastori* animarum suarum, obedientiam regularem promitterent debitam & condignam, qui omnes tanquam obedientiæ filii flexis genibus obedientiam regularem ad manus dicti Domini Wolfgangi, electi & confirmati Præpositi promiserunt & fecerunt. Demum eundem Dominum Wolfgangum Besserern in Choro, ad stallum Præpositi in signum realis, actualis, & corporalis possessionis perduxi, Sigillum & claves dicti Monasterii sibi tradendo, ac deinde ad summum Altare stando, qui ibidem accensis candelis, & cincta per collum stola, tactis sacrosanctis Scripturis coram me, prædictisque Scrutatoribus, & Fratribus conventualibus corporale præstitit Juramentum sub hac forma: Ego Frater Wolfgangus electus & confirmatus Præpositus hujus Monasterii juro & promitto Omnipotenti Deo, Beatæ Mariæ Virgini, sancto Augustino, & sancti Michaeli Archangelo hujus Ecclesiæ & Monasterii Patrono, quod in antea, fidelis ero Ordini nostro, & pro posse meo Statuta ejus tenebo, Bona, Jura, & Possessiones hujus Monasterii custodiam, ac congregata conservabo, sic me Deus adjuvet, & sancta Dei Evangelia. Dehinc Electionem, ac Electum hujusmodi coram populi multitudine publicavi

cavi. Postremo sapediſtam Dominum Wolfgangum electum & confirmatum Præpoſitum ad habitationem ſolitæ Reſidentię Præpoſiti induxi, ſibiſque realem actualem, & corporalem poſſeſſionem ejusdem Præpoſituræ modo & forma, melioribus, quibus potui, assignavi adhibitis in his Solennitatibus debitis & conſuetis. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras, ſive præſens publicum Inſtrumentum hujusmodi Proceſſum in ſe continentes, ſeu continens, exinde fieri, & per Notarium publicum infra ſcriptum, ſubſcribi, & publicari mandavi, Meisſque & Conventus prælibati Monasterii ad Inſulas Sigillorum juſſi, & feci appenſione communiri. Datum & actum in ſapediſto Monasterio ad Inſulas Inclytæ civitatis Ulmenſis, ac locis ſupradiſtis, Anno a Nativitate Domini Milleſimo, quingenteſimo ſecundo, Indictione decima, die vero Jovis, quæ erat decima quinta Menſis Decembris, hora decima ante Meridiem, vel quaſi Pontificatus ſanctiſſimi in Domino Patris & Domini Domini Julij Divina Providentia Papæ Tertii Anno quarto, præſentibus tunc & ibidem præſatis Dominis Scrutatoribus, nec non honorabilibus & Religioſis viris Domino Laurentio Efflingern cuſtode Monasterii in Marchtal, Domino Joanne Beihel præmiſſario Ulmenſi, & Domino Joachimo Piſcatoris Vicario Parochiæ in Urſpring, Clericis Conſtantiens Diœceſis, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter atque rogatis.

Et ego Theodoricus Schertlin civis & Archigrammateus Inclytæ Reipublicæ Ulmenſis, Conſtantiens Diœceſis, Moguntinenſis Provinciæ, publicus ſacra Imperiali Auctoritate Notarius, quia prædiſtis, Electioni, aſſenſui, ceſſioni, Præſentationi, Citationi, Approbationi, Confirmationi, Inſtitutioni, Proviſioni, Poſſeſſionis traditioni, Publicationi, Juramenti Præſtationi, omnibusſque aliis & ſingulis præmiſſis, dum ſic, uti præmittitur, per præſatum Venerabilem, Religioſum & eruditum virum Dominum Erasmum Eckirchen Artium & Philoſophiæ Magiſtrum, Eccleſiæ Parochialis Ulmenſium Adminiſtratorem &c. coram eo fierent & agerentur, una cum prænominatis Dominis Scrutatoribus, & teſtibus præſens interfui, eaque omnia & ſingula ſic fieri vidi & audivi, idcirco hoc præſens publicum Inſtrumentum, hujusmodi proceſſum Confirmationis in ſe continens, manu alterius, me aliis præpedito negotiis, fideliter ſcriptum, exinde confeci, ſubſcripſi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ſignoſque nomine & cognomine, meis ſolitæ & conſuetis una cum præſatorum Dominorum Erasmi Eckirchs Eccleſiæ Parochialis Ulmenſium Adminiſtratoris & Conventus Monasterii ad Inſulas, Sigillorum appenſione ſignavi, in fidem, robur & evidens teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum ad hæc debita cum instantia, rogatus & reſequiſitus.

(L.S.)

(L.S.)

§. II.

Supplicat Wolfgangus Romano Pontifici pro nova Confirmatione.

Pluribus, ac ipſimet Wolfgango de certis cauſis non videbatur hæc ſui electio ac confirmatio de jure ſubſiſtere; revera etiam, abſolito ſemel hospitalarii Ulmenſis Officio, Præpoſitos Ulmenſes confirmandi juſ pertinuit ad ipſosmet Romanos Pontifices. Quare ex doctorum virorum Conſilio Wolfgangus ad Romanum Pontificem Sanctiſſimum Dominum noſtrum Julium tertium ſequentes ſcripſit ſupplices. Sanctiſſime Pater ad oſcula beatiſſimorum pedum &c.

Supplicibus hiſce litteris pro debita erga ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam obedientia, ego Wolfgangus Præpoſitus Eccleſiæ ſeu Monasterii S. Michaelis Archangeli, ad Inſulas Oppidi Imperialis Ulmenſis S. Auguſtini Canonorum Regularium Conſtantiens Diœceſis humiliter peto, quod cum nuper poſt obitum Reverendi Domini Ambroſii Kauth, Prædeceſſoris mei in Præpoſitum præſatæ Eccleſiæ electus ſim, in eam autem paupertatem Monasterium illud ſit perductum videlicet quod ego & D. Prædeceſſor meus Lutheranæ hæreſi perſecuti, plusquam viginti annos in Exilio alienis peregriniſque locis, & Monasteriis vivere coacti, omnibus & ſingulis redditibus annuiſque proventibus exuti, & tandem annis duobus proxime effluxis ita reſtituti ſumus, ut omnia diruta & devaſtata ibi-

dem invenerimus, adeoque quod in reparandis ædificiis annui proventus vix sufficiant, tantum abest, ut ad ipsius Conventus sustentationem, quem novitiis jam aliquot reparare institvimus, aliquid reliqui restare videatur, Sanctissima Paternitas Vestra me propter Deum benignissime confirmare, in protectionemque Beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli suscipere dignetur, quemadmodum & olim aliquando grati Prædecessores mei in sanctissimam tutelam recepti & confirmati sunt, præterea res nostræ in Germania ita constitutæ sunt, ut maxime dubitemus, quamdiu tute nobis in hoc vel alio loco vivere consultum sit. Si vero quæ impensæ in Cancellaria saltem aliquantulum tolerabiles exsolvendæ essent, dabimus operam ut Elemosyna hincinde a bonis Catholicis collecta satisfaciamus. Nos Beatitudini & Sanctitati vestræ commendando, in quorum omnium testimonium manu mea propria subscripsi & meo atque Conventus Sigillo munivi &c. 1553.

Julius Tertius, qui erga Nationem Germanicam semper optime affectus erat, minime surdo aure excepit Wolfgangi Supplicationem, ac sequenti Bulla illum clementissime consolari dignatus est anno Pontificatus sui quarto, in qua Præposituram Wengensem expresse vocat: Præposituram Dispositioni Sedis Apostolicæ specialiter reservatam.

Julius Episcopus Servus Servorum Dei dilecto Filio Wolfgango Besserer Præposito Monasterii per Præpositum gubernari soliti S. Michaelis Archangeli ad Insulas Oppidi Imperialis Vlmensis Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium Constantiensis Diæcesis Salutem & Apostolicam Benedictionem. Religionis zelus, vitæ ac morum honestas, aliaque etiam laudabilia probitatis & virtutum merita, super quibus apud nos fide digno commendaris testimonio, nos inducimur, ut tibi reddamur ad gratiam liberales exhibitam, si quidem nobis pro parte tua petitio continebat, qualiter Præpositura Monasterii per Præpositum gubernari soliti S. Michaelis Archangeli ad Insulas Oppidi Imperialis Vlmensis Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium Constantiensis Diæcesis Provinciæ Moguntinensis, quam quondam Ambrosius Kaut olim Ipsius Monasterii Præpositus, dum viveret, obtinebat, per obitum ejusdem Ambrosii extra Romanam curiam defuncti vacante dilecti Filii Conventus dicti Monasterii, ad quos electio personæ idoneæ ad Præposituram hujusmodi, dum pro tempore vacat, de antiqua & approbata, hætenusque pacifice observata consuetudine pertinere dignoscitur, te ejusdem Monasterii Præpositum concorditer elegerunt. Cum autem, sicut eadem petitio subjugebat, indubitanter electionem hujusmodi & inde secuta quæcunque certis de causis, viribus non subsistere, & sicut accepimus dicta Præpositura adhuc vacare noscatur, nos tibi præmissorum meritorum tuorum intuitu specialem gratiam facere volentes, teque a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti aliisque decretis si modo ratione & pænis, a jure vel ab homine quavis occasione, vel causa latis si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum duntaxat præsentem consequendum harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, & electionem hujusmodi ratam & gratam habentes, Præposituram prædictam, quæ conventualis existit ac cujus & illi forsan annexorum fructus redditus & proventus quatuor marcharum argenti puri secundum communem æstimationem, valorem annum ut asseris non excedunt, sive ut præmittitur, sive alias quovis modo, aut ex alterius cujuscunque persona super liberam resignationem dicti Ambrosii vel cujuscunque alterius de illa in dicta curia vel extra etiam coram nostro Notario publico & testibus sponte factam aut constitutionem felicitis recordationis Joannis Papæ Vigésimi secundi Prædecessoris nostri quæ incipit: Execrabilis: seu assentionem alterius Beneficii Ecclesiastici ordinaria auctoritate collati vacet, etiamsi tanto tempore vacaverit. Quod ejus collatio juxta Lateranensis statuta Consilii ad Sedem Apostolicam legitime devoluta, ipsaque Præpositura dispositioni Apostolicæ specialiter reservata existat, & ad illam consueverit etiam alias quis per electionem assumi, eique etiam cura jurisdictionalis immineat animarum, super ea quoque inter aliquos lis, cujus statum præsentibus haberi volumus pro expresso pendeat indecisa, dummodo tempore datæ præsentium non sit in ea alicui jus quæsitum specialiter, cum annexis hujusmodi, ac omnibus juribus & pertinentiis suis Apostolica sibi Autoritate conferimus, & de illa etiam providemus. Quocirca Venerabilibus Fratribus nostris Augustensi, & Balneoregiensi Episcopis ac dilecto Filio officiali Augustensi per Apostolica scripta mandavimus, quatenus ipsi vel duo aut unus eorum per se vel alium seu alios, te re ipsa prius a te nostro & Romanæ Ecclesiæ nomine fidelitatis debitæ solito juramento juxta formam, quam sub Bulla nostra mittimus intro-

clusam

elulam vel Procuratorem tuum nomine tuo incorporalem possessionem Præposituræ ac annexorum juriumque & pertinentium prædictorum inducant Authoritate nostra, & defendant inductum, amoto exinde quolibet illicito detentore, facientes te, vel Procuratorem prædictum ad Præposituram hujusmodi ut moris est admitti tibi que de illius fructibus redditibus proventibus juribus & obventibus universis integre responderi; contradictores Authoritate nostra Apostolica postposita compellendo non obstante piæ memoriæ Bonifacii Papæ Octavi etiam Prædecessoris nostri, & aliis apertis constitutionibus, nec non Monasterii & quemadmodum ut asseris expresse professus existis Ordinis, prædictorum etiam juramento confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, Statutis & consuetudinibus contrariis quibuscunque, aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis ac Præposituris hujusmodi speciales vel aliis beneficiis Ecclesiasticis in illis partibus generales dictæ Sedis vel taxatorum ejus litteras impetraris etiam per eas ad inhibitionem Reservationem & Decretum, vel alios quemvis per Processum, Quibus omnibus te in assecutionem Præposituræ volumus anteferri, sed nullus etiam hoc eis quoad assecutionem Præpositurarum vel Beneficiorum aliorum præjudicium generari seu si venerabili Fratri nostro Episcopo Constantiensi & præfatis conventui vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneantur, & ad id compelli aut quandoque interdici suspendi, vel excommunicari non possint, quodque hujusmodi Præposituris vel aliis Beneficiis Ecclesiasticis, ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, electionem, seu quamvis aliam dispositionem conjunctam vel separatam spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto eodem mentionem, & qualibet alia dictæ Sedis indulgentia generali vel speciali cujuscunque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam, effectus earum impediri valeat, quomodolibet vel differri, & de qua cujusque tenore habenda sit in nostris litteris mentio specialis; nos enim ex nunc irritum decernimus, & inane, si secus super eis a quocunque quavis Authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hujusmodi paginam nostræ absolutionis, collationis, provisionis, mandati voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem attentare præsumperit: indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo tertio, pridie nonas Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

Hæc Bulla solemniter Romæ publicata fuit per Nicolaum Geneceyum Episcopum Balneoregiensem Judicem & Executorem a Sede Apostolica specialiter deputatum, cum vero ad executionem ulterius faciendam nequiverit pluribus aliis arduis in Romana curia præpeditis negotiis venire; Reverendissimo in Christo Patri ac Domino Domino Dei & Apostolicæ Sedis Gratia Episcopo Constantiensi demandavit, ut a Præposito Wengensi Domino Wolfgango Besserer Sanctissimi Domini nostri Papæ & Romanæ Ecclesiæ Nomine fidelitatis debitum solitumque juramentum juxta formam sub Bulla privata introclusam, vel per Procuratorem suum ejus Nomine in corporalem, realem & actualem possessionem Præposituræ ac annexorum Juriumque ac pertinentium omnium ponat & inducat, ponique & induci faciat, ac defendat inductum, quod & præstito prius juramento est factum.

§. III.

Obtinet Roma Bullam aliam contra Perillustres Fratres Baumgartneros.

Quo exulabat Ambrosius Antecessor Wolfgangi, tempore, ut plura ex bonis Monasterii immobilia injuste fuerint distracta, ac inter alia Piscaria una a Perillustri ac generoso Domino Joanne Baumgartnero absque prædicti Ambrosii ipsiusque Monasterii consensu fuerit emptæ, nuper ostendimus. Ac licet Ambrosius idem prædictum Joannem, antequam moreretur, ipsoque Ambrosio postmodum defuncto Wolfgangus Perillustres ejusdem Joannis Filios videlicet Joannem, Georgium, & Davidem Baumgartneros Fratres post obitum illorum Patris, sæpius & multis modis requisiverint, ut bona hujusmodi dicto Monasterio eo pretio, quo ab ipsorum Patre emptæ fuerant, restituerent, nihilominus id facere indebite recusarunt, in non modicam ipsius Monasterii jacturam & detrimentum, quare Wolf-

gangus supplicavit regnante Paulo Quarto Romano Pontifice pro opportuno Juris remedio Pontificia Authoritate munito. Pro hoc effectu consequendo prælaudatus summus Pontifex Bullam sequentem in favorem Wolfgangi expediri fecit Anno 1555. die 28. Augusti, per quam Reverendissimis Prælati sancti Gebhardi Petrus Constantiensis & in Roggenburg ac Wiblingen Augustensis & Constantiensis Diæcesis Monasteriorum Abbatibus commissio data est, ut ad restitutionem Bonorum etiam per censuras Ecclesiasticas prædictos Perillustres Liberos Barones compellerent. Verum contra hujusmodi Gigantes effectum est nihil, quem plerumque effectum illo ævo habuere hujusmodi Bullæ. Pauli IV. Bullæ tenor est sequens.

Paulus Pontifex quartus &c.

Dilecti Filii, Salutem & Apostolicam Benedictionem.

Exponi nobis nuper fecit dilectus Filius Wolfgangus Besserer, modernus Præpositus Monasterii, per Præpositum gubernari soliti, sancti Michaelis Archangeli, Ordinis sancti Augustini, Canonorum Regularium, Imperialis Ulmenis Oppidi in Wengen, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinensis, quod alias cum bonæ memoriæ Ambrosius Kaut, dum viveret, ipsius Monasterii Præpositus, ipsiusque Wolfgangi immediatus Prædecessor, una cum eodem Wolfgango tunc ejusdem Monasterii Canonico, ob Lutheranam hæresin ibidem grassantem dictum Monasterium relinquere, & tutiorem in locum se se recipere, & interim per viginti fere annos in exilio manere cogeretur, ac antequam ad dictum Monasterium reverteretur, nonnulla dicti Monasterii sui bona immobilia & inter alia una piscaria, quondam Joanni Baumgartnero tunc in humanis agenti (absque dicti Ambrosii tunc Præpositi ipsius Monasterii illiusque Conventus, quem ipse: quia alii ejusdem Monasterii Canonici dicta hæresi infecti a fide Catholica defecerant: in hujusmodi exilio refecerat & auxerat, consensu, ac contra juris dispositionem) alienata seu vendita fuerint. Et licet Ambrosius idem tunc adhuc in humanis agens dictum quondam Joannem, antequam moreretur, ipsoque Ambrosio postmodum defuncto dictus Wolfgangus modernus ejusdem Monasterii Præpositus filios ejusdem quondam Joannis, videlicet Joannem Georgium, & Davidem Baumgartneros fratres, post obitum illorum Patris, sæpius & multis modis requisiverint, ut bona hujusmodi dicto Monasterio eo precio, quo ab ipsorum Patre empta fuerant, restituerent: Nihilominus tam quondam Joannes quam ejus filii præfati id facere indebite recusarunt, in non modicam ipsius Monasterii jacturam & detrimentum. Et propterea ejusdem Wolfgangi Præpositi non parum interest de super cum Joanne Georgio & Davide Fratribus dicti quondam Joannis Filiis, Bonorum hujusmodi detentoribus judicialiter experiri, ipsosque ad debitam Bonorum hujusmodi restitutionem compelli facere, quare pro parte dicti Wolfgangi Præpositi nobis fuit humiliter supplicatum, ut omnes & singulos, quas ipse contra Joannem Georgium & Davidem Baumgartneros fratres Bonorum hujusmodi detentores, præfatos omnesque & singulos alios sua in præmissis communiter vel divisim interesse putantes de & super occupatione eorundem Bonorum ac indebita recusatione restitutionis illorum, nec non surreptione, abreptione, nullitate & invaliditate cujuscumque prætensi rescripti Apostolici seu literarum Apostolicarum super approbatione & confirmatione venditionis seu alienationis Bonorum hujusmodi forsan per eosdem Joannem Georgium & Davidem Fratres detentores, aut dictum quondam Joannem eorum Patrem, ut prætenditur, impetratorum ac inde secutorum quorumque, rebusque aliis in actis causarum hujusmodi latius deducendis, & illorum occasione tam conjunctim, quam divisim habere & movere vult & intendit causas aliquibus probis viris in partibus istis commorantibus audiendas, cognoscendas, decidendas, sineque debito terminandas committere de benignitate Apostolica dignemur. Nos igitur qualitates, quantitates, situationes ac veros annuos valores Bonorum hujusmodi, aliorumque forsan hic de necessitate exprimendorum tenores, formas & compendia pro plene & sufficienter expressis habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati: discretioni vestræ per præsentem remittimus, & mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum vocatis dictis Joanne Georgio & Davide Baumgartneris omnibusque & singulis aliis sua communiter vel divisim interesse putantibus, causas prædictas etiam summarie simpliciter & de pleno absque strepitu & figura judicii prout in beneficialibus cum omnibus & singulis illarum incidentiis, defendentibus, emergentibus, annexis &

con-

connexis auctoritate nostra audiatis, & auditis hinc inde propositis eas decidatis, finiatis, debitoque fine terminetis, facientes quod decreveritis per censuram Ecclesiasticam firmiter observari.

Nos enim vobis & cuilibet vestrum Joannem Georgium & Davidem omnesque & singulos alios supradictos tam in Decreto, quam in executione citationis per nos decernendæ nominandos, si vobis summarie & extrajudicialiter constiterit, quod ad eos pro citationibus ipsis faciendis tutus non pateat accessus per editum publicum citandi, ac eis, nec non quibusvis Judicibus, Personis & Commissariis, quavis etiam Auctoritate fungentibus sub censuris Ecclesiasticis, ac pecuniariis vestro arbitrio moderandis & applicandis pœnis, toties quoties opus fuerit inhibendi, nec non eosdem Joannem Georgium & Davidem omnesque & singulos alios, Bonorum hujusmodi detentores, ut Bona ipsa eidem Monasterio restituant, illaque ei vacua & expedita dimittant etiam sub censuris & pœnis prædictis monendi & requirendi, & in eventum non paritionis eas censuras & pœnas hujusmodi damnabiliter incidisse & incurrisse declarandi, illasque iteratis vicibus aggravandi, nec non interdictum Ecclesiasticum apponendi: cæteraque in præmissis & circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna appellatione frivola postposita faciendi, dicendi, gerendi, exercendi & exequendi, etiam sub censuris & pœnis prædictis, prout iustitia suadebit & Ordo dictaverit rationis, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, plenam & liberam per easdem præsentis concedimus potestatem. Non obstante felicitis recordationis Bonifacii Pontificis VIII. Prædecessoris nostri de una & in Concilio generali edita de duabus dietis, dummodo ultratres dictas aliquis Auctoritate earundem præsentium non trahatur, ac quibusvis aliis Apostolicis Constitutionibus & Ordinationibus contrariis quibuscumque. Aut si Joanni Georgio & Davidi præfatis vel quibusvis aliis ab Apostolica Sede sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud S. Marcum sub anulo Piscatoris die 28. Augusti 1555. Pontificatus nostri anno primo.

P. Barbadicus, ab extra Literarum
Apostolicarum Aus. Milet.

Supraſcriptionis Tenor.

Dilectis Filiis sancti Gebhardi Petrusii Constantiensis & in Roggenburg
ac Wiblingen Augustensis & Coustantiensis Diæ-
cesis Monasteriorum Abbatibus & Eorum cuilibet, &c.

Laudanda quidem fuit hac in re Wolfgangi sollicitudo; nihil tamen efficere potuere Reverendissimi Præsules, ut supra memini, licet fulmine Romano armati.

Plus profuit Canonix nostræ, quæ ceu Phoenix ex cinere iterum resurgebat, Augustissimi Imperatoris Caroli quinti Clementia, qui rerum nostrarum angustias miseratus a variis oneribus ad Wolfgangi preces nos immunes esse voluit. Interim alios Deos inimicos sibi, maleque faventes expertus est, qui etsi miseriarum nostrarum probe essent conscii, injustis nihilominus exactionibus Præsulem nostrum vexabant, quibus tamen imperterritus restitit, Anno ætatis suæ quinquagesimo, cum ad septennium fere Reipublicæ Wengensi præfuiſſet Anno restitutæ salutis Apoplexia tactus Anno 1559. pie in Domino obiit. Cujus anima Deo vivat.

✠ (+) ✠

PERIODUS III.

CAPUT III.

Sebastianus Præpositus XXV. Matthias Præp. XXVII.
Joannes Præp. XXVIII.

§. 1.

De Sebastiano Præposito XXVI.

Regnante Romano Pontifice Sanctissimo Domino nostro, Domino Pio IV. Sebastianus Salzmann Anno 1560. Prælaturæ Wengensis honores adeptus est. Uberlingæ Patrios Natales habuit. Sub venerabili nostro Ambrosio Kauthio Oeningæ regulari indutus habitu, ac tandem emissa Professione Religiosa in Sacerdotem promotus, Ulmamque ductus inter Canonicos Wengenses ob talentorum suorum, ac optimæ Indolis præstantiam mox alicujus Nominis esse cepit. Singulari animi magnitudine præditus nihil non fere ex omni parte perfectum molitus est. Domesticam suppellectilem, non nisi pretiosis utensilibus, aut cum artificio elaboratis exornavit. Magnificus fuit murorum structor tam domi quam foris. Ubique fere illius fulgent insignia, solidamque illius prudentiam loquuntur. Relicta ab Antecessore suo debita intra paucos annos plene exsolvit, atque a gravissimis hisce vinculis dilectam suam sponsam, Wengensem Canoniam liberavit. Humanitate, affabilitate, & discretione sua etiam illorum animos amicissimos sibi reddidit, qui in Religione ab ipso dissentirent, nihil tamen admittens, quo vel pupillam oculi Religionis Catholicæ violari posse credidit. Subditos suos Religiosos amavit ut Pater, quem pariter redamaverunt ut filii, etsi pro loco ac tempore severus ac justitiæ tenax evulserit, & destruxerit, quod ad religiosi horti sui ornatum non pertinuit. Inter recrudescencia identidem Religionis dissidia Antecessorum suorum vestigiis inhæsit, ac semper pro veritate stetit. Catholicorum res publica Ulmæ jam surgere, jam vacillare, jam penitus corruere videbatur. In Caroli V. ac deinceps Ferdinandi I. autoritate unicam post Deum suspendebant anchoram, qui veterem Religionem tam gravissimis litteris ac minis, quam sapientissimis ordinationibus Ulmæ suffulciebant. Interim tamen summi Pastoris fideles oviculæ palabantur, ac ex una in aliam migrare debabant Ecclesiam. Jam anno 1554. extincta erant in primario civitatis templo luminaria, ac sublatum omne Religionis Catholicæ exercitium. Pastores alienum secuti gregem suum deseruerunt. Sacerdotes Catholici jam non erant, qui ex Officio invigilare oviculis desertis, vel jam possent, vel auderent, nec erat, qui pacto stipendio (etsi hoc Cæsari non semel esset promissum) necessarios Pastores substitueret in civitate Imperii tam ampla, tam celebri. Sed an Religiosi coetus ac familiæ non amplius supererant? Fratres Prædicatores jam anno 1531. Ulmæ terga verterunt, Fratres Ordinis Minorum tandem etiam suum clausere templum, præter Canonicos nostros ex Catholicis Sacerdotibus solus domus Ordinis teutonici Sacellanus lachrymantibus oculis ac in fide avita constans hanc intuebatur miseriam, cui tamen publico Magistratus Decreto omnis Parochialis cura per civitatem interdicta fuerat. Confugientibus itaque ad Wengensem Ecclesiam residuis Catholicis civibus tota animarum cura in Sebastianum, ejusque Religiosos Sacerdotes translata est, quam illi etiam summus Diæcesis Constantiensis Pastor, ac Episcopus S.R.E. Cardinalis DD. Marcus Siticus sequentibus patentibus litteris anno primum 1578. commendavit per suum in Spiritualibus Vicarium.

Vicarius Reverendissimi in Christo Patris & Illustrissimi Principis ac Domini D. Marci Sitici S.R.E. Cardinalis, Episcopi Constantiensis, & Domini Augiæ Majoris &c. in Spiritualibus Genrealis, Venerabili nobis in Christo dilecto Domino Sebastiano Salzmann, Præposito Monasterii Ordinis Canonorum Regularium juxta Wengen in Oppido Imperiali Ulma, Salutem in Domino sinceram. Cum verisimile sit, nobisque certo persuadeamus, esse adhuc in - & circa Oppidum Imperiale Ulmam complures Fideles homines, qui hactenus constantissime in S. Romana

na & Cath. Ecclesiae Confessione perseveraverunt, eosdem sicut oves errantes sine Pastore, & animarum Curatore vivere, cupiamusque ex intimo cordis affectu, illorum saluti consulere, atque quae ad augendam devotionem pietatemque facere videntur, ex officio libentissime concedere, ordinare, & demandare: Tibi igitur, de cujus discretionem, & Religionis zelo plurimum in Domino confidimus, tenore praesentium concedimus, teque etiam adhortamur, & jubemus, ut eosdem fideles homines, cujuscumque status, conditionis, sexusque fuerint, atque intra vel circa Oppidum Imperiale Ulmam, sine Catholico Pastore & animarum Curatore, tanquam oves dispersae extiterint, sacrosanctis Sacramentis per te, vel quem tu substitueris, providere, reliquasque ejusmodi divina Officia peragere, plena potestate sic tibi concessa possis, debeas & velis, quae illorum verus Pastor & Parochus faceret, vel facere deberet. Praesentibus ad Reverendissimi nostri Ordinarii, vel nostram revocationem usque duraturis. Datum Constantiae Anno Domini 1578. die decima septima Martii Indictione 6ta.

In absentia Notarii

(L.S.)

Subscripsit Sigillifer.

Ejusdem poene tenoris est Epistola Reverendissimi Balthasaris Episcopi Afcalonensis, & Constantiensis Suffraganei, ad Praepositum Sebastianum Anno 1582. data, in qua pariter Cura animarum tam extra quam intra civitatem Ulmensem eidem commendatur, quae tamen germanico concepta est stilo.

Ehrwürdiger gäistlicher lieber Herr, Euch seyen unser freindlich gutwillig dienst zuvor &c. Mir sind bericht worden, das nit allein diejenige Innwohnen und burger zu Ulm, die der neuen Religion oder Augspurgischen Confession, sonder auch die der alten waren Catholischen Religion sind, essend und speissend Fleisch an verbotenen Tagen im Jahr und auch in der vürzigtägigen fasten, dessen wir uns höchlich verwunderet haben, dieweil dan ein solches stracks wider die Ordnung und Gebott der wahren alten Catholisch Kirchen ist, undt dessen halb auch ein schwere grosse Sünd und Vngehorsam ist, dardurch allerley Vnsal Ubel und Vngluck über solche Leuth möchte von Gott verhenckt werden, und dann das klein Heüfflein und Zall der Catholischen zu Vlm in ander Stücken der Religion geriebt werden, als gute gehorsame, und eyferische Kündler des waren alten Globens. So ist unser bevelch und Mainung, gelangt och unser hochfleiss. Bitt an euch, ihr wollend denselben guten alten Christen, durch euren Priestern in der Beicht, och in andern Weeg und insonderhait, durch die würdigen Vätter zu Söfingen, zu sprechen, in unsern Nahmen, das sy bey der gehorsame der Kirchen Gottes, solcher Unordnung und Vngehorsame sich enthalten, und firterhin an verbotenen Tagen, so vil immer möglich und gesein mag, weder Fleisch essend, noch speissend, sunst möchte man etwa ander mittel und Weg gegen den Ungehorsamen gebruchen also das es leydlicher were, sy hettend für sich selber in gebürender gehorsame erzaiget, sunst aber mit krancken schwachen Leüthen item mit Kindbettern, grossen schwangern Frauen, und dergleichen Nothwendigkeiten, wollen mir euch und euren obgemeldten ordentlichen Bichtvettern zu dispensiren bewilliget haben. Das wolten wir euch frintlicher Christlicher guten Mainung nit verhalten, und ermanend euch samt den eurigen, ir wollen wüter fleissige guete Hirten sein, und dem Völeklein, mit Worten Lehr und Leben wohl und fruchtbarlich fürstohn, und wellen allen glöbigen Catholischen Christen bey euch unsern freintlichen Gruf und Willige Dienst vermelden. Datum Costanz den 14. Februarii Anno 1582.

Balthasar Bischof zu Afcalon,
und Weychbischof zu Costanz.

Andreas Wendelstein D. Vicarius
Constantiens.

Quæ hætenus Canonici Wengenses in cura animarum tam extra quam intra civitatem præstiterunt, ad illud nullo jure aut obligatione parochiali sed ex mera charitate adstricti fecerunt, Postquam tamen ab Eminentissimo Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali & Diæcesis Constantiensis Episcopo Catholicae oviculæ fuere eorundem vigilantiae commendatae, semper ex *Justitia* credidere se esse obligatos, ut tanquam veros sese illius Vicarios ac Vice Parochos gererent, licet hæc omnia gratis, & absque stipendio conducti in bonum animarum usque ad moderna tempora hoc præstent ac semper præstiterint Sebastiani Successores.

Dignissimus hic Præsul postquam annis 25. Collegio nostro tam in Spiritualibus, quam Temporalibus maxima cum laude præfuisset; morbo gravissimo subito correptus fuit, ac periculose admodum de misericordia Dei tentari capit, sed quoniam Misericordia Dei super omnia opera ejus, post devotissime suscepta moribundorum Sacramenta tentator mox recedere debuit ac priori tranquillitati animi est restitutus, ac feliciter diem suum ultimum clausit anno 1585. Sepultusque fuit juxta summum Altare versus Sacristiam, ex qua parte tabulam extremum judicium repræsentantem artificiosissime Georgium Reiterer Reipublicæ Ulmenis Pictorem pingi curavit, sub qua illius Epitaphium sequens legitur:

Epitaphium

Reverendissimi Domini Præpositi Sebastiani Salzmann.

Hæseus Vates residens in stramine Jobus
Mortalis querulo Planxit sub carmine vitam.
Mox ut homo fuerit vitales ductus in auras,
Cogitur ad centum casus, centumque labores,
Nec solidamque potest fixus traducere vitam.
Sæpe diem lætum miserabilis insequitur lux
Atque crucem celerem celeris trux insequitur crux.
Omnis mortalis fugit, & vanescit ut umbra,
Et veluti fœnum patitur sub falce ruinam,
Ille Patrem plorat, plorabit & altera Matrem;
Sic Pater & Mater mæsti sua pignora flebunt.
Quid non in lachrimas totus quoque solvar? amati
Cum Patris intueor Reverendi flebile bustum.
Flectibus hic aras sacras templumque replebo.
Te peto, temors ô truculenta! exoptulo tecum:
Aus virum tantum es fatali sternere falce?
Atris qui fuerat revocari dignus ab umbris
Mansuetus, facilis, mitisque & amabilis omni?
Et quid opus multis? fuit ingeniosus & acer,
Discretusque satis quibus & cur quomodo, quando.
Hunc deflet noster Reverendus & ille Mathias,
Et sequitur cœtus Wengensis carmine tristi.
Vixisti ô Reverende Pater tua fata tulisti.
Vivat Successor tuus hic & Dii bene vertant!
Verum tu longe meliori vivito in urbe!
Lux æterna tuis æternum luceat umbris!

§. II.

De Mathia Vbelacker Præposito XXVII.

Mathias Vbelacker eandem cum Antecessore suo Patriam habuit civitatem Vberlingam, eadem etiam dignitate fuit, nostrorumque Præpositorum Catalogum numero XXVII. ornavit, virorum Illustrum, quos Uberlinga frequenter genuit, merito inferendus Choro. Præsidere capit anno 1585. sub Auspiciis gloriosissimis Romani Pontificis Sixti V. Pontificatus illius anno primo, a Pietate & Religione Prædecessores nostri illum laudant. Crassi corporis, brevis staturæ, majoris prudentiæ fuit, quæ per quindecim annos moderabatur Collegium nostrum, pace, nec publica nec privata, nec domi nec foris unquam turbata. Ignæ fuit indolis, ac temperamenti cholerici proin facile commovendus ad iram, eadem tamen facilitate illam rursus deposuit. Laudem illius adhuc sonat Campana turris nostræ maxima, quæ illam animavit ad convocandum Christianum populum. Sequens in illa legitur inscriptio:

Anno Domini da man zalt 1592. Iahr

Liefs güssen dise glocken fürwahr

Mathias Vbelacker zue Vberling geböhren,

Zu gottes Lob und dienst gehörich

Wolfgang Neidhart in Ulm goßs mich.

Fusa est hæc campana in honorem B. V. Mariæ, S. Michaelis Archangeli S. Mathiæ Apostoli & S. Augustini. Nec laudem illius tacet æs campanum alterum, Numero quartum, eodem anno fusum in honorem eorundem Sanctorum & S. Monica. Inscripção

Mathias Vbelacker.

Aus hiz und feur bin ich gessoßen

Wolfgang Neidhart in Ulm hat mich goßen.

Anno 1596. grassari Ulmæ cepit lues epitemica, quæ duravit usque ad bachanalia anni 1597. quam tamen Deo miserante feliciter Mathias cum suis evasit. Non sine dolore commemorare hic possum salvo Mathia plures Ulmæ per mortem extinctas esse familias ex primariis etiam, quarum laudabilis in Fide Catholica constantia illi & solatio & auxilio fuerant, inter quas præcipue erant Prænobiles Leibéri quorum non nulla Epitaphia ævo adhuc nostro conservantur.

Æterno inter fœminas ætatis suæ digna Elogio manet Maria Rauchschnabelia in fastis nostris ob eximiam in fide constantiam, pietatem insignem, ac devotionem prorsus egregiam posteris commendata. Fuit hæc Matrona inter Benefactrices Collegii nostri non postrema, ac in civitate nostra celeberrimi ea ætate hospitii ad Coronam gubernatrix. Hæc ex liberalissimo pietatis affectu anno 1598. non tantum multa nobis beneficia contulit in vita, sed etiam post mortem legavit plurima. Ut suum erga Sacrosanctum Missæ Sacrificium ostenderet affectum; geminum Sacerdotalem vestitum cum omnibus appertinentiis fieri curavit. In honorem Venerabilis Sacramenti Evcharistiæ palliolum insigniter ornatum, pretiosis Margaritis, ac auro distinctum obtulit, quo singulis annis in ipso Theophoriæ Festo & per totam Octavam Sanctissimi Corporis Christi Hierotheca ornari solebat, populoque ostendi. Ducentos insuper florenos pro perpetua sui in Sacrificio quotidiano memoria post suum obitum raro tunc inter Ulmenses Exemplo nobis reliquit.

Eodem anno D. Mathæus Eberlinus nostri Monasterii in temporalibus officialis Scriba, vir honestus cum religiosa sua consanguinea Sabina Eberlina Moniali Claustroburana integram Sacerdotis, ad aram facientis, vestem cum omnibus paramentis, iisque pretiosis pari cum pietatis affectu obtulerunt. Anno 1593. restitutum est sacrum Spiritualis fraternitatis fœdus, quod Antecessores nostri cum Augustensibus S. Crucis Canonicis olim sanxerunt sed calamitoso hoc Sæculo, refrigerante charitate, si non extinctum, saltem plurimos annos intermissum, Hanc restaurationem urgebant ipsimet Augustenses sequentibus litteris.

Nos Frater Antonius Præpositus, Augustinus Decanus totusque Conventus Cænobii S. Crucis Augustanæ, universis & singulis nostræ Confraternitatis Dominis & fratribus, qui aut ipsi hæc litteras legent aut ab aliis legi audient, salutem sempiternam, nec non obsequium fraternum in Domino precamur atque offerimus. Charitatis officium exposcit, debito Naturæ soluto, animam imagine Dei insignitam ad æternam felicitatem pro viribus promovere. Quapropter juxta nunquam satis dilaudandum fraternitatis nostræ fædus nobis incumbit, ut tam e viris discessas, quam in vita existentes, memoria constanter teneamus. Qua de causa Reverendi Patres, ac venerandi Fratres, vos fraterne rogatos volumus, quin animas charissimorum Fratrum nostrorum in tremendis sacri altaris oblationibus ac devotis vestris orationibus unice commendatos habere minime recusetis: Nomina etiam eorum in album pie defunctorum referre velitis: & quidquid rei divinæ precum, vel beneficii collatum in eos fuerit, id in nos collatum existimabimus, ac vicissim studium operamque nostram in tali officiorum generetam postquam ante obitum deferimus ac pollicemur. Datæ e collegio nostro S. Crucis Augustæ quinto Idus Januarii anno 1593.

Ad quas eodem Mense Mathias noster respondit:

Reverendo in Christo Patri ac Domino Antonio Præposito ad S. Crucem Augustæ dignissimo, Augustino Decano, reliquisque ejusdem Cænobii Patribus ac Fratribus Mathias Præpositus Canonix Wengensis, Jacobus Decanus, totusque Conventus ibidem. Nuper ad nos pervenerunt a vestra Paternitate litteræ, quæ de fraternitatis erga nos Confoederatione denuo restituenda (agitur enim fere nunc, ni fallimur, centesimus annus, quo intermissum fuit tam pium tamque laudabile inter nos demortuorum fratrum suffragium) mentionem fecerunt. Annorum numerum testantur vestrorum Antecessorum litteræ apud nos adhuc retentæ. Has autem litteras V. Pac. F. quanta animi erga vos sinceritate & candore exceperimus, verbis credite, alioqui vix poterimus, cum vestra erga nos benevolentia perpenſa animum ad divinum hoc opus exequendum intendimus. Promittimus igitur vobis R. ac V. P. ac F. nos, quoties Patris aut Fratris alicujus Monasterii vestri obitus per litteras nobis constiterit, defunctorum Exequias in tremendis Sacrificii Mysteriis aliisque secundum Fraternitatis nobiscum initæ tenorem piis orationibus & ritibus peracturos, quod & vos erga nos facturos minime dubitamus. Valete in Domino Reverendi Patres ac Fratres, & Deum in vestris precibus nobis facilem & propitium facere velitis, nos vicissim erimus eadem ratione quam promptissimi. Datum Ulmæ ex Cænobio nostro Wengensi anno 1593. Mense Januario.

Cum Mathias Præpositus erga sanctum Michaellem Archangelum semper devotissimus fuerit; insignem illius statuam sex aut septem pedibus altam ex lapide sculpti curavit, illamque Ecclesiæ intulit, quæ tamen postea in reparatione Ecclesiæ remota fuit ac nunc spectatur supra porticum cellæ nostræ vinariæ. Sub hac divi Michaelis Statua, dum adhuc erat in templo sita legebatur olim Reverendissimi Mathiæ Epitaphium, qui post quindecim annos pii & religiosi sui Regiminis apoplecticus anno 1600. in Domino obiit. Epitaphium erat sequens:

Epitaphium.

Ludimur heu miseri vanis & inanibus acti

Et fracti curis, ludimur heu miseri!

Ingreditur lachrimans, flens vivit, flensque recedit,

Ex tristi vita funere raptus homo.

Attamen haud prorsus moritur; sed dormit in urna:

Extremum sperans sustinet ille diem.

Tunc iterum claras prodibit vivus in auras,

Et capiet merito præmia quisque suo.

Nunc tibi chare Pater rutilans lux splendeat alto!

Æternum cælo sicque valebis, Amen!

§. III.

De Joanne Præposito XXVIII.

Joannes cognomine Simonis, hoc nomine tertius, Patria Ulmenfis cum Cellarii Officio 21. Decani vero decem annis magna cum laude functus fuisset, Prælatuæ præficitur anno restauratæ Salutis 1600. sedente in Cathedra divi Petri Clemente VIII. anno Pontificatus illius sexto. Ipsummet Originale Elogium optimi hujus Præsulis, ab obedientissimo ejus filio Joanne Vogelio scriptum, huc transferre lubet. *Vir fuit, ait laudati Scriptoris calamus, statura procera, ingenio modesto, & demissionis, quoad vixit, unice studioso, vultum ex æquo hilari, ac severo, & hoc utrumque decus ita temperavit, ut alterum alteri aspersum fuerit. Non tantum subditi illum veluti parentem, sed & multi alii quasi Patronum & Mæcenatem optimum summo prosecuti sunt amore. Illius enim affectus, & amor non solum in suos domi, & quos foris in Athenceo Dilingano magnis semper sumptibus aluit; verum etiam in multos alios etiam liberalissime effulsit. Erga divinum cultum quam sedulus fuerit, excellens illud opus, Organum nimirum, quod de novo, plusquam 1000. fl. constans, extrui fecit & multa alia ad eundem retinentia testantur. Podium juxta Præposituram ultra 1200. florenis: præterea granarium in Berslingen 185. fl. Ad hæc restaurari fecit domum parochialem in Holzkirch 500. fl. similiter & templum in Ballendorff 280. fl. mancipavit denique Monasterio hæredium in Lehr, pro quo persolvit 1200. fl. Et ut verbo dicam Remp. Wengensem summam cum honore per decennium Joannes gessit: quo peractio corpus viresque indies diffundere ceptabant, vitæ tamen molestias ita perferebat, ut & diuturniores non abnueret, licet ingenti desiderio ad cælestem patriam ferebatur, ubi cupito Numinis aspectu frueretur. Quare annis jam & morborum laborumque ærumnis exhaustus, cum jam ultimos vitæ dies imminere sentiret, confessione piaculari, ac Christiano epulo reficitur. Tandem anno 1610. 15. die Decembris, qui S. Lucie sacer erat, hora nona ante meridiana animam Authori, a quo acceperat, feliciter transmisit, relicto Successori suo satis magno vini ac frumenti thesauro. Illius mors multos, ac domesticos præcipue omnes graviter affecit. Funus ipsius deportatum est ad templum, ibique ante aram maximam versus Sacristiam sepultum, sed & juxta in pariete ejus effigies cum sequenti Epicedio cernitur.*

M n e m o s y n o n

Honoris merito debiti

Amoris debito meriti

Admodum Reverendo Antistiti

Vigilantissimo Cænobiarchæ

Charissimo in Christo Parenti

P. M.

Posuit

Filius infimus.

Heu Reverende Pater virtutum Exemplar apexque

Morum tam subito concidis interitu?

Ergo jaces? ergo te Parca cruenta peremit?

Et Mors & fatum te voluere suum?

Heu! exspiravit! flos ævi elanquit: eheu!

Heu pietatis amor maximus interiit!

Non tamen omnino periit, post funera virtus,

Altior exsurgens, vivit & usque manet.

Nempe a terribili fato sublatus ad astra est,

Illis nemo potest hac sine morte frui,

Ergo vale nitido Præsul dignissime cælo!

Wengensis cætus lux vale & usque vale?

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera,

O o

Meri-

Meritissimi hujus Præfulis laudibus hic addendum quod ille denuo in Collegio nostro scholas aperuerit tum exterorum, tum civium Ulmenſium Catholicorum filiis; occasionem inde naſtus, illoſtam in litteris, quam in pietate ac Catholicæ fidei principiis melius & opportunius, inſtruendi. Contradiſtiones non modicas Propterea anno 1608. perpeſſus, generoſo tamen animo illis proceſſit obviam, parvulumque ſemper aluit Seminarium Juventutis litterariæ, quod uſque ad moderna non ſine flore perduravit tempora.

Cæleſtem Benediſtionem piſſimus Præful, quod ſatis quidem ex jam dictis patet, abundanter expertus eſt, præſertim anno Regiminis ſui ſeptimo, anno ſcilicet 1607. Benefactricem enim manum aperuit, ac in conſervatæ ſemper intermeratæ fidei argumentum perpetuum Anniverſarium fundavit probatiſſimæ honeſtatis Matrona Margarita Reiſerin, ſpectabilis quondam viri Jacobi Wegelini hoſpitis ad ſignum Coronæ, uxor, ac laudatæ jam ſupra Mariæ Rauſchnabeliæ ſoror. Hæc antequam prænominato anno iter æternitatis fuit ingreſſa, Collegio noſtro legavit ſequentia:

1. Capſulam totam auream.
2. Thecam Capſulæ argenteam inauratam.
3. Calicem argenteum inauratum cum patena & cochleari pariter argenteo & deaurato quorum omnium illa ætate valor erat 300. fl.
4. Addidit in pecunia parata florenos ducentos. Anniverſarium fundatum eſt pro ſalute animæ tam propriæ, quam Parentum, Sororum, Affinium, Conſanguineorumque omnium.

Anno 1609. Conſœderationem ſpiritualem jam ante centum annos, cum celeberrima Canonica S. Georgii Auguſtæ videlicet ſub Laurentio ejusdem Præpoſito initam, tot autem inter calamitates, & variatæ Religionis miſerias fere oblivioni datam renovavit conſentiente San-Georgiano Præſule Urbano totoque Capitulo, qui renovationis litteris ſubſcripſere anno citato, 15. Calend. Aprilis. Quædam ſingulares circumſtantiæ faciunt, ut hæſce litteras huc transferam, de quibus poſtea:

Salutem & felicitatem cum devotis noſtris ad Deum optimum Maximum ſiſis precibus perpetuam.

Miremini forſan, admodum Reverendi Venerabiles, Religioſique in Chriſto nobis dilecti Patres, Fratres, cum ad veſtras, jam pridem ad nos datas litteras, & a vobis admoniti non reſcripſerimus. At apud rei cauſam & eventum intelligentes haud dubie Indulgentiæ locus erit. Mortalium conditionem apud ſe quiſque perpendens dubio procul nullam aliam deprehendet, quam naſci, vivere, mori, quam maxime Deo dicati Religioſi (de cæteris enim ſileo) conſiderantes Fraternitates, quibus ſe multis orationibus vivi & mortui juvarent, conſtruxere perpetuo duraturas. Cum vero ea, quæ anno 1509. litteris expreſſis inter nos contracta fuit Fraternitas, aut propter ingreſcentes hæreſes, aut aliam quamcumque cauſam intercepta fuerit, ac propemodum ſepulta: eam conſulto R.P. ac F. Conradus Buckh apud nos divertens (modo aliquam exhibitam ſibi humanitatem expertus eſſet) ac nobiſcum ea de re paterne ac fraterne diſſerens ad priſtinum emanantis fluvii fontem reſtaurandam curavit. Conſtantes ergo mutuo Conſœderationis vinculo obſtricti veſtræ dilectioni ſignificamus, non ſolum illos Fratres noſtros, quos abhinc 85. annis pie & religioſe in Chriſto obiſſe novimus, pro quibus Officia funeralia generatim vos perſoluturos ſperamus, ſicuti & nos ſtatim acceptis litteris præſtitimus: Verum etiam (quæ fuit noſtræ maxima cauſa dilationis litterariæ) chariſſimum nobis in Chriſto dilectum fratrem Joannem Majer Sacerdotem, multis menſibus laborantem, multis ſqualoribus & doloribus pene conſectum, Sacroſanctis Sacramentis aliquotiens perceptis ſeptimo Idus Martii extremum vitæ ſuæ clauſiſſe diem: eundemque Martyrologio (Necrologio) veſtro quot quot annis enunciandum, ac ſolitas preces cum cæteris pro eo ſolvendas, ſicuti apud nos moris eſt, Exequiis pro noſtra inter nos inita Confraternitate exequi curabitis, quod a vobis fieri pie ſimul & fraterne haud dubie a Deo optimo maximo mercedem ampliſſimam & ſempiternam reportaturis, non ambigimus. Nos vicifſim quod noſtri erit officii & pietatis ſicuti a vobis requeſiti fuerimus, præſtabimus diligenter & ex animo perlibenter. Ex Monasterio noſtro Georgiano Auguſtano 15. Kalend. Aprilis. 1609.

URBANUS PRÆPOSITUS.
F.F. { Leonardus Decanus.
{ totuſque Conventus ibidem,
Memo-

Memoria Conradi Buckhi, qui renovati Fœderis Promotor erat, apud Posteros semper in Benedictione fuit. Steinberga-Suevus erat, ac anno 1587. terrenis deliciis valedixit, ac per tria votorum vincula se Deo in Collegio Wengensi mancipavit ætatis suæ anno decimo octavo. In Sacerdotem ordinatus anno 1595. Singularis ejusdem pietas & devotio, & virtutum Religiosarum cæterarum splendor nunquam oblivioni dari potuit. Per aliquot annos Decani Officio cum laude functus animam suam Creatori reddidit anno 1635. ætatis suæ sexagesimo sexto 12. Septembris. Traditio Seniorum nostrorum usque ad mea tempora transit Conradi Buckhi animam post mortem aliquamdiu ex justo Dei Judicio detentam fuisse in Purgatorii carcere, sed brevi piissimæ cujusdam Monialis Söflingensis precibus ab hisce pœnis liberatam, Quæ si vera sunt, cælum abunde compensavit piam illius sollicitudinem, ac sollicitam pietatem, qua supra in favorem Piorum Manium Confoederationis olim initæ suffragia tum domi, tum foris adhuc in vita constitutus urgebat.

PERIODUS III.

CAPUT IV.

Georgius Boner Præpositus XXIX. Jacobus Præpositus XXX.

§. 1.

Georgii Patria, Studia, Electio.

Magnum Joannem Simonium Magnus sequitur Filius, quem speciali amore dilexerat Georgius Boner, quem sibi olim præfuisse semper lætabuntur Insulæ, Hic primo vitales in auras natus est felici sydere in archiducali Oppido Waldseensi ex Parentibus perhonestis, cujus animam insignibus naturæ dotibus exornavit Deus. A prima pueritia honeste educatus cœream ad virtutem Indolem prodidit, ac mundana hæc omnia despexit. Anno ætatis suæ decimo octavo, Christi vero 1581. per solennem Professionem ad Canonicatum Wengensem susceptus, magnam statim spem ductorum suorum animis accendit, fore, ut aliquando ad utilitatem ac honorem hæc planta excreceret. Nec spes hæc fefellit; missus enim ad Universitatis Dilinganæ studia mox inter cæteros suos Condiscipulos eminebat sub disciplina Sociorum Jesu, qui nihil prætermisere laboris, quo optimam hanc terram ad ferendos optatos fructus excolerent. Per integrum septennium inter Dilinganas nebulas ceu stella matutina emicuit ac scientiarum suarum radiis omnium oculos perstrinxit. In addiscenda lingua tam latina, quam græca nulli secundus, in amœnioribus litteris paucos sibi similes, imo etiam in Philosophicis & Theologicis sibi parem non habuisse legitur. Domum revocatus verus obedientiæ filius gaudens ac plaudens duram instruendæ juventutis spartam in se suscepit, ac primis studiorum Elementis per aliquot annos egregius scholæ Magister commissam sibi pueritiam imbuat, Paulo post ad cellaris, ac demum ad Decani quoque officium est promotus, quibus in officiis ita se gessit, ut palam *Pœdagogus Christianus*, *Dispensator fidelis*, & *lucerna ardens* appellare meruerit. Tandem etiam Joanne Præposito pie defuncto sub Pontificatu Pauli quinti Romani Pontificis anno 1610. in XXIX. Canonix nostræ Præpositum canonice est electus anno ætatis suæ 47. ut gemma annulo, sic Georgius Prælaturæ summo ornamento fuit. Intra viginti quinque Regiminis sui annos tantam in rebus administrandis ostendit prudentiam, tantam in Oeconomo providentiam, ut nulli ex Prædecessoribus suis reliquerit palmam. Curiam Wengensem, vulgariter den Wengen Hoff cum tota area, horreis, aliisque ædificiis adpertenentibus anno 1617. pro mille & septingentis florenis emit. proque reparatione illius adhuc septingentos florenos utilissime impendit. Anno 1621. domum nobilem, cum insigni prædio adjunctis aliis tribus prædiolis pro 4200. florenis comparavit & Monasterio nostro cum omnibus jurisdictionis basiæ, seu inferioris Juribus incorporavit. Aliquot florenorum Millia pro annuo censu elocavit. Cæterum hunc Præpositum non tan-

tum augendæ pecuniæ & Monasterii amplificandi, sed etiam cultus Divini eximie fuisse studiosum ex hoc liquet, quod Ecclesiam nostram picturis & Altaribus magno sumptu exornarit, & pro renovatione ejusdem, fornicisque exædificandæ anno 1629. plus quam septem millia florenorum expenderit. Hanc relationem domesticus calamus hisce Versiculis claudit:

Multa tulit, fecitque Pater, sudavit & alsit,

Felix, infelix, plurima sustinuit.

Lex antiqua monet, misceri adversa secundis:

Constans in terris hinc ait esse nihil.

Enimvero felix ac infelix fuit, ac plurima adversa sustinuit. Etsi enim omnia ageret, quæ ab ipso boni Pastoris exposceret officium; calamitatem tamen non levem expertus est a propriis filiis, qui iniquissimis odiis amantissimum Patrem persecuti sunt. Tentata proin fuit, sed contra juris ordinem, Monasterii visitatio, quæ tamen ab ipsomet Ulmensi Magistratu tanquam juribus & civitatis, & Collegii adversa non fuit admissa: quæ res postmodum in pretiosissimum multorum annorum Processum excrevit. Sed & alia tentata fuere pro reconciliandis animis remedia. Posteriora tamen deteriora facta sunt prioribus. Triumphavit nihilominus innocentia & integritas præstantissimi Præsulis, tametsi triumphus hic uberrimis illi constiterit lachrimis.

§. II.

Experitur mala Belli Suecici.

Prænarratæ calamitati successit longe major belli Suecici. Superfluum foret prælixiori hic calamo Lectores meos instruere, in quantas angustias tempore Belli Suecici res Catholicorum (præsertim Ecclesiasticarum Personarum possessiones, Monasteriorum fundi, ac Ecclesiarum proventus) sint redactæ. Quis enim vel solo audito hujus Belli nomine, non illico omnium malorum, miseriarum ac calamitatum cumulum in animo sibi fingit, quibus Germaniæ nostræ peccata justissimus ultus est Deus. Huic bello, inquit Chemnizius de Bello Suecico, nec diuturnitate temporis, quo duravit, nec, quibus gestum, Consiliorum acumine, armorum atrocitate, vehementia animorum, varia fortunæ vicissitudine, bella ulla nostræ aut Superioris ætatis facile comparanda sunt. Solum ea hictango, quæ propius ad Collegium nostrum spectare censeo. Citato Chemnizio teste L. 4. de B. S. Ulma Protectioni Regis Sueciæ, fatali necessitate compulsæ, sese subjecerat anno 1632. Mense Febuario, cui Rex respondit: Sitos in urbe aut ejus Territorio Teutonici Ordinis, aut aliorum Pontificorum Ecclesiasticos fundo, eorumve Proventus aliorum minime alienatum, sed ad sustentandum Præsidium, civitati administrandos, & utendos & fruendos relictum iri: Cleri quoque Pontificii immobilia & aliorum, huic Religioni deditorum, Satrapias, quotquot civiæ jurisdictionis Cancellis circumscribuntur, quantum temporis, ac rerum conditio ferret, civitati tributaria, Territorii vero Ulmensis Incolas & Clientes Reipublicæ eorumve familiares ac bona, ab omnibus Diribitoriis, Statoris, Hospitiis Militum, nisi necessitas diversum postulare, immunes fore. Quod vero civitas & civici elapsis retro annis per hospitia militaria uno protelo continuata, perque contributiones varias & acerrimas exactiones, ingentem fortunarum jacturam se passos, & ære alieno adeo immerfos, ut emergere vix liceret, juste & cum veritate conquererentur; ideo luculentæ remunerationis ad resarciendum quadantenus damnum, spes a Rege ipsis facta. Quis tunc Georgio nostro sub hoc malorum cumulo gementi fuerat animus? nisi virum se præbuisse succubuisse & omnino domi forisque tristissimis identidem Nuntiis territus. Non solum Subditorum suorum totalem interitum, ob crebras & inauditas militum insolentias, expilationes, & deprædationes formidabat, sed & certum Monasterii sui occasum quasi prælagire sibi poterat, nisi mens illi fuisset hisce miseriis altior. Singulis mensibus ex Monasterii ærario aut intolerabilem (respectu reddituum nostrum) Summam solvere, aut integram militum Suecorum cohortem sustentare coactus fuit. Solvit in parata pecunia 2572. florenos.

Sena-

Senatui Ulmenſi argentea Collegii vafa, omni alio peculio exutus, ceſſit; quæ tamen exactiões anno 1635. Menſe Julio Ulmenſibus denuo Imperatori reconciliatis ceſſarunt. In Deo in Cælitibus, præprimis in Beatiffima Deiparente Prote-ctrice Collegii noſtri, atque Archangeli S. Michaelis Patroni noſtri potentiffimi Patrocinio ſemper omnem ſpem & fiduciam ſuam poſuit. Heu! interitum calamitoſo hoc tempore quot, quantaque ſpectarunt Monaſteria! quot Cœnobia fuere aut expilata aut funditus everſa! quot Eccleſiæ & religioſæ habitationes bellicis Aquilonaris Martis furoribus abſumptæ & ſolo æquata aut in cineres redactæ! certe Dexteræ Dei Excelſi opus fuit, quod Georgius emerſerit ex his fluctibus, licet inſtar naufragi & cum bonorum plurium jactura. Præter laudes, quas innumeras perſolvit Deo, etiam decentiffimas ſemper habuit. Inclyto civitatis hujus Magiſtratui gratias, quod potenti ſua Protectione & ſe, & ſuos, veluti cives cæteros iniquiffimis hiſce temporibus ac tot inter calamitatum miſerias conſervaverit.

Georgium præter Deum in Cælitibus magnam ſuam collocaffe fiduciam ſupra memoravimus. Jam ad Suecici belli hiſ in partibus initia anno 1630. in die ſancti Bartholomæi quatuor in Eccleſia noſtra erexit Altaria primum in honorem Beatiffimæ Mariæ & Immaculatæ ſemper Virginis honorem. Secundum in honorem S. Conradi, Elogii Epifcopi, Caroli Borromæi &c. Tertium in honorem S. Auguſtini & ſanctæ Monicæ Matris &c. Quartum in honorem S. Georgii Martyris. S. Rochi, Sanctorum Coſmæ & Damiani & omnium ſanctorum Martyrum. Hæc Altaria eodem anno conſecravit Reverendiſſimus Antonius Tritt Epifcopus Tiberiadis &c. Qui poſteritati ſequentem pro Teſtimonio reliquit ſchedulam.

Nos ANTONIUS TRITT Epifcopus Tiberiadis Suffraganeus, Canonicus & Cuſtos Cathedralis Eccleſiæ Conſtantienſis ſub Regimine Admodum Reverendi Domini Georgii Præpoſiti Monaſterii Wengen Ordinis S. Auguſtini Clericorum Regularium conſecravimus quatuor Altaria in Eccleſia prædicta extra Chorum. Primum videlicet in Cornu Evangelii in honorem Beatiffimæ & Immaculatæ ſemper Virginis Mariæ, Beatæ Mariæ Magdalenæ, Claræ & Thereſiæ, ac omnium SS. Virginum & Viduarum. Includuntur in id Reliquiæ de S. Anna, S. Columbano, Beato Ruſtico, & aliis Sanctis.

Secundum in Cornu Evangelii infra ſuggeſtum poſitum initiavimus in honorem S. Conradi, Elogii Epifcopi, Caroli Borromæi, S. Franciſci, SS. IV. Eccleſiæ Doctorem, & omnium Pontificum ac Confeſſorum, imponentes in id Reliquias de S. Panthaleone Martyre & Apollonia Virgine & Martyre, S. Bartholomæo Apoſtolo & aliis Sanctis.

Tertium vero Altare, quod primum eſt in Cornu Epistolæ extra Chorum prædictum, dedicavimus S. Auguſtino Ordinis Patrono, ac Inſtitutori, ac Matri ejus S. Monicæ, S. Alipio & S. Vito, & omnibus SS. Ordinis præfati S. Auguſtini, recondentes in id SS. Reliquias videlicet S. Antonini, Paulini Epifcopi, Felicis Martyris, & aliorum Sanctorum &c.

Quartum Altare, quod eſt a Cornu Epistolæ infra ſupra ſcriptum poſitum conſecravimus in honorem S. Georgii Martyris S. Rochi SS. Coſmæ & Damiani & omnium SS. Martyrum.

Abſcondentes in id Reliquias S. Nicolai Epifcopi, SS. Dionyſii, Ruſtici & Eleutherii Martyris ac aliorum Sanctorum, quorum Nomina Deus novit. Conceſſimus & hodie omnibus Chriſti fidelibus annum unum & in die Anniverſariæ Conſecrationis hujusmodi prædicta Altaria devote viſitantibus 40. dies de vera Indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta. In quorum omnium pleniorẽ fidem hæ litteras propria manu ſubſcripſimus, & Sigillo noſtro conſueto roboravimus, quæ datæ ſunt in Monaſterio bene memorato ad Inſulas Wengen Ulmæ in ipſo Feſto S. Bartholomæi Apoſtoli anno MDCXXX. In iſta Dedicatione interfuere Conventuales hujus Monaſterii

Rdus D. Conradus Buckius Decanus.

Rdus Dominus Auguſtinus Haſlachius Senior.

Rus. Dominus Michael Happicher.

Rus Dominus Jacobus Sonthag.

Rus Dominus Michael Menter Cellarius.

Rus Dominus Georgius Pfaff Præceptor.

F. Caſparus Geiger.

F. Jacobus Mick.

F. Georgius Hummel Profeſſi.

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera.

P p

Ob

Ob erecta hæc principaliter in Dei, tum vero in honorem Sanctorum quatuor Altaria Georgium Præsulem inutilem in illorum precibus collocasse fiduciam, quis dicet nisi a veris Fidei dogmatibus prorsus alienus? firmiter mihi persuasum est, plurimum auxilli ac protectionis a sanctis Tutelaribus, præsertim illis, quorum honori erectæ erant Memorix, aut quorum Reliquiæ in sacris Altarium Sepulchris fuerant reconditæ, tristissimis hisce temporibus in nos permanasse. Haud dubie Wengensem Sion circumvallarunt, custodierunt, munierunt, & firmarunt, precibus suis, quas tanquam servorum suorum exaudivit Deus, qui etiam urbem protexerat olim propter David servum suum.

Quæres forsan quo loco fuerit, & quibus fatis exposita in hac malorum Iliade Catholica Religio inter Ulmenses? dum *Acta Religionis* lego satis admirari haud possum Præsulis Georgii moderationem. Etsi varios impetus ac succussiones hac ætate (quod pronum est non conjicere tantum, sed & credere) sustinere debuerit liberum Religionis Exercitium, tempori tamen ita serviit, ne Deum offenderet, ita conciliari sibi homines novit, ne cælitum odium incurreret, salva semper Fidei Catholicæ substantia.

§. III.

Grassante Peste omnes Religiosos Canonicos amittit unico solo accepto. Illius Mors & Epitaphium.

Adeo peccatis nostris irascebatur Deus, ut iusti furoris sui sagittis bellico sanguine inebriatis pestis quoque latissime per Germaniam sævientis flagellum inderet, tergum quoque suum Ulma nostra subtrahere haud potuit. Quibus Mars pepercit, Morti cessere in pabulum, quæ Anno 1635. immaniter totam depasta est viciniam. In ipsa porro civitate stragem non parvam singulis mensibus edidit, quam quidem Reverendissimus Præsul noster fortiter devicit, de cætero suos Filios (O! adoranda Dei Judicia!) ad unum omnes amisit, sed ad cælum providus præmisit Pater, quos eodem adhuc anno ætatis suæ 73. sexto Kalendas Decembris naturali morbo correptus, secutus est in cælum, unicum ex Religiosis suis Filiis relinquens Dominum Jacobum Mickium Monasterii professum, ac nuperrime Sacerdotio initiatum, cui, sibi in Præpositura postmodum succedenti, magnam frumenti copiam & majorem pecunia Summam reliquit. Sepultus est in medio Chori ad Prædecessores suos cum sequenti Epitaphio, tabulæ, quæ Crucifixionem Christi eleganti Pictoris penicillo adumbratam refert, ab ipsomet adhuc in vivis agente Georgio procuratæ inscripto, ac primum Anno 1653. a Reverendissimo Domino Michaelē postea Successore posito.

Epitaphium.

Salve, siste Viator! adest quis, forte requiris?

Quis? labor hic opus hoc explicuisse Virum,
Dextri Phidiacum lateris circumspecte saxum

Vir tabulam præfert, fert tabula ecce virum.

Walsensis Patria hic, Bonerus stirpe & Homerus

Est graio, Latio, Tullius eloquio.

Lustris quinque fuit Pastor bonus arte regendi,

Et bona restituit plurima Cœnobio.

Cœlicolas votis, flexit pietate tonantem:

Odœum hoc aris, fornice percoluit.

Hic fuit Antistes, Fratrumque locique supremus;

Nunc caput Ecclesiæ cogitur esse pedes.

Omni prole Patrem Libitina privavit acerba,

Vitæ quot socios, tot tulit ipse neces.

Præmisit Superis Fratres, quos inde secutus;

Unum deseruit nomine Præpositum.

Septuaginta hyemes vicit, dein terna necavit;

Victus jam Victor læta trophæa tenet.

Æthereo in cætu fulget, victurus in annos

Æternos vitæ & præmia mortis habet.

¶ Vgl't fata seneX, fregit taMen Atropos aUrae

¶ ILla: senI Dones ergo saLVtIs aVe.

Inscriptio alia Ecclesiæ.

Ante Renovationem.

¶ VLCher In ætherea AntIstes Boner arCe nIteblt

per CVIVs IVssa hæC teMpLa saCrata nItent.

Ad Posterorum notitiam referre hic volui, quod sub laudato Ptæfule anno 1613. contigit.

Serenissimus Bavariæ Dux & S. R. I. Elector Guilielmus anno 1613. delatus erat Vlmam, ac pro avito pietatis suæ ac Religionis affectu in Ecclesiam nostram veniens adorato Numine Eucharistico conspectam Summi Altaris tabulam cum satis demirari non potuit. Monachium reversus tanto in absentem picturam exarsit desiderio, ut datis hoc ipso anno ad Georgium Præpositum litteris illam sibi pro justo pretio Monachium mittendam exposceret. Consensit equidem in vota Clementissimi Principis; verum monuit simul, totam illam ligno minime autem telæ lineæ artificis pernicillo impressam esse, magnumque fractionis subesse periculum, si tantæ latitudinis tabula Ulma tanto viarum spatio ad Electoralem urbem esset transferenda. Hisce auditis per novas litteras Serenissimus Elector a petitione sua destitit. Pictura hæc refert Christum e Cruce depositum amare illum deflentibus Beatissima Virgine aliisque sanctis Mulieribus, divo Joanne Evangelista & Nicodemus in pares lachrymas, masculo tamen affectu ex genio artificis prorumpentibus. Pinxit hanc tabulam Martinus Schoen de Kalenbach (vulgo der schen Martin appellatus) Colmariensis excellentissimus suo ævo Pictor. Extat hæc tabula ad hodiernum usque diem in Collegio nostro, a omnibus, qui in arte pictoria ultra calceum Sutoris sapiunt, admirationi est.

§. IV.

De Jacobo Præposito XXX.

Jacobus Mickius Neoburgæ ad Kamlach fluvium in Suevia ortus solus & unicus tempore luis contagiosæ superstes, a duobus Dominis Canonicis in subsidium rogatis Mathia Bildstenio scilicet, Creüzlingensi & Augustino Heilig Wettenhusa. no in Præpositum assumptus est pro confirmatione a Reverendissimo Domino Vicario generali & Reverendissimo Domino Abbate in Creuzlingen inter has bellicas turbas ad sacram Nunciaturam missus est. Quisquis animo exulcerata tempora volverit, quibus Præposituram Jacobus adiit, mirari desinet extraordinarium assumptionis modum. Quantum autem sub hoc Dignitatis onere sudaverit, quæ perpessus sit critica illa ætate, hic recensere opus non est. Quoties illius fata sese menti meæ ingerunt, evidenti documento mihi sunt, in rebus desperatissimis non desperandum mediis in fluctibus, adhuc superesse salvandæ vitæ tabulam, nec Consilium esse contra Dominum. Heu! quam miseranda tunc fuerat Religionis facies! quantas in angustias reductus pusillus Catholicorum grex! quibus fluctibus ac procellis pulsabatur nostra Insula! ob Canonorum defectum suspensa erant Organa: Cantantium conticuit Chorus: in copiosa messe Operarii pauci, iique aliis ex Monasteriis rogatu supplici petendi in subsidium.

Mathiam Bildstein, ut supra vidimus, submisit nobis in auxilium Cretzlingen-
se, Wettenhusanum vero Collegium Augustinum Heilus vel Heilius, viros prorsus
egregios, qui verbo & Exemplo profuere. Horum posterior patria Scheren-
sis erat, e superiori Suevia natus, regularem Professionem in Canonica Imperiali Wet-
tenhusana emisit Anno 1607. die undecimo Augusti, Sacerdotii honores accepit
Anno 1612. per plures annos durante Bello Suecico administravit Parochias in He-
selhurst & Wattenweiler. Ex Insulis nostris ob præstita nobis obsequia meritorum
plenus domum reversus est mitigato demum rigore temporum. Pastor animarum
indefessus Anno 1658. ad finem Martii decem mensibus Vicarius Ichenhusanæ Pa-
roetiæ præfuit, anno autem proxime insequenti Kalendis Februarii in æde Parochia-
li vitam terrestrem exiit, cujus exanime corpus eodem adhuc die Wettenhusum
honorifice reductum, tumulum accepit in ambitu anno 1659. die primo vel secun-
do Februarii.

Anno 1635. Canonica Waldseensis labores nostros egregie sublevavit per vi-
rum omnibus numeris absolutum Melchiorem Widenmann, qui religiosa conver-
satione & discreto Religionis zelo in vinea Domini multum laboravit. Hos labo-
res liberaliter compensavit Deus. Postquam enim crescente paulatim Canonico-
rum nostrorum numero ad gremium suum rediisset, anno 1652. unanimi eligenti-
um calculo ad Mytram, pedumque fuit electus, præfuitque 28. annis *insignissime* quod
encyclicæ testantur litteræ) *cum laude* diem extremum placidissime obiit 1680. 24.
Maij æterna requie potiturus, quam etiam debitæ gratitudinis ergo eidem impre-
camur.

Anno 1636. ex laudata Waldseensi Canonica pro spirituali nostro præsidio no-
vum Jacobus obtinuit militem subsidiarium, virum pariter re & nomine religiosum
R. D. Conradum Eisenbach. Post præstitas nobis in curandis animabus vigilias re-
vocatus domum, in ducem claustralis militiæ Decanum scilicet, constitutus, mu-
nus suum strenue obivit, post aliquot annos tamen illud deposuit ac Missionarium
Castrensem, Parochum in Reutte, indutus pie obiit anno 1652. quo etiam ob
præstitam nobis laudabilem operam æternum stipendium eidem numeravit Deus.

Anno mox insequenti 1637. imploravit denuo Canonico-
rum Waldseensis charitatem Jacobus, & pro sublevandis quadragesimæ laboribus novum
Cooperatorem expetiit. Exaudita sunt preces & sub verni jejunii initium adven-
tu suo Insulas recreavit hujus Canonici professor, R. D. Nicolaus Walser, qui
tamen mox circa Festum Pentecostes debitis, ut oportet, actis gratis fuit remis-
sus domum; minus enim ipsi conveniebat locus, & nostra vivendi ratio. Grassan-
te peste in Catalaunia (ibi enim pro tempore Klenhanfiorum legioni sacris operaba-
tur) pie omnibus Sacramentis munitus obiit anno 1652. Celeberrimum Ordinis
S. Benedicti Wiblingense Cœnobium, pro sua qua semper in Collegium nostrum
ferebatur benevolentissima amicitia e gremio suo ad instantiam Jacobi nobis submi-
sit anno 1637. in mense Junio R. P. Georgium Beck, virum doctum, & amœniori-
bus litteris probe excultum, qui scholam nostram Wengensem a mense Junio us-
que ad Ferias Christo Natalitias sedulo moderabatur, in quibus tamen incurabili
morbo Musis dolentibus correptus fuit, adeoque pertinaci malo afflictus, ut anno
1651. Mense Octobris animam suam ex hac miseriarum Valle cælo transmisit,
æternam Patientiæ suæ mercedem capturus. Fuit Georgius iste Germanus Reve-
rendissimi nostri Michaelis, de quo postea.

Post celeberrimum Divi Benedicti Ordinem etiam in calamitosis hisce circum-
stantiis optime de nostro Collegio meritus est Inclytus Ordo Præmonstratensis.
Erepto enim nobis post fatalem morbum R. P. Georgio sortem nostram miserata est
Imperialis Canonica Rothenensis, quæ nobis cum gratiosa Reverendissimi Abbatis
Conradi licentia anno 1638. mense Junio decentissime rogata, ad tempus conces-
sit R. D. Modestum N. virum religiosissimum, qui per medium circiter annum apud
nos permansit, & prima litterarum ac fidei Catholicæ Clementia juventutem
scholasticam intra Domesticos nostros parietes docuit magna cum laude elapsis fere
sex mensibus ad suos missus, cujus beneficii nobis præstiti nunquam apud Poster-
os interibit memoria.

Atque hæc sunt, quæ in rebus afflictissimis Præpositus noster obtinuit inter-
ris Deo favente subsidia. At nunc ad columnas, quas suffulciendæ domui nostræ
jam ad lapsum inclinatæ, admovit Divina Providentia. Anno 1636. egregii juve-
nis naturæ & gratiæ dotibus instructissimi animo nauseam Sæculi inspiravit cælum
atque ut ejus pompis renunciaret, fortibus stimulis impulit. Georgius Fæderle
illi nomen erat, Dineckelspilæ ex honestis Parentibus genito. Supplicavit itaque
Jaco-

Jacobo, desertissimo atque si miserrimum Collegii sui statum, si conditionem loci ac situs considerare velimus, opis humanæ ac divinæ indigentissimo Præsuli pro admissione ad Religionem Canonico-Augustinianam. Probata juvenis in sacro hoc desiderio constantia, perpensisque ingenuis ejusdem animi corporisque dotibus annuit Jacobus, sacrisque indutum vestibus per annum integrum a sacris Canonibus constitutum, probavit, aurumne esset an plumbum? aurum reperit, ac anno 1637. decimo sexto Julii ad Professionem trium religiosorum Votorum cum gaudio admisit. Columnam domus nostræ appellavi, nec pænitet. Nunc ad alteram.

Hocipso anno ac die ad tyrocinium Religiosum a Jacobo admissus est Michael Beck ex oppido Suevico Achstetten appellato, juvenis ingenio capacissimo præditus, Musarum ocellus, virtutum Alumnus, homo Collegio nostro a cælo missus. Anno sequenti triplici votorum vinculo Deo, ac Collegio nostro colligatus est plaudentibus Angelis, Roma triumphante, fremente Orco, Wenga exultante. Et quid ultra dicam? quo viro gloriari poterit tota nostra Posteritas, nisi fronti suæ inscriptam pati velit summæ ingratitude notam. Gloriæ ac laudi fuit Philippo Macedoni filium habuisse Alexandrum. Par in Jacobum nostrum gloria & laus redundat, quod geminos hosce viros Georgium & Michaellem Collegio & Religioni nostræ genuerit.

§. V.

Resignat Præposituram Jacobus, ac Munzingæ animarum curionem agit usque ad mortem.

Sub Regimine Jacobi incepimus celebrare Festa propria Sanctorum nostri Ordinis anno 1648. quo anno Illustrissimus ac generosissimus Dominus Casparus Bernardus de Hochen Rechberg & Roten Lewen pretiosissimam ex auro textam Ecclesiæ nostræ dono obtulit casulam, in multisque aliis Benefactorem eximium sese Collegio nostro exhibuit.

Officina ferraria a Jacobo cum omnibus suis adpertinentiis solo horto excepto Senatui Ulmensi cessit pro triginta aureis (30. Gold Gulden) annuatim de vestigali vinario subtrahendis. Sub illo pariter super jura quædam Canobii inter ipsum & Senatum Ulmensem amicabilis facta est compositio anno scilicet 1652. in re œconomica etsi satis infelix fuerit, sacra tamen supellex augeri capit, dum nimirum sanctæ Vrsulæ & duorum sanctorum Principum Apostolorum Petri & Pauli argenteæ Statuæ cum aliis tabulis ex eodem metallo confectis Sacristiæ nostræ accesserunt. Fuit Cultus Divini eximius amator, & promotor sedulus, sub ipso item regularis disciplina magis vigere, & horarum Canonicarum melior Ordo incepit. Ædificia plura animo concepit, sed opere non complevit. Solam domunculam in horto Conventus supra fontem exstruxit, quæ 500. florenis constabat. Post octodecim Regiminis sui annos viribus admodum fractus, quieti inhians, Præposituræ suæ jus sponte ac libere in manus Conventus deposuit anno 1653. paulo post in Brisgoiam profectus ibidem Admodum Reverendo Domino Antonio Opser Venerabilis Capituli Brisacensis Decano, & Parocho Munzingensi amico & Fautori Monasterii maximo instar Capelani in cura animarum inserviit. Post cessa Prælaturæ jura & antequam Ulma discederet illi sequentes Patentes litteræ datæ sunt, virtuti quidem illius gratæ, circumstantiis autem temporis, non vero ejusdem meritis commensuratæ

Nos Michael Dei gratia Ulmæ in superiore Suevia ad divum Archangelum Diæcesis Constantiensis, Metropolitanæ Moguntinæ, Canonorum Regularium S. Augustini Præpositus, Georgius Decanus, totusque Conventus ibidem omnibus & singulis patentes hæc inspecturis salutem:

Quemadmodum Nauta ante omnia, quem petat portum, sibi statuit, Viator terminum, quo tendat; ita etiam nihil magis necessarium est in via, & vita mortalitatis nostræ, quam finem navigationis, atque hujus peregrinationis nostræ quam penitissime considerare, ut hoc pacto cætera omnia quæ in vita agenda sunt, eo dirigantur. Hoc ipsum Reverendissimus & amplissimus DD. Jacobus Præpositus

tus toto fere sui Regiminis decursu sæpius animo volvit, ac revolvit, se nimirum sub tanto dignitatis apice difficiles ac laboriosas ambulare vias: Ne ergo, cum vocatus sit ad magnos honores in cælesti Hierosolyma de statuto capeßendos, errabundus & ludibundus longe a Jerusalem in Jericho proficisceretur; communicato cum Fratribus suis consilio, sponte libere, ac canonice Præposituram suam in manus Conventus sui die 30. Junii anni 1653. resignavit. Quam quidem liberam & spontaneam Resignationem, nos quoque, singularibus utpotationibus adducti, acceptavimus, ac ratam habuimus; ita quidem, ut quocumque locorum, ac gentium præfatus Reverendissimus D. Præpositus Jacobus sese conferre, ac domicilium figere statuerit, liceat, & membrum nihilominus Monasterii, ac Confrater noster (modo statui suo convenienter ac religiose vixerit) continuo permaneat. E contra quandocumque ratio, vel necessitas exegerit, ut ad gremium suum a nobis revocari contigerit, ad nos incunctanter redire & ut alii Confratres in Conventu tanquam Senior religiosa sub obedientia vivere teneatur. In quorum maiorem fidem præsentis consuetis Prælaturæ ac Conventus nostri Sigillis communivimus. Actum Ulmæ in præfato Monasterio nostro S. Michaelis Archangeli, vulgo ad Insulas Wengen. Kalendis Septembris styli veteris Anno 1653.

(L.S.)

(L.S.)

Hisce ut diximus litteris Jacobus Deo comite, ne duplex Præpositus Collegio nostro oneri esset, profectus est Munzingam in Brisgoia sitam, ad veterem amicum suum Reverendum Dominum Antonium Opser Munzingensis Parochiæ Rectorem, ac venerabilis Brisacensis Capituli Decanum a multis annis. Erbacensem enim & Hittesheimensem curionem prius egerat sibi notum, ac sincera familiaritate addictum. Ab hoc benigne receptus, ac in contubernium admissus tanta cum ædificatione populi ac humilitate vicaria potestate pastorales curas in se suscepit, ut omnium vota impleverit. Minimi instar cooperantis per integrum fere sexennium servavit ea fidelitate, ac vigilantia, qua vix majore obsequia sua quondam impendit Labano Jacob. Interim cum totus esset pascendis Christi ovibus intentus, caulæ suæ antiquæ minime oblitus, varios eidem Patronos, qui magna liberalitate nobis benefecerunt, conciliavit, atque hos inter præprimis venerabilem hunc Decanum adeo præstitis servitiis devinxit, ut omnium bonorum immobilium nos hæredes scripserit. Tandem anno 1659. septimo Martii ætatis suæ 48. Pleuritide correptus piissime in Domino obiit, ac ad cælestia Pascua abiit Munzingæ apud alios fideliter defunctos tumulatus.

PERIODUS III.

CAPUT VI.

Michael II. Præpositus XXXI. Abbas Infulatus primus
Joannes Præpositus XXXII. Abbas Infulatus secundus.

§. 1.

Michaelis studia, ac animarum zelus.

Michael Beck oriundus ex Oppido Achstetten quatuor horarum ab Ulma distante spatio. Cunis fere magnis caput subjectus esse adversitatibus. Tempore Pestis vitam quidem servavit suam, sed a Suecico milite nunc cum Parentibus coactus est patrios deserere lares, nunc propriis facultatibus exutus, nunc huc illucque jactatus non modica subivit pericula. Capacissimo ingenio præditus stabilem Musarum sedem non inveniens, unum alterum

rumve Magistrum quidem invenit, qui studiorum litteris puerulum informarent, sed nullo certo ordine aut methodo animi sui talenta excolere potuit. Quatuor duntaxat scholas absolvit majoris scilicet Syntaxeos tantum legibus informatus, cum ad nostrum Collegium anno 1637. veniret, quo scilicet Georgius Fæderlinus ad Professionem religiosam fuit admissus. Reverendissimus Dominus Jacobus priusquam supplicantis pro canonico habitu juvenis vota audiret, probe illum examinavit, probavit spiritum, consideravit mores ac in illius indolem sollicite inquisivit. Placuisse in Candidato isto omnia ac præfaga mente quævis bona sibi ominabatur de Michaele. Sacra proin veste eodem adhuc anno induit, visaque illius in vocatione constantia, ac fervore finito tyrocinio anno 1638. per Professionem religiosam canonice adscripsit militiæ. Anno sequenti ad studium humanitatis missus Dilingam, ubi sub Patrum Societatis Jesu disciplina hæsit per quadriennium, quo elapso Philosophicis scientiis excultus, & Juris Canonici Candidatus omnibus numeris absolutus domum est reversus. Informandæ juventutis post susceptum anno 1648. Sacerdotium Magisterio applicatus spartam suam ex omni parte implevit non sine docentis, non sine discipulorum maximo fructu. Paulo post Decanali ornatus officio, parvulorum nihilominus instructionem continuare voluit per horas a necessariis aliis negotiis vacuas. Curæ animarum undique copiosissime ob belli injurias accurentium indefesse incubuit, non solum Confessionibus excipiendis in Wengensi Ecclesia, sed etiam concionando in domo Teutonica, quam Cathedram cum frequentius conscenderet, multis injuriis est exceptus, quas tamen omnes insuper habuit, ac etiam carceres militantis non obtemperavit, sed apostolico zelo animatus verbum Domini impeterrite annunciavit. Foras sæpe evocatus in diversis Parochiis Ulmæ vicinis subsidio fuit animarum curionibus. Accidit semel, cum scilicet Erbacensem Vicarium in Spiritualibus ageret, ut quadam die Dominica pluvio cælo ad ægrotum quemdam, Werdnaviæ graviter decumbentem, vocatus illuc equo cum ædituo veheretur, ac per viam tres gallicos equites insequentes adverteret, qui Erbacum inter & Werdnaviam comprehensum mox sistere jusserunt, atque ex equis ambos descendere, prædæ loco secum avehendis, *Licet vero Numen Eucharisticum* (verba sunt ipsius Michaelis in M.S. suo Diario) *in bursa e collo pendulum ipsis monstraverim, nihil effecissem tamen, nisi tandem me agnovissent Sacerdotem esse Catholicum.* Itaque prædandi intentione abjecta comitari me securitatis causa per reliquum iter voluere, quam tamen humanitatem omni verborum elegantia deprecatus sum. Valediximus ad invicem, cumque mihi objicerent zelosi Prædones, moris haud esse ad ægrotos equo tendere, sed in ejusmodi occasionibus viris apostolicis iter faciendum esse pedibus; ego ratione equi pluviam tempestatem causatus, regcessi: juxta septimum Decalogi Præceptum etiam abstinendum esse a furtis & deprædationibus; sæpissime tamen hoc Præceptum prævaricari sicque ab invicem in pace discessimus. Ob religiosam conversationem, maturitatem morum, ac singularem in rebus administrandis prudentiam merito in gaudium Domini sui intravit, ac maxima felicitatis pars, quæ Jacobo regnante in Insulas nostras promanavit Michaeli quoque adscribenda venit, quem ceu fidelem Ministrum, ac Consiliarium in omnibus expertus est. Habuit insuper in illo in gravissimis adve-titatibus consolatorem, qui suaviloquentia sua & dissipare nubila ac pristinum solis jubar noverat reducere. Felix Jacob, qui in Michaele Angelum non habuit, quocum luctaretur, sed in omnibus fidelem, & pacis amantem coadjutorem, quique per annos plures, quibus in animo dimittendi Præposituram consilium fovit, diutius ad clavum sedere persuasit.

§. II.

Ejusdem Electio, cum Bulla Romani Pontificis Alexandri VII.

Circumstantiæ temporum, ac Bellonæ aquilonaris furores necdum patiebantur in Insulis nostris, ut Canonico-rum augeretur numerus, qui tunc quaternario definiebatur. Præter Præpositum Jacobum D. Georgius Fæderle, D. Michael Beck, D. Franciscus Thalhofer, & D. Augustinus Jegle nemo alius erat in Navi tot fluctibus jactata, firmum tandem, fixumque erat Jacobo Præsuli, clavum e manibus dimittere, ac alienos humeros Præposituræ onere gravare. Re cum venerabili Capitulo sapius ac mature pertractata, Jacobus 30. Junii anno 1653. jus Præ-laturæ suæ multa cum modestia ac humilitate in manus suorum Confratrum depo-suit

fuit, rogavitque ut ipso meliorem in Successionem canonice eligerent. Sors cum aggratulatione omnium in Michaellem Decanum cecidit, quam ægre tandem etiam admisit innata ipsi demissio, prudentiaque haud ignorantis, plus oneris, quam honoris sibi imponi. Nemo ex Capitularibus, nemo ex omnibus etiam extraneis fuit, qui factæ Canonice Electioni aliquid opponeret. Moras nihilominus passa est Roma Electionis hujus confirmatio, ac primum post biennium obtenta, etsi satis mature pro illa impetranda Sedi Apostolicæ supplicaverit. Morarum causas nescio, de iustitia autem illarum dubito. Illa enim tandem ad solatium Collegii nostri, & Catholicorum omnium, qui instar Patris Michaellem venerabantur, advenit, Bulla scilicet Alexandri VII. Romani Pontificis Maximi, per quam provisorio modo (ut fieri assolet) Michael constitutus fuit in Wengensem Præpositum quæ data est Roma apud S. Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto Kalendis Octobris Pontificatus sui primo. In hac Bulla simul Privilegium insertum est, *ut a quocunque (quem maluerit) Catholico Antistite gratiam & communionem dictæ Sedis (Apostolicæ) habente, munus benedictionis recipere, libere ac licite valeat, ac eidem Antistiti, ut illud sibi impartiri libere ac licite possit ac valeat, plenam ac liberam licentiam & facultatem per præsentem habeat.* Hoc etiam usus Privilegio Reverendissimus Præsul noster Abbatialem benedictionem 27. Aprilis 1656. a Reverendissimo Domino Gaspare Episcopo Adramitano Suffraganeo Augustani Episcopi in Ecclesia Canonorum Regularium S. Georgii Augustæ Vindelicorum in concursu populi maximo obtinuit & accepit, ad suos iterum reversus, & maximo gaudio exceptus est. Bullam prædicti summi Pontificis integram referre hic liceat, quæ sequentis est tenoris.

Bulla Alexandri VII. Pontificis Optimi Maximi impetrata
Anno 1655.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, dilectis Filiis Magistro Juliano Amadæo in utraque signatura nostra Referendario, & Augustano & Constantiensis Officialibus Salutem, & Apostolicam Benedictionem. Summi dispositione Rectoris ad regimen universalis Ecclesiæ assumpti, curis angimur assiduis, & continua meditatione pulsamur, ut opem & operam quantum nobis ex alto conceditur efficaces impendamus, quod orbis Ecclesiæ, & Monasteria universa Pastorum regiminibus destituta per nostræ Providentiæ ministerium viris committantur idoneis, qui sciant, velint, & valeant Monasteria ipsa feliciter regere, & salubriter gubernare. Exhibita siquidem nuper nobis pro parte dilecti Filii Michaelis Beck Presbyteri Ordinis sancti Augustini Canonorum Regularium expresse professi petitio continebat, quod alias Præpositura Monasterii per Præpositum gubernari soliti, sancti Michaelis Archangeli ad Insulas Oppidi Imperialis Ulmenis ejusdem Ordinis Constantiensis Diocesis Provinciæ Moguntinensis tunc per liberam dimissionem dilecti Filii Jacobi Mick, nuper dicti Monasterii Præpositi de illa quam tunc obtinebat in manibus dilecti Filii Conventus dicti Monasterii ad quos electio personæ idoneæ ad Præposituram hujusmodi, dum pro tempore vacat, de antiqua, & approbata hactenusque observata consuetudine pertinere dignoscitur extra Romanam curiam sponte factam, & per eundem Conventum extra curiam privatum admissam vacante ad illam sic vacantem Conventus Monasterii hujusmodi eundem Michaellem in dicti Monasterii Præpositum concorditer elegerunt. Cum autem sicut eadem petitio subjungebat electio hujusmodi, & inde sequuta quæcunque certis de causis viribus non subsistant, & sicut accepimus eadem Præpositura adhuc ut prius vacare, & ejus dispositio ad sedem Apostolicam canonice pertinere noscatur, nos cupientes eidem Monasterio de persona secundum cor nostrum, utili & idonea, per quam circumspecte regi, & salubriter dirigi valeat providere, ac sperantes, quod dictus Michael de cujus Religionis zelo, vitæ ac morum honestate Spiritualium providentia, & temporalium circumspectione, aliisque multiplicum virtutum donis fide digna apud nos testimonia perhibentur dicto Monasterio esse poterit plurimum utilis, ac etiam fructuosus, ipsumque Michaellem a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & poenis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium duntaxat consequendum horum serie

serie absolventes, & absolutum fore censentes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum per vos, vel alium, seu alios Præposituram præfatam, quæ conventualis existit, ac cujus, & illi forsan annexorum fructus, redditus & proventus viginti quatuor Ducatorum auri de Camera secundum communem existimationem valorem annum, ut dictus Michael etiam asserit non excedunt, sive, ut præfertur, sive alias quovis modo, aut ex alterius cujuscunque persona, seu per liberam resignationem dicti Jacobi, vel cujusvis alterius de illa extra dictam curiam, etiam coram Notario publico & testibus sponte decessoris nostri, quæ incipit Execrabilia &c. vel assequi obitum vacet, etiam si tanto tempore vacaverit, quod ejus provisio juxta Lateranensis statuta Concilii ad Sedem Apostolicam legitime devoluta, ipsaque Præpositura dispositioni Apostolicæ specialiter reservata existat, eique cura etiam jurisdictionalis imminet animarum, ac super regimine, & administratione dicti Monasterii inter aliquos lis in petitorio, vel possessorio, vel quasi molestia, cujus statum præsentibus perhiberi volumus pro expresso pendeat indecisa: dummodo tempore datura præsentium non sit eidem Monasterio de alio Præposito provisum, eidem Michaeli conferre, & assignare, ipsumque illi in Præpositum præficere, curam, regimen, administrationem, ipsius Monasterii in Spiritualibus & temporalibus plenarie committendo auctoritate nostra curetis, facientes sibi a Conventu præfatis obedientiam, & reverentiam debitas, & devotas, nec non a dilectis Filiis, Vassallis, & aliis Subditis ejusdem Monasterii consueta servitia, & jura sibi ab eis debita integre exhiberi. Contradictores auctoritate nostra præfata appellatione postposita compescendo. Non obstantibus piæ memoriæ Bonifacii Papæ VIII. etiam Prædecessoris nostri & aliis Apostolicis constitutionibus, ac Monasterii & Ordinis præfatorum, etiam jramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus contrariis quibuscunque. Aut si Conventui, Vassallis, & Subditis præfatis, vel quibusvis aliis communiter, aut divisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Nos enim præfato Michaeli, si collationem & assignationem, ac præfectionem hujusmodi per vos, vel aliquem vestrum vigore præsentium fieri contigerit, ut præfertur, ut a quocunque quem maluerit Catholico Antistite gratiam & communionem dictæ sedis habente munus benedictionis recipere libere ac licite valeat ac eidem Antistiti, ut illud sibi impartiri libere ac licite possit, & valeat, plenam ac liberam concedimus licentiam, & facultatem per præsentem. Volumus autem, quod dictus Antistes, qui munus præfatum eidem Michaeli impendet, antequam illud ei impendat, ab eodem Michaeli nostro, & Romanæ Ecclesiæ nomine fidelitatis debitæ solitum recipiat juramentum, juxta formam quam sub Bulla nostra mittimus introclusam, & formam juramenti hujusmodi, quod præstabit, nobis de verbo ad verbum per suas Patentes litteras sub Sigillo munitas per proprium Nuntium quantocius destinare procuret. Et insuper ex nunc irritum decernimus, & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Datæ Romæ apud sanctam Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo quinto Kal. Octob. Pontificatus nostri Anno primo.

§. III.

Successus prosperi in rebus Spiritualibus ac temporalibus.

Reuerendissimus hic Antistes noster, vir erat instar Moyfis Deo & hominibus dilectus; Deo quidem cuius honorem ac gloriam promovere in omnibus studuit, hominibus autem, quos demereri omnibus officiis satagebat, passim audiebat afflictorum consolator, pauperum Pater, pupillorum ac viduarum asylum ac Advocatus, quas ab injustis oppressionibus sæpe proprio are liberavit. Erga omnes mansuetus, & comptus, omnium etiam animos ad se attraxit. Hilaris ac erecto semper vultu erat, quem nunquam etiam in adversis deposuit. Jurium Monasterii contra quosvis aggressores fuit defensor magnanimus ea tamen discretionem, ut & ab ipsis adversariis fuerit cultus & amatus. Præsertim Catholicæ Religionis jura cordi habuit, quapropter primo statim Regiminis sui anno non levibus impensis ac rationibus gravissimis permotus omnem conatum impendit, ut ab Augustiss.

mo Imperatore Ferdinando Tertio Collegium nostrum cum civibus adhuc Catholicis in specialem Imperii protectionem susciperetur. Diploma Cæsareum datum est Ratisbonæ 7. Octobris anno 1653. Quid pro bono Religionis fecerit, quas contradictiones, quæ mala sustinuerit, quas molestias devoraverit, quanta sollicitudine pro illius conservatione laboraverit, quos imploraverit Patronos, quas expensas fecerit, satis Manuscripta illius nos docent Diaria quæ hic referre minime opus est.

Ut disciplina regularis in Insulis nostris secuturis temporibus firmiori subsisteret talo; multum laboravit cum suo R. D. Decano D. Georgio Fæderlino pro novis condiendis statutis, seu potius pro antiquis olim autoritate Apostolica per Udalricum Brodtkorb Præpositum Vnderdorffensem nobis traditis ad Collegii nostri statum accomodandis & explicandis; quo negotio ambo tanquam restitutores disciplinæ ubique sunt dilaudati.

Cultus Divini summus amator fuit, ad ultimam usque senectam frequentandis horis Canonicis (quæ anno 1659. post tempora Belli omnes in Choro recitari ceperunt) nisi aliis negotiis præpeditus, aut invaletudine distentus, interesse voluit: tempus etiam reliquum a cujus regiminis liberum piis orationibus aut meditationibus sacravit. Mirum ergo nemini esse debet, quod tantarum virtutum Præsul in omnibus fere rebus prosperum habuerit successum. Sub eo incrementum sumpsit supellex Ecclesiæ, statuatque B. V. argenteam marcharum triginta trium summæ aræ pro suo in Dei Matrem affectu imposuit. Calices aliquot, naviculam argenteam cum thuribulo, scyphum argenteum pro Communicantibus, pelvim cum cantharo, pedum pastorale cum aliis ad celebrandum divinum Officium vasculis magnis expenparavit, ut taceam de reliquo sacrarum vestium sacerdotalium pretioso ornatu, quo demum Deipia ejusdem prodigalitas ditavit.

Redditibus nostris accesserunt Prædium in Humlangen emptum ab illustri Domino Wilhelmo Delireo Vngelter 2200. florenis. Prædia duo in Lehr, Prædia aliquot in Weihezzell, Prædium in Roth, Prædia in Raunertshofen ac alii minores fundi ac prata varia. Admodum Rdus Dominus Joannes Menter Canonicus Novi-Monasterii Herbipoli omnium bonorum suorum immobilium, & mobilium, (Patria Ulmenfis erat) decem millia florenorum summam excedentium nos heredes scripsit. Facta item fuit donatio inter vivos a Perillustri ac Generoso Domino Luitfrido L. B. ab Ulm in Erbach domus cujusdam in Donauridem cum aliis, cui vicissim ex obligatione Deo offertur Missa sabbathina perpetua de B. V. Præterea sub illius regimine liberalissime donationibus suis nos locupletarunt Adm. Rdus D. Antonius Opferus, Parochus pro tunc in Munzingen in Brisgoia. Donatione pariter munifica 3000. florenorum Benefactoris nomen meruit Adm. R. D. Christianus Schmuckerus Decanus Venerabilis Capituli Ehingani.

Restauravit Michael per totum Cœnobium omnia tecta. Anno 1661. de novo molitus est a loco Prælaturæ usque ad Archivium locum pro hospitibus. Anno 1666. domum pro familia domestica extruxit, vulgo das Bauren haus. Cryptam pro sepultura Fratrum in Ecclesia sub Choro aliaque multa ædificia œconomus prudens ac providus Posteris reliquit.

Anno 1663. sacellum domesticum S. Crucis, seu Capitulum, ac sub illo Sacristiam a latere Chori exædificavit, quod tamen totum ædificium ob novam structuram Collegii nunc destructum est. Sacellum hoc domesticum primum consecratum fuit anno MDCLXXI. cum tribus aliis Altaribus, quæ ad honorem & gloriam Numinis piissimus Præsul excitavit, quod ex sequenti scriptura docemur.

Anno Domini MDCLXXI. die 21. Junii styli veteris Reverendissimus & amplissimus DD. Georgius Sigismundus Müller Episcopus Heliopolitanus, Suffraganeus & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Constantiensis &c. ritu consueto consecravimus Sacellum nostrum domesticum in honorem SS. Crucis & Altare ibidem in honorem ejusdem, & SS. Michaelis Archangeli, Angeli Custodis, & omnium Angelorum; atque in id recondidit Reliquias SS. Placidi Mart. & Perfectæ Virginis. Item eas Reliquias, quas reperimus in destructione Altaris (quod anno 1551. in antiquo Capitulo, ubi nunc Sacristia est, ab Rdmo D. D. Jacobo Ascaloniensi Episcopo consecratum fuit) nomina tamen eorum ob antiquitatem, & schedulæ corruptionem legi non potuerunt. Hujus Sacelli dedicationem annuam prædictus Reverendissimus Suffraganeus celebrari concessit die eodem 21. Julij secundum Calendarium antiquum vel die 1. Julij secundum Calendarium novum.

Eodem die & anno idem Reverendissimus Dominus Suffraganeus sequentia tria Altaria solemniter ritu consecravimus.

Primum in Sacristia: in honorem SS. P. N. Augustini & omnium Sanctorum Ordinis nostri: recondita sunt Reliquia SS. Cosmæ & Damiani, S. Florentii Mart. & Sanctorum e Societate S. Mauritii &c.

Alterum sub testudine Chori in cornu Evangelii: in honorem B. V. Mariæ immaculatæ conceptæ, & SS. Josephi, Catharinæ ac Barbaræ Virginum & Martyrum. Recondidit Reliquias SS. Placidi Mart. & Perfectæ Virg. & aliorum.

Tertium sub testudine Chori in cornu Epistolæ in honorem SS. Sebastiani Martyris, Rochi Conf. Joannis Baptistæ, & Joannis ac Lucæ Evangelistarum: reclusit Reliquias SS. Laurentii Mart. Undecim millium Virginum. Pelagiæ Martyris Arthemii & Perfectæ.

Postrema hæc duo Altaria in Ecclesia nostra adhuc in flore persistunt, reliqua autem duo, ut supra memini, ob novi Collegii structuram anno 1699. cum Sacello domestico (cui tamen alterum successit sed hætenus nondum consecratum) fuere destructa.

§. IV.

A Romano Pontifice Innocentio XI. obtinet usum Pontificalium.

Cum grandia Michaelis tam in rempublicam Ecclesiasticam, quam prophanam merita in omnium oculos incurrerent, frequentes tam ex Catholicis Patriarchis Ulmensibus, tum ex propriis Capitularibus tum ex amicis ac Prælati in vicina suafores illum acceperant, ut a Romana & Apostolica Sede usum Pontificalium supplicibus litteris impetraret, addidere rationes gravissimas, non tales, quæ ambitionem in ejusdem animo accenderent, sed humilitatem illius ob manifestam utilitatem & animarum salutem potentius promovendam, & Catholicorum in Ulma majus solatium inclinare ad assensum possent. Cessit his tandem ægre licet persuasus & illustrissimo ac celsissimo S. R. I. Principi & Episcopo Constantiensi supplicavit, ut si ratum habere vellet hoc non tam suum, quam aliorum desiderium commendatisque litteris ad Romanum Pontificem datis clementissime dignaretur promovere ad effectum. Gratosissime etiam annuit Celsissimus Princeps ac sequentes litteras ad Clementem X. Romanum Pontificem anno 1673. 7. Februarii in favorem Michaelis scribi curavit, quarum tenorem hic exhibeo:

Beatissime Pater!

Cum ad Thronum Sanctitatis Vestræ modernus Præpositus Wengensis Ulmæ Ordinis Cann. Regg. S. Augustini Diæcesis Constantiensis pro usu Mitræ ac reliquorum Pontificalium humillime impetrando supplex accedere intendat, ego vero ipsius desiderium, quantum in viribus meis est promovere cupiam, indubitata spe fretus, futurum, ut talis concessio in magnum hujus Monasterii ac Catholicæ Religionis in tam celebri ac Imperiali, licet alias acatholica civitate Ulmensi cedat incrementum, hinc Sanctitatem vestram ipsius quoque demississime rogare volui, quatenus dicto Oratori in concedendo usu Mitræ ac reliquorum Pontificalium clementissimum annutum præbere dignetur. quod dum a Sanctitatis vestræ benignitate humillime expecto, ejusdem paternis favoribus ac gratiis cum submississimo sacrarum manuum osculo memet obsequiosissime commendo.

Constantia 27. Februarii 1673.

Hac tamen gratiosissima commendatione suffultus meritissimus Præsul noster a Sede Apostolica speratam gratiam obtinere haud potuit. Nihil interea omisit, ut quotidianis meritis illa digniorem se redderet. Ipsemer Celsissimus Princeps & Episcopus Constantiensis cum se quoque non auditum adverteret, novis precibus ac litteris defuncto SS. D. N. Clemente X. Innocentio XI. in Cathedram Petri suscepto Michaellem commendavit in sua ad Eminentissimum D. Cardinalem Carpinum Zritola, data Marisburgi 18. Junii 1676. in qua multis laudibus Collegium Wengense extollit tanquam *Monasterium ut a foundationis antiquitate, ita a disciplina vere regulari religiosa ibidem florente præclarum ac a nemine non recommendandum.* Supplici Libello similiter humillimam suam petitionem urgebat coram Pontificio Solio

Præful noster, ac tandem obtinuit, quod voluit cum pluribus aliis Privilegiis, in compensationem meritorum suorum pro fide Catholica, quibus adhuc gaudent Successores, qui in labores illius intrarunt.

Et si autem jam ante litteras Celsissimi Principis & Episcopi Marisburgi hoc anno scriptas, Romæ fuisset Bulla Pontificis in favorem Michaelis expedita; tam diu nihilominus fuit retenta donec accessisset Præfati Celsissimi commendatio, pro qua Wenga æternis gratitudinis vinculis sese fatebitur obstrictam. Eodem itaque anno Innocentii XI. Pontificis Maximi Bulla cum maxima Catholicorum Ulmenium ac Collegii nostri lætitia Ulmam delata est, quæ hic in extensa forma sequitur.

Bulla Innocentii XI.

Nos Innocentius Episcopus Servus Servorum Dei ad perpetuam rei memoriam in Apostolicæ Dignitatis folio, & potestatis plenitudine Summa Redemptoris nostri Clementia, meritis, licet imparibus constituti ad ea libenter intendimus, per quæ provisionis nostræ auspiciis Monasteria insignia, eorumque Abbates, seu Præpositi eis pro tempore præsidentes, majoribus semper honoribus & dignitatibus prærogativis extolli & decorari valeant. Sane pro parte Dilecti Filii Michaelis Beck moderni Præpositi seu Abbatis Sancti Michaelis Archangeli Wengen nuncupati in Oppido civitate etiam nuncupato Ulmensi Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium Constantiensis Diocesis Provinciae Moguntinensis nuper nobis exhibita petitio continebat, quod dictum Monasterium per Præpositum gubernari solitum, satis antiquum a quingentis nempe annis & ultra, & sanctæ Sedi Apostolicæ immediate subiectum ac unum Præpositum, seu Abbatem, & duodecim Canonicos Regulares cum aliquot Scholaribus habens in dicto Oppido Ulmensi situm & fundatum existit, quod quidem Oppidum inter Imperii civitates celeberrimum, & præcipuum est, quippe quod in eo multo populi numero refecto sæpe comitia pro tractandis circuli suevici gravibus negotiis, ubi Principes, Magnates. Comites & Proceres intersunt, habentur, & hoc unicum Monasterium cum sua eleganti Ecclesia, absque alia in dicto Oppido omnino labe hæreseos infecto existit, quod illibatam inter hujus temporis grassantes hæreses ad strenue Fidem Catholicam conservavit, ut necdum inter ejus claustra omnis a sanctæ Matris Ecclesiæ veritate aliena opinio exulet, imo extra dictum Oppidum adeo fideles foveat, ut ex Oppidis, terris, pagis, & aliis circumvicinis locis ad dictum Monasterium pro ipsorum animabus Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento reficiendi sexdecim millia Fidelium singulis annis affluant, ibique Spiritualibus consolationibus recreentur, dictum vero Oppidum a civitate Constantiensi duodecim Milliaribus germanicis, Milliaria Italica sexaginta & amplius constituentibus distet, propter quam distantiam fit, ut multi fideles Missam, aliaque Solemnia Ecclesiastica juxta ritus Pontificales celebrare non videant, unde si in Ecclesia dicti Monasterii præfata Solemnia fierent, non vulgarem exinde devoti Christi fideles sumerent consolationem, ac major, & frequentior inibi populi multitudo ad divina conflueret, & conveniret, ac etiam multi hæreseos labe infecti ab erroribus reverentia & gravitate tantarum Ecclesiæ Ceremoniarum, quas non videntes, sibi que tanquam ludibria ab eorum fautoribus repræsentatas abhorrent, profecto illarum dulcedine & pulchritudine allecti avocarentur, ac magis indies ad orthodoxam Fidem amplectendam invitarentur, ob idque Ecclesia dicti Monasterii aliqua speciali prærogativa a nobis & Sede Apostolica condecorari non indigna videatur.

Nos igitur, qui Monasteriorum, aliorumque locorum Ecclesiasticorum, & Præpositorum seu Abbatum decorem & venustatem sumopere exoptamus ac Michaellem Præpositum seu Abbatem & Monasterium hujusmodi specialibus favoribus & gratiis prosequi volentes, ipsumque Michaellem Præpositum seu Abbatem a quibusvis Excommunicationis, suspensionis & interdicti aliisque Ecclesiasticis Sententiis censuris & pœnis si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium tantum consequendum harum serie absolventes & absolutum fore censentes ejus in hac parte nuper desuper provectis supplicationibus inclinati ex voto Congregationis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, litibus Ecclesiasticis præpositorum, eidem Præposito seu Abbati & suis Successoribus pro tempore existentibus ut ipsi ex nunc perpetuis futuris temporibus Mitra, Annulo, Baculo, Pastoralibus & aliis Pontificalibus Insigniis uti, nec non in præfata sua propria Ecclesia, tantummo-

tummodo in qua ipse Michael & Præpositus seu Abbas pro tempore existens in Pontificalibus celebrabit, benedictionem solennem, post Missarum, Vesperum, Matutinorum & aliorum divinorum Officiorum Solemnia super populum inibi tunc existentem, dummodo inibi aliquis Antistes seu Sedis Apostolicæ Legatus præsens non fuerit, si vero præsens sit, ad id expressus accedat assensus, elargiri, ac omnes & singulos suos regulares subiectos solum Clericos, si quos habet, ad quatuor Minores Ordines, primamque tonsuram servatis a jure temporibus promoveri & dictos Ordines minores primamque tonsuram solum regularibus subiectis juxta Decreta alias emanata & in proprio Monasterio conferre nec non cruces, calices, campanas, vasa, tabernacula, nec non altaria, corporalia, vestimenta etiam sacerdotalia & alia paramenta & ornamenta Ecclesiastica quæcumque in quibus sacri Olei vel Chrismatis unctio non adhibeatur pro præfatæ Ecclesiæ commoditate benedicere, dictique Oppidi locorumque hujusmodi Ecclesias & Cœmeteria, quæ sanguinis vel seminis humani effusione aut alias quomodolibet pollui contigerit, aqua prius per eum benedicta reconciliare libere & licite valeat, excepta semper facultate absolvendi Hæreticos, Apostolica Autoritate tenore præsentium concedimus & indulgemus, plenamque ac liberam ac omnimodam facultatem, & auctoritatem desuper impartimur decernentes, easdem præsentis semper & perpetuo validas ac efficaces fore, & esse, ac sub quibuscumque similium & dissimilium gratiarum revocationibus, suspensionibus, aut aliis contrariis dispositionibus minime comprehendendi, sed semper ab illis excipi, & quoties illa emanabunt, toties in pristinum & validissimum statum restitutas, repositas, & plenarie reintegratas ac de novo etiam sub quacumque posteriori data quandociusque eligenda, concessas esse & fore sique per quoscumque Judices ordinarios vel delegatos quavis auctoritate fungentes judicari & definiri debere irritum quoque & inane si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus quibusvis etiam in Synodalibus, Provincialibus, generalibus Conciliis editis, & edendis specialibus vel generalibus Constitutionibus & Ordinationibus, ac dicti Ordinis nec non Monasterii præfati etiam juramenta confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis statutis & consuetudinibus quibus omnibus & singulis etiam si de illis illorumque totis tenoribus specialis, expressa, & individua non autem per clausulas generales idem importantes mentio seu quævis alia expressio habenda aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illis in suo robore permansuris latissime hac vice duntaxat, harum serie specialiter & expresse derogamus contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ absolutionis, concessionis, indulti, facultatis & auctoritatis, impartitionis, Decreti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Sexto, duodecimo Kalend. Februarij Pontificatus nostri anno primo. H. Costa.

(L.P.)

§. V.

Visitat Wiblingæ ex commissione Episcopi Constantiensis Capsulas Corporum SS. Bonifacii & Fortunati Martyrum, & pie in Domino moritur.

Ex subsequenti Copia Attestati tituli præsentis §. elucet veritas.

Nos Michael Monasterii Wengensis Ulmæ Ordinis Canoniorum Regularium sancti Augustini Præpositus, notum facimus & attestamus, quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi 1679. die vero 15. Januarij Reverendissimus ac amplissimus Dominus Dominus Maurus Abbas Monasterii Wiblingensis Ordinis S. Benedicti, in ejusdem Monasterii Ecclesiæ Sacristia coram Nobis ac Dominis Testibus infra scriptis personaliter constitutus, paucis exposuerit, qualiter ab Admodum Reverendo Patre Felice de Niderdorff Prædicatore

re Ordinis Capucinorum dono acceperit corpora sancti Fortunati & Bonifacii Martyrum, in ligneis capsulis, quas monstraverat bene clausis. Quia vero juxta Decretum sancti Concilii Tridentini nullas Reliquias recipere aut publicæ Fidelium venerationi exponere liceat, nisi prius Ordinarius eas recognoverit, ac approbaverit, ideo prædictus Reverendissimus Dominus Maurus Abbas requisivit, quatenus Autoritate ordinaria prædictæ Reliquiæ, & desuper Romæ confecta instrumenta authentica recognosci, inspicere & approbari placeret. Quare ex speciali Commessione Reverendissimi & Prænobilis Domini Josephi ab Ach Cellissimi & Reverendissimi Principis Episcopi Constantiensis in Spiritualibus Vicarii Generalis ejusdemque nomine, in præsentia testium, Admodum Reverendorum ac Religiosorum Patrum ac Dominorum Patris Quardiani Capucinorum in Weissenhorn, & Domini Ambrosii Dorner Canonici Regularis in Wengen primo instrumenta Romana diligenter inspeximus, ac legimus, qualiter anno 1678. die quarta Mensis Junii Reverendissimus ac Illustrissimus Dominus Dominus Joseph Evasinus Episcopus Porphyriensis, & Sacarii Apostolici Præfectus &c. Admodum Reverendo Patri Felici de Niderdorff Prædicatori Ordinis Capucinorum Corpora seu Ossa Corporum sanctorum Martyrum Fortunati & Bonifacii dono dedit, cum potestate ea apud se retinendi & alteri donandi, extra urbem mittendi, & in qualibet Ecclesia vel Oratorio publicæ Fidelium venerationi collocandi & exponendi: quæ litteræ manu propria ejusdem Reverendissimi Domini Domini Episcopi subscriptæ suoque Sigillo firmatæ fuerunt: Inde capsulas ligneas charta depicta coopertas, vittisque serici rubei coloris juxta tenorem instrumentorum ligatas & Sigillo supra memorati Reverendissimi illæso munitas, beneque obfirmatas aperuimus, ac in illis sacra Ossa sanctorum Fortunati & Bonifacii Martyrum optime reposita invenimus ubi præter Insigniora, aliaque tum majora tum minora ossa, & ampullas vitreas, in quibus sanguis concretus, fractas quidem videre licuit capita integra cujusque Sancti, nisi quod sancti Bonifacii ex parte una aliquantulum destructum, una tamen cum mento sine inferiore parte omnibus suis dentibus adhuc constante, quæ sacra capita debita Reverentia deprompta una omnes præsentibus pio osculo venerati fuimus, laudantes Deum in Sanctis ejus. Pro majore hujus Attestationis firmitate præsentibus has manus propriæ subscriptione & consueti nostri Sigilli appensione roboravimus. Ex Monasterio Wengensi Ulmæ 25. Januarii 1679.

Michael Præpositus ibidem.

(L.S.)

Post adeptos Insulæ honores Reverendissimus Præsul noster per quadriennium adhuc suis præerat, cui cum Mitra ac Pædo novus accessit virtutum splendor. Anno demum 1681. Hemiplexia tactus usum brachii dextri & pedis cum loquela amisit, qua ad obitum usque sic caruit, ut egre vel a suis intelligi potuit. Administravit interim rem domesticam, ea, qua erat sedulitate Admodum Reverendus Dominus Georgius Fæderle Decanus, antehac particeps omnium, quæ vel circa cultum divinum, vel forensia laudabiliter erant gesta. Omni vero Medicorum arte delusa cernens idem Reverendissimus se oneri Prælaturæ prorsus imparem, eandem libere ac sponte in manus Capituli dimisit, reservata sibi pensione annua. Patientia, durante morbo, & humilitate fuit mirabili, suis & aliis omnibus imitanda. Post biennium fere a dimissa Prælatura diem clausit extremum diem sexto Octobris anno 1683. circa horam septimam vespertinam, reconditus in cripta ab ipso recens constructa die nona Octobris relicta fama optimi Præsulis nunquam intermoritura. Liceat tabulæ plumbeæ ejusdem Sacrophago sequens Epitaphium inscribere.

Epi-

Epitaphium.

Hic jacet

Reverendissimus Perillustris ac amplissimus

DD. Michael II. inter Præpositos

Wengenses Ulmæ XXXI.

Inter Abbates Infulatos Primus

Nulli Virtute ac Pietate

Secundus

Princeps magnus, Præpositus Paradisi, Salutis

Signifer.

Princeps fuit magnus

Spiritu principali a Deo donatus,

affectus suos Præsul omnibus numeris

absolutus

Sub perfecto Dominio habuit.

Præpositus Paradisi erat:

In locum enim Spiritualium deliciarum

& castissimæ voluptatis

Wengensem mutavit Infulam.

Salutis Signifer

Pro fide ac Religione Catholica Vexillum

Constanter tenuit erectum

fideliter stetit in acie,

ac Verbi Dei gladio gloriose decertavit.

Draconem stygium

Ne sibi ne suis nocere posset,

Exemplo optimo prælucent aliis

semper habuit sub pedibus.

Animas sibi a Deo commissas suscepit, instruxit,

ac rexit fideliter

Animam inter suam fractus laboribus

perdidit

ut in vitam æternam custodiret eam.

Anno MDCLXXX.

II. Julij.

Brachii dextri & Pedis cum loquela

usum amisit;

laborare tamen non destitit, sed laborem duplicavit

pro salute animæ suæ

Patientiæ Christianæ & Religiosæ

Insigne Exemplum.

Pedis beneficio destitutus ac privatus

cum ire non posset,

geminis alis instructus

Charitatis scilicet Dei & proximi
evolavit in coelum

Anno MDCLXXXIII.

VI. Octobris

ubi lingua minime impedita

Dei laudes in Choro

Angelorum

Decantabit perpetuo in gloria.

M. P.

Grata Posteritas.

§. VI.

De Joanne Præposito XXXII. ac Abbate Infulato II.

Joannes Dürr Augustæ Vindelicorum Anno Domini 1643. ex perhonestis Parentibus natus professionem religiosam in Infulis nostris emisit Anno 1662. Religiosus adhuc privatus vitam semper duxit notiozem Deo, quam hominibus, solitudinis, quietis, ac pacis constanter amans, vitæ religiosæ Magister Novitiis aliquoties præfuit, e cujus schola egregii aliquot viri prodire. Secundus Insularum nostrarum mitratus Antistes communibus Capitularium votis anno 1682. ad Prælaturæ clavum assumptus est, ac post confirmationem ab Inocentio XI. obtentam in Ecclesia celeberrima Canonix Creuzlingensis administrante Reverendissimo Per Illustri ac Amplissimo Domino Georgio Sigismundo Episcopo Heliopolitano Suffraganeo Constantiensi assistentibus Reverendissimis Abbatibus ac Dominis Creuzlingensi, & Petersufano Benedictionis munus Authoritate Apostolica accepit. Congenita morum suavitate constantissime Canonico suo coetui præfuit. Musas & altiores scientias domi promovit misso prius ad Universitatem Dilinganam ex religiosis suis filiis Augustino Erath ab Erathsberg sublimis ingenii Viro. Ecclesiæ nostræ supellectilem sex argenteis Candelabris, Bibliothecam pretiosis quibusdam aliisque Voluminibus, supellectilem domesticam tam conventualem, quam abbatialem, ac hospitem tum aureis, deauratisque, tum argenteis utensilibus satis liberaliter auxit, parsimonix abbatialis argumentum admodum numerosum in ærario, cum suo femunere abdicaret, reliquit, disciplinam autem domesticam optimis moribus ditavit. Decennio tandem Regiminis sui cum aliquot mensibus completo, cum illi cum huiate Magistratu minus conveniret, ac continuis fere litibus implicaretur, vitam insuper clinicam duceret, sponte ac libere honoris & laboris oneri sese subtrahere volens per dimissionem Prælaturæ in manus Conventus Successori suo locum ad Dignitatem Abbatialem reliquit anno 1693. reservata tamen sibi pensione annua. Deinceps sibi soli vixit, seque totum quantum piis exercitiis consecravit, tempus omne orando, meditando, legendo aut manuali exercitio utilissime transigens. In Elchingensi Imperiali Monasterio Ordinis S. Benedicti, Ulmæ vicino, ut animæ suæ quietis vacare posset, hospitium quæsit, & per Reverendissimi Abbatis Meinradi gratiam etiam per annos plures invenit. Curandi tamen corpusculi sui, morbis variis afflicti, causa ad Medicorum confugit operam in Patria sua civitate nempe Augustana. Ibidem inter Canonicos San-Georgianos denuo per aliquot annos religiosissime est conversatus. Adhuc viventi & Augustæ moranti Pater Korbiniausus Khammius Hier. Aug. P. II. p. 365. sequens scripsit Elogium: *Joannes Dürr Præpositus Wengensis anno 1707. die octavo Aprilis Hospitium in celeberrimo Canonorum Regularium ad S. Georgium Augustæ Monasterio sibi elegit, ubi hac tempestate (annus erat 1712.) potius solitarius, quam vitæ activæ deditus in procelloso istius mundi pelago securus navigat absque Naufragio: In Deo spem suam collocans, ei soli adhæret: strenuam in divinis obsequiis, jejuniis, aliisque mortificationibus exercitationem exhibens, animum omni virtutum genere exornat. Postquam redintegrandæ valetudinis spei nihil sibi superesse videret in Patria, ad Insulas denuo nostras ceu ad portum anno 1714. in Festo S. Matthæi reversus ad mortem sese præparavit per continua pietatis Exercitia quam etiam miseriarum satur anno ætatis 71. Sacerdoti*

47. anno 1715. die 21. Sept. in corona suorum Confratrum inter devotissima ad Deum & omnium morientium Matrem emissa suspiria invenit, omnibus morientium Sacramentis ad extremam hanc luctum rite munitus. Corporis exuviae illatae sunt communi Cryptae ac in loculamento Prælatorum reconditæ ubi communem resurrectionem expectant. Inter adversæ fortis casus pie defuncti Præsulis tristissimus haud dubie fuit, qui Collegii sui Decanum, illisque veram columnam prostravit, ac dejecit in tumulum, Georgium Faderlinum intelligo, virum æterna memoria dignum, nullisque sat laudibus celebrandum. Fuit enim Religiosarum virtutum speculum, vir Consiliorum, Angelus pacis, amor Confratrum, ac perpetuum Insularum Wengensium decus ac ornamentum Dinckelspuhlæ ex honestis parentibus natus, anno 1620. hanc miseriarum vallem ingressus est, & a puero omnem virtutem & pietatem edoctus. Maxima capacitate Ingenii, parique cum fructu humaniores Scholas cursumque Philosophicum absolvit, vanaque vanis relinquens anno ætatis suæ decimo octavo per Professionem Religiosam sese Supremo Numini mancipavit, sub Jacobo Præposito anno scilicet 1638. quo afflictissimus erat Collegii nostri multiplici ex capite status. Post emissæ vota verus obedientiæ filius, & Spiritu Religionis Canonico-Augustinianæ plenus, ex solo nutu Superioris sui pendens privatis studiis (Cum ad publica Musarum domicilia mitti haud posset, collegit Theologicarum Scientiarum supellectilem, ut post adeptam Canonicam ætatem ac Sacerdotii honorem, curamque animarum magna cum laude & approbatione fuerit promotus. Anno 1651. post obitæ varia officia in Decanum electus Regularis observantiæ Assertor, Custos, & Propagator fuit adeo fervidus, ut ab ipsomet Reverendissimo ac Celsissimo S. R. I. Principe ac Episcopo Constantiensi Domino Domino Francisco Joanne a Prælsberg frequentibus litteris expetitus & evocatus fuerit e nostro Collegio Oeningam, ut hanc Canoniam nonnihil in tepefcentem zelosi spiritus sui flamma auctoritate Episcopali constitutus Decanus ad novum calorem reduceret. Adeo Clementissimi Principis brevi tempore satisfacit desideriis, ut ægre dimissum, & non nisi post multos preces redire permiserit ad gremium, labores illius munifica liberalitate, ac perpetuis gratiis erga Collegium Wengense remuneratus. Per annos fere quadraginta Decani munere fungens sub Michaelæ ac Joanne Abbatibus Wengensem vineam fodere, colere, pastinare, ac fertilem reddere communi labore studuit, quæ etiam, summo cum solatio, ad delicias Superum non labruscas, sed uvas dulcissimas protulit. Nemo non caput tam seduli operarii ominabatur olim Insula coronandum, sed priusquam illam deponeret Joannes, terris Georgium subitanea morte subduxit cælum, sub porta enim Collegii nostri apoplexia tactus communi omnium luctu obiit anno 1691. ætatis suæ 71. In Manuscripto Posteris reliquit Tractatum, qui inscribitur: *Conditiones boni Superioris. item Mensam Spiritualem sapidissimis verculis instructam, Item Exercitia spiritualia octiduana ac triduana pro secularibus* in lingua vernacula, aliaque ad reformationem hominis interioris spectantia, sed non completa.

PERIODUS III.

CAPUT VII.

Augustinus Præpositus XXXIII. Abbas Infulatus III.

§. I.

Augustini Patria, Studia & Electio.

Augustinus Erath ab Erathsberg Bavar. Dießæ anno 1656. Septembris 14. a Prænobilibus Parentibus felici Sydere natus. Tres germanos fratres habuit, qui omnes ad decus Ordinis Canonico-Augustinianis effloruere. Primus erat Augustinus Ecclesiæ Collegiatae ad S. Andream Cistrasenam in inferiore Austria anno 1699. communi suffragio ex Imperiali Collegio Wettenhusano in Antistitem postulatus, qui doctissimis laboribus orbem litterarium sibi devinxit. Secundus erat Reverendissimus

diffimus Dominus Antonius Ordinis Præmonstratensis, ac Steingadensis Cœnobii Prælatus optime meritis. Tertius Plurimum Reverendus Dominus Carolus Canonici Dieffensis Professor & Procurator magnis pariter meritis inclytus. Nulli ex his Augustinus noster vel ingenii felicitate, vel religiosa conversatione, vel rerum gestarum magnitudine aut eruditione erat inferior. Landspargæ ac Monachii inter Musarum Alumnos sub cura Jesuitarum semper eminuit, & postquam Apollini & Tullio valedixisset ad exemptas nostras Insulas instantissime petiit, & facile impetravit. Absoluto tyrocinio ad Academiam Dilinganam missus Philosophiæ Arcana profundissime penetravit, post biennium vero ob paucitatem operariorum, cum Messis copiosa esset, domum revocatus privato labore Theologiæ speculativæ vastum æquor adeo feliciter superavit, ut nemo non in illo profundissimum suspexerit Theologum. Per aliquot annos Parnasso Wengensi utiliter præfuit, ac multos Illustres juvenes ad magnam eruditionem perduxit, quorum gratitudinem posteris etiam temporibus est expertus, maxima dein cum laude Cathedralis tam Philosophicæ, quam Theologicæ conscendit, ac doctrinæ suæ fluentia in Sodales suos derivavit. Enituit in illo semper judicii maturitas, in rebus agendis prudentia, in religiosa conversatione perfectionis studium, in dandis Consiliis mentis perspicacia, in moderandis aliorum moribus discretio, in propugnanda Religione prudens zelus. Hæc aliaque plura naturæ & gratiæ ornamenta tantum valere in Concanonicorum suorum animis, ut ad supremam Collegii nostri dignitatem anno 1693. nono Februarii unanimi calculo elegerint. Electionem per modum provisionis confirmavit Roma; ac Neo-electus, petita 6. Octobris ab Episcopo Constantiensi subdelegatione, eaque obtenta, 22. Octobris a Rdm. DD. Ioanne Blau Vicario Generali Constant. vi sequentis Decreti Authoritate Apostolica in Possessionem Prælaturæ missus est.

Decretum Provisionis.

In causa Præposituræ Monasterii sancti Michaelis Archangeli Wengen nuncupati in Imperiali Oppido Ulmensi Ordinis sancti Augustini Canonicorum Regulæ pro tempore legitimo modo vacantis &c. Ego Joannes Blauer SS. Theologiæ Doctor Cathedralis Ecclesiæ Constantiensis Canonicus Capitularis, & Collegiatæ ad S. Joannem ibidem Præpositus, Reverendissimi ac Cellissimi S. R. I. Principis Episcopi Constantiensis in Spiritualibus Vicarius Generalis, & Officialis primarius; ceu in præsentī negotio deputatus Executor Apostolicus. Inspecto rescripto Pontificio mihi in Originali, & authentica forma Bulla omni vitio ac suspitione carentis exhibito, habitaque desuper diligenti inquisitione, & examinatione, decerno & pronuncio, omnia ejus contenta subsistere, ad providendum P. Augustinum Erath dicti Ordinis ac Monasterii expresse professum omnino dignum, habilem atque idoneum esse proindeque ut talem dicto Monasterio Wengensi in Præpositum seu Prælatum & Abbatem præficiendum fore & esse, prout illum (postquam Professionem Fidei Catholicæ in manibus meis emisit) Authoritate Apostolica, ac Pontificia mihi hac in parte commissa, præficio, constituo, eidemque provideo, curam, Regimen ad administrationem dicti Monasterii tam in Spiritualibus, quam temporalibus una cum annexis omnibus ejus juribus, fructibus, ac pertinentiis ipsi plenarie committendo volentes eidem D. Provisio Apostolico de omnibus prout juris & consuetudinis est ex nunc plene ac integre responderi &c. Idque omne juxta tenorem supra memorati rescripti Apostolici atque in Nomine Sanctissimæ & Individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti, Amen.

Publicatum Ulmæ in Monasterio
Wengensi die 3. Novemb. anno 1693.

Joannes Blau Canonicus & delegatus
Executor Apostolicus,
qui supra.

(L.S.)

Confirmationis Apostolicæ executioni mox successit Abbatialis Benedictio, nam nonis Novembris, seu V, Novembris ac juxta Bullam Innocentii XII. Pontificis Maximi Mitram & Benedictionem Auctoritate Apostolica a Reverendissimi Illustrissimi Episcopi Constantiensis S. R. I. Principis Marquardi Rudolphi a Roth (quem appellare solebant *inter Doctores Principem, ac inter Principes Doctorem*) Suffraganeo Domino Domino Conrado Ferdinando Gaist, in Ecclesia nostra accepit assistentibus Reverendissimo S. R. I. Prælato Elchingano, ac DD. Joanne Prælato nostro resignato, quem reducem applaudenter debitis gratulationum vocibus Ulma Catholica, quæ ex hac Electione ac Benedictione non nisi optima sibi promisit.

§. II.

Maxima Augustini in Rempublicam utramque merita.

In honoris sui apice constitutus Præsul sese totum curis pro utilitate gregis sibi commissi impendit. Omnibus omnia factus, docuit verbis, præluxit Exemplis, *Ad Deum meum* gentilitio suo scuto adscripsit, nec inanis fuit verborum istorum sensus, loquentis enim meta Deus, cogitantis votum Deus, & laborantis studium Deus fuit. Hac enim, non alia mente grandia molitus est opera, quibus nomen suum æternæ inscripsit posterorum memoriæ, propterea apud summos & infimos semper *magni Præfulis* ornatus Encomio. In acceptis illi referimus totum ac integrum, quod a Religiosis nostris inhabitatur Collegium cum ædificio Prælaturæ, ac litterariæ supellectilis structura: Wolmatshofensia, Creuzangeriana, & Vegelianæ prædia æconomicæ ejusdem parsimonix debemus. Bibliotheca domestica ipsi non tantum ob dilata pomæria, ob libros in optimum ordinem redactos, sed & optimorum Scriptorum volumina multo ære comparata in suspensa liberalissimi Mecænatis effigie laudem nunquam intermorituram annuntiabit. Ut jura Collegii sui facta tecta que conservaret, non tantum sudavit & alsit, sed in summis dicasteriis maximis expensis a quorumcumque adversariorum machinis Rempublicam nostram liberam & immunem reddidit. Pro conservando Religionis Catholicæ libero exercitio multa expendit florenorum millia, non minas, non potentissimorum Adversariorum persecutiones, non vitæ pericula, non rei domesticæ damna, civium odia reveritus. Certe plurimam ipsi quietem & conservationem avitæ fidei debent pauculi Catholici in urbe adhuc residui. Et hoc quidem Præfulis nostri Encomium ex ore Illustrissimi & Excellentissimi Domini Domini Caraccioli Sacræ Romanæ & Apostolicæ Sedis in Helvetia Lucernæ Nuntii, Collegium nostrum invisere dignantis, excepimus cum enim ille Sanctæ Sedis Legato obviam cum regulari Clero in templo procederet, salutatione nondum perfuncto Præfuli prior ille locutus dixit: multa de te jam audiui: tu es columna Fidei in hac civitate. Plures ex Religiosis suis filiis in exteris Universitatibus magnis nutritivis sumptibus, aut Professores externos, scientiis sublimioribus Illustres accersivit, quidomi suæ Theologica Doctrina illorum ingenia excolerent. Ad normam sacre Regulæ effectus animarum Pastor ab omnibus magis amari, quam timeri voluit: disciplinam libens habuit, metuendus imposuit: consolabatur pusillanimes, corripuit inquietos: suscipiebat infirmos, patientemque sese exhibuit ad omnes, Oves morbias, ne contagione pestifera plures perderent, non sine rigore separavit, semper approbante cælo piam hanc immisericordiam. Erga Crucifixum passumque in carne Numen tenerrimo ferebatur affectu. Testimonio esse potest Archiconfraternitas Sacrorum quinque Vulnerum a sede Apostolica confirmata, multisque Indulgentiis ditata, novo altari propterea excitato, quæ confraternitas anno 1709. erecta hostem invenit in larvato Innocentio Le Rouge Ulmensis scholæ Rectore, qui publico & virulentissimo scripto hanc pietatem est insectatus, cum tamen libellum hunc ipsemet Inclytus urbis Magistratus suppresserit, etiam suas pariter vindicias modesto silentio suppressit prudens Præsul.

Marianæ devotionis uberrima vestigia reliquit in Sacello thymaturgæ & dolorosæ nostræ Matris Deiparæ Wolmatshofii. Hujus potentissimum apud Deum Patrocinium ut pro se suisque impetraret, variis pietatis artibus, nunc imaginibus ære expressis, nunc variis cantiunculis, nunc renovatione, dilatatione ac vario ornatu conatus est efficere. Inter reliquas virtutes, quibus ornatus incedebat, erat perpetuum mortificationis studium, accedebat enim cum sancto suo cognomine Augustino, ad alimenta, quemadmodum ad medicamenta. Jejunii regularis ad ultimam usque senectutem adeo tenax fuit, ut, licet ab hoc alios ad tempus absol-

veret facile, illius tamen rigorem non adsuasum, sed rogatum Medici, fratrumque, quorum vel maxime Augustinum habere longævum intererat, enixas preces aggremitigarit. Et sane admirabili ejusdem in cibo potuque temperantiæ diuturnioris vitæ donum a Deo fuisse concessum, hydropico morbo bis correptus & ab aqua intercute inter necis vitæque confinia constitutus Medicorum opera præter opinionem non præter spem nostram pristinæ valetudini restitutus docuit. In desperatissimis sæpe rebus desperavit nunquam: nunquam fratus succubuit: tanta in ipso fuit laborum tolerantia & patientia longanimitatis consortio firmata, ut sæpe coram suis palam testaretur, spem & fiduciam suam, quam omnem in Deo posuerat, nunquam fuisse confusam.

§. III.

Tria vota S. Augustini ab Augustino nostro obtenta: Ejus honorum tituli. Assumptio Coadjutoris.

Tria præ reliquis Magnus Legislator noster S. Augustinus, ut fertur, videre optabat, Romam triumphantem, Paulum prædicantem, ac Christum in terris ambulantem. Optavit & hæc videre Augustinus Antistes noster, & suo modo vidit sane Romam triumphantem; dum Fidem Romano-Catholicam ea tandem tranquillitate ac pace gaudere vidit tam facile a possessione sua non deturbandam. Vidit Romam triumphantem, dum plurimos Fidei nostræ veritatibus victos, sua, suorumque pæra ad veram reverti Ecclesiam vidit. Vidit Romam triumphantem, dum templi nostri fabricam, in qua Fides Romano-Catholica colitur, omni pene, quæ ad sacrum Ecclesiæ ornatum spectare potest, suppellectili a se auctam vidit. Vidit Paulum prædicantem, cum tam domi quam foris ex suis filiis ægregios Verbi Dei Præcones in Cathedra cerneret, quorum Apostolici labores pluribus Tomis in Folio postmodum publici juris facti fuerunt. Vidit Paulum prædicantem, dum singulis Dominis, plerisque Sanctorum festis diebus numerosum ex omni vicinia populum verbi Divini ex Ecclesiæ nostræ Cathedra proponendi auditionem hyemante quoque cælo cum liquidissimo cordis sui solatio confluere vidit. Vidit denique Christum in terris ambulantem, dum Evcharisticum Deum supplicationibus publicis Hierotheca pretiosissima, suis impensis procurata, conclusum inter frequentissimum populi confluum inter ardentissima Catholicorum suspiria intra septa Canonice nostræ vidit circumferri. Vidit Christum in terris ambulantem cum Communicantium Numerum singulis fere annis ad tredecim aut plura millia (quod in civitate hac nostra cuivis mirum esse potest) vidit ascendere. Vidit Christum in terris ambulantem in tot depauperatis subditis, pupillis, viduis, recens ad Fidem conversis, aliisque personis miseris, nunc pro ope, nunc pro auxilio, nunc pro Consilio, nunc pro Eleemosyna foras suas pulsantibus, in quibus omnibus Christum veneratus & ad misericordiam promptissimus se vere Patrem pauperum exhibuit, & pro viribus Collegii nostri liberalissime succurrit.

Spectabiles adeo in Prælato Ecclesiastico dotes remunerata est Aula Cæsarea Vienenfis, quæ Augustinum proprio motu per diploma Cæsareum honorifico Consiliarii ac Sacellani hæreditarii ornavit titulo. Paulopost pro Canonica sua ad factam illius instantiam obtinuit praxandi jus ac Privilegium. Anno 1710. ab Augustissimo gloriosæ memoriæ Imperatore Josepho Cæsare jam impetratis olim Protectionis Litteris per clementissimam renovationem novum accessit robur. Sed nec Roma tantis meritis debitam coronam denegare, sed Pontificiis favoribus ornare potius voluit. Antistes enim noster negotiorum magnitudine, & assidua mole pressus, ad extremam insuper ætatem deductus, cum de summi Numinis honore agiceret, Coadjutorem perpetuum sibi ex Capituli consensu perviam Canonice Electionis a Romano Pontifice adjungendi licentiam petiit, ac in remunerationem meritorum suorum etiam impetravit. Sors ista anno 1736. trigésimo Julij cecidit super Reverendissimum Dominum Josephum cum jure, ut Augustino defuncto succederet.

Hoc tamen solatio Octogenarius jam senex diu frui haud potuit, altero enim mox mense marasmo senili, nulla etiam peritissimorum Medicorum arte amplius eliminando, tentari, viribusque deficere cœpit. Mortem ergo jam stare in januis probe prævidens ab hac nihil territus convalescit, ac ad Deum suum, ad Christum

stum in carne, non ambulans in terris, sed in cælo regnantem revelata facie videndum iter æternitatis adivit intrepidus, per totum enim ægritudinis, sive potius infirmitatis suæ tempus cælo per sublimissimos virtutum actus jugiter affixus terrena nihil æstimans, æterna solum cogitavit, omni armatura fortium, Sacramentis scilicet morientium, semuniens tandem diem extremum clausit inter filiorum Religiosorum suorum gemitus ac lachrymas decimo quarto Octobris anno post Christum natum 1736. ætatis suæ 80. Religionis 62. Sacerdotii 56. Regiminis 43. Præsul qui semper vivere, mori nunquam debuisset.

§. IV.

Augustini Labores Litterarii.

Postmeritissimi Antistitis hujus fata minime silentio pretereundus est illius calamus. Nunquam tempus, a summis occupationibus reliquum voluit (quod facere jure suo poterat) quieti & cessationi concedere, neque aves imitatus est, quæ ab opere laboris defessæ libere hoc illaque volitare cernuntur, sed placuit ipsi omnibus otii sui rationem constare. Cum adhuc Procuratoris Officio fungeretur fastum volumen conscripsit sub hoc titulo: *Acta Religionis Reverendissimo ac amplissimo Domino Domino Joanni Exemptæ Ecclesiæ Wengensis Ulmæ Canonorum Regulæ S. Augustini Prælati Domino suo gratioso ipsa electionis die anni a Regimine decimi conscripta demississime offert 15. Maij 1692. humillimus cliens Augustinus Erath Canonicus Regularis Wengensis.* M. S. servatur in Archivio. Eodem anno donatus est Abbatiali Pædo; quod tamen non ita ipsius implevit manum, ut calamum seponeret. Regiminis enim suæ tempore plures Polemicos Libros contra Fidei nostræ Adversarios conscripsit, quorum aliqui publicam aspexere lucem, plures adhuc manu scripti in manibus nostris hærent omnes acri ingenio, moderatione summa, præclara eruditione soliditate Theologica atque Augustiniano zelo elaborati.

Reversus ex Academia Dilingana studiosæ juventutis constitutus Instructor, ut teneros Discipulorum animos simul in Ascetica pietate, simul in arte condendorum versuum erudiret, quatuor Venerabilis Thomæ Kempensis de imitatione Christi Libros pro Scholastico penso Elegiace vertendos tradidit, ac ipsemet perpolivit, qui postmodum *Ulmæ Suevorum typis Joannis Gassenmayerianis anno 1712. sunt editi sub titulo: Domini Augustini Erath Can. Reg. S. Aug. in Exempta Collegiata Ecclesiæ Wengensi Ulmæ Thomæ a Kempis Can. Reg. S. Aug. de Imitatione Christi libri quatuor Elegiace reddit.* Addidit sub finem sequens Distichon:

Ad Lectorem.

Ne mirare leves versus, & carmina dura,

Nam Kempensis erat simplicitatis Erath.

Jam Abbatiali Pædo ornatus edidit: Decem Epistolas polemicas ad amicum Augustanæ Confessionis de fundamento veræ Christianæ Religionis. In lingua germanica cum hac Inscriptione:

Sendschreiben zwischen einem Catholischen, und Augspurgischen Confessions Verwandten von dem Grunde einer wahren Christlichen Religion. Permissu Superiorum. Gedrukt zu München bey Lucas Straub 1708. In forma duodecima.

Anno 1725. edidit *Augustinum Romano-Catholicum Augustæ Vindelicorum apud Mathiam Wolf Typographum, quem vertit ex Idiomate latino in germanicum. Tomuli II. Inter Manuscripta Reverendissimi Augustini supersunt*

1. *Vindiciæ Epistolarum Polemicarum & Archi Confraternitatis SS. quinque Vulnorum contra Innocentium Le rouge. In lingua vernacula.*

2. *Clementina Ecclesiæ gallicanæ oder Bulla genannt Unigenitus Clementis Papæ XI. erleithet von einem Liebhaber der Wahrheit A. P. W. hoc est: Augustino Prælato Wengensi gegen Johann Frick S. T. P. hoc est: Summi Templi Præconem in Ulm.*

3. *Refutatio Motivorum. oder Widerlegung deren Motiven, Melche Seine Hochfürstliche Durchleucht Moriz Wilhelm Herzogen zu Sachsenzeit &c. die vorhero angenommene Römisch Catholische Religion widerum zu verlassen, und die Lutherische anzunehmen bewegt haben samt dem Responso auf die Frage, ob und wie die drey tolerirte Religionen*
Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera. X X nen

nen in dem Reich vereinigt werden möchten. *Contra M. Joannem Philippum Bernardum Jüngling olim Catholicæ Religionis Parochum.*

4. *Sol oriens post acceptas quasdam Illustrationes animæ veram fidem quærentis, seu: der Sonnen Ausgang nach einigen einleuchtungen einer den wahren Glauben suchenden Seele:*

5. *Antifresenius sive unverantwortliche Beantwortung oder Widerlegung per Joann Philipp Fresenii Pastoris zu Niderwiesen wider des Herrn Nicolai Weislingers frifs Vogel oder stirb. welche er mit vilen lästerungen und Schmachworten in öffentlichen Truck herausgegeben. Nun aber von einem seiner gueten Freund untersucht und grundlos erfunden worden.*

6. *Causæ impulsivæ cur nonnemo ex Ulmensibus Catholicam fidem sit amplectatus? sive Ursachen warum jemand in Ulm nicht onlängst seye Catholisch worden?*

Plura alia reliquit indefessus doctissimi Præsulis calamus, quæ tamen affecta tantum sunt, non perfecta.

§. V.

Benefactores insigniores.

Post recensitos a Reverendissimo Augustino Libros alium nunc Librum inspiciamus oportet, Librum scilicet, in quo adnotata sunt Benefactorum nostrorum Nomina, quorum liberalitate maximos illius labores, ac zelum vere Augustinianum remunerabatur cælum, quorum breviter Nomina secundum annorum numerum, quibus ad benefaciendum Collegio nostro illos excitavit Deus, hic scribimus. Sunt autem inter Perillustres Vlmenses Patritios

Dominus Joannes Christophorus Kraft, qui una cum Prænobili Matre sua multis ornamentis ac collatis in Ecclesiam nostram pro pietate sua sese munificum ostendit.

Christianus Mellingerus Consul Ehinganus liberalem pariter sese exhibuit in Primitiis Filii sui Domini sui Antonii Mellingeri Concanonici nostri.

Perillustri ac Generosus Dominus *Constantinus Eucharis L. B. ab Ulm* cum Perillustri Conjuge sua inter Benefactores insigniores merito numerati sunt, quia Primus Eucharis erat, qui ad reluendum prædium nostrum in Erbah, cujus Possessor erat, consensum præstitit anno 1694.

Reverendus Dominus *Franciscus Morfack* Ecclesiæ Cathedralis Augustanæ Vicarius variis Monasterium nostrum picturis, S. Michaelis, S. Josephi, S. Augustini, Christi a Pilato Populo monstrati propria artifice manu depictis condecoravit.

Anno 1694. eodem anno *Persona soli Deo nota* obtulit pretiosa duo Cymelia unum Beatissimæ Virgini, alterum S. Annæ ejusdem Matris.

Admodum Reverendus Dominus *Christophorus Scleker* Parochus in Griesingen & Venerabilis Capituli Ehingani Camerarius ad exstructionem summi altaris contulit 300. fl. anno 1695. anno 1704. vi testamenti legavit Collegio nostro 500. florenos, specialis, quoad vixerat, Reverendissimi Præsulis nostri Cultor ac summe semper erga Collegium nostrum affectus.

Perillustri Domina *Elisabetha Ehingerana*, nata Baronissa de Halden uxor Francisci Antonii Ehingeri anno 1697. Statuas Beatissimæ Virginis & S. Annæ pretiosissime vestivit.

Prænobilis ac strenuus Dominus *Bernardus Seitz*, Collegii nostri olim Secretarius postmodum autem Imperialis ac Regii Monasterii Salemitani Cancellarius, magni pretii togam pari pietate Beatissimæ Virgini obtulit anno 1697. quæ furto fuit sublata & ab ipsa imagine abscissa anno 1704. vir alias de loco nostro præter alia officii munera, ob indefessum in conservandis juribus Monasterii, sopiendis Discordiis cum civitate & obtenta in dicasteriis Oenipontanis in causa Erbacensi, & Weileriana aliisque magni momenti causis sententia favorabili, studium optime meritis. Ex cujus fundatione liberali etiam sub quotidiano majori Officio decantari solet ad Elevationem nota Evcharistica Ode:

Ave verum corpus natum

De Maria Virgine,

Vere

Vere passum, immolatum
in Cruce pro homine;

Cujus latus perforatum
fluxit unda & sanguine!

Esto nobis prægustatum
Mortis in examine!

© Jesu! O Jesu pie!

O Jesu, Fili Mariæ,

Tu nobis miserere!

Anniversarium insuper habet pro se totaque sua Nobili Familia fundatum. Cujus proin manibus illud honoris adscribi debet, quod Benedictio Domini descendit super eum in filiis suis numerosis, ceu Novellis olivarum, suo tempore implantatis floridissimis diversi Ordinis Asceteriis, e quibus singulari gratitudinis memoria dignissimum censeo A. R. D. Stephanum Seitz, Imp. Collegii Wettenhufani Canonicum, iterato Decani Officio insignitum, ut huic operi meæ recollectionis Scriptorum inseram, eo, quod Tomi V. duplicem Partem duplicato operoso & dilucido Indice illustraverit, inter Scriptores domesticos suo loco jam semel annotatus, noviter notandus præclaris Concionum operibus, uno corona Mariani honoris, & altero Sermones de diversis tum SS. tum aliis Festivitatibus nuncupato typis ac sumptibus Mathæi Rieger Augustæ Vindelicorum emanatis. Prænobilis Dominus Josephus Antonius Kraft Patritius Ulmenis pro sua in Passionis Domini- cæ dulcissima Mysteria, pietate anno 1723. ad altare sanctorum quinque Vulnerum Lychneum pensilem argento conflatum, ac quinque brachiis ornatum liberalissime obtulit, qui constabat 129. florenis, cujus etiam Prænobilis Domina uxor pro remedio animæ suæ Collegio nostro legavit 400. florenos.

Eodem anno Balthasar Mayer Wiblinganæ domus Ulmæ Curator ac Custos pro Sacris legavit 100. florenos, 600. autem florenis Archiconfraternitatem SS. quinque Vulnerum Jesu Christi pro conficiendis novo Confraternitatis Vexillo argenteaque Lampade majore librarum fere tredecim locupletavit.

Inter præcipuas Benefactrices etiam habuit maximo cum solatio Prænobilem Dominam Mariam Theresiam Bicklin de Erathsberg sororem propriam una cum Prænobili Domino suo Marito Simone Bickhel ab Erathsberg Celeberrimi S. R. I. Monasterii Ottoburani Consiliario, qui 1711. Novembris die 20. fundavit quatuor Missas pro defunctis prout erant in mente Fundatoris. Ex pia liberalitate autem Mariæ Theresiæ per plures annos viduæ bonorum operum studio juxta Divi Pauli præscriptum deditissimæ, ac animo ultra muliebris sexus conditionem vere excelso ac masculo præditæ maxima & multa bona in Collegium nostrum profuxerunt. Statuas B. Virginis ac S. Annæ pretioso vestitu induit, geminas argenteas Lampades ad illarum aras suspendit. Argenteum Thuribulum, argenteos insuper urceolos una cum patena deauratas in secundis Reverendissimi sui Fratris Primitiis dono obtulit. Pretiosissima præterea Casula sacram Ecclesiæ supellectilem ditiolem reddidit. Fundavit perpetuum pro se suaque familia solennius Anniversarium, censumque perpetuum quindecim florenorum, cum hac conditione ut singulis Collegii nostri Canonicis circa Festum S. Nicolai ad intentionem suam Sacrum dicentibus solveretur in remunerationem florenus ad depositum.

Matris pietatem etiam imitata est Prænobilis ejusdem Filia Domina Maria Joanna Mechtildis Domini Norberti de Marienfeld Collegii nostri Consiliarii, ac temporarium Jurium Præfecti conjux lectissima, hujus cum consensu ante mortem in remedium animæ suæ legavit 200. florenos, quæ una cum Matre sepulta jacet in communi crypta Ecclesiæ nostræ, Mater quidem anno 1743. 11. Februarii ætatis suæ 83. Beatam mortem invenit, filia vero anno 1735. ætatis suæ 35. præmaturo fato lugenti Marito erepta est, utriusque autem Nomina majusculis litteris meruere inscribi Benefactorum Catalogo, jam dudum inscripta a Deo libro viventium.

Reliqua Nomina nostrorum sub Clarissimo Abbate Augustino Benefactorum ac Benefactricum reperire est ab anno 1693. ad an. 1736. in Historiæ illius Præliminarium §. III. proxime ante IV. quibus Deus, Bonorum omnium Largitor ac Retributor, benedicat in æternum.

nen in dem Reich vereinigt werden möchten. *Contra M. Joannem Philippum Bernardum Jingling olim Catholicæ Religionis Parochum.*

4. *Sol oriens post acceptas quasdam Illustrationes animæ veram fidem quærentis, seu: der Sonnen Ausgang nach einigen einleuchtungen einer den wahren Glauben suchenden Seele:*

5. *Antifresenius sive unverantwortliche Beantwortung oder Widerlegung per Joann Philipp Fresenii Pastoris zu Niderwiesen wider des Herrn Nicolai Weislingers frifs Vogel oder stirb. welche er mit vilen lästerungen und Schmachworten in öffentlichen Truck herausgegeben. Nun aber von einem seiner gueten Freund untersucht und grundlos erfunden worden.*

6. *Causæ impulsivæ cur non nemo ex Ulmensibus Catholicam fidem sit amplexatus? sive Ursachen warum jemand in Ulm nicht onlängst seye Catholisch worden?*

Plura alia reliquit indefessus doctissimi Præsulis calamus, quæ tamen affecta tantum sunt, non perfecta.

§. V.

Benefactores insigniores.

Post recensitos a Reverendissimo Augustino Libros alium nunc Librum inspiciamus oportet, Librum scilicet, in quo adnotata sunt Benefactorum nostrorum Nomina, quorum liberalitate maximos illius labores, ac zelum vere Augustinianum remunerabatur cælum, quorum breviter Nomina secundum annorum numerum, quibus ad benefaciendum Collegio nostro illos excitavit Deus, hic scribimus. Sunt autem inter Perillustres Vlmenses Patritios

Dominus Joannes Christophorus Kraft, qui una cum Prænobili Matre sua multis ornamentis ac collatis in Ecclesiam nostram pro pietate sua sese munificum ostendit.

Christianus Mellingerus Consul Ehinganus liberalem pariter sese exhibuit in Primitiis Filii sui Domini sui Antonii Mellingeri Concanonici nostri.

Perillustis ac Generosus Dominus *Constantinus Eucharis L. B. ab Ulm* cum Perillustri Coniuge sua inter Benefactores insigniores merito numerati sunt, quia Primus Eucharis erat, qui ad reluendum prædium nostrum in Erbah, cujus Possessor erat, consensum præstitit anno 1694.

Reverendus Dominus *Franciscus Morsack* Ecclesiæ Cathedralis Augustanæ Vicarius variis Monasterium nostrum picturis, S. Michaelis, S. Josephi, S. Augustini, Christi a Pilato Populo monstrati propria artifice manu depictis condecoravit.

Anno 1694. eodem anno *Persona soli Deo nota* obtulit pretiosa duo Cymelia unum Beatissimæ Virgini, alterum S. Annæ ejusdem Matris.

Admodum Reverendus Dominus *Christophorus Scleker* Parochus in Griesingen & Venerabilis Capituli Ehingani Camerarius ad exstructionem summi altaris contulit 300. fl. anno 1695. anno 1704. vi testamenti legavit Collegio nostro 500. florenos, specialis, quoad vixerat, Reverendissimi Præsulis nostri Cultor ac summe semper erga Collegium nostrum affectus.

Perillustis Domina *Elisabetha Ehingerana*, nata Baronissa de Halden uxor Francisci Antonii Ehingeri anno 1697. Statuas Beatissimæ Virginis & S. Annæ pretiosissime vestivit.

Prænobilis ac strenuus Dominus *Bernardus Seitz*, Collegii nostri olim Secretarius postmodum autem Imperialis ac Regii Monasterii Salemitani Cancellarius, magni pretii togam pari pietate Beatissimæ Virgini obtulit anno 1697. quæ furto sublatâ & ab ipsa imagine abscissa anno 1704. vir alias de loco nostro præter officii munera, ob indefessum in conservandis juribus Monasterii, sapiens cordis cum civitate & obtenta in dicasteriis Oenipontanis in causa Erbar Weileriana aliisque magni momenti causis sententia favorabili, studio merito. Ex cujus fundatione liberali etiam sub quotidiano majori salari solet ad Elevationem nota Evcharistica Ode:

Ave verum corpus natum

De Maria Virgine,

§. VI.

Memoria aliquot Canonorum Filiorum Augustini.

Sub laudatissimo quadraginta annorum Regimine plures ex suis filiis in^gnes viros per mortem amisit. Scilicet Reverendum Dominum Ambrosium Dorner, olim Collegii nostri Canonicum, ac tandem in Reichenpergensis Canoniam Decanum, Reverendum Dominum Josephum Hamer, Reverendum Dominum Antonium Mellinger, Adm. Revdum Eusebium Schleicher multis annis Collegii nostri Decanum meritissimum, aliosque, ex quibus, nimium prolixus sum tres tantum seligo.

Primus hos inter est Reverendus D. Benno Neumayr. Patriam habuit Augustam Vindelicorum, ac in hac sua Parentes perhonestæ Conditionis. Natus anno 1637. relicto seculari habitu, canonicam vestem induit, ac votis religiosis se Deo devovit anno 1548. Sacerdos factus, dignis Sacerdote moribus per totum vitæ suæ cursum ornatus incessit. Publica in Capitulo suspensa tabula paucis hisce verbis: olim *Cellarius, Custos, Novitiorum Magister, & Confessarius laudatissimus* satis prolixum illius Elogium continet. Adeo virtutes illius etiam exterorum perstrinxere oculos, ut a celsissimo S. R. I. Principe & Episcopo Constantiensi a Collegio nostro ardentem expeditus, ac illius auctoritate constitutus fuerit in Decanum Waldseensem. Ibidem tamen Insularum Wengensium dulcedine identidem tentatus, post tempus non adeo longum ad Festa Reverendissimi Præsulis sui Augustini Natalitia Ulmam veniens nullis amplius precibus persuaderi potuit, ut Waldseam rediret, acquiescente tandem ipsomet Celsissimo ac Reverendissimo Constantiensi Episcopo. Vitam mortalem deseruit anno 1703. 27. Octobris ætatis suæ 66. Ex Italico Idiomate in germanicum transtulit Tractatum Asceticum Reverendi P. Segneri. Edidit Instructionem Catechetica pro parvulis. Mole quidem exigua utilitate tamen magnam.

Secundus dignus memoria, ac cum laude recensendus hic venit Reverendus D. Michael Plettreiter Bazenhofensis, Collegii nostri Canonicus, qui Professionem Religiosam emisit anno 1693. Dilingam a Superioribus missus Theologicis scientiis egregie excultus post biennium revocatus, ac in Presbyterum ordinatus fuit anno 1697. Litteras humaniores studiosam juventutem multo cum fructu, ac hilaritate (in Musas enim elegantiores mirum in modum pronus fuit) docuit. Munus Cellarii ac majoris Oeconomi fideliter obivit per annos aliquot, nec minori zelo demandatam sibi animarum curam administravit, Parochiæ Vicarium agens. In causa litigiosa Collegii Wezlariam missus magna dexteritate, ac sedulitate Partes nostras egit, hoc a Reverendissimo Augustino honoratus Elogio, tanto fervore pro bono Collegii illum laborasse, ut, si per vires illius stetisset, Wengam ex lateritia fecisset auream. Anno 1719. in Decanum electus præesse ultra annum ac prodesse haud potuit, morbo omnibus Medicis incognito, dejectus est in tumulum 1720. ætatis suæ 47. 30. Aprilis. Scripsit Libellum Archiconfraternitatis nostræ SS. quinque vulnerum, sapidis Meditationibus ac Orationibus plenum. cuius Titulus:

Gebett und Bruderschaft Büchlein der H. funff Wunden Jesu Christi des löblichen und exempten Gotteshaus der Regulirten Chor Herrn S. Augustini zu den Wengen, in der H. Röm. Reichsstadt Ulm von einem Religiosen allda zusammen getragen Anno 1710. Augspurg, druckts, Abraham Gugger.

Tertio tandem minime silentio prætereundus est Reverendus Dominus Casparus Schollerberger Höchstadii anno 1673. honestis Natalibus ortus. Augusta Vindelicorum in celeberrimo S. Udalrici Monasterio a puero musicum adjuvit Chorum & humanioribus litteris operam dedit per quingennium, relicta Augusta Ulmæ in Incliti Ordinis Teutonici Commenda per aliquot menses Chorum rexit, quibus elapsis cum Reverendissimus Præsul Augustinus adverteret adolescentis animum optimis talentis præditum, primo ad cubicularii Officium, ac paulo post ad Religiosum tyrocinium admisit, tandemque cum unanimi Capitularium consensu ad religiosam Professionem in Universitate Dilingana post haustas domi Philosophicas doctrinas cum Theologis divina speculatus est tanta cum laude, ut reversus domum, ac in Sacerdotem promotus non semel cum honore & Philosophicam & Theologicam Cathedram ex Superiorum Imperio conscenderit.

Professor Philosophiæ scripsit: *Controversiam Philosophicam de Ente negativo eventilandam in publica disputatione Mense Martio anno 1705.*

Superest adhuc M. S. in Folio, quam Professor Theologiæ scripsit: *Disputatio de Sacramentis cum resolutione XXXIII. Casuum in particulari propositionum ex Principiis Theologico Moralibus deductam, variisque Authoritatibus firmatam.*

Dedicavit disputationem hanc in filialis obsequentiæ symbolum Reverendissimo DD. Præsuli suo, Extat pariter M. S. in Folio.

Excellens Musices Magister ac Chori Præfectus composuit plura opera: Missas scilicet, Offertoria, Vesperas &c. modulis harmonicis animatus typi beneficio ad honorem Dei ac Sanctorum communicavit publico, auresque musices amanti suo ævo demulsi. Inter præcipua autem musica illius opera sunt *Antiphonarium & graduale* pro usu Chori Wengensis illius propria manu ac eleganti charactere, ac Ordine conscripta, quibus cantum Gregorianum accomodavit Organo, eo artificio, ut ab omnibus in arte peritis summum applausum ad hunc diem retulerit, referatque.

Anno 1713, per Electionem in Collegii nostri Decanum assumptus Insigni Prudentia maturitare, ac discretione se omnibus commendavit, secum ipso autem nunquam contentus post sexennium sponte ac libere hoc honoris Officio sese abdicavit, subesse potius, quam præesse volens aliis. Pater spiritualiis, ac Ordinararius Conventus Confessarius constitutus, poenitentes sacris suis consiliis, ac spiritualibus remediis per plures annos consolatus est. Asthmate inter aspirationes ad Deum & morientium Matrem piissimas magno confratrum ac spiritualium filiorum suorum luctu suffocatus est anno 1735. 31. Augusti.

PERIODUS III.

CAPUT VIII.

Josephus Prælatas inter Abbates Infulatos IV.

§. I.

Josephi Abbatis Elogia ex rotula ad Confoederatos.

Josephus Braunmüller, Weissenhornii, quod oppidum Sueviæ est, Ditionis Austriacæ anterioris quarta Julii anno 1681, vivere cæpit. Anno 1736. in Coadjutorem perpetuum Reverendissimi D. Augustini communibus eligentium calculis electus, ac Auctoritate Clementis XII. confirmatus jus ad Infulam erepto sibi maturius adjuto adeptus est hoc ipso anno. Verum præter voluntatem ac intensionem Reverendissimi ac Celsissimi Principis & Episcopi Constantiensis variis machinis a munere Benedictionis Auctoritate Apostolica conferendæ ultra annum integrum retardatus fuit a quodam homine præter omne jus & æquum Infulis nostris vehementer adverso. Justitia tandem exigente ipsa Roma invenit medium & pro impertienda Benedictione Reverendissimum ac Illustrissimum Constantiensis Episcopi Suffraganeum, D. Joannem Franciscum Antonium L. B. de Sirgenstein Utinensem Episcopum elegit, qui etiam mora nulla interposita consuetis apud exemptos Ceremoniis, exceptoque Summo Pontifici fidelitatis juramento Josephum nostrum Abbatiali Infula in Wengensi nostra Ecclesia sub maximo Vlemensium, ac vicinioris populi concursu Auctoritate Apostolica exornavit. Ne quid affectui, aut cognato sanguini tribuere videar (fuit enim Reverendissimus hic Præsul avunculus meus) non alias illi laudes hic pango, quam quas litteræ Encyclicæ, quibus mors illius anno 1754. Reverendis ac colendissimis Dominis nostris Confoederatis denuntiata fuit, continent. Sic autem habent præfatæ Encyclicæ, quæ non ex meo, sed alterius calamo prodire, Ex Capituli nostri tunc Secretarii ac Theologiæ Professoris videlicet.

Dicite Infulis: Salvator noster adveniet.

Ecclesia in Off. Dom. I. Adventus.

In illa die, in qua redimendo Orbi terrarum stillare coeperunt montes dulcedinem (Off. ad laud.) copiosa Insulis nostris amaritudo stillavit. Simpliciter dolores nostros eloquimur, quoniam nuntiandum de eo, qui quamdiu vixit, divinum Elogium meruit: *Erat vir simplex & rectus ac timens Dominum Deum, & recedens a malo Job. i. i.* Josephus (Nomen augmenti hactenus gaudii, nunc doloris) Josephus Reverendissimus atque amantissimus Pater & Abbas noster ipsa sub initia Adventus Domini, vinculis carnis solutus migravit ad Dominum Weissenhornii in Oppido Sueviæ 4ta Julij Anno 1681. vivere cepit; Kalendis Decembribus 1754. paulo ante secundam nocturnam desit mori. Ex piis honestisque Parentibus corpus habile, ex Deo animam sortitus est bonam, tenacem recti, duplicitati inimicam, sinceritati, sine qua conversatio humana semper est insidiosa, non factam sed natam. Rudimenta pietatis & litterarum inferiorum, apud regulares Memminganos de Roma in Saxia hausta, Augustæ vindelicorum ita excoluit, ut deinceps utriusque fuerit insignis Magister. Sacræ Professionis habitum Canonicum & cum eo Nomen prælagum adeptus Anno 1703. se *Josephum* perpetuo meminit. Certe Incrementa Divini honoris, propriæ, alienæque salutis meditandi se & tandemque finem non prius, quam vivendi fecit. Post absoluta severiora partim apud nos, partim in Academia Dilingana studia Anno 1707. Sacerdos creatus, jam e Cathedra & in Tribunali sacro inter principes loquebatur sapientiam, jam rebus oeconomicis præpositus, per annos septem gubernabat creditam sibi domum, Nutritius fratrum, velut ante per annos 20. & rursus per septem alios Instructor & Magister juventutis scholasticæ admirabili fide, pietate, constantia; donec III. Kal. Augusti Anno 1736. ei dictum: *Tueris super domum meam, & ad tui oris Imperium cunctus populus obediet. Genes. 41. 41.*

Tum vero primum ominis ex nomine suo virum poenituit. Quippe Coadjutoris perpetui & paulo post Abbatis munere se auctum flevit. Seminare in lachrymis cepit, quod nos, quod alii messuimus cum exultatione Psal. 125. Neque enim Josephus, dum præfuit nobis, nisi annos fertilitatis habuit. Collegio nostro sic acquisivit, ut vitam ad regularem disciplinam exactam, doctrinam sanam, Pacem, concordiam, humilitatem, virtutum ornamenta cætera in asse ipso, non inter bona adventitia, collocaret; honore nobis Prælatus, timore coram Deo substratus pedibus nostris, tam semper acceptus subditis, quam nunquam acceptor personarum: zelum habens secundum scientiam (Rom. 10. 2.) delicta exemplo potius, quam verbo correxit. Instantis & arguentis increpatio etiam gravior, fere obsecratio videri potuit; 2. Tim. 4. 2. neque se alio charactere a sui Ordinis hominibus magis, quam discretionem discrevit. Talis Josephus nobis; qualis vero sibi, Deo, Divis?

Aliis paterna sollicitudine profusus sui, parcus erat sibi. Quam dolorosa ipsi calamitas aliena, tam parum dolebat suam. Quam magna omnes humanitate, tam parum humaniter se habuit ipsum, cibi minimi ac semper vulgaris, vigilantia ac sollicitudinis continuæ; senilis prudentiæ, curæ vero profectus in spiritu semper recentis. Plenus erat Deo, quia plene amabat Deum. In lege potius fuit, quam sub lege Dei (cum Divis Ambrosio Anselmo & Thoma loquimur) legem cum justis habens mentis suæ, æquitatis & justitiæ normam, & ipse lex sibi Amb. 1. 3. off. c. 5. S. Anselm. in 1. ad Corinth. S. Thom. in eund. loc. Ecclesia Collegii, de tracto senio reparata atque ad nitorem hodierni moris magno ære revocata, Josephum fabrum probat Deo operantem Divisque; altorem Verbi ornatus liturgicus solennis idemque pretiosis emptus; insignis in Matrem Dolorosam devotio, multis, optimisque Exemplis comprobata, Sponsam Virginis; Filium David quotidianis ad Deum pro remissione peccatorum gemitus ac fletus; generum Sacerdotis Heliopoleos (Gen. 41. 45.) præclara pro re divina, pro cultu Eucharistico, pro Cleri Regularis juxta ac sæcularis hospitalitate sollicitudo; Filium Jacob, ex nervo manus sinistrae, sinistro casu an. 1749. graviter tacto, major per ultimum vitæ quinquennium fortitudo, postremo iterum iterumque Josephum Josephum fuisse confirmant, ipsa sterilitatis seu ægrotationis quinquennalis tempora, ut quæ sibi effecit meritorum fertiliora. Hic Josephus noster horrea aperire universa (Genes. 41. 56.) virtutum, invictæ patientiæ, resignationis solidæ, longanimitatis heroicæ, hic omnem tesseræ, quam sibi elegerat, explere significatum: *Augent adversa decorem*; tam decenter, tam decore, tam ad exemplum doluit longum perque acerbum dolorem suum.

Donec tandem biduo ante obitum paralyſi infimi gradus, multaque Symptomatum viciffitudine reſoluta membra vigor omnis deſtituit, nobiſque audire viſum: *dicite Inſulis, quia Salvator noſter adveniet*, loc. cit. cujus quidem adventum tam exſpectavit intrepide, velut qui ſciret, non judicem venturum, ſed remuneratorem. Ultimos inter languores fatiſcentis cor exultare viſum, quoties Mariano ex planctu per intervalla recitabantur ſententiæ. Litanias de Sanctiſſimo Nomine Jeſu præeunti reſpondit manifeſte collecto, quam virium reliquiæ ſinebant, conſueti ardoris religioſi impetu, ut acclamare moribundo licuerit: *O nimis felix, nimis O beatus, cujus extremam vigiles ad horam Chriſtus & Virgo ſimul aſſiterunt ore ſereno*. Off. S. Joſeph ad laud. omnibus morientium Sacramentis indulgentiſque rite præmuniti atque expiati vox ſenſibilis ultima fuit: *O dulcis Virgo Maria!* itaque placidæ vitæ mors placidiſſima & vere mors dulcis reſpondit. Equid autem, ſi Pater & caput noſtrum ſuaviſſimum eo pervenit, ubi omnia ſunt amara valde?

Fuit Joſepho noſtro, quoad vixit, ſuus Ephraim: *Creſcere enim Deus illum fecit in terra paupertatis ſuæ*, Genef. 41. 52. utrum autem Manaffen Ephraimo idem jam copularit & viventium in terram omnino traductum Patrem noſtrum amantiſſimum *obliviſci penitus fecerit omnium laborum ſuorum*. loc. cit. v. 51. quis prorſus novit? quam optime ſperamus de optimo; ſimpliciter præſumere non licet. In cuncta terra Ægypti, ineuntibus annonæ anguſtiis, panis, tandem fames fuit, quæ omnes oppreſſit loc. cit. v. 54. & 56.

Numquid facile mortalium eſt, qui operum laudabilium frumenta aut ſatis multa, aut ſatis pura colligit illa ſterili pro nocte, in qua nemo poteſt operari? Joan. 9.

Ad vos itaque DD. Conſœderati, clamamus, religioſi pacti fiducia: Altari noſtro alimenta petimus. Ex veſtræ ſufficientiæ horreo frumentum electum prope- rate, quod malum inopiæ temperet (Genef. 1. c. v. 57,) & quem tritico Joſephino fortaiſſis admilcuit humanæ infirmitatis palea, defectum ſuppleat. Vobis autem, DD. Conſœderati ſalva perſeverabit fiducia non minoris ex Inſulis noſtris auxilii, quo ut diu carere vobis per ſupremum vitæ neciſque arbitrum liceat, ſincere pre- camur, benevoientiæ veſtræ, amicitiaque religioſæ plurimum nos commendantes

Ex Canonica Wengeniſi exempta
Ulmæ Suevorum 4. Decembris 1754.

§. II.

Actorum Joſephi Supplementum.

Nemo, ut quidem credo, ægre mihi feret modicum ac moderatum Reverendiſſimi Joſephi Actorum ſpicilegium, quorum commoda in præcedentibus Encyclicis non potuit fieri mentio.

Præter multa florenorum millia, quos in renovationem & exornationem Wengeniſis Eccleſiæ expenſa, magnam etiam pecuniarum ſummam impendit in ædificia civilia. Horrea conſervationi decimarum deſtinata duo funditus erexit, primum Ballendorſii alterum Börfchingæ, reliqua vero fere omnia forinſecus in agro Ulmenſi ſita pretioſa reparatione reſtauravit. Ex prædiis Creuzangerianis pariter unum de novo ſumptuoſe exſtruxit. Domæſtica etiam aliqua ædificia pro majori commoditate ac utilitate rei Oeconomicae dilatavit. Verum a civilibus iterum ad religioſa & ſacra faciamus greſſum.

Non partem minimam Joſephinæ laudis effluit ædificatio Sacelli Erbacenſis Beatiffimæ Virginis. Sumptibus bis mille florenos excedentibus ex voto cum conſenſu Capituli a fundamentis erexit atque SS. Patronorum Imaginibus in recenti albario coloribus aqua dilutis ad artis regulas, depictis fecit exornari. Adnotari hic præprimis meretur Altare vetus pro majori elegantia ſtructuræ Sacelli conſuetis machinis ſuo loco non nihil fuiſſe motum, ea dexteritate tamen fabri murarii, ut lapide ac ſepulchro minime violato hæc amotio facta ſit in præſentia ad faciendam fidem rogatorum teſtium A. R. & eximii Domini Joſephi Pfeffle Sacroſanctæ Theologiae Licentiati ac Parochi Erbacenſis digniſſimi, ejusque Domini Cooperatoris.

In hoc Saceſſello ſingulis ſeptimanis legitur Sacrum pro felicitate Auguſtiſſimæ Domus Auſtriacæ, quam obligationem in perpetuum gratitudinis monumentum, poſt recuperata denuo Erbacenſia bona tempore Exilii ab illuſtribus Baumgartneris

absque consensu Reverendissimi Ambrosii Antistitis, ejusque Capituli empti, Antecessores nostri in se susceperunt.

Cum autem nemo juxta antiquam veterum parcemiam liberalis in Superos patiatur inopiam; liberalitatem Superum etiam expertus est Reverendissimus Præful Josephus. Cum enim reparatione Ecclesiæ nostræ occuparetur: Reverendissimi ac Serenissimi S. R. I. Principis & Episcopi Augustani D.D. Josephi &c. &c. expertus munificentiam, qui ad structuram novæ Cathedræ in Ecclesia nostra 300. florenorum Summam gratiosissime ex pietate Principe digna anno 1744. anno insequente centum florenos pari pietate ac intentione dono transmisit Reverendissimus ac Celsissimus Princeps ac Abbas Campidonensis cujus religiosam liberalitatem piissime æmulata est Serenissima Domus Badensis Catholica. Ex Cassa communi laudatissimi circuli Suevici ad novam reparationem Ecclesiæ pariter ex consensu & pia beneficentia præstantissimorum Statuum oblatis sunt 300. floreni quorum insignem liberalitatem omnium bonorum retributor rependat Deus. Fundatis anniversariis sub felici Josephi Regimine tria nova accesserunt. Primo quidem anniversarium honestæ virginis Mariæ Franciscæ Gaiferin. Secundo Anniversarium Haimdianum. Tertio anniversarium Prænobilis Domine Viduæ Mariæ Theresiæ Bicklin ab Erathsberg. His adnumeranda merito est fundatio censuum ex perpetuo Capitali 3000. *quoad partem* pro sublevamine pauperum A. R. D. Bartholomæi Ried Sacellani in Delmensingen, qui pariter in testamento suo Collegio nostro legavit 300. florenos inter insignes Benefactores merito numerandus.

§. III.

Memoria Confratrum sub Reverendissimo Josepho decedentium.

Sex ex numero Confratrum fuere, qui sub Regimine Josephi ad æternitatem felicem uti pie speramus, transierunt, ut illi viam præpararent, ac præirent in cælum, horum nomina sunt.

Primus R. D. Carolus Roth Sacerdos Canonicus hujus loci ætatis suæ 57. Nono Julij 1742. Instructor Musices industrius.

2. R. D. Ambrosius Chardon Senior noster Professione & Sacerdotio Jubilæus ætatis suæ 74. 19. Maij 1749. Confessarius infatigabilis.

3. R. D. Jacobus Bausch Canonicus, & per multos annos Infirmary noster ætatis suæ 70. 21. Maij 1750. charitate plenus.

4. R. D. Joannes Georgius Bals Canonicus & Celsarius noster ætatis suæ 68. 9. Julij 1751. in labore manuali & hortensi cultu exercitissimus.

5. R. D. Dominicus Rischart Canonicus noster & per plures annos Concionator populo & auditorio acceptissimus. 26. Octobris 1753.

6. R. D. Sebastianus Baader Senior noster, & Subdecanus, Professione & Sacerdotio Jubilæus. 4. Maij 1755. optime meritis.

Liceat postremi hujus Confratris ampliorum nonnihil memoriam facere. Patria illi fuit Weissenhornium, Oppidum Austriaco-Suevicum. Annos vitæ inchoavit anno 1680. Religionem Canonico-Augustinianam anno 1699. professus est, anno 1705. aris fuit admotus ac varia administravit Officia, præfuit scholæ, Bibliothecæ, Cellævinariæ, Culinæ, horreis, rei domesticæ, Parochiæ, Novitiis, Cathedræ in omnibus semper sibi similis, Collegio utilis, in laboribus sedulus, in scribendo indefessus, erga pauperes misericors, benignus in Confratres ac in curam animarum vigilantissimus. Ex suo deposito Bibliothecam nostram nova quasi Bibliotheca adauxit, aram novam in Ecclesia divo suo cognomini cum consensu Superiorum erexit. Jam Senio gravis Subdecani ornatus fuit titulo ob meritum suorum cumulum in cælo vero æternum accepit præmium, quo anno 1755. Professione & Sacerdotio Jubilæus apoplexia tactus quarta Maij nobis in scitis abiit, ubi nunc labores manuum suarum beatus manducabit & bene illi erit Psal. 125. v. 2. sequentes Librorum ab ipso conscriptorum Catalogus labores manuum suarum recenset.

Sebastiani Baader der spanische Prediger auf Teutscher Cantzel, das ist Predigen auf alle Sonn-und Feyrtag, erster Jahrgang. fol. Augsp. 1744.

Ejusdem Zweyter Jahrgang. Fol. Augsp. 1744. H. III.

Ejusdem vierfaches Dominical in 2. Theil. Fol. Augsp. 1746.

Ejusdem drittes Festival samt einen anhang Fol. Augsp. 1746.

Ejusdem Baader Possionale per figuras veteris Testamenti auf 11. Jahr. Fol.

Ejus.

Ejusdem sabbendes Dominical. Augsp. 1747.

Ejusdem octaves Dominical, und Festival.

Ejusdem. Anhang von den 9. fremden Sünden auf die Sontag post Pentecosten
Fol. Augspurg 1726.

Silentio non prætereunda sunt duo minora Baaderi opuscula.

Primum: Nothwendige Glaubens Fragen der zarten Catholischen Jugend in dem löblichen Gotteshaus Wengen in Ulm. Quod opusculum sæpius fuit recusum.

Secundum: Helleuchtendes Liech von dem heiligen Abendmal und allerheiligsten Sacrament des Altars. In forma duodecima minori, contra quod opusculum scripsit Joannes Elias Frickius Pastor majoris Basilicæ Ulmenfis, cui vindicias opposuit Baaderus noster sequenti sub inscriptione: Einmal für allemahl helleuchtendes Licht der Catholischen Kirchen vom heiligen Abendmahl wider Eliam Frick Prediger im Münster 4. Augspurg 1726.

Atque isthoc in viro mea nunc desinit de exempto Wengensi Collegio nostro informatio, ut opinor, non absque suavi opportunitate. Nam & ipse meus Religiosi tyronis indigni Informator fuit & Magister omnino Apostolicus, cui bene sit cum omnibus, qui nos æternitatis iter carpentes præcesserunt (nostrum cuique carpendum serius, citius) in Sæcula Sæculorum.

A P P E N D I X.

Josepho Præposito successit Michael III. Patria Weissenhornensis, Kuen paterno stemmate dictus. Inter Præpositos Wengenses XXXV. inter Insulatos V. inter meritissimos nulli secundus, Vir sane illustris. Hic ex Decano Præpositus Canonicus electus 2. die Decembris anno 1754. vitæ ejusdem laudatissimæ Epitome ac Regiminis gloriosi Periodus aliud distinctum ab isthoc opere, & quidem integrum merentur volumen, qui plures doctissimos diversæ scientiæ libros ac libellos scripsit, ac typis publicis evulgavit, præprimis in perficiendo & evulgando Opere posthumo Francisci Petri Wettehusani Germaniæ Canonico-Augustinianæ summe industrius, proin vel maxime de Canonicis Regularibus S. Augustini optime meritus, ac æterna memoria dignissimus Præsul. Unde justissime post præfatum Ejus obitum, qui 10. Mensis Januarij anno 1765. dolenter accidit, Michaeli III. Rmo Patri suo parentârunt Filii, Con-Canonici Wengenses, amplissimo, quod ad DD. Confoederatos ablegârunt, Elogio, sequenti tenore expresso:

Vidimus - - Stellam. *Luc. c. 2. v. 2.*

Reges, qui ex Oriente ad Stabulum venerunt, et quorum Festos Dies modo celebramus, inter cætera viarum iocommoda haud tristiore, credo, habuere calamitatem, quam quæ amissæ Stellæ fuit. Doloris magnitudinem ex supervenienti postmodum gaudio conjecturare licet, quod sacra paginæ hisce verbis emphaticis exprimunt: *Videntes autem Stellam gavisii sunt gaudio magno valde,* *Luc. c. 2. v. 10.*

Eadem nobis hodie dolendi materies est, colendissimi DD. Confoederati: amissimus stellam, heu, quam præclaram, quam pellucidam: amissimus (flens dico) Reverendissimum, perillustrem ac Amplissimum DD. Michaellem III. exemptæ nostræ Canonice ad Insulas Wengenses Præpositum, & Abbatem Lateranensem, Sac. Cæs. & Apost. Majest. Consiliarium, & Capellanum perpetuum &c. &c. quæ jactura, & quam dissimilis illi Magorum! Hi stellam amiserunt, sed amissam rursus invenerunt: At nos amissimus stellam, nunquam deinceps apparituram.

Sentimus dolorem, quem verbis explicare non possumus. Novimus pretium amissi sideris, quod calamo describere non sufficimus.

Netamen puerorum, mulierumve adinstar vociferari videamur, en doloris nostri rationes, quas tremens describit penna.

Lucem primam aspexit Michael, aut potius primo lucere cepit stella nostra Weissenhornii, Anterioris Austriæ oppido anno 1709. die 9. Februarii Ortus ex parentibus piissimis atque honestissimis Anna Braumüllerin Matre & Jacobo Kuen Patre: en!

Stella ex Jacb. Num. c. 24. v. 17.

Sacra lympha tinctus, & primis Religionis Christiano-Catholicæ rudimentis imbutus ab incunabilis bonæ, quam nactus est, animæ indicia haud obscura dedit. In Collegio nostro elegantiores litteras, Augustæ Vindelicorum severiora philosophiæ placita, Dilingæ vero, jam sacro habitu indutus, sacrarum litterarum dogmata imbibit. Imbibit, diximus; tanta enim ejus fuit ingenii capacitas, tantus discendi ardor, tantusque in scientiis quibuscunque profectus, ut Magistrorum esset amor & admiratio, Condiscipulorum vero Magister posset videri. Sic fulsit stella nostra intenera illa, & Caliginosa alias ætate; en!

Stella matutina in medio nebulae. Eccli c. 50. v. 6.

Hujus luminis claritatem, absque telescopio, conspiciens Canonius Wengensis, atque tam nobile sidus Zodiaco suo inferere optans, piis egregii juvenis supplicationibus ultro annuit, eumque anno 1727. Canonico habitu, & Michaelis nomine donavit, felici omine, cum Michael Archangelus eum debellaverit, qui olim cauda sua traxit tertiam partem stellarum. Tum vero stella nostra altiore semper arcum describens enuncupatis anno 1728. d. 24. Aug. Professionis religiosæ votis, anno 1733. d. 25. Mart. ad Sacerdotii gradum, dein vero anno 1734. d. 27. Jan. per Capitularium sufragia ad Decanatus dignitatem ascendit,

Stella ascendens.

term. ex astron.

Donec tandem anno 1754. d. 2. Dec. sparsis longe lateque radiis lineam meridionalem attingens, supremum abbatialis dignitatis culmen obtinuit,

Stella culminans,

term. ex astron.

Breviter hucusque stellæ nostræ periodum observavimus. Illius vero splendorem qui describat, ultro fatemur, calamus noster ineapax est. Mirus in Præposito nostro virtutum scientiarumque splendor eluxit. Quantus fuit Deo, quantus proximo!

Religio in Michaelæ habuit cultorem pientissimum, vindicem acerrimum. Hoc loquuntur verba, quæ quam sæpissime plena spiritu ab eo audivimus. Loquuntur preces, quas crebro cum ardore & gemitu ad Deum effudit. Loquuntur scripta, quæ pro Dei, & Sanctorum honore composuit. Loquitur Ecclesia, quam pretiosa suppellectile exornavit. Loquuntur SS. Iesu Christi stigmata, quorum cultor insignis fuit, & quorum cultum tum in suis, tum in exteris omni, quo posuit, modo promovere allaboravit, vere

Stella splendida,

Apoc. c. 22. v. 16.

Atque his perinde ac aliis in virtutibus, quas commemorare longum foret, Planeta non fuit, qui stare frequenter, imo & regredi observatus sit. Non movebatur, nisi ubi cum primum mobile, Deus, rapiebat, vere

Stella fixa.

term. ex astron.

Et quantus fuit proximo! norunt pauperes, quos liberali manu adjuvit. Norunt pusillanimes, quos solatio erexit. Norunt in Angustias redacti, quibus consilio profuit. Norunt ignorantes, quos docuit. Norunt pœnitentes, quos peccatorum Cœno eduxit. Norunt heterodoxi, qui si voluissent, saperent. Norunt plurimi, quorum fortunæ Author fuit, & promotor. Dicere possumus de Michaelæ, quod canit Ordo Canonicus de S. Augustino in præfatione: *Destruxit hæreses; errores repulit; hæreticosque prostravit. Clericos docuit, laicos monuit, devios in viam veritatis reduxit &c.* atque ita fuit, ringentibus licet novatoribus,

Stella influens

term. ex Philos.

Ultiorem fecundi sideris influxum hausere exterorum plurimi. Mira judicii vi præditus, atque incredibili optimarum cogitationum copia dives famam sibi comparavit, & æstimationem amplissimam. Affabili conversatione, suavi eruditore

toque lepore, quæ inter hominesdos rara est, amicos sibi, Canonix patronos fecit. Commodum & gloriam collegii nostri scopum habuit, in quem collimavit semper, aberravit nunquam. Commissi sibi gregis pastor fuit bonus, non Mercenarius. Baculo usus est ad erigendum, non ad destruendum, ad fulciendum, non ad feriendum. Juxta S. Regulæ normam amari potius, quam timeri appetiit. Vulnera, ad Samaritani exemplum, oleo fovit & vino. Veri quantumlibet rectique tenacissimus, fuit tamen

Nunquam Cometa.

Hos inter splendores is etiam fuit scientiarum. Verum quid hic dicemus? Succumbit oneri calamus. Fuit Poeta, Orator, Philosophus, Mathematicus, Historicus, Theologus, Polemicus, Asceta, Criticus, &c. &c. Neque ullum scientiarum, aut artium liberalium genus fuit, quod perspicacissimi Viri intellectum fugerit. Ubique præclara dedit specimina, quæ norunt domestici, æque ac exteri. Atque inter cætera hanc quoque artem calluit, scientiam communicandi aliisque ad scientias aperiendi viam. Fatentur id multi, qui modo Magistri sunt in Israel, se Michaelē Duce ad scientiarum cognitionem pervenisse. Nempe,

Stella = = antecedebat eos,

Luc. c. 2. v. 9.

Dumque Michael ipse modo tacet, pro ejus eruditione satis loquuntur elucubrationes eruditæ, quas tecto alias, alias aperto nomine in lucem edidit, quorum ferme apex est Monasterio-logia; cui ante mortem adhuc coronidem imposuit. Loquitur pro ejus erga scientias animo Bibliotheca nostra, quam locuplete librorum apparatu ditavit. Loquuntur denique tot instrumenta mechanica, quæ pro exigentia philosophiæ recentioris comparavit. Paucis, fuit Michael inter doctos.

Stella primæ magnitudinis.

term. ex astron.

Verum siste calamum. Quorsim enim encomiorum congeries, quæ merita nunquam adæquant, & quæ neque aut patris, aut fratris penicillus, utcunque dexterrimus, satis adumbrare unquam potest. Is occubuit, qui, dum viveret, amplissimam laudis materiam præbuit, ipse tamen laudes semper abhoruit. Et revera ascititio hoc splendore non indiget, qui fuit

Stella proprio lumine fulgens,

ex Philos.

Vidimus stellam, Michaelē scilicet, suo in cursu & splendore. Sed quid? quid? si aliis visa est stella nostra *Stella errans!* Nota scribimus. Quidquid sit, illud hic nobis in mentem venit, quod Antistes Mediolanensis lib. 2. in Luc. cap. 2. ait: *Stella ab his (Magis) videtur: & ubi Herodes est, non videtur.* Stella nostra, dum maligna quædam nubes eam obfuscare attentavit, majores inde emisit radios. Certe Michael, validissimis ad abstergendam maculam instructus viribus, nihil scire, nihil audire voluit de vindicta, sed injuriam SS. Trinitati, JESU quinque vulnerato, & dolorosæ Matri Elchinganæ litavit, actu plane heroico. Viri sapientes magis, quam ipse, offensi, majorem erga eum æstimationem litterarum farragine testati sunt. Nempe stella ab his videtur, & ubi Herodes est, non videtur. Et sic Michael fuit

Stella magorum.

Sed eheu! vidimus stellam, & jam non videmus. Michael quippe cum variis Podagræ & Arthritichis vagæ doloribus per vitæ cursum colluctans, eos quidem semper forti patientique animo superavit. At nudiustertius malo, quod ob dolorum vehementiam morbum tartareum vocat Paracelsus, recrudescente, & e pedibus in brachia, atque ab his in caput ascendente succubuit. Varios mortis prodromos advertens, SS. Eucharistiæ & extremæ unctionis Sacramentis muniri petiit. Suavissima JESU & MARIÆ nomina singulari spiritus alacritate audivit, atque pro eo, ac poterat, pronuntians invocavit. Canonorum quodam actus fidei, spei & charitatis ex libello eidem familiari prælegente, collectis, quantum potuit, viribus, fortissima intensæ devotionis argumenta præbuit, donec tandem gravissi-

mis doloribus mira patientia toleratis 10. Januarii circa horam nocturnam semi-undecimam placidissime obdormiens, animam Creatori reddidit, factusque est

Stella, quæ retraxit splendorem suum.

Ioël c. 3. v. 15.

Quamquam autem inter extremum animorum nostrorum planctum id nobis restet solatii, stellam nostram, quæ tam belle luxit in terra, inter cæli astra fuisse collocatam: nihilominus cum incertæ sint hominum cogitationes, & timidæ; & si is, cujus oculi multo plus luciores sunt super solem, stellam nostram *nebulosam* invenerit, Vos colendissimi DD. Conscederati, piaculari hostia eam purificate, ut lux perpetua luceat ei.

Michaeli III. Canonica Electione successit, ex Decanatu Wengensi assumptus modernus Reverendissimus DD.

GREGORIUS TRAUTWEIN ab ASCH,

Loco Sueviæ, oriundus, Præpositus ordine XXXVI. in Infula VI. pariter cum Antecessoribus suis Apostolica Autoritate confirmatus, litterarum cultor apprime scientificus. Faxint Superi, ut dignissimus hic Præ-
latus per plurimos Regiminis annos Exemptæ Canonice
suæ felicissime præsit, & profit.

Tomi V. Partis II. Finis.

X 8/2001

Kuen, Michael,

Wenga

S.I. 1766

2 H.mon. 129 c

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10940120-6

VD18 14507889-001